melan-
PRIEŠINIMOSI
cholija

László Krasznahorkai

PRIEŠINIMOSI melancholija

László Krasznahorkai

Romanas

Iš vengrų kalbos vertė Vitas Agurkis

Versta iš:
Krasznahorkai László
Az ellenállás melankóliája
UDK 821.511.141-31 Digitális Irodalmi Akadémia
Kr81 Petőfi Irodalmi Múzeum, Budapest, 2011

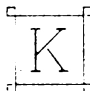
Co-funded by the
Creative Europe Programme
of the European Union

Paremta pagal Europos Sąjungos programą
„Kūrybiška Europa“

The translation of this book was supported
by the Hungarian Books and Translations
Office – Petőfi Literary Museum

Knygos leidybą iš dalies finansavo Lietuvos
kultūros taryba ir Lietuvos Respublikos
kultūros ministerija

ISBN 978-609-427-203-5

T u r i n y s

Baigiasi, bet nepasibaigia

Nepaprastosios padėtys

Įžanga

Šalia bėgių stypsantis ir nežinantis ko griebtis geležinkelininkas žarstė miglotus paaiškinimus, o stoties viršininkas vis dažniau lakstė į peroną ryžtingai žadėdamas viską sutvarkyti, bet keleivinio traukinio, jungiančio speigo sukaustytus pietų Alfeldo miestelius ir kaimus nuo Tisos iki kone Karpatų priekalnių, vis nebuvo ir nebuvo („Patys matote, jis ir vėl nusimuilino..." – skėsčiojo rankomis geležinkelininkas, nutaisęs sarkastišką miną), ir viso labo iš dviejų, tik tokiais „ypatingais atvejais" į maršrutą išleidžiamų nutriušusių vagonų su mediniais suolais, ir iš nusenusio, apgriuvusio keturi šimtai dvidešimt ketvirtojo traukinio sudurstytas papildomas traukinys išvažiavo vėluodamas daugiau kaip pusantros valandos, taigi visai nesilaikė traukinių tvarkaraščio (į jį nė nebuvo įrašytas, beje, tvarkaraščio ir šiaip nebuvo laikomasi), o viskam abejingi ir nė menkiausio ryžto nerodantys vietiniai, šitiek bergždžiai laukiantys šio iš vakarų atvažiuojančio traukinio, galėjo tik su juo nusigauti tuos kone penkiasdešimt kilometrų, likusių nuo geležinkelio atšakos. Tokia netvarka jau nieko nestebino – visur kur įsivyravusi suirutė kliudė, savaime suprantama, ir geležinkelių transportą, ir visas kitas sferas:

buvo suabejota, ar reikalinga įprastinė tvarka, kasdienius įpročius vis labiau trikdė nesulaikomai plintantis chaosas, ateitis kėlė šleikštulį, praeitį užklojo nepermatoma migla, kasdienio gyvenimo tėkmė pasidarė neprognozuojama, įsivyravo abejingumas – jau buvo nesunku įsivaizduoti, kad štai ims ir nebeatsidarys nė vienos durys, kad kviečiai pradės augti varpomis į žemę, mat išplitęs akis badantis pakrikimas terodė vien požymius, o pati priežastis taip ir liko neapčiuopiama ir nesuvokiama, tad neliko nieko kito, tik tvirtai kirstis į tai, į ką dar įmanoma įsikabinti, taigi žmonės ir darė visa tai toje kaimo geležinkelio stotyje – tikėdamiesi teisėtai atsisėsti ant suolų, o ten vietų užteko ne visiems, šturmavo sunkiai nuo šalčio atsidarančias vagonų duris. Pflaumnė, grįžtanti po įprastinio giminių lankymo žiemą, šįkart irgi įsivėlė į tokius beprasmiškus susistumdymus (kaip netrukus paaiškėjo, nė vienas keleivis nevažiavo stačias) – pro stovinčius priekyje ji brovėsi su neįtikėtinai didele jėga, niekaip neatitinkančia smulkaus jos kūno sudėjimo, ir galingai stabdė stumiančius ją iš nugaros; pagaliau vargais negalais užsikariavo vietą prie lango, nors ir turės važiuoti sėdėdama atbula, o paskui ilgokai žiūrėjo į negailestingai grumdančius vienas kitą žmones, ir jos jausmai bangavo tarp apmaudo, pasipiktinimo ir šiurpo: štai jos pirktas pirmosios klasės bilietas nieko vertas – ji bus priversta kęsti gaižią česnakinės dešros, visokiausio plauko degtinės ir prasto tabako smarvę; ji turės važiuoti atgrasioje šūkalojančių, riaugėjančių „paprastų kaimiečių" apsuptyje, ir vienintelis skaudus šios keliančios pavojų kelionės klausimas bus tik toks: ar ji iš viso parsiras namo. Nuo viso pasaulio atsiskyrusios, dėl nugyventų metų jau nebegalinčios pajudėti iš namų seserys niekuomet nebūtų jai atleidusios, jei ji būtų neaplankiusi jų ir šios žiemos pradžioje – tik todėl ir neatsisakė šito nemenkai pavojų keliančio vizito, nors pati, kaip ir visi kiti, aiškiai jautė, kad aplinka neatpažįstamai pasikeitusi ir kad tokiu metu būtų protingiausia iš viso nerizikuoti. Tačiau buvo tikrai nelengva išlaikyti šaltą protą ir blaiviai nuspręsti, ko galima sulaukti iš tikrųjų, nes net ir oro sudėtis, tarsi buvusi vienoda per amžius, šiuo metu atrodė smarkiai pasikeitusi, nors tų pakitimų ir neįmanoma įrodyti, be to, tarsi buvo praradęs galią iki šiolei netrikdomai

veikęs nepaaiškinamas ir neįmanomas suvokti principas, dėl kurio, kaip jau įprasta sakyti, neapsiverčia pasaulis ir kurio vienintelis patvirtinimas kaip tik ir yra šis pasaulis; taigi šiurpą kėlė suvokimas, kad pavojus tikrai iškilęs, bet dar šiurpesnė buvo bendra nuojauta, kad visai netrukus gali kas nors atsitikti, ir tas „kas nors", tas tariamai silpnėjančio veikimo dėsnis kėlė sumaištį, didesnę už visas žmogų užgriūvančias nelaimes, užtat žmonės dar greičiau prarado galimybę vadovautis šaltu protu. Vis dažnėjantys siaubingi, iki tolei negirdėti nutikimai neleido susivokti, kas iš tikrųjų dėjosi praėjusiais mėnesiais, nes nieku gyvu nebuvo įmanoma bent kiek susieti paskalų, gandų, visokiausių kalbų kalbelių ir to, ką žmogus mato savo akimis (štai, sakykim, vargu ar buvo įmanu rasti paaiškinamų sąsajų tarp lapkričio pradžioje užgriuvusių pernelyg ankstyvų poškančių speigų, mįslingų šeimų tragedijų, viena po kitos nutikusių traukinių avarijų ir iš tolimos sostinės atklystančių šiurpulį varančių gandų apie vis didėjančias nusikalstamas paauglių gaujas ir paminklų išniekinimą), be to, paskiras toks gandas visai nieko nereiškė, visa tai tarsi priminė pranašingus „artėjančios katastrofos" ženklus, ir apie juos prasitarė vis daugiau žmonių. Pflaumnė dar buvo girdėjusi, kad vienas kitas prašneko ir apie jau pastebimus keistus gyvūnų elgsenos pakitimus, ir, net jeigu visi tie dalykai pranašauja, kas bus vėliau, tai šiuo metu tokios kalbos panašesnės į nereikalingą gąsdinimą, tad nekilo abejonių, kad Pflaumnės įsitikinimu – priešingai nei manė tie, kuriems tokie pokyčiai labiau priminė nepaaiškinamą chaosą – išėjo tik į naudą, nes padorus žmogus, galima sakyti, nė nedrįso kelti kojos iš namų, nes juk ten, kur šitaip nei iš šio, nei iš to gali pradingti traukiniai, „taip sau iš niekur nieko", tai tenai, svarstė ji viena sau, jau „nevalia niekuo pasikliauti". Taigi ji jau buvo nusiteikusi, kad kelionė namo anaiptol nebus tokia lengva, koks buvo palyginti saugus važiavimas čionai pirmosios klasės vagone, juk šiame „klaikiame priemiestiniame traukinyje", manė ji nervindamasi, galima tikėtis net ir paties blogiausio, taigi ji – tarsi žmogus, kuris mielai pasidarytų visai nematomas, – sėdėjo tiesi tiesutėlė, suglaudusi kelius it mergaičiukė, o žodžiavimosi dėl vietų sukeltas šurmulys pamažėle slopo, ir nepatikliai lyg irzlus žmogus

žiūrėdama į stikle atsispindintį šiurpoką išsiklaipiusių veidų sambūrį, pati blaškėsi tarp siaubo ir graudulio, galvojo tai apie grėsmingus ją atskyrusius tolius, tai prisimindavo taip trūkstamą namų jaukumą: malonias popietes su Madaine ir Nusbekne, ankstesnių laikų pasivaikščiojimus sekmadieniais po vešliais Kunigų alėjos medžiais, tai galiausiai ramybę spinduliuojančią tvarką savo bute su lengvais baldais ir minkštais kilimais, rūpestingai puoselėjamomis gėlėmis ir mielais niekučiais; taigi ta tvarka, ji gerai žinojo, yra kaip salos nenuspėjamame pasaulyje, o tokiai vienišai moteriai kaip ji, nusiteikusiai taikiai, nesudrumsčiamai ramybei, tų popiečių ir sekmadienių prisiminimai liko tarsi vienatinė priebėga ir vienintelė paguoda. Ji žiūrėjo į viską kaip ir su tam tikru pavydu, ir šiek tiek iš aukšto ir nė pati nepasakytų, kaip sumąstė, kad šurmuliuojantys jos kelionės bendrai, matyt, tamsiuose šios apylinkės vienkiemiuose ir kaimuose skurstantys nevalyvi prasčiokai gali labai greitai priprasti ir prie tokių žeminančių aplinkybių: tarsi nebūtų nutikę nieko nepaprasto, ant visų suolų aplink ją sušlamėjo vaškinis popierius, į kurį buvo įvynioti kelionės užkandžiai, pokšėjo kamščiai, alaus butelių kamšteliai lėkė ant prišnerkštų grindų, tai šen, tai ten pasigirdo „bet kokį grožio pajautimą žeidžiantis", bet, jos manymu, „tokiems žmonėms visai įprastas kasdieninis" čiaumojimas, o štai priešais susėdę keturi vyrai garsiausiai šūkalodami įniko pliekti kortomis; gaudesys vis didėjo, tik ji, pasitiesusi po kailinukais laikraštinio popieriaus, viena sėdėjo įsitempusi, su nieku nekalbėjo, buvo pasikreipusi į langą ir, neslėpdama nepalenkiamo įtarumo, spaudė sau prie skrandžio rankinuką su sagtele ir nė nepajuto, kaip už lango kažin kur priekyje nedrąsiai pajudėjo į žiemos vakarą garvežys, šviečiantis dviem raudonais žibintais į šaltą tamsą. Ji nerodė pasitenkinimo ir nešūkčiojo sykiu su kitais, nors pati irgi lengviau atsikvėpė, kai buvo garsiai reiškiamas palengvėjimas, kad pagaliau įtampa atslūgo, kad štai po ilgo laukimo ir tirtėjimo šaltyje pagaliau ir jiems pasidarė bent kiek gerėliau, bet tas palengvėjimas truko neilgai, nes traukinys po kelių nevėkšliškų trūktelėjimų vėl sustojo, pavažiavęs ar šimtą metrų nuo pritilusios kaimo geležinkelio stoties, tarsi nelauktai kas būtų atšaukęs leidimą jam toliau važiuoti; dėl to kilęs

nepasitenkinimo gaudesys veikiai pavirto nesuprantamu pagiežingu žvengimu, ir kai keleiviai susivokė, kad taip bus ir toliau, ir galų gale suprato, kad jų kelionė – veikiausiai dėl ne pagal tvarkaraštį važiuojančių traukinių keliamo keliuose chaoso – bus nesibaigianti, liūdesį varanti trūkčiojimų ir stoviniavimų virtinė, persiėmė kažkokiu linksmu abejingumu, kvailu priverstinio susitaikymo su padėtimi svaiguliu, kurio metu blėstanti tikro sukrėtimo baimė, įvykių anarchija įvardijama kaip apmaudus žmogaus neišmanymo įrodymas, o tokių neįprastų dalykų susierzinimą keliantį pasikartojimą galinti įveikti pašaipos jėga. Nors, savaime suprantama, rėžiantis vejančių vienas kitą sąmojų šiurkštumas („Jei aš taip čiupinėčiausi namie sugulęs su boba!..“) ir trikdė jautrią jos sielą, Pflaumnė irgi šiek tiek atkuto šitame pamažiukais vis tilstančiame nepraustaburniams būdingų juokų tvane (vėliau ką nors sakantis čia stengiasi perspjauti anksčiau už jį kalbėjusįjį) ir kartais išgirdusi taiklesnę pastabą – žinoma, ji vis dar neįstengė neišgirsti po tos pastabos nugriaudėjusio žvengimo – pati irgi sunkiai tramdė vieną kitą drovią šypseną. Išdrįso surizikuoti ir tik vogčiomis, akių kampučiais žvilgtelėjo į kaimynus, tik ne į artimus, o tolėliau susėdusius, ir tokia atgrasi nuotaika ar tik nesukėlė jai paiko linksmumo – juk šitie per šlaunis sau pliaukšintys vyrai ir pilna burna kvatojančios nenusakomo amžiaus moterys visai nepriminė vagoną užplūdusios grėsmingos publikos, o taip jai buvo pasirodę iš pat pradžių – ir ji pamėgino tramdyti įsiaudrinusią vaizduotę ir įtikinti pačią save, kad gal ir nereikėtų nusiteikti taip priešiškai prieš tas gal ir galinčias kilti grėsmes, kurių, jai rodėsi, gali kelti ši ją supanti šiurpi bjaurių padugnių šutvė, o ji turėtų būti dėkinga tik itin stipriam polinkiui sureikšminti nelaimę pranašaujančius ženklus ir pernelyg dideliam vienišumui šitoje ledinėje nežinomybėje, jei, gal ir nenuskriausta, bet nuo įtempto pasirengimo apsiginti visai išsekusi grįš namo. Nepaisant viso to, tokios laimingos kelionės pabaigos lūkesčiai iš tikrųjų neturėjo jokio pagrindo, bet Pflaumnė jau neįstengė atsispirti klastingiems vilties gundymams: nors traukinys, laukiantis signalinės lempos ženklo važiuoti toliau, vis dar ilgas minutes stoviniavo plyname lauke, ji apsiraminusi nutarė, kad „vis dėlto važiuojame“

ir tramdė irzlų nekantrumą, kylantį dėl, deja, tokių dažnų stabdžių žvygčiojimų ir bergždžių laukimų, bet štai veikiausiai pajudėjus buvo įjungtas šildymas ir dabar dėl pasklidusios malonios šilumos ji ir pati galėjo nusivilkti kailinius, taigi nereikėjo baimintis, kad galėtų persišaldyti, kai sugrįžusią ją perpūs žvarbūs vėjai. Pasitaisiusi už nugaros susigarankščiavusius kailinius, ilgą dirbtinio kailio šaliką pasitiesė ant kelių, sukryžiavo rankas ant pilvoto rankinuko, į kurį dar buvo sugrūdusi vilnonį šaliką, ji sėdėjo visą laiką pasitempusi, tiesi, paskui žvilgtelėjo į langą ir štai purvino stiklo veidrodyje ūmai išvydo, kad į ją įsistebeilijęs – dabar, kai ji liko tik su palaidine ir kostiumėlio švarkeliu – priešais sėdintis „stulbinamai paniuręs" apšepusio veido vyriškis, gurkšnojantis dvokiančią degtinę – spokso („Godžiai!") į pernelyg išsišovusias, standžias jos krūtis. „Taip ir žinojau!" – ji žaibiškai pasuko galvą ir, nors ją užliejo svilinantis karštis, apsimetė tarsi nieko nepastebėjusi. Ištisomis minutėmis nė nekrustelėjo, žiūrėjo į tamsą už lango ir nieko nematė, ir veltui tik mėgino iš ankstesnio atsitiktinio žvilgtelėjimo atkurti to žmogėno atvaizdą (prisiminė tik apšepusį veidą, „kažin kaip keistai nešvarią" milelio striukę ir tą nesmagiai nuteikiantį, neslepiamą įžūlų žvilgsnį, o toksai smarkiai trikdo...), visai pamažėle – pamaniusi, kad jau galės pasižiūrėti niekuo nerizikuodama – žvilgtelėjo į stiklą ir tiesiog žaibiškai nusisuko į šalį, nes „tasai ten" buvo „toks pat akiplėša", o jų žvilgsniai ir vėl susitiko. Dėl nejudinamos, įsitempusios galvos jau įskaudo ir pečiai, ir kaklas, bet po tokių pasižvilgčiojimų ji jau ir nenorėjo, ir negalėjo žiūrėti kur nors kitur, mat juto: kur tik ji pasisuktų nuo siauros tamsios vagono lango juostos, šitas siaubingas, nemirksintis, laisvai visur kur karaliaujantis žvilgsnis užkluptų ją ir nuošaliausiame vagono kampelyje ir „tučtuojau paimtų į nelaisvę". „Nuo kada jisai spokso į mane?" – nusmelkė Pflaumnę, ir mintis, kad gal jau nuo kelionės pradžios viską matančios įžūlios žmogėno akys „nusižiūrėjo ją", darė tą žvilgsnį dar baisesnį už neseniai pastebėtą, kai jų akys susitiko, ir per žaibiškai trumpą laiką perprato reikalą. Šiaip ar taip, tos dvi akys bylojo apie „atgrasų gašlumą", žadinantį tiesiog vemti verčiantį pasišlykštėjimą, „ir netgi! – nusipurtė ji, – tarsi kažin kokia gaiži panieka degė jose". Ji „tarsi ir

nelaikė“ savęs senute, bet žinojo esanti tokio amžiaus, kai ir tokioms moterims – čia nėra nieko nepaprasto – irgi dar rodomas dėmesys, tačiau galvojo apie tą žmogėną su pasišlykštėjimu (koks galėtų būti vyras, jaučiantis potraukį kibti ir prie tokių pagyvenusių damų?) ir apstulbusi ūmai susivokė: štai šitas degtine prasmirdęs galvijas gal ir nenori nieko kito, tik ją sukompromituoti, pažeminti ir pasityčioti, o paskui griaudėdamas juoku numesti ją „it kokį skurlį“. Štai traukinys po kelių nerangių trūktelėjimų padidino greitį, pašėlusiai sutarškėjo bėgiais pasileidę ratai, ir ją nutvilkė jau seniai pamiršta, viską sujaukianti, gelianti gėda, ir tarsi šio vis dar neatšlyjančio, nežaboto, agresyvaus žvilgsnio spindulio varstomos pasiuto perštėti... degti... atsikišusios, sunkios jos krūtys. Rankos, kuriomis būtų galėjusi bent kiek prisidengti krūtinę, paprasčiausiai nepakluso jos valiai: buvo tarsi surištos, ir ji niekaip neįstengė įveikti tokio žeminančio apsinuoginimo, jautėsi esanti vis bejėgiškesnė, vis nuogesnė ir netekusi jėgų buvo priversta suprasti, kad kuo labiau norės... paslėpti... savo ryškiai moteriškas formas, bus tuo nuogesnė. Kortuotojai kaip tik tuo metu šiurkščiai žodžiuodamiesi pabaigė dar vieną partiją ir iš palengvo slopstant niekaip nesibaigiančiam gniuždančiam įkyriam erzeliui – tarsi kas būtų prakirtęs pralaužą į išsivadavimą jos kaustyte sukaustytai valiai, – gal ir būtų pasisekę jai pergalėti tą nelemtą apsvaigimą, jei ganveik nebūtų nutikę kažin kas dar baisesnio, ir gal kaip tik todėl, manė ji susikrimtusi, kad jos nepasisekimas pasidarytų dar didesnis. Kai instinktyvios gėdos vejama ji nevalingai pasipriešino – atsargiai palenkė galvą, kad pridengtų krūtis, ji susikūprino, pečiai pasidavė į priekį, ir tuomet persigandusi susivokė, kad veikiausiai dėl neįprastos laikysenos už nugaros atsisegė jos liemenėlė. Pakraupusi žvilgtelėjo aukštyn ir jau tikrai nė kiek nenustebo, kad įžūliai įsisiurbė į ją dvi akys, to žmogėno veizolai – tarsi būtų numanęs, koks juokingas nepasisekimas ištiko ją, ir jis it sąmokslininkas mirktelėjo jai. Pflaumnė puikiai suprato, kas dabar bus, bet šitokia vos ne fatališka kliautis taip sutrikdė, kad ji tik sėdėjo nekrutėdama ir, neritmingam vis labiau greitį didinančio traukinio dunksėjimui pereinant į gaudesį, jai vėl su bejėgiškai degančiu iš gėdos veidu reikėjo pakęsti piktdžiugiškas, niekinančias ir kartu itin pasikliaujančias

savimi akis, kurios lipte prilipo prie ištrūkusių iš liemenėlės jos krūtų, linksmai šokčiojančių aukštyn žemyn pagal vagono pasisiūbavimą. Neišdrįso dar kartą žvilgtelėti aukštyn ir darkart įsitikinti, kokia nesėkmė ją ištiko, bet nė kiek neabejojo, kad dabar jau ne tik tas žmogėnas, bet ir visi „šlykštūs prasčiokai" spokso, kaip ji spurda, ir jau tarsi matė, kaip ją iš palengvo apsupa persikreipę, gašlūs, išsiviepę snukiai... ir žeminanti kankynė gal niekada nebūtų pasibaigusi, jei tuo metu nebūtų pro duris iš užpakalinio vagono įžengęs konduktorius – smarkiai spuoguotas paauglys vaikišku veiduku; skardus vaikėzo balsas („Prašau parodyti bilietus!") galų gale išvadavo ją iš gėdingų spąstų, ji mikliai išsiėmė iš rankinuko bilietą ir sukryžiavo rankas po krūtimis. Traukinys ir vėl sustojo, šį kartą ten, kur ir reikėjo, ir įnikusi mašinaliai skaityti kaimo pavadinimą – kad nereikėtų žiūrėti į dabar jau iš tikrųjų pasibaisėtinus veidus – ant menkai apšviesto stoties stogo, vos vos susilaikė nešūktelėjusi iš džiaugsmo, nes tai buvo jau gerai pažįstamas kaimo pavadinimas, mat iš nuolat peržiūrimo prieš keliones tvarkaraščio žinojo, kad nuo čia liko tik kelios minutės iki apskrities centro, o tenai („Jis išlips! Turi išlipti!" – drąsino pati save) ji veikiausiai išsivaduos nuo savo persekiotojo. Su gerklę spaudžiančiu jauduliu ji žvilgčiojo į lėtai artėjantį konduktorių, negalintį atsimušti nuo pašaipių klausimų dėl vėluojančio traukinio, ir buvo nutarusi jo priėjusio tučtuojau pasiprašyti pagalbos, bet dėl šūkalojančių iš visų pusių žmonių sutrikęs vaikiškas veidukas buvo visai nepanašus į oficialų asmenį, autoritetingą pareigūną, galintį suteikti pagalbą, tai, vaikėzui priėjus visai arti, sutrikusi teįstengė paklausti, kur yra prausykla. „O kur ji galėtų būti? – susierzino konduktorius ir prakirto komposteriu jai bilietą. – Ten, kur ir turėtų būti. Ir už priekinių, ir prie užpakalinių durų." „Ak, taip, žinoma!" – išlemeno teisindamasi Pflaumnė ir, prispaudusi prie krūtinės rankinuką, tuojau pašoko iš vietos ir į vėl pajudėjusio traukinio taktą linguodama tai į kairę, tai į dešinę, pasileido suolų tarpu atgalios, o kai susizgribo, kad kailinius paliko pakabintus ant pakabuko prie lango, buvo jau įsiveržusi į prišnerkštą tualetą, o jau tada užrėmė nugara uždarytas duris. Suprato: reikia suktis kuo greičiau, bet jau buvo praėjusi ar minutė, kol ji vis dėlto persi-

galvojo ir neišlėkė atsinešti brangių kailinių, ir kibo prie reikalo: siūbuodamasi nuo nenutrūkstamo kratymo, nusivilko kostiumėlio švarkelį, per akimirką nusimetė palaidinę, o paskui, susikišusi po pažasčia ir švarkelį, ir palaidinukę, ir rankinuką, iki pat pečių užsiraitė rožinį apatinuką. Nervingai skubėdama tirtančiomis rankomis apsuko liemenėlę į kitą pusę ir pamačiusi, kad jos kabutė neištrūkusi („Ačiū Dievui!"), su palengvėjimu atsiduso, mikliai užsisegė kabutę ir ėmė skubomis nevikriai rengtis, ir štai tuomet jai už nugaros iš lauko pusės kažin kas atsargiai, bet gana garsiai pabarbeno į duris. Beldimas buvo ne šiaip sau, tai akivaizdus artimumo siekimo ženklas, ypač po viso to, kas buvo nutikę; po visų dienos negandų tai, savaime suprantama, ją išgąsdino, bet paskui ji pamanė, kad tai veikiausiai įaudrinta vaizduotė taip papokštavo su ja pačia, ir jau pajuto apmaudą, kuriam galui taip skubėjusi, ėmė toliau rengtis; susitvarkė drabužius, žvilgtelėjo į nešvarumais apsinešusį veidrodį ir jau spaudė durų sklendės rankenėlę – ketino išeiti, kai kaip tik tuo metu nekantrus beldimas pasikartojo, o netrukus toks balsas prašneko: „Čia aš." Nustėrusi atplėšė ranką nuo rankenėlės ir kai susivokė, kas galėtų būti tenai už durų, desperatiškas nusistebėjimas buvo dar didesnis už įvaryto į kampą žmogaus suglumimą – prislopintame gergždžiančiame vyro balse nebuvo nė ženklo agresyvaus, niekšiško smurto, veikiau jau virpėjo kažin koks nuobodžiaujančio vyriškio skubinimas, kad ji, Pflaumnė, galų gale atidarytų duris. Kurį laiką nė vienas jų nė nekrustelėjo, tarsi būtų abu laukę, kada pasiaiškins tas antrasis, ir štai Pflaumnė tik tuomet susivokė, kad ji tapo niekšiško nesusipratimo auka, kai jos persekiotojas praradęs kantrybę piktai paklebeno rankeną ir persiutęs užbliovė: „Klausyk! Tai kas dabar bus?! Staipytis tai taip, o eiti prie reikalo tai jau ne?!" Į duris ji sužiuro paklaikusiomis akimis. Tarsi negalėdama patikėti tuo, kas dedasi, susikrimtusi papurtė galvą, o gerklę jai užspaudė staiga užplūdusi baimė, kad „taip pragariškai klastingai pasinaudojama padėtimi" ir kad puolimas prasidėjo kaip tik ten, kur buvo mažiausiai jo tikimasi. Pasibjaurėjusi tokiu nepagrįstu kaltinimu ir atviru begėdiškumu, ji tik po kiek laiko pamažėle susivokė, kad nors tai ir absoliučiai neįtikima, bet... iš tikrųjų... priešinosi iki galo,

juk tasai su apšepusiu snukiu jau iš pat pradžių buvo pamanęs, kad ji būsianti iš tų, kurios pačios siūlosi, ir štai jai pačiai irgi palengvėle pasidarė aišku, kaip šitas „patvirkęs išsigimėlis“ suprato jos mostą nusivilkti kailinius... tiek prikamavusią jos nesėkmę... o pasiteiravimą, kur yra prausykla, priėmė kaip vienareikšmišką siūlymosi, sutikimo įrodymą, žodžiu, kaip piktinančią pigių triukų virtinę, skatinančią nuodėmingai pasirujoti; ir nuėjo taip toli, kad štai dabar jau reikia priešintis jo niekingam kėsinimuisi sutrypti jos garbę ir padorumą ir neleisti, kad šitas degtine pradvisęs, suskretęs, šlykštus žemų instinktų valdomas žmogėnas nekalbėtų su ja kaip su „kokia paskutiniausia bobelka“. Ją nusmelkęs įsiūtis – šitoks pažeminimas! – žeidė skaudžiau ir už negalėjimą apsiginti, ir ji jau nebegalėjo ilgiau ištverti pasiutusiai spaudžiančių spąstų, taigi sukaupusi visą ryžtą susikūprino ir švokščiančiu balsu iškošė: „Nešdinkitės! O tai šauksiuosi pagalbos!“ Po trumpos pertraukos žmogėnas trenkė kumščiu į duris ir išpoškino su tokia baisia panieka, kad Pflaumnei per nugarą nubėgo pagaugai: „Kriuškis su savo tetule tu, sena kale. Ir nemanyk, kad dėl tavęs galėčiau sulaužyti šitą būdelę, o tave pačią primurkdyti kibire.“ Už tualeto lango ryškiai sumirksėjo apskrities centro priemiesčio žiburiai, traukinys tarškėdamas ritosi per bėgių sandūras, o ji turėjo įsikirsti į durų rankeną, kad nepargriūtų. Girdėjo tolstančius žingsnius, šaižų atsidarančių durų trinktelėjimą ir iš tų garsų suprato, kad žmogėnas galutinai paliko ją ramybėje, bet tebebuvo toks pat šiurpiai įžūlus, kaip ir ją užsipuldamas, ir ji nuo nepakeliamo jaudulio sutirtėjo visu kūnu ir pratrūko raudoti. Iš tikrųjų prabėgo tik kelios akimirkos, o jai pasirodė – visa amžinybė, kol konvulsiško raudojimo draskoma šioje nuo viso pasaulio atskirtoje vienatvėje išvydo save pačią iš aukštybių pliūptelėjusiame akinančiame šviesos tvane – štai nepermatomoje neaprėpiamos vakaro tamsos erdvėje pro panašaus į dėžutę traukinio apšviestą langą žiūri mažutis veidelis, jos pačios veidas: palūžęs, nelaimingas ir sutrikęs. Po tokių bjaurių, keistų, piktų žodžių ji galėjo neabejoti, kad jau nereikėtų bijotis dar vieno baisaus puolimo, bet išsigelbėjimas irgi kėlė jai kone tokią pačią baimę, kaip ir užsipuolimas, juk ji irgi niekaip nebūtų galėjusi paaiškinti – jei ligtolinių jos veiksmų ir ketini-

mų prasmė buvusi tokia jau miglota, kam dabar turėtų būti dėkinga už netikėtą išsivadavimą. Pati nepatikėjo, kad persekiotoją būtų įbauginęs jos nevilties persmelktas, prislopintas balsas, nes juto – ji tebuvo apgailėtinas daikčiukas, iki pačios pabaigos taip ir neištrūkęs iš nepalaužiamos to žmogėno valios, lygiai taip pat ir patiklus, nieko neįtariantis daiktelis priešiškame pasaulyje, nuo kurio stingdančio šalčio, nusmelkė ją mintis, veikiausiai nė neįmanoma garantuotai apsiginti. Ji svirduliavo šlapimu dvokiančiame slogiame tualeto ore – palūžusi, sąmonę gniuždančio nepatiklumo persmelkta, tarsi tasai su apšepusiu snukiu būtų ją iš tikrųjų išniekinęs, ir iš niekaip neapibūdinamos suirutės dėl nenusakomo siaubo, kaip ir kur reikėtų atsitverti nuo visko, kai iškilusi tokia grėsmė, dabar joje ryškėjo tik geliantis sielvartas: mat tuomet pajuto – tai labai didelė neteisybė, kad ji – ne tylus, nelaimę ištvėręs žmogus, bet nekalta auka – taigi ji „visą gyvenimą troškusi santarvės ir niekuomet nenuskriaudusi nieko kito", ir reikėjo suvokti, kad dabar tai jau visai nieko nereiškia: viso to absoliučiai niekam neapskųsi ir niekur neužprotestuosi, ir vargu ar yra bent kiek vilties, kad tasai, palikęs ją ramybėje žmogėnas, yra apskritai sutramdomas. Štai po visokiausių nuogirdų ir šiurpą varančių gandų šį kartą ji ir pati savo kailiu patyrė, kad „viskas eina viena kryptimi", juk suprato, kad su ja nutikęs incidentas gal jau ir pasibaigė, bet pasaulyje, kuriame gali nutikti ir tokių baisybių, šitokia beprotiška demoralizacija plėtojasi negailestingai. Anapus durų pasigirdo neramus susirengusių stotyje išlipti žmonių šurmulys, o traukinys jau smarkiai mažino greitį; baugiai krūptelėjo pamaniusi – taigi kailinius tai paliko likimo valiai, tad mikliai loštelėjo durų sklendės rankenėlę ir įsimaišė į besisstumdančių žmonių minią (o niekas iš jų nebuvo pamanęs, kad išlipantiems tikrai nėra reikalo grumdytis, bet jie šturmavo duris su tokiu pat įniršiu, kaip ir įlipdami į traukinį), ir klupčiodama tarp lagaminų ir maišų gausybės prasibrovė iki savo vietos. Kailiniai tebebuvo, bet pirmomis minutėmis niekaip neįstengė rasti ilgo dirbtinio kailio šaliko, ir kai įsigalvojo, ar tik nebuvo pasiėmusi jo į prausyklą ir puolė visur kur jo pradingusio ieškoti, jai pasirodė, kad po šitos nervingos maišaties jau niekur nematyti to užpuoliko: veikiausiai su

pačiais pirmaisiais spruko iš traukinio, pamanė ji ir apsiramino. Tuo metu traukinys stoviniavo, bet į trumpam prasivėdinusį vagoną – iš jo išlipo tiek keleivių – ūmai plūstelėjo dar gausesnė ir, ko gero, dar didesnę baimę varanti, visai nebyli orda, taigi buvo nesunku numanyti, kad dėl šios tamsios minios per likusius nuvažiuoti dvidešimt kilometrų bus daugybė priežasčių nerimauti, pagaliau dar patyrė, kad jos viltys, susijusios su apšepusiu snukiu, buvo graudžiai nepamatuotos. Ji apsivilko kailiniais, galų gale iš po nuzulinto iki blizgėjimo suolo ištrauktą ilgą dirbtinio kailio šaliką užsimetė ant pečių ir žengė iš vagono, mat pamanė, kad kitame vagone turėtų būti saugiau, o į jį pakliuvusi vos įstengė patikėti savo akimis: jau įsidėmėtą milelio striukę („Tarsi būtų man čia ją palikę...") išvydo priekyje kiek tolėliau, atsainiai pamestą ant suolo atlošo. Apstulbusi vikriai nuskubėjo tolyn, nėrė pro dar vienas duris ir, atsidūrusi kitame vagone – irgi turėjo prasibrauti pro nepratariančią nė žodžio žmonių kamšatį, – nusiraminusi klestelėjo per patį suolo vidurį, štai ir vėl reikės važiuoti atbulai. Ilgą laiką nenuleido akių nuo durų ir buvo pasirengusi šuoliui, nors jau nė pati nenumanė, ko dabar baiminasi iš tikrųjų ir apskritai kur jos tyko pavojus, o kadangi nieko nenutiko (traukinys vis dar stovėjo stotyje), ji pamėgino sukaupti jėgų likučius, kad toksai dar vienas siaubą varantis nuotykis neužkluptų jos visai netikėtai... Ją prislėgė begalinis nuovargis, silpnos jos kojos kone degė aulinukuose su pamušalu, ir dar jai rodėsi, kad maudžiantys pečiai irgi „tuojau atsiskirs nuo kūno", bet vis dar neįstengė nei atsipalaiduoti, nei bent kiek atsipūsti, teįstengė tik lėtai sukiodama galvą išjudinti maudžiančius kaklo raumenis ir, pasilenkusi prie pudrinės, keliais mašinaliais judesiais pasipudruoti paburkusį nuo verkimo veidą. Pati sau tarė: „Baigėsi, jau baigėsi, dabar nebereikės nieko bijotis", bet kartu nė kiek neabejojo: nevalia nei pernelyg pasikliauti ramybe, nei patogiai atsilošti – rizikuoji būti užklupta iš netyčių. Vagone buvo likę tik keletas toliau važiuojančių keleivių, jį irgi, kaip ir ankstesnįjį, užplūdo „daugybė tipų su pykčio perkreiptais veidais" – nuo tokių ji ganėtinai prisikentėjo visai neseniai, ankstesniame vagone, o paguoda – tos paguodos tebuvo tik tiek, kad ją galėtų apsaugoti tik tos trys neužsėstos vietos šalimais,

paskutinės trys laisvos vietos – lyg ir niekas neturėtų jų užimti. Kurį laiką rodėsi, kad taip jau ir bus, nes ligi paskutinės minutės (o garvežys tuo metu sušvilpė du kartus) į vagoną neužsuko nė vienas naujas keleivis, bet štai, nelauktai netikėtai plūstelėjus paskutiniam keleivių srautui, pro duris pati pirmoji labai triukšmingai įsiveržė šnopuodama ir pūškuodama įsiganiusi kaimietė su skara, apsikrovusi didžiausiais ryšuliais krypavo palaikydama pusiausvyrą su pintine ir keliais prigrūstais krepšiais, o tada, pasižvalgiusi ir į vieną, ir į kitą pusę („Visai kaip višta..." – dingtelėjo Pflaumnei), nusiteikusi taip karingai, kad niekas nebūtų išdrįsęs jai prieštarauti, ryžtingai pasuko į jos pusę ir stenėdama, kriokdama tučtuojau užėmė visas tris vietas, su daugybe ryšulių užsibarikadavo ir pati, ir uždengė Pflaumnę nuo plūstelėjusios iš paskos nepakenčiamos minios. Ji, Pflaumnė, savaime suprantama, negalėjo pasakyti nė žodžio ir nurijusi apmaudą pamanė: o gal jai ir pasisekė – ramaus kampelio išsaugoti nepavyko, bet bent jau jo neužėmė nebyli šutvė, tačiau ir ta mintimi ilgai guostis negalėjo, nes, raišiodama skarutės mazgą po pasmakre, įkyri kelionės bendrė (vienintelis Pflaumnės noras tebuvo, kad ją paliktų ramybėje) priskreto prie jos be menkiausių užuolankų. „Bent jau šilta čia. Argi ne?" Klausydamasi karkiančios varnos balso ir žiūrėdama į spiginančią iš po skarelės trikampio skvarbių, dygių akių porą, Pflaumnė išsyk taip pamanė: negalės jos pavaryti ar persėsti į kitą vietą – tuomet visai nekreips į tą bobą dėmesio, užtat demonstratyviai nusuko galvą į šalį ir sužiuro pro langą. Moterėlė kelis kartus paniekinamai apibėgo akimis vagoną ir nė kiek nesutriko. „Neužsirūstinsite, ar ne, jei jus pakalbinsiu? Argi ne geriau šitaip dviem pasiplepėti, ar ne tiesą sakau? O jūs toli važiuojat? Aš tai iki galo, pas savo vaiką." Nutaisiusi nepatenkintą veidą, Pflaumnė dėbtelėjo į ją, bet veikiai susivokė: ir toliau nebekreips dėmesio į tą bobą – anksčiau ar vėliau tik pati dėl to prisikamuos, tad pritariamai linktelėjo. „Na, mat, – pagyvėjo sulaukusi pritarimo moterėlė, – mano mažiuko anūkėlio gimtadienis, tai užtat. Man ir sako, dar per Velykas, tada irgi buvau pas juos, tai man ir sako tasai geruolėlis: tai atvažiuosi, mamute, ar ne? Mat tik taip vadina mane tasai mažutis mano anūkėlis, aš jam

tik mamutė. Na, tai aš ir važiuoju." Pflaumnė prisiversdama šyptelėjo, bet veikiai pasigailėjo nusišypsojusi – išsyk pasipylė moterėlės nesibaigiančios žodžių liūtys. „O kad jis žinotų, toksai mažutis vaikeliukas, kaip sunku senai jo mamutei, kaip ją slegia metai!.. Stovėti ir stovėti, visą dieną stypsoti turguje, ogi kojos tai skauda, venos išsiplėtę, tai vakare negali rasti sau vietos. Tai va, verčiuosi ir prekyba, turim šiokį tokį daržą – vien iš pensijos nepragyvensi. Man galva neneša, iš kur priviso tiek mersedesų ir neaprėpiamų turtų! O aš pasakysiu, tik jūs paklausykit! Vagia ir apgaudinėja, ne kitaip! Dievui jau visai nerūpi, kas dedasi šitame ištvirkusiame pasaulyje! O dar orai šitokie bjaurūs, jūs tik pamanykit. Ir kas bus po tokios maišalynės, pasakykite jūs man. Po viso to, kas dedasi dabar. Štai radijas sako – septyniolika laipsnių šalčio, kad jie kur sprandą nusisuktų. O dar tik pati lapkričio pabaiga. Tai gal jūs galėtut pasakyt, kas bus toliau? Jau aš jums pasakysiu. Sustipsim suragosim visi iki pavasario! Visi. Taigi trūksta anglių. Niekas negalėtų pasakyti, kuriam galui priviso tiek dinderiuojančių šachtininkų kalnuose. O gal jūs žinote? Na, matot." Pflaumnei jau išūžė galvą šita žodžių lavina, ir nors buvo labai sunku ištverti tokį pliurpimą, ji nė už ką nebūtų įstengusi sulaikyti tarškančios moterėlės ir jos visai nutildyti, bet štai netrukus susivokė, kad bobelė nė nesitiki, kad jos bus atidžiai klausomasi – užtenka tik kartą kitą pritariamai linktelėti, tai ji vis ilgiau žvalgėsi pro langą į lėtai plaukiančias pro šalį šviesas ir mėgino bent jau šiaip taip surikiuoti įsiaudrinusias savo mintis, nes traukinys per tą laiką išvažiavo iš apskrities miesto, o jai niekaip iš galvos neišėjo ir vis didesnį nerimą kėlė palikta ant suolo atlošo milelio striukė – ji audrino daug labiau už grėsmingą nieko nematančiomis akimis spoksančią agresyvią minią. „Jam kas nors sutrukdė? – svarstė ji. – Prisilakė? O gal taip sau?.." Tarė sau: nėra ko kamuotis ir spėlioti, reikia pačiai nueiti ir pasižiūrėti, nors tai ir labai pavojinga, ar yra striukė, ar jos nėra, taigi visai nepaisydama moterėlės prasibrovė pro stoviniuojančius žmones į vagono priekį, tada perėjo linguojančiu geležies tilteliu tarp dviejų vagonų, o jau tuomet labai atsargiai žvilgtelėjo pro pravirų durų plyšelį. Jos neapgavo nuojauta, kad reikėtų pasitikrinti, nors tasai su apšepusiu snukiu ir buvo

nelauktai pradingęs, – jos neregėtam apstulbimui tasai žmogėnas tebeklioksojo pilnutėliame prisigrūdusiame vagone, buvo atgręžęs jai nugarą ir sėdėjo kaip tik ten, kur ir buvo palikęs savo striukę, ir atkraginęs galvą šliaukė degtinę. Kad tasai žmogėnas ar kuris kitas murksantis keleivis jos nepamatytų (tuomet jos neįstengtų užtarti nė pats Viešpats Dievas – tai ir iki šiolei ji pati ieškojusi nelaimės!), Pflaumnė tylutėliai grįžo atgalios į vagoną, o tenai nustėrusi pamatė, kad, pasinaudodamas trumpučiu jos pasivaikščiojimu, užsiimtą vietą akiplėšiškai užsėdo tipas su aukšta kailine kepure, taigi ji, vienintelė dama, prispausta vagono pakrašty, turėjo važiuoti stačia ir dabar jau pati pripažino buvusi visiškai paika ir puoselėjusi nepamatuotas viltis: per tas kelias minutes, kol nieko įtartino nematė, manė atsikračiusi žmogėno su milelio striuke. Dabar jau jai buvo vienas ir tas pats, ar pirmiau jis ėjo į tualetą, ar į stotį (žinoma: „Be striukės?!“) nusipirkti dar vieno dvokiančios degtinės butelio, bet šįkart jai jau tikrai neatrodė, kad žmogėnas mėgins vėl ką nors iškrėsti traukinyje, nors šita minia vargu ar gintų ją („Juk šitai miniai kailiniai, boa ar mano rankinukas – jų jau per akis!..“), bet tikrai nelengva prasibrauti, pamanė ji, per grūste prisigrūdusį traukinį, ir dėl to ji pasijuto esanti šiek tiek saugesnė; nuo šiol ankstesnis apsirikimas vertė ją neatmesti ir paties blogiausio, mat bijojo, kad ir vėl kartais nepakliūtų į kokią prakeiktą negandą („protu nesuvokiama, niekaip nenuspėjama lemtis?“) ir niekaip neįstengtų iš jos ištrūkti. Toks absurdas, o kvailiausia tai, kad, praėjus realiam pavojui, dabar, vėl viską prisiminus, jai nepasirodė, kad buvo iškilusi grėsmė, jog norėta ją išprievartauti („O kaip siaubinga net pasakyti šitai!..“), tiktai tas žmogėnas pasirodė esąs iš tų, kurie „nepripažįsta nei Dievo, nei žmonių“ ir kurie visai nieko nebijo – nė pragaro ugnies, ir, jei tik pasitaikytų proga, jis galėtų padaryti ką tik nori („Ką tik nori!“). Vėl jai mintyse iškilo šaltos ledinės akys ir šeriuota, šiurkšti fizionomija, pasimatė ir jai it bendrininkei pasiųstas vulgarus mirktelėjimas, vėl pasigirdo šaltas, patyčių persmelktas balsas, sakantis „Čia aš“, taigi ji nė kiek neabejojo susidūrusi su ne šiaip sau gašliu niekšu – tiesiog išsisuko nuo nesuvokiamo, agresyviai nusiteikusio įtūžio, nuo tokio, kuris negali nieko daugiau padaryti, tik sutrypti

viską, kas tauru, nes šitoks šunsnukis negali pakęsti nei tvarkos, nei santarvės, nei ateities – visi šitie dalykai jam buvo nepakenčiami. „Tai štai, – ataidėjo iki jos kvarksintis prekeivės balsas: dabar ji nutaikė nesibaigiančią žodžių čiurkšlę į naująjį pašnekovą, – būtų negerai, jei nežinotut tokių dalykų. Aš tai negaliu skųstis, pats matot. Tik mano amžius – jis kalba pats už save. Ir dantys. Jūs tik pažiūrėkit, – išsižiojo ji ir pasilenkė į kaimyną su aukšta avikailio kepure, užkišo smilių už suskirdusios lūpos, kad jis galėtų toliau pasižiūrėti jai į burną, – amžius jau viską suėdė. Bet aš neleisiu, kad jie tenai krapštinėtųsi. Kvaksi ir kvaksi daktaras – ir tegu sau kvaksi! Taip jau ir kamuosiuosi iki paskutiniosios, na, ir kas? Iš manęs tai jau nepasipelnys visa ta lupikų gauja, kad juos kur visus velniai nujotų! Jūs neįsivaizduojate, – išėmė ji iš vieno reklaminio krepšio plastikinį žaislinį kareivėlį, – kiek kainuoja štai toks menkas niekutis! Tikėsite netikėsite, bet štai kiek pašaukė už jį: trisdešimt vieną forintą! Už šitokį štai menką nieką! Tikrų tikriausias niekutis! Šautuvas ir raudona žvaigždė. Ir drįsta prašyti už jį trisdešimt vieną forintą! Ką gi, – vėl įsikišo kareivėlį į krepšį, – šių dienų vaikams tik to ir reikia. O aš neturėjau ką daryti. Nupirkau. Griežiau dantimis, bet pirkau. O ką aš turėjau daryti?“ Pflaumnė pasibaisėjusi pasuko galvą į šalį, skubomis žvilgtelėjo pro langą, bet išgirdusi duslų dunkstelėjimą žaibiškai atsigręžė ir į prekeivę, ir į vyrą su aukšta avikailio kepure – ir jau neįstengė nei atitraukti akių nuo jų, nei krustelėti. Taip ir nesusivokė, ar trenkta kumščiu – buvo tokia nebyli tyla, kad visai nieko nepaaiškėjo, o ji taip nejučiomis žaibiškai žvilgtelėjusi į tą pusę tepamatė, kad prekeivė parvirto ant nugaros... jos galva pasviro į šoną... o kūnas tarsi ryšuliais paramstytas liko kone ankstesnėje padėtyje, tik priešais sėdintis aukštakepuris („Tai jis užgrobė mano vietą...“) pasilenkęs į priekį, nekrusteli nė vienas jo veido raumuo, jis neskubėdamas atsilošia ir atsiremia į suolo atkaltę. Žmogus šį tą sumurma ir tada, kai uždaužia kokią įkyrią musę, o štai čia nebuvo ištarta nė vieno žodžio, paskui irgi niekas burnos nepravėrė, tik abejingi ir susigūžę visi murksojo ir knapsėjo. „Taip jau visi patyliukais ir pritaria? O gal čia ir vėl tik mano fantazijos?“ – įsispoksojo prieš save Pflaumnė, bet veikiai susivokė, kad tai anaiptol ne fanta-

zijos, nes po to, ką pamatė ir išgirdo, jau nebegalėjo sumanyti nieko kito, tik tai, kad tas aukštakepuris primušė moterėlę. Neapsikentė jos pliurpimo ir, netaręs nė žodžio, smogė į veidą, nevaliojo ištverti, kitaip nė negalėjo būti, bet, antra vertus, toks jo elgesys kėlė tikriausią siaubą, ji tebestovėjo nustėrusi, o iš baimės jai kaktą išpylė prakaitas. Štai ta moterėlė drybso praradusi sąmonę, jai sruvo kraujas iš kaktos, o aukštakepuris nė nekrustelėjo, nepakrutėjo ir visi kiti, kur aš pakliuvau, Dieve mieliausias, tarp kokių niekingų padugnių aš atsidūriau? Kone pastirusi nuo užplūdusio silpnumo, tematė tik langą, to lango rėmą ir atsispindintį vaizdą ant nešvaraus stiklo, ir štai, kai priverstas keletą minučių stovėti traukinys vėl pajudėjo, jos išsikamavusi galva ūžė nuo sujauktų, drastiškų vaizdų, o ji žvilgčiojo pro langą ir į praplaukiančias tamsias ir tuščias apylinkes, ir į sunkią nuo pilnaties atsiskyrusią dangaus skliauto masę. Bet nei apylinkės, nei dangus jai nieko nesakė, ji atsitokėjo tik tada, kai susivokė, kad jau beveik parvažiavusi, – traukinys pralėkė pro plento, sukančio į miestą, pakeliamuosius užtvarus, beje, nenuleistus, o ji išėjo iš vagono ir žengė prie traukinio durų, sustojo prie jų ir, prisidėjusi delną prie kaktos, išvydo niūrius vietinio ūkio tvartų pastatus su iškilusiu viršum jų gremėzdišku vandentiekio bokštu. Nuo pat mažumės ir pakeliamieji užtvarai prie plento, ir ilgi žemi pastatai, apsiaupti šilto gyvulių garo, patys pirmieji pranešdavo, kad štai ji saugiai parvažiavusi namo, ir nors šį kartą tokiam jauduliui buvusi itin svarbi priežastis – tai tikriausias ženklas, kad baigėsi visokiausios negandos, – bet šį kartą ji taip ir nepatyrusi itin karšto širdies plakimo, tokio panašaus į kadaise buvusį, kai grįždavo aplankiusi vienus ar kitus gimines arba kartą ar dukart per metus parvažiuodavo iš tokių jai mielų operetės spektaklių, rengiamų apskrities centre, kol dar buvo neiširusi šeima, mat anuo metu atrodę, kad miestas pats su savo jaukia šiluma yra tarsi tikriausia sauganti jos namus tvirtovė, o štai dabar, jau daugiau kaip du ar trys mėnesiai (ypač dabar, po šito siaubingo suvokimo, kad pasaulis pilnas tokių su apšepusiais snukiais ir milelio striukėmis), iš senojo jaukumo neliko nieko, tik niaurus tuščių gatvių labirintas – čia ir langai, ir už jų murksantys žmonės žiūri prieš save nieko nematančiomis akimis, o

slogią tylą prasklaido tik „susiriejusių šunų širdį draskantis lojimas". Žvalgėsi į artėjančius miesto žiburius, štai traukinys jau pralėkė pro atidarytą ūkio mašinų parką ir pasileido tolyn neaiškiai išnyrančiais iš tamsos bėgiais, nueinančiais lygia greta su glaustašakių tuopų alėja, o ji užgniaužusi kvapą pamėgino tarp apšviestų namų ir tolimo, blyškaus gatvių žibintų mirguliavimo rasti trijų aukštų namą, kuriame buvo jos butas; taip, užgniaužusi kvapą, nes svaiginantį palengvėjimą, kad galų gale jau beveik parvažiavo, tuojau nustelbė susirūpinimas, mat puikiai suprato: šitas traukinys vėlavo kone dvi valandas, taigi įprastas vakarinis autobusas veikiausiai jau bus nuvažiavęs, ir jai pėsčiai („ir vienai...") reikės sukarti kelią nuo stoties iki namų, jau nekalbant apie tai, kad pirmiau reikės išlipti iš traukinio, o tik paskui svarstyti, ką daryti *toliau*. Pro langą pralėkė smulkūs kolektyvinių sodų sklypeliai ir užrakinti juose mediniai namukai, tamsoje šmėstelėjo tiltelis per užšalusį griovį, o už jo – senas malūnas; tik štai Pflaumnei visa tai pasirodė esąs ne išsivadavimas, o kančių kupinos naujų išbandymų Kryžiaus kelio stotys, nes ją tiesiog dilgė irzli nuojauta, kad štai ji jau, galima sakyti, parvažiavo, tik žingsnis kitas – ir jau išsivadavimas, tik šit jai nieko nenujaučiant bet kurią akimirką gal ir vėl galinti sulaukti kokio nors absoliučiai nesuvokiamo puolimo. Visa ji buvo šlaputėlė. Nevilties kamuojama žvilgčiojo į didžiulį pailgą plotą užimančios lentpjūvės teritorijoje sukrautas nesuskaitomas taisyklingas pjautinių rąstų rietuves, į sukiužusį sargo namelį, į aklakelyje riogsantį sukriošusį garvežį ir pro grotuotas stiklines surinkimo cecho sienas prasiskverbiančią blausią šviesą. Dar niekas nebruzdėjo jai už nugaros, ji vis dar viena stypsojo tambūre prie durų. Spaudė šaltą kaip ledas rankeną ir vis neįstengė apsispręsti, ką daryti: atidarys per anksti – gali pati išlėkti pro duris, atvers per vėlai – ją prisivys šita „žmogiškumą praradusi žudikų gauja". Traukinys ritosi pro be galo ilgą stovintį krovininį sąstatą, lėtino greitį ir pagaliau džerkštelėjęs sustojo. Durys atsidarė pačios, ji kone išlėkė ant žemės, tematė tik pribertą tarp pabėgių akmenų skaldą, tegirdėjo tik žingsnius už nugaros ir greitai atsikliuvo aikštėje priešais stotį. Niekas į ją nesikėsino, bet štai ir vėl it koks nelaimę pranašaujantis ženklas: ji tik spėjo parvažiuoti –

išsyk užgeso gatvių žibintai visame kvartale ir, kaip netrukus paaiškėjo, ir visame mieste. Ji nesidairė nei į dešinę, nei į kairę, tik žiūrėjo sau po kojų, kad nepargriūtų už ko užkliuvusi tamsoje, ir skubėjo prie stotelės, mat vis dar vylėsi – o gal autobusas vis dėlto palaukė traukinio, o gal ji dar suspės į vėlyvąjį reisą, jeigu tokio iš viso esama. Visai jokio autobuso tenai nebuvo, tad ir ji negalėjo tikėtis sulaukti „vėlyvojo reiso“, nes, anot tvarkaraščio, pakabinto prie didžiųjų geležinkelio stoties durų, paskutinis autobusas ir buvo tas, kuris išvažiavo netrukus po to, kai traukinys turėjęs atvažiuoti pagal tvarkaraštį – be kita ko, visas tas tvarkaraštis buvo perbrauktas dviem storomis kryžmomis linijomis... Jai nepasisekė aplenkti visų kitų – kolei skiemenavo autobusų tvarkaraštį, aikštėje išaugo kone visas aukštų kailinių kepurių, susiriebalavusių kaimietiškų skrybėlių ir ausinių kepurių miškas, ir ji jau ryžosi eiti namo, bet štai tuomet jai iškilo siaubą varantis klausimas: o ko jie visi čia ieško iš tikrųjų, ir ją nusmelkė lyg ir pamirštas jutimas, mat buvo jau kone išdilęs iš atminties kraupus košmaras, užklupęs ją pačiame pirmajame vagone: tarp visų kitų žiopsančių į nežinia ką ji išvydo ir tą su milelio striuke, jis buvo kairėje, kitoje aikštės pusėje – tarsi žvalgytųsi, tarsi ko ieškotų, tačiau netrukus apsisuko ant kulnų ir pradingo iš akių. Viskas sukosi taip greitai, o ji stovėjo taip toli (o dar sutemų prieblandoje buvo iš viso neįmanu atskirti košmaro nuo tikrovės), tai tikrai negalėjo matyti, ar tai jis buvo tenai iš tikrųjų, bet, antra vertus, tikrai taip galėjo būti, ir dėl to ji dar labiau pašiurpo ir, prasibrovusi pro nežinia ko čia stypsančią grėsmę keliančią minią, vos ne bėgte nubėgo namõ plačiu į miesto centrą vedančiu prospektu. Dėl viso to, kas jau buvo nutikę, ji tikrai nebuvo smarkiai nustebusi, nors pats nuotykis ir priminė nė nežinia kokį absurdą (na, o visa šita kelionė ar nebuvo irgi absurdas?!), o traukinyje jai susikrimtusiai, kai aptiko toliau važiuojantį žmogėną su apšepusiu snukiu, kažin koks balsas pašnibždėjo, kad visas tas nesusipratimas – šiurpą keliantis mėginimas ją išprievartauti – dar toli gražu nesibaigė, taigi dabar irgi reikia saugotis, kad jos neužpultų arba kiti „banditai iš užpakalio“, arba jis pats („Jeigu jis buvo iš viso... jeigu visa tai buvo ne fantazija...“) iš bet kur, iš bet kurios tarpuvartės, tad ji pėdino

taip, tarsi niekaip negalintis apsispręsti žmogus, ką jam užspeistam reikėtų daryti – ar mauti atgal, ar sprukti į priekį. Jau buvo tolokai nusivariusi nuo paslaptingo stoties aikštės stačiakampio, kirto gatvių sankryžoje prasidedančią Žaliosios šakelės gatvę, vedančią į vaikų ligoninę, bet šitame tiesiame kaip strėlė prospekte po numetusiais lapus kaštonais – tikras išganymas čia būtų sutikti bent vieną pažįstamą – nebuvo nė gyvos dvasios, ji tegirdėjo tik savo pačios alsavimą, švelnų savų žingsnių taukšėjimą, kertančio į veidą vėjo šniokštimą ir dar tolimą čionai neįmanomo atpažinti mechanizmo tylų monotonišką tratėjimą – jis gal kiek priminė senų laikų staklių, pjaustančių rąstus į lentas, skleidžiamą garsą. Gatvės visai neapšviestos, visur kur stingdanti, slegianti tyla, o ji nesiliovė ryžtingai priešintis gniuždančių aplinkybių galiai, bet vis tiek netrukus pasijuto esanti likimo valiai pamestas grobis – žvilgsnis niekur neaptiko srūvančios iš langų šviesos, viskas atrodė taip, tarsi tai būtų apgulties užkluptas miestas, o tokioje vietoje nieko nevertos ir niekam nereikalingos bet kokios pastangos priešintis, atsisakoma net ir paskutiniųjų pavojų keliančių žmogaus buvimą išduodančių ženklų, kliaujamasi tik vienu – tiek jau to, kad reikėjo atiduoti gatves ir aikštes, bet tūnantiems už namų storų sienų rimtesnis pavojus tikrai negresia. Lipo per nelygias prie šaligatvio paviršiaus prišalusias šiukšles, jau buvo priėjusi vietos batsiuvių kooperatyvo ankstesniais laikais garsios specializuotos parduotuvės „ORTOPEDAS“ mažutę vitriną ir, kirsdama dar vieną sankryžą, veikiausiai iš įpratimo (juk trūko benzino, automobiliai beveik nevažinėjo ir tada, kai ji susirengė lankyti gimines) pasižiūrėjo į Šandoro Erdėjaus gatvės tamsumą, beje, vietiniai tą gatvę paprastai vadino Teismo gatve – ji rėmėsi į pakraščiu einantį uždarą tribunolo (ir kalėjimo) kiemą su aukštomis sienomis, o jų viršus buvo apipintas spygliuota viela. Pastebėjo susimetusio nebylaus būrio šešėlių pavidalo dėmę tolėliau gatvėje, prie artezinio šulinio, ir ūmai jai pasidingojo – kažin ką muša toje nebylioje tyloje. Pašiurpusi išsyk kirto į kojas, bėgdama vis žvilgčiojo ir žvilgčiojo atgalios, bet greitį sulėtino tik pribėgusi gremėzdišką tribunolo (ir kalėjimo) pastatą – iš anos pusės niekas nebėgo, taigi niekas jos ir nesivijo. Tikrai niekas nebėgo ir jos nesivi-

jo, o išmirusio miesto mirtinos tylos netrikdė niekas kitas, tik ankstesnis, vis ryškiau girdimas tratėjimas, ir šioje siaubą varančioje absoliučioje tyloje – nei dejonės, nei kertamo smūgio garso, kone visiškoje tyloje prie artezinio šulinio kažin kas baudžiamas, tenai negalėtų būti nieko kito, tai tas pats, kaip ir jos nebyli neganda – anaiptol neatrodė keista, kad čia nėra nė užkeiktos dvasios, juk paprastai, nepaisant nė tokio liguisto uždarumo, vis tiek kitais kartais sutikdavusi kokį nors pėstįjį – jei ne kur nors kitur, tai bent jau čia, Bėlos Venkheimo prospekte, visai netoli miesto centro. Grėsmės nuojautos vejama nuskubėjo tolyn ir nejučiomis pasijuto taip, tarsi eitų per košmarišką sapną, ir kuo toliau, tuo aiškiau girdėjo vis garsesnį tratėjimą, ir štai, nelauktai išvydusi gremėzdišką agregatą pro kaštonų kamienų grotas, jau tikrai pamanė, kad nuo pervargimo ir grumtynių su siaubu ją apniko haliucinacijos, nes tai, ką pamatė, pirmomis minutėmis atrodė ir stulbinama, ir stačiai neįtikėtina. Žiemos naktį plataus grįsto kelio viduriu už kelių žingsnių yrėsi vieniša gramozdiška pamėklė – jeigu iš viso tokį vos pastebimą vėžlinimą galima vadinti judėjimu, taigi klaiki šėtoniška važiuoklė stūmėsi į priekį stulbinamai lėtai – vos ne kaip kelių volas, tarsi turėtų vargais negalais nusistumti kiekvieną atskirą centimetrą, ir taip nerangiai ji pukšėjo miesto centro link, kad ritosi lyg ir ne žemės paviršiumi, vos vos įveikdama pučiančio iš priekio audringo vėjo galybę, bet lyg ir gręžė kažin ką tarsi bandydama prasigręžti kelią per nė nežinia kokią tankią sunkiai įveikiamą lipnią masę. Tasai gargaras buvo apmuštas mėlyna gofruota skarda, aklinai uždengtas iš visų pusių ir priminė griozdišką vagoną, iškraigliotą šlykščiai geltonomis kevverzonėmis (o per vidurį buvo nulebedytas neaišku ką vaizduojantis tamsiai rudas paveikslas), gargaras buvo daug didesnis už sunkvežimį, pamanė ji apstulbusi, tas kerėpla dar griozdiškesnis ir už kadaise per miestą važinėjusius turkiškus krovininius automobilius, o šį stebinamai gremėzdišką ir pašvinkusiomis žuvimis dvokiančią rioglą vilko baisiausiai įsitempęs prieštvaninis, siaubingai dūmijantis, tepaluotas kledaras, panašus į traktorių. Kai ji susilygino su tuo gargaru, smalsumas nustelbė net ir baimę, ir ji kiek sulėtino žingsnį pačioje griozdo pašonėje, bet ir žiūrėdama iš arti nesuprato, ką tenai

netaisyklingomis, svetimomis raidėmis („...gal kartais jos slaviškos... o gal turkiškos?..“) iškeverzojo neįgudusi ranka, taigi ji niekaip neįstengė nuspėti, ko ten pripeizota, ir iš viso kas čia ko ieško pačiame jų išmirusio, vėjų išgairinto, speigų nusiaubto miesto vidury, ir dar negalėjo susigaudyti, kaip apskritai šita kerėpliška važiuoklė atsikliuvo čionai – juk iriantis šitaip, ne greičiau už sraigę, prireiktų visų metų atsiristi net ir iš gretimo kaimo, ir dar buvo nelengva įsivaizduoti (nors veikiausiai kitaip ir negalėjo būti), kad jie atsidaužė iki miesto geležinkeliu. Vėl paspartino žingsnį ir, kai jau buvo praėjusi pro siaubą keliančią pamėklę, grįžtelėjusi žvilgtelėjo atgal ir įstiklintoje gargarą velkančio traktoriaus kabinoje išvydo dramblotą, gauruotą, viskam abejingą žmogystą, tik vienais trikotažiniais atleto marškinėliais, su burnoje kyšančia cigarete – pamačiusi Pflaumnę, einančią šaligatviu, žmogysta pašaipiai nusiviepė ir neskubėdama pakėlė nuo vairo dešinę ranką, atseit pasisveikino su žiople, spoksančia į ją nuo šaligatvio. Visa tai jau savaime buvo negirdėta neregėta (visko viršūnė buvo tai, kad už vairo riogsančiam mėsos kalnui buvo tikrų tikriausiai nešalta, tarsi kabina būtų buvusi šiltai prikūrenta), ir tuomet jau Pflaumnei, mikliai sprunkančiai nuo pamėklės ir vis žvilgčiojančiai atgalios, ta žmogysta labiau priminė egzotišką siaubūną, nuo kurio niekas negali pasprukti ir kuris pasiglemžia viską, kas tik jam pasipainioja po ranka, ir dar patvirtina, kad tai, kas liko po jo, jau niekuomet nebus toksai, koks buvęs, ir štai jis lėtai, bet nesulaikomai šliaužia pro tamsius nieko neįtariančių piliečių langus. Nuo tos akimirkos iš tikrųjų pasijuto taip, tarsi būtų pasidariusi prakaituoto siaubūno belaisve, ir tai, kad niekada negalės pabusti iš šitos būsenos: mat puikiai suprato, kad tai – tikrų tikriausia tikrovė, ir kad kitaip jau nebus; ir štai dabar ūmai susivokė, kad visos šitos kraują stingdančios negandos (ji buvo visų jų arba dalyvė, arba liudytoja – tai pamėkliška, protu nesuvokiama važiuoklė, žmogaus daužymas Šandoro Erdėjaus gatvėje, ar tik ne su šitais įvykiais suderintas gatvių žibintų išjungimas, siaubą varanti minia priešais geležinkelio stotį ir visa tai vainikuojantis siaubingas žmogėnas su pilko milelio striuke ir nemirksinčiu, šaltu lediniu žvilgsniu) yra ne jos amžinai negandą užuodžiančios vaizduotės su-

kurti padariniai – visus juos sieja neabejotini ryšiai, tikslios ir glaudžios sąsajos. Šiaip ar taip, jai prireikė sutelkti visas jėgas, kad nė už ką nepatikėtų visomis tomis nesąmonėmis, bet ji vis dar vylėsi: o galgi atsiras tegu ir baisus, bet suprantamas paaiškinimas, kodėl susibūrė visos tos padugnės ir iš kur išdygo tas gargaras, kodėl taip atsipalaidavo agresija ir kodėl taip paslaptingai dingo elektra miesto gatvėse, – mat ir atsidūrusi tokioje absurdiškoje padėtyje, ji neįstengė apsiprasti su mintimi, kad mieste išnyko ir pasitikėjimą kelianti tvarka, ir visi protu paaiškinami dalykai. Na taip, dėl to ji tikrai neapsigavo: kol kas dar nebuvo aišku, kodėl užgeso gatvių žibintai, bet visai netrukus išaiškėjo, kas tasai stulbinantis gargaras ir kam jo prireikė. Štai ji jau praėjo pro Derdžio Esteros, visame mieste gerbiamo žmogaus, namus, jai už nugaros pasiliko ir paslaptingas senojo Vasaros teatrą apsupusio parko ošimas, jau buvo praėjusi pro nedidukę evangelikų bažnytėlę, ir štai jos žvilgsnis atsitiktinai užkliuvo už apskrito skelbimų stulpo; išsyk apstulbo, priėjo arčiau, sustojo, skaitė skaitė ir, tarsi bijodama suklysti, dar ir dar kartą perskaitė tekstą, kažkuo primenantį priemiesčio valkatėlių kraigliojamus raštelius, o juk turėjo užtekti tik vieną kartą perbėgti jį akimis: viską paaiškino šita neseniai užklijuota afiša, uždengianti kitus, jau seniau pakabintus skelbimus – jos kraštai buvo aplipę ištekėjusiais iš apačios klijais.

ATRAKCIJE! FANTASTIŠKA ATRAKCIJE!

DIDŽIAUSES VISO PASAULIO
BANGYNIS
IR kitos PASLAPTYNGOS gamtos sensacios
Košuto aikštėje
(nuo Turgaus aikštės į dešnę) gruodžio 1! 2! 3!
Turnė turėjo grandijozinį pasisekimą visoje Europuoje!!!
Bilieto kaina 50
(vaikams ir kareiviams *už puse* kainos)

ATRAKCIJE! FANTASTIŠKA ATRAKCIJE!

Taip pamanė: štai pagaliau aiškiai pamatė bent jau vienintelę šios suirutės dalelę, užtat turėtų būti nors kiek lengviau susiorientuoti ir todėl (na, žinoma: „Dieve apsaugok, verčiau jau to neprireiktų!..") galės apsiginti per kokį „atsitiktinį pakrikimą", tačiau štai prie šios afišos jos siaubas tik didėjo, nes ir čia nelabai kas paaiškėjo, juk ir iki šiolei kilo nesusipratimų kaip tik dėl to, kad dėl viso to, ką ji buvo patyrusi kaip liudytoja ir kaip auka, trūko paprasčiausio racionalumo, o štai dabar tas „nelabai kas" („Didžiausias pasaulio banginis ir kitos paslaptingos gamtos sensacijos") ūmai pasidarė gal net pernelyg didelis – ir ji buvo priversta susimąstyti, ar čia nesuveikė koks nors galingas, bet pakrikęs intelektas. Tai kas čia – cirkas? Čionai?! Kai niekas negali pasakyti, ar neapsivers žemė iki rytojaus? Reikėjo įsileisti tą košmarišką pamėklę su dvokiančia dvėsena? Tada, kai mieste grėsmės didesnės viena už kitą? Kas įstengtų pramogauti dabar, įsivyravus tokiam chaosui? Koks čia kvailas pokštas? Ir koks beprotiškas, stačiai žiaurus sumanymas?!. Tai nejau... kaip tik ir prakalbėta apie tai, kad dabar jau... viskas visai tas pats? O jei kas... „ieško pramogų per suirutę"?! Mikliai nusigręžė nuo skelbimų stulpo ir perėjo į kitą gatvės pusę. Kitoje gatvės pusėje stovėjo triaukščiai namai, iš kelių langų skverbėsi blyškios švieselės. Prisispaudė prie krūtinės rankinuką ir ėjo pasilenkusi prieš vėją. Priėjusi paskutinę laiptinę, dar kartą apsidairė, o jau tada atsidarė ir įėjusi vėl uždarė vartus. Tvorelės kraštas buvo šaltas kaip ledas. Palmė, rūpestingai puoselėtas namo jaukumo simbolis – jau išvažiuodama nutuokė, kad vargu ar pavyks išsaugoti medį, – visai iššalo, kol ji lankė gimines. Visur kur slogi tyla. Tai parvažiavo. Rado duryse viršum rankenos įkištą į plyšį raštelį. Vos tik pamačiusi jį, susierzinusi perkreipė lūpas ir, įėjusi pro duris, užrakino abi spynas ir mikliai užkabino durų grandinę. Pečiais užrėmė duris ir užsimerkė. „Dieve brangus. Aš jau namie". Jos butas, kaip jau įprasta sakyti, buvo pelnytas ilgų metų kruopštaus plušėjimo padarinys. Prieš penkerius metus palaidojo tragiškai staigiai mirusį (ištiko apopleksija) šviesaus atminimo antrąjį vyrą, o kiek vėlėliau bendras gyvenimas pasidarė nepakenčiamas ir su sūnu-

mi iš pirmosios santuokos „dėl amžino bėgimo iš namų, nuolatinio valkatavimo ir iš viso dėl nerodomo nė menkiausio noro atsikratyti tos kankinančios beviltiškos naštos" – sūnus perėmė tokį polinkį iš patvirkusio tėvo ir, anot jos, iš viso veikiausiai paveldėjo tėvo ydas – taigi sūnus galų gale išsikraustė į nuomojamą butą, o ji irgi apsiprato su tokia neišvengiamybe ir netgi pajuto kažin kokį nedidelį palengvėjimą, nors praradimo įsisąmoninimas ją ir prislėgė (vis dėlto turėjo du vyrus ir – jai jau neegzistuojantį – sūnų, ir štai liko visai viena), bet štai aiškiai pamatė: pagaliau neliko jokių kliūčių gyventi pačiai sau, nes iki tolei, iki penkiasdešimt aštuonerių metų, ji nuolatos buvusi „kvaila visų kitų tarnaitė". Tuomet iškeitė pernelyg erdvų namą – už tai jai labai nemenkai primokėjo – į štai šitą – „mielą" – butelį miesto centre („Su vartų telefonspyne!"), visi pažįstami rodė Pflaumnei, kaip moteriai, du kartus tapusiai našle, deramą pagarbą, o apie vienatinį jos sūnų, visame mieste nugarsėjusį „valkatavimo būdu", kalbėjo su prideramu taktu, ir tuomet pati Pflaumnė pirmą kartą gyvenime (juk iki tolei teturėjo tik savų drabužių ir patalynės) atsidavė su palaimos jauduliu neįveikiamam turėjimo džiaugsmui. Ant grindų patiesė minkštus dirbtinius persiškus kilimus, langus uždengė dailiomis tiulio dieninėmis užuolaidomis ir „linksmai nuteikiančiomis" naktinėmis, o jau tuomet atsikratė senų baldų – jie buvo griozdiški ir nepatogūs – ir užsakė sustatyti kambaryje „naujus baldus iš kombinato"; įsirengė modernią virtuvę kliaudamasi mieste labai populiaraus žurnalo „BUTO KULTŪRA" dėmesio vertais patarimais, užsakė perdažyti visą butą ir dar pakeitė čia buvusius gramozdiškus dujų konvektorius ir visą vonios kambarį. Plūkėsi nepailsdama, iš jos trykšte tryško energija, arba bent jau taip sakė ją girianti kaimynė Viragnė, bet iš tikrųjų pasijuto esanti savo kailyje tik tada, kai, pasibaigus didiesiems darbams, pagaliau ėmėsi čiustyti savo „mažą lizdelį". Jos sumanymai buvo didesni vienas už kitą, vaizduotė irgi nepripažino jokių užtvarų, ir po kasdienių apsipirkimo iškylų į parduotuves jį grįždavo tai su prieškambario veidrodžiu, papuoštu kalstyto metalo rėmeliais, tai su praktišku svogūnų

pjaustytuvu, tai su prašmatniu drabužių šepečiu, ant kurio viršaus inkrustuota daili miesto panorama. Štai prieš dvejus metus išsikraustė jos liūdno atminimo sūnus – taigi išsinešdino raudodamas, jį vos vos įstengė išgrūsti iš buto, ir tuo metu ji niekaip negalėjusi atsikratyti nenusakomai bjaurios nuotaikos („ištisomis dienomis!“) – ir tuomet ji griebėsi karštligiškos veiklos: per dvejus metus neliko tuščios vietos nė pėdai pastatyti, o jai vis tiek atrodė, kad trūksta kažin ko, kažko stinga jos gyvenimui. Pripirko dar daugiau mielų porcelianinių figūrėlių ir sustatė jas į sekcijos lentyną, bet veikiai susivokė, kad ir jos ne visai užpildo tuštumą; suko galvą, žvalgėsi, net prašė kaimynės patarimų, ir štai pagaliau vieną popietę (kaip tik tuomet sėdėjo patogiame fotelyje ir buvo ėmusis Irmos kvadrato*) ir tuo metu ilsindama akis užkliuvo už gulbių, čigoniukių su gitaromis, verkiančių berniukų ir porcelianinių mergaičiukių, apsvaigusių iš laimės ir svajonių, ir ūmai susivokė, ko gi jai taip „labai trūksta“. Ogi gėlių. Turėjo ji ir tokių pažįstamų, kurie, panašiai kaip ir ji „mėgo grožį“, taigi veikiai prisirinko daugybės puikių gėlių šaknų, svogūnėlių ir ūglių – jų atsirado tiek, kad po poros metų, praleistų bendraujant su aistringais augalų mylėtojais, tokiais kaip daktaras Provaznikas, Madainė ir, savaime suprantama, Mahonė, visos palangės buvo nustatinėtos rūpestingai puoselėjamomis nykštukinėmis palmėmis, monsteromis ir sansevjeromis, bet taip buvo tik iš pradžių – vėliau jau reikėjo užsakyti tris stelažus šaltkalvio dirbtuvėje, įsikūrusioje rumuniškoje miesto dalyje, nes Valerio spriges, pilėjas ir gausybę kaktusų jau niekaip neįstengė sudėlioti tarp daugybių daugybės augalų bute, paverstame pagal jos nuojautą „širdį šildančiais namais“. Ir ar gali taip būti, kad ūmai iškart pranyksta absoliučiai viskas – minkšti kilimai, linksmai nuteikiančios užuolaidos, patogūs baldai, veidrodis, svogūnų pjaustytuvas, drabužių šepetys, nuostabiausios gėlės, visas šitas jaukumas, tikrumas ir palaiminga ramybė?! Pasijuto esanti nežmoniškai išvargusi. Kairėje rankoje laikomas raštelis

* Rankdarbių rūšis (čia ir toliau – vert. past.).

išsprūdo pro pirštus ir šleptelėjo ant grindų. Atsimerkė, pasižiūrėjo, kaip mitriai sekundinė rodyklė šokčioja ir šokčioja padalomis per sieninį laikrodį, pakabintą viršum virtuvės durų, ir nors buvo tikrai akivaizdu, kad nuo šiolei negresia joks pavojus, ji vis tiek nesijautė tokia saugi, kokia dabar norėjo būti: irzlumą keliančios mintys vijo viena kitą, tai tas, tai kitas dalykas pasirodydavo esąs svarbesnis už visus kitus – jau nusirengusi, nusiavusi aulinukus, pamasažavusi patinusias kojas ir įsispyrusi į patogias, šiltas namines šlepetes ji apžvelgė pro kambario langą visą išmirusį prospektą (tačiau: „Niekur nė gyvos dvasios, niekur nepamatysi nė kokio tūnančio šešėlio... tik cirkininkų vilkikas... tik tas nepakenčiamas tratėjimas..."), o jau tuomet pasižiūrėjo, ar viskas savo vietoje, taigi pasižvalgė po visas iš eilės spintas, o paskui liovėsi kruopščiai plovusi rankas – jai atrodė, kad tikrai pražiopsos bene svarbiausią dalyką, jei dar kartą nepatikrins, ar gerai užrakintos buto spynos. Jau buvo kiek apsiraminusi, pakėlė nuo žemės raštelį, perskaitė jį ir perširdusi sviedė į virtuvės šiukšlių dėžę (ten buvo keturis kartus parašyta: „Ieškau tavęs, mama", bet pirmieji trys sakiniai buvo perbraukti), tuomet grįžo į kambarį, įjungė šildymą ir, užsimojusi atsikratyti tokio nervingo blaškymosi kartą ir visiems laikams, sumanė apžiūrėti visas iš eilės savo gėles: jei ir tenai niekur nebus pažeista tvarka, tai tikrų tikriausiai, pamanė ji, atlėgs ir jos nerimas. Ji nenusivylė ir miela savo kaimyne, kuri kasdien saikingai vėdino butą, kolei Pflaumnė lankė gimines, ir dar priprašyta rūpestingai prižiūrėjo kruopščiai puoselėjamus augalus: iš tikrųjų žemė vazonuose buvo drėgna, ir gal kiek „prasčiokė ir stačiokė, bet šiaip geraširdė ir sąžininga" jos bičiulė dar pasistengė kartkartėmis nušluostyti dulkes nuo lepiausių palmių lapų. „Neįkainojamoji mano geroji Rožika!" – atsiduso susigraudinusi, ir tuomet trumpą akimirką jai prieš akis iškilo nuolat tai šen, tai ten zujanti masyvi figūra, ji atsisėdo į obuolio žalumo fotelį ir vėl peržvelgė buto baldus – jie pasirodė esą tokie, kokius buvo palikusi, – ir iškart jai viskas pasirodė „taip tvarkinga" – ji buvo įsikūrusi tarp neabejotinai gerai sutvarkytų grindų, lubų, gėlių raštais dekoruotų sienų, taigi visos

jos patirtos golgotos dabar buvo panašesnės į miražą, į pakrikusių nervų ir nesveiko fantazavimo žaismę. Taip, gal tai galėjęs būti ir miražas – juk ji jau daugelį metų sukasi tarp vaisių ir daržovių konservavimo rudenį ir didžiųjų buto švarinimo darbų pavasarį, tarp mezgimo vąšeliu popietėmis ir nedidukų aistringo gėlių puoselėjimo rūpesčių bei džiaugsmų, jau priprato iš saugaus atstumo ir išganingos priebėgos stebėti už šitų štai sienų sūkuriuojantį pamišėlišką viesulą, kuris, įsisukęs į šitą jausmingą pasaulį, pavirsta miglotu neapibrėžtumu ir išskydusia migla, taip buvo ir dabar – štai ji galinti vėl sėdėti už užrakintų durų ir iki šiolei jaustis garantuotai apsaugota, tarsi būtų užsirakinusi nuo viso pasaulio – o šiurpą varantys kelionės įspūdžiai pamažėle prarado tikroviškumą, ir šit priešais ją tarsi išsiskleidė toks vos vos permatomas vualis – taip neaiškiai dabar matė šūkaujančius priemiestinio traukinio keleivius, žmogėną su kaustančiu žvilgsniu ir pilko milelio striuke, smūgio parblokštą prekeivę, prie tamsoje patyliukais mušamo nelaimėlio sėlinančius šešėlius, miglotai prisiminė keistą cirką, dviem riebiomis linijomis kryžmai perbrauktą pageltusį autobuso tvarkaraščio popierių, o dar pro didesnes miglas matė tarp jų save pačią, besiblaškančią ir į vieną, ir į kitą šoną, tarsi pakliuvusią į labirintą, ir beviltiškai mėginančią parsirasti namo. Vis ryškesni ir vis neįtikinamesni darėsi tie nemalonumai, kuriuos turėjusi išgyventi neseniai prabėgusiomis valandomis – košmariški vaizdai šlapimu dvokiančiame traukinio tualete, šlapia akmens skalda tarp gelžkelio bėgių ir pagaliau balaganininkas, mojantis jai iš traktoriaus kabinos, – visa tai greitai ir nepakenčiamai sukosi jai akyse. Štai čionai, tarp savų baldų ir gėlių, vis labiau stiprėjo įsitikinimas, kad čia niekam nepavyks jos užpulti, taigi ir nelaukė puolimo, tad lyg ir išsivadavo iš ligtolinio įtempto pasirengimo būti užpultai, bet niekaip neįstengė rasti vaisto nuo nenusakomos nerimasties, nugulusios visą jos esybę it košė skrandį. Ir buvo tokia išvargusi, kokia dar veikiausiai niekada nėra buvusi, tai ir nutarė tuojau gulti pailsėti. Per keletą minučių nusiprausė po dušu, išsiskalbė apatinius drabužius ir, užsivilkusi ant storų naktinių marškinių šiltą chala-

tą, pasuko į sandėliuką: apie „rimtesnę vakarienę“ negalėjo būti nė kalbos, tai prieš miegą praris bent jau kelias konservuotas uogeles. Turint galvoje dabartinę nepaprastąją padėtį, į sandėliuką, bene svarbiausią buto vietą, buvo sukrauta stulbinamai daug maisto: viršuje buvo sukabinti kumpiai, o per juos permestos sunertos paprikų pynės, ten kabojo dešros ir rūkytos šoninės, o žemai buvo rūpestingai sudėliotos tokios cukraus, miltų, druskos ir ryžių atsargos, kad jų būtų užtekę mažesnių barikadų statybai; abiejose podėlio pusėse buvo kavos pupelių, aguonų, riešutų, prieskonių, bulvių ir svogūnų, o visą šitą maisto tvirtovę, šitą jo gausybę, rodančią gebėjimą numatyti toli į priekį, vainikavo – kaip ir akį džiuginantį gėlių mišką visame bute – sandėliuko gale ant sieninių lentynų kariška tvarka surikiuota neįtikėtina besišypsančių konservuotų ir virtų vaisių bei uogų stiklainių daugybė. Rado čia visko, ko tiktai galėjo prisivirti ir prisikonservuoti nuo vasaros pradžios, – ir saldžių vaisių, ir visokiausių rūgščių konservų, ir pomidorų sulčių, ir net sudėtų į medų riešutų, tad ir šįkart, kaip ir visais kitais kartais, kiek sutrikusi apibėgo akimis visą spindinčių stiklainių pulką ir pagaliau parsinešė į kambarį užpiltų romu vyšnių ir jau iš įpročio, o ne iš smalsumo įjungė televizorių ir tik tada atsisėdo į obuolio žalumo fotelį. Patogiai atsilošė, skaudamas kojas susikėlė ant nediduko pufo, mėgavosi malonia šiluma, buvo atsigavusi po dušo ir štai – didžiausiam jos džiaugsmui vėl transliuoja operetę: dabar jau pasijuto taip, tarsi būtų atsiradusi viltis, kad į jos namus vėl sugrįš seniau buvusi palaima ir ankstesnioji ramybė. Mat puikiai susivokė, kad pasaulis – kaip ir dėl žvaigždžių pakvaišusio jos sūnaus iki nykumo kartojamas posakis „matymas tai šviesa“ – yra jos protu tiesiog nesuvokiamas, suprato ir tai, kad visi tie (ir ji pati), kurie gyvena tykiose savo gūžtose, tose nedidukėse padorumo ir nusistatymo gyventi kaip žmonės oazėse, tirtėdami iš baimės galvoja apie tai, kas dedasi už jų namų sienų, o ten, už tų sienų, visa barbarų su apšepusiais snukiais padermė, visos tos nepažabojamos atmatos laisvai nardo kaip žuvys vandeny ir patys jaučiasi užtikrintai; tik ji pati niekada nebuvo maištavusi prieš pasaulį,

priėmė protu nesuvokiamus jo dėsnius, buvo dėkinga už nedidukus patiriamus džiaugsmus, pagristai galėjo kliautis visa kuo ir įtikinėti save pačią, kad lemtis apsaugos ją nuo žudančių negandų. Apsaugos ir apgins šią mažutę gyvenimo salelę ir neleis, Pflaumnė ieškojo tinkamų žodžių, kad sviestų kaip grobį ją, visuomet visiems linkinčią tik ramybės ir santarvės. Švelnios melodijos („Grafaitė Marica!.." – tuojau atpažino apimta malonaus jaudulio) pripildė kambarį žavesio ir subtilaus jaukumo, tarsi būtų padvelkęs švelnus pavasario vėjelis, ir, jai siūbuojant „mielų melodijų srautui" į taktą, tuojau akyse iškilo į papildomą traukinį sulipusi vulgari minia, o štai dabar ji pajuto tai šutvei jau ne baimę, o panieką – lygiai tokią pačią, kaip ir kelionės pradžioje, kai pirmą kartą tuos žmones pamatė prišnerkštame vagone. Jos sąmonėje jau visai susipynė toji dvilypė masė, „ūžaujantys ir čiaumojantys" susimaišė su „nepratariančiais nė žodžio piktadariais", ir ji pamanė pagaliau įstengsianti pasižiūrėti į juos visus iš aukšto, su panieka, kad galų gale iškilus gyvam reikalui galėtų pakilti virš tokių gniuždančių įspūdžių, kaip kad dabar srūvanti muzika yra pasikėlusi viršum žemiškų košmarų. Gali būti ir taip, įsidrąsinusi svarstė ji sėdėdama prieš ekraną ir burnoje spausdama dar vieną gardžią vyšnią, kad kurį laiką tos padugnės, slepiamos tamsos ir nakties, jausis padėties viešpačiais šlykščiose vienkiemių ir užkandinių irštvose, bet tik kurį laiką, o paskui, kai jų siautėjimas pasidarys visai nepakenčiamas, pagal visas taisykles ir įstatymus jie irgi turės nešdintis į tenai, iš kur buvo atsidaužę: ten ir yra jų tikroji vieta, tik ten, svarstė Pflaumnė, o ne mūsų teisingame ir taikiame pasaulyje, tik ten ir visiems laikams, ir be jokių reveransų. O iki tolei, kol sulauks pelnyto atpildo, mintijo ji ir vis labiau kliovėsi savimi, tegu nors ir pratrūksta visas nesuvaldomas pragaras – jai jis neegzistuoja, nes ji *neturinti nieko bendro* su ta niekinga viešpatija, su pakilusiais viską griauti žmogėnais, nes tokių vieta kalėjime, o padėtis tokia, manė ji, kad jie užsikariavo jau ištisas gatves, taigi ji nekelsianti kojos iš namų, nesivelsianti į visokias miglotas istorijas ir daugiau jau niekas negirdėsiantis apie ją nė vieno žodžio, kolei visai

nesiliaus šitie užgauliojimai, kolei vėl nepragiedrės, kolei vėl kasdienybėje neįsivyraus tarpusavio supratimas ir blaivus saiko jausmas. Paskendusi svajonėse ir pasidrąsinusi žiūrėjo triumfo kupiną pabaigą – įveikę tiek visokiausių kliūčių, grafas Tasilas ir grafaitė Marica pagaliau surado vienas kitą, ir pati išrasojusiomis akimis jau paniro į prasidedančio finalo viską nušluojančią laimę, ir štai kaip tik tada nuaidėjo telefonspynės skambutis. Griebėsi už širdies ir suvirpėjo iš baimės („Surado! Atsekė!..“), paskui perkreipusi veidą („Negali būti! Nesąmonė!“) žvilgtelėjo į sieninį laikrodį ir nuskubėjo prie laiptinės durų. Negalėjo būti nei draugė, nei kaimynė – po septintos vakaro miesto žmonės nelankė vieni kitų, anksčiau to daryti neleido išsiauklėjimas, o dabar – drąsos stygius, tad tuo metu, kai pasisekė atsipurtyti šmėklos su milelio striuke, ji beveik neabejojo, kas tai galėtų būti. Išsikraustęs į nuomojamą butą pas Harerius, jos .sūnus, deja, kone kas trys dienos naktimis vis atkiūtindavo pas ją, kartais apsinešęs nuo vyno ir ištisomis valandomis kamuodavo ją painiais pliurpalais apie dangų ir žvaigždes, o kartais – ypač pastaruoju metu – ateidavo ašarotomis akimis ir, nevilties apimtos motinos įsitikinimu, su vogta gėle „parodyti dėmesį tai, kuriai suteikė tiek skausmo visai to nenorėdamas“. Sakė jam ir tada, kai galų gale nešdinosi iš namų, ir paskui šimtus kartų yra sakiusi: nėra ko jam čia slankioti, nėra ko trikdyti jos, tegu palieka ją ramybėje – nenorinti jo matyti akyse, nereikėtų jam čia kelti kojos – ir taip buvo iš tikrųjų, tikrų tikriausiai nenorėjo jo akyse matyti, tų dvidešimt septynerių apkartinusių jai gyvenimą metų jau buvo per akis – tuomet kas miela diena, kas minutė jos veidas plieskė iš gėdos, kad turinti štai tokį sūnų. Supratingiems patikimiems žmonėms pati yra sakiusi: išmėginusi viską, kas tik įmanoma, ir tik tada pareiškusi – jos sūnus neįstengia gyventi kaip padorus žmogus, o dėl to, taip ji mananti, motina tikrai neturinti kentėti. Jau gana prisikentėjusi su senuoju Valuška, pirmuoju savo vyru, kurį visai pražudė alkoholis, iki soties prisikentėjo ir su jų sūnumi – apie tai ji pasakojusi be perstojo visiems pažįstamiems. Kiti jai taip daryti patarė, kartais ir pati taip darė – „paprasčiausiai

neįsileido šito pakvaišusio savo sūnaus, kolei jis nemes netikusių savo įpročių", bet kalbos kalbomis, „o ką tokiu metu turi iškęsti motinos širdis", taigi reikėjo suprasti, kad ji pati nevaliojusi jo neįsileisti. Nors buvo griežtai pasakiusi: kolei neturės pakankamai tvirtos valios, nes jos trūko bene labiausiai, tegu nesirodo jai akyse, o štai jos sūnus Valuška – jis ir toliau valkatavo – atsivilko jau trečią dieną ir vėl spindinčiu veidu pareiškė nuolat „stiprinantis valią". Išvarginta beviltiškų grumtynių ir suvokusi, kad dėl nepataisomo savo kvailumo sūnus nė neįstengia suvokti, ko motina iš jo norinti, pastaruoju metu visuomet vydavusi jį lauk, taip buvo sumaniusi daryti ir šį kartą, bet štai prašnekusi į telefonspynę vietoj šimtą kartų girdėtų išmiksėtų žodžių (daugiausia: „Tik... aš čia... mama...") išgirdo familiarų burkuojantį moters balsą. „Kas čia?" – dar kartą paklausė suglumusi Pflaumnė ir atitraukė ragelį. – „Tai čia aš, Pirike! Aš, Esternė!" – „Esternė?! Šičia?! Ir tokiu metu?!" – visai apstulbo ji nežinodama, ką toliau daryti, ir pasitaisė chalatą. Šita ponia buvo iš tų, kurių Pflaumnė – ir, jos manymu, visas miestas – „gerokai privengė", lyg ir nepalaikė su ja jokių santykių, o kai būdavo neišvengiama, tada, žinoma, šaltai pasisveikindavo gatvėje ir per metus gal porą kartų pasikeisdavo žodžiu kitu apie orą, taigi tos ponios apsilankymas tokiu metu buvo daugiau negu stulbinantis. Amžina draugių pokalbių tema buvo Esternės „skandalinga praeitis, patvirkusios moters įpročiai ir dabartinė susijaukusi šeiminė padėtis", o padoresnes šeimas trikdė tai, kad ji, nepaisydama viso to, demonstravo savo pasipūtimą, agresyvias neišsiauklėjusios moters manieras su begėdišku akiplėšiškumu, be to, „savo statinę primenantį kūną apkarstė provokuojančiais neskoningais skudurais", o kartais atstumiantį priešiškumą kėlė jos akiplėšiškas meilikavimas, gėdingas chameleoniškas „apsimetinėjimas". Be viso to, pasinaudodama dėl suirutės ir baimės kilusiu nedėmesingumu ir remiama savo meilužio, miesto policijos viršininko, prieš keletą mėnesių pati save paskyrė miesto Moterų komiteto pirmininke ir tuomet dar aukščiau užrietė nosį, iš pasipūtimo ir piktdžiugos net tirtėjo dvigubas jos pagurklis ir, kaip taikliai pastebėjo viena kaimynė,

prisidengdama vizitavimo proga, „su vemti verčiančia besimaivančios bobos šypsena ant išpurtusio veido“ prasibrovė ir į tas šeimas, į kurias iki tolei nė nemėgino įkelti kojos. Taigi buvo nesunku atspėti, kad Esternė ir šį kartą bus sumaniusi ką nors negera, tad Pflaumnė iš laiptinės ėjo atrakinti vartų jau iš anksto nusistačiusi pamokyti tą ponią dėl tokio neišsiauklėjimo („Veikiausiai šita boba neturi nė menkiausios nuovokos, kada dera lankytis pas kitus žmones!“), o jau tada įgyvendins savo nusistatymą – atsiskirti nuo viso pasaulio ir padarys pirmą simbolišką gestą – pasiųs ją po velnių. Tik viskas klojosi anaiptol ne taip.

Viskas klojosi anaiptol ne taip ir kitaip nė negalėjo būti, nes Esternė irgi puikiai žinojo, su kuo turinti reikalą, užtat ir nepatyrė nė menkiausio keblumo, mat ji, turėdama įgimtą pranašumą – ir jos globėjas, miesto policijos viršininkas, yra kasdien šnabždėjęs jai į ausį, kad „galėtų savo kūno matmenimis ir augumu lygintis nebent su milžinu... o ką kalbėti apie visus kitus dalykus“, tad ji su savo nusistatymu, nepakenčiančiu nė menkiausio spyriojimosi, palaužė įsiaikštijusią Pflaumnę: po keleto burkuojančia intonacija pagardintų „mieloji“ vyrišku griausmingu balsu išklojo, kad jai irgi nekyla abejonių, kiek dabar laiko, tačiau, nepaisant viso to, būtina tučtuojau pasitarti dėl „privataus neatidėliotino reikalo“ ir, pasinaudojusi Pflaumnės sutrikimu – šitai ji buvo numačiusi iš anksto – paprasčiausiai vienu metu su ja užgulė ir pastūmė vartus, o jau tada kaip viesulas nurūko laiptais, tenai iš įpročio pakreipė galvą („kad tik neatsimuščiau į ką nors...“) ir žengė pro paliktas praviras duris tiesiai į prieškambarį ir, kad bent kol kas nukreiptų dėmesį nuo to, ko ji čia iš tikrųjų taip skubiai veržėsi, ramiu balsu paaiškino, kokioje „nuostabioje vietoje“ įsikūręs šis butas, kokie vingrūs prieš butą patiesto „takelio raštai“, koks tasai „pavydą keliantis subtilus skonis“ – jo stebėtinu nepaprastumu ji įsitikinusi jau tada, kai kabindama paltą ant pakabo keliais greitais, bet esmę tuojau užčiuopiančiais žvilgsniais

įvertino visą buto apstatymą. Beje, vargu ar būtų galima sakyti, kad ji galėjo nuosekliai išdėstyti, ką iš tikrųjų buvo sumaniusi išpešti „nukreipdama dėmesį", juk tikrajam jos tikslui – paprasčiau sakant, prisidengiant reikalo skubumu, dar šiandien keliolika minučių šnektelėti su Valuškos motina, kad rytoj rytą sutikusi jį galėtų apie tai pasakyti – tiesą pasakius, tiko viskas; tik ji pasirinko ne paprasčiausią sprendimą (kitaip sakant, atsisėsti į kurį nors nevėkšlišką fotelį ir užvesti kalbą apie „visoje šalyje jaučiamą visuotinį pakilimą atsijauninti ir atsinaujinti ir kaip viso to pasekmę – kuo toliau, tuo labiau stiprėjančio miesto Moterų komiteto karštą entuziazmą..."), nes, nors to ir tikėjosi, „šitas pasibjaurėtinas nedidukas karo židinys" su šliužams būdingu ištaigos šlovinimu, pelėsiais trenkiančiu dykinėjimu, žavėjimusi visokiausiomis saldybėmis smogė jai į paširdžius tokia jėga, kad, nors ir sumaniai slėpdama savo pasipiktinimą, ji turėjo labai nuodugniai iššvalgyti visą šeimininkės arsenalą. Su perširdusia, sutrikusia ir nė cyptelėti nedrįstančia Pflaumne, užsispaudusia jai už nugaros, apėjo visą butą, taip prigrūstą visokiausių niekų, kad tenai nė oro nebeliko, ir apsimesdama, kad pritaria šitokiam niekniekių sugrūdimui (juk, „kaip įprasta sakyti, dar neatėjo laikas atskleisti visas kortas"), šalia jos sliūkinančiai išraudusiai šeimininkei, vis pataisančiai išstumdytus ir išvartytus niekučius, griaudėjančiu altu dėstė, kad „Taip, niekas nė neabejoja, kad moteris suteikianti turinį negyviems daiktams, o namams ji irgi vienintelė teįstengianti sukurti vadinamąjį individualų žavesį", o pati viduje – slapčiausioje kertelėje! – vos vos tvardėsi: štai pagriebs į galingą savo saują vieną kurį šleikštulį keliantį niekutį ir sutraiškys jį it sukamą viščiukui kaklą – ką ir šnekėti: visi šitie šukų krepšeliai, šitos staltiesės su nėriniais, ant gulbių įtaisytos peleninės ir dirbtiniai aksominiai persiški kilimai, lengvos it atodūsis tiulio užuolaidos ir už sekcijos stiklų sustatyti keletas ašaras spaudžiančių meilės romanų, visa šita perviršio kupina šlykšti dusinanti makalynė jai aiškiausiai parodė, kur nuvedė pasaulį akiplėšiškas nesusivaldymas su „geidulius keliančiu dykinėjimu ir ištižusia valia". Įsižiūrėjo ir įsiminė viską, pro jos akis

neprasprūdo niekas ir, tarsi norėdama ir šį kartą dar pagrūdinti savo stiprybę, sumanė sau pačiai kankynę ir su gaižiu pasimėgavimu traukė į save visokiausių kvepalų apnuodytą buto orą: šitą smarvę, „kaprizingų lėlyčių būstų" vis tokį pat vemti verčiantį dvoką – tai jis jau iš tolo rodo tų būstų gyventojų padėtį, o ji pati – vos tik išrinkta į dabartines pareigas sugrįžusi iš panašaus apsilankymo ne kartą yra sakiusi miesto policijos viršininkui su pasipiktinimo neslepiančia pašaipa: jau prie tokių būstų slenksčio („ir visuomet!") vos vos „išsilaiko nesusivėmusi". Gal tai buvusi paprasčiausia pašaipa, o gal jai iš tikrųjų pasidarydavo bloga, bet jos globėjas turėjęs nė kiek neabejoti, kad Esternės dvasios stiprybė galėjusi pakelti nekasdieniškus išbandymus, juk nuo tada, kai „galų gale visuomenės sutarimu sulaukusi pripažinimo" ir buvusi po kelių dešimtmečių darbo iš vietos vyrų choro dirigentės posto (ta vieta tebuvo jai užkrautas plūkimasis su maršais, darbininkų dainomis ir pavasario pasveikinimais, kiek mielesnis buvo vadinamasis „išskirtinis repertuaras") išrinkta miesto Moterų komiteto pirmininke, niekam nedaranti nuolaidų iškilia vadove; jai reikėjo kasdien („ištisomis valandomis!") lankytis štai tokiuose būstuose veikiausiai tik tam, kad galėtų daugybių daugybę kartų įsitikinti: visa, ką ji yra sumaniusi iki šiolei, yra nenuginčijama teisybė. Mat aiškiausiai pamatė, kad čia, taigi kaip tik čia, tokioje stagnacijos atmosferoje, į pernelyg daug cukraus pridėtas uogienes ir konservuotus vaisius bei sušutusias pūkines antklodes, iščiustytus kilimų kutus ir apsauginiais apvalkalais aptrauktus fotelius atsimuša kiekvienas energijos reikalaujantis sumanymas, o patys save visuomenės šviesuliais laikantys ir į paprastus sveikus žmones su pasipūtėliška panieka žiūrintys operečių fanai, apsiavę šiltomis naminėmis šlepetėmis, į šitą mirtimi alsuojančią pelkę sumurkdė visus prasmingos veiklos užmojus, ji lygiai taip pat puikiai suvokė ir tai, kaip būtų galima paaiškinti, kodėl, pavyzdžiui, pirmininkės iniciatyva į planą įrašytas itin didelės svarbos ir daugelio mėnesių įtempto darbo pareikalavęs švarinimosi sąjūdis niekaip nesulaukė pritarimo ir patyrė graudžią nesėkmę. Atvirai sakant, kito ko nelabai ir tikėjosi, ir nė

nenustebo, kai paaiškėjo, kad veltėdžiai ir pasitenkinimo savimi su pridvisusiu oru prisikvėpavusi išrinktųjų bendruomenė šaltai atmeta kruopščiai pasvertus argumentus, juk geriau įsigilinusi į sąmoningus trukdymus ir atsikalbinėjimus (anot jų, „Švarinimosi varžybos gruodžio mėnesį? Gal kada vėliau, būtų geriausia per didžiuosius pavasario apsišvarinimus...") Esternė neklystamai užčiuopė pačią priešinimosi esmę, mat iš tikrųjų liguistas nenoras veikti ir išsigandusiojo uodegos pabrukimas yra kvailystė, o apie juos tiek tebūtų galima pasakyti, kad visa tai paaiškinama pamatuota baime – visa apimantis atsinaujinimas jiems primena visuotinę degradaciją, o neišvengiamų naujovių troškimas tėra tik nelaimę pranašaujantys viską nušluojančio chaoso požymiai ir – taip ir yra iš tikrųjų – galia, kuri ne išsaugos, o negailestingai sunaikins tai, kas jau yra miręs ir kam nelemta prisikelti, o egoizmo gniaužtuose atsikliuvusį banalų nuobodulį pakeis „bendram veikimui sutelkta aistra". Ką ir sakyti, tik ji viena – ir dar, žinoma, jos patikėtinis, miesto policijos viršininkas, bei keli kiti padorūs viso miesto žmonės – visai kitaip aiškino neseniai nutikusius ir į jokius rėmus netelpančius dalykus, tik dar reikėtų šit ką pridurti: tie įvykiai nei trikdė jos, nei vertė susimąstyti, nes kažin kas tarsi šnibždėjo jai į ausį, kad „visa tai patvirtins mūsų pergalė, o ji ateis netrukus". Na, taip, į klausimą, kokia būtų ta jų pergalė, ji nebūtų įstengusi atsakyti nei vienu, nei dviem rišliais sakiniais, bet taip tvirtai tikėjo savo teisumu, kad jos nė kiek nebaugino „visi tie su šiltomis naminėmis šlepetėmis ir ne per didžiausia jų šutvė", ji tikrai nepaisė jų ir kitaip ir negalėjo būti: žinoma, negalėjo, nes tikrasis jos priešas – tad šitaip grumtynės už visuomenės interesus šįkart pavirto ir jos asmenine kova – buvo pats Derdis Estera, žmogus, laikomas keistuoliu ir gyvenantis absoliučiai nuo visų atsiskyręs, tačiau iš tikrųjų tai buvo tik liguistai sutingęs Estera, pasityčiojimas, o ne jos vyras; pasakojimai apie jį buvo baimė, sumišusi su visuotine pagarba, ir nors jis – priešingai nei ji „negalėjo parodyti nė menkiausios visuomeninės veiklos", bet buvo viso miesto laikomas gyva įžymybe – jau ištisus metus tik drybsojo lovoje ir daugiausia vieną kartą per savaitę („ne daugiau!")

teįstengė priėjęs pasižiūrėti pro langą... Tai ar jis ir buvo tikrasis jos priešas? Tikresnis už tikrą, Esternei jis esąs ir „siaubingiausias neįveikiamiausių kliūčių pragaras“, ir vienintelė galimybė galutinai neatsisakyti garbingos vietos tarp kitų lemiančių miesto tvarką asmenų, tai buvo pinklės, be menkiausio sutrikimo veikiantys spąstai, nepaliekantys nė menkiausios vilties išsivaduoti – tai ji neįstengė nei ištrūkti iš tų spąstų, nei jų suniokoti. Šį sykį, kaip ir visais kitais kartais, tik jis ir niekas kitas buvo svarbiausia jos į aukštumas keliančių planų įgyvendinimo grandis – tai jis prieš keletą metų atsisakęs vadovauti muzikos mokyklai ir išėjęs į pensiją, nes skundėsi tariamais „stuburo skausmais“ ir su neregėtu cinizmu jai visai paprastai pareiškė, kad „ateityje neketinantis naudotis jos kaip sutuoktinės paslaugomis“, ir tuomet ji turėjusi jau kitą dieną išsinuomoti butą šalia Turgaus aikštės ir susimokėti už jį iš santaupų, tai Derdis Estera buvo kaip tik tas žmogus, kuris, be kita ko, – ir ne kaip kitaip, o iš keršto – išsyk atsisakė ir tų retų bendrų jų darbų: taigi atsisakė vadovauti ir didžiajam miesto orkestrui tariamai, kaip vėliau yra girdėjusi, vien tik dėl to, kad jam, Esterai, rūpinti tik muzika ir niekas daugiau, viena tik muzika, ir ateityje jis neketinantis imtis nieko kito, tik muzikos, bet juk ne kas kitas, o ji, Esternė, galėtų geriausiai pasakyti, kokio ausį rėžiančio klaikaus klankinimo jis griebiasi tyčia išderintu rojaliu, ir tai tik tada, kai nuo amžino dykinėjimo nugeibęs jo kūnas vargais negalais išsiropščia iš po milžiniškos minkštų pagalvėlių ir pledų krūvos. Mintimis sugrįžus į senesnius laikus ir prisiminus ankstesniais metais patirtą begalinių pažeminimų grandinę jai kildavo noras kuo greičiau nusispjauti į viską ir sukapoti atžarų savo vyrą į smulkiausius gabalėlius su nedideliu kirvuku jo paties lovoje; tik viskas pasisuko kiek kitaip, ir ji nė už ką negalėjo sau to leisti, mat pati pamatė – be Esteros ji neužkariausianti miesto, ir ko tik ji imsis, visuomet atsimuš į Esterą. Ji aiškino gyvenanti skyrium su vyru tik dėl to, kad jis negalintis dirbti be ramybės ir vienatvės, tačiau turėjo išlaikyti santuokos regimybę ir šiaip buvo priversta net mintį mesti iš galvos apie taip karštai trokštamas skyrybas, ir netgi sukandusi

dantis apsiprato su tuo, kad Esteros favorito ir adoratoriaus, nepataisomai sukvailusio Valuškos, išsigimusio Pflaumnės sūnaus iš pirmosios santuokos, talkinama skalbė įnešiotus vyro drabužius ir net „sudergtas apatines kelnes" – ji skalbė tas drapanas slapčiomis nuo vyro, bet apie tai žinojo kone visas miestas. Iš tikrųjų padėtis buvo sunki, bet Esternė nenusiminė: nors ir pati nebūtų galėjusi pasakyti, kas jai svarbiau – ar jos pačios kerštas, ar „kova už bendrą reikalą" , ir kas svarbiau – atsikeršyti Esterai („Už viską!") ar galutinai įtvirtinti netvirtas „pozicijas", bet buvo aišku, kad tokia nepavydėtina padėtis negalinti trukti amžinai, ir vieną kartą gal net ne tokioje jau tolimoje ateityje pasinaudodama užtarnauta valdžia ir išsikovoto rango aukštumomis ji atsiteis su šituo apgailėtinu šunsnukiu – tai jis pasityčiojo iš jos ir „tyčia" apkartino jai gyvenimą. Radosi ir priežasčių, leidžiančių patikėti, kad taip ir bus, nes (anaiptol ne todėl, kad „bus tik taip, nes kitaip ir negalėtų būti") pirmininkės postas suteikė jai „laisvo ir atsakingo veikimo" progą ir teikiantis vilčių vis mąžtančio priklausomumo ženklas – kaip tik tada, kai ji susivokė, kaip galėtų užsiožiavusius piliečius įtraukti į pirmą grandiozinę Moterų komiteto akciją ir kartu kaip vėl galėtų pajungti savo interesams Esterą, nuo tol pasitikėjimas savimi – o jai kaip tik tokio ir stigo – kilo kaip ant mielių, ir dabar jau ji nė kiek neabejojo einanti tikruoju keliu, žengianti tiesiai į tikslą, ir šį kartą jau niekas jos nesulaikys... Jos planas buvo nepriekaištingas ir, kaip ir „visi genialūs planai", savaime suprantama, paprastesnis už paprastą, tiktai, kaip tokiais atvejais nutinka, gal kiek sunkiau sekėsi rasti vienintelį neabejotiną sprendimą: jau nuo švarinimosi sąjūdžio paskelbimo pradžios buvo aišku, kad žmonių abejingumą ir spyriojimąsi galėtų palaužti tik „mobilizuotas" tam reikalui Estera; jei pasisektų ir jį prispirti imtis šito darbo, jei pavyktų prišnekinti jį stoti organizacijos priešaky, tai sąjūdis ŠVARUS KIEMAS, TVARKINGAS NAMAS būtų ne tuščias lozungas ir ne juokinga, pasmerkta žlugti programa, o veikiai rastų tikriausiam judėjimui reikalingą galingą postūmio tašką. Tik kaip tai padaryti? Štai kur klausimas. Prabėgo kelios savaitės ir – nė kiek neperdedant – dar

keli mėnesiai, ir tik tada buvo atsisakyta niekam tikusios idėjos tiesiog prikalbinti jį ar paspausti per aukštesnę valdžią, tad galimas vienintelis tinkamas veikimo būdas tebuvo toks – užspeisti jį į kampą, ir ji pagaliau vienąkart suprato, kad visam tam pakaks tik „geraširdžio Valuškos" ir, kaip visiems žinoma, nuo jo visiškai atšalusios ir dėl to sūnaus dar labiau mylimos motinos Pflaumnės, ir tuomet ją apėmė tokia ramybė, kurios sutrikdyti jau neįstengė niekas ir niekaip, ir štai dabar sėdėdama su rūkstančia cigarete rankoje tarp smulkutės („...bet vis dar tokios pa-pingos!") šeimininkės purių kilimų ir iki tviskėjimo nušveistų su šluostėmis baldų, ji net džiūgavo, kad po kiekvieno nuo cigaretės nubyrėjusio pelenų žiupsneliuko Pflaumnės veidas „kone tiesiogine žodžio reikšme plykstelėdavo kaip ugnis", o ji kaip niekur nieko ragavo ant stalo paliktas romu užpiltas konservuotas vyšnias ir jas gyrė. Pamatė, kad šeimininkės pasiutimą varantis bejėgiškumas („Manęs bijosi!" – pamanė patenkinta) pamažiukais malšina ankstesnį jos jaudulį, ir tuo apsidžiaugė, taigi vėl apsižvalgiusi po augalų prikimštą kambarį – jame jautėsi taip, tarsi būtų atsikliuvusi laukuose, daržinėje ar suvešėjusių piktžolių priaugusiame plote, ir vėl nutaisė burkuojančią intonaciją – dabar jau iš tikrųjų sumanė praskaidrinti sau nuotaiką: pripažinimo kupinu balsu pasakė: „Tas tai taip. Amžinas mieste gyvenančio žmogaus noras – susinešti gamtą į savo butą. Visos mes tokios, Pirike." Pflaumnė nieko jai nepasakė, tik nenuoširdžiai linktelėjo, tada jau ir Esternė susiprato – bus geriau, jei ji pagaliau pasakys, ko atėjusi. Na, taip, visai nesvarbu, sutiks ji tarpininkauti ar nesutiks, – juk nė pati nenujaučia, kad pasakė „taip" jau tada, kai neįstengė neprašytos viešnios sustabdyti ir toji įsiveržė į butą, jau pats apsilankymas čionai buvo sutvarkytas „reikalas" – šeimininkės sutikimas ar nesutikimas jau tikrai nieko nepakeis, nors taip ir buvo iš tikrųjų; ji ilgai aiškino šeimininkei, kaip čia kas susiklostė (buvo pasakyta: „nemanyk, mieloji, tai ne aš, o miestas norėtų pasitelkti Esterą, bet prikalbinti jį, labai užsiėmusį žmogų, – visi tai žino – galėtų tik mielas, širdingas tavo sūnus...") ir įsispitrėjo Pflaumnei į akis labai draugišku, bet itin

skvarbiu žvilgsniu, o tuomet, kai išgirdo žaibiškai greitą atsisakymą, ūmai apstulbo ir nejaukiai pasijuto, nes aiškiai suprato: čia visai kiti dalykai, tai tikrai ne tai, kad tarp Pflaumnės ir Valuškos „visi ryšiai nutrūko jau prieš keletą metų“ ir kad jai, Pflaumnei, „motinos pareiga“ liepia atsiriboti nuo bet kokių sūnaus išsidirbinėjimų, nors nesunku įsivaizduoti, kaip skaudu ir apmaudu jai taip pasakyti apie savo vaiką – „jis, girdi, anaiptol ne širdingas, o paprasčiausiai nedėkingas ir nenaudėlis“, ir, tarsi sukoncentruodama į tą ryžtingą „ne“ visą savo dėl bejėgiškumo ir silpnumo slepiamą pyktį, šeimininkė buvo sumaniusi atsikeršyti Esternei už visai neseniai patirtus užgauliojimus – štai ji tokia mažutė ir silpnutė, o Esternė didelė ir stipri, be to, ji, nors ir labai norėdama, niekaip neįstengtų nuneigti šit ko: jos sūnus, tasai, „neišeinantis iš Hagelmajerio“, yra paprasčiausias visam miestui žinomas kvailys ir įstengė įsitaisyti tik laiškininku miesto pašte, o jai dabar reikia šitai pripažinti ir šiai svetimai moteriai, nepagarbiai vertinamai ir jos pačios, ir jos draugių. Jai derėjo pasižiūrėti į šeimininkės atsisakymą ir kaip į prisipažinimą, kad Pflaumnė, „šita nykštukė“, šalia jos jaučiasi esanti visai bejėgė, taigi atsisakymas galėjęs būti ir kaip atsikeršijimas už tai, kad kone dvidešimt minučių šeimininkė turėjusi ištverti viešnios „prastai slepiamą pašaipą“ ir veidmainiškus žvilgčiojimus, o štai viešnia nieko nelaukdama šoko nuo obuolio žalumo fotelio be atlošo ir be ranktūrių ir pro dantis iškošusi, kad jai jau metas, nulingavo pro sustatytus vienas šalia kito augalus, netyčia pečiu užkliudė ant prieškambario sienos pakabintą nediduką gobeleną ir, užspaudusi cigaretę į niekuomet nenaudojamą porcelianinę peleninę ir nepratarusi nė žodžio, apsivilko didžiuliu juodu dirbtinės odos paltu. Galėjo ji būti ir šaltakraujiškesnė, ir nuosaikesnė, nes pažinojo save kaip žmogų, kurio netikėtumai neišmuša iš pusiausvyros, bet visuomet, kai kas nors išdrįsdavo pasakyti jai „ne“, kaip kad dabar Pflaumnė, ji kaipmat užsiplieksdavo, nors ir pati gerai nežinojo, ką reikėtų daryti išgirdus tokį kategorišką „ne“. Ji persiuto, pyktis smaugė ją, tad ir nereiktų stebėtis, kad ji piktai aprėkė persigandusią šeimininkę, kai toji, žiūrėdama į viešnios kietai

sučiauptas lūpas ir į lubas nukreiptas žiežirbas svaidančias akis, ir užspaudžiančią paskutinį palto plieninį spraustuką, nervingai grąžydama rankas pasakė: „Man taip neramu... Šį vakarą... grįžau aplankiusi seseris... miestas buvo tiesiog neatpažįstamas... Nejaugi niekas nesakė, kodėl gatvėje nedegė lempos?.. Anksčiau kaip ir nepasitaikydavo tokių dalykų..." Tuomet Esternė ir išrėkė: „Tikrai yra dėl ko nerimauti. Ateina ir rūstesni, ir atviresni, ir nuoširdumo reikalaujantys laikai, Pirike." Tie žodžiai įgijo itin didelę svarbą, nes ji, Esternė, tardama paskutinius sakinius, grėsmingai iškėlė smilių, ir tuomet Pflaumnės veidas pasidarė baltas baltutėlis, bet viso to jai anaiptol nepakako – didelis malonumas buvo visa tai matyti ir žinoti, kad kol jos lips laiptais iki pirmojo aukšto ir kol bus rakinami vartai, „mažiukė papingoji" iki paskutinio akimirksnio tikėsis, kad jos atžagarumo užrūstinta viešnia pagaliau vis tiek pasakys ką nors paguodžiamo, bent vieną kitą šiltesnį žodį, šiaip ar taip, ji irgi to nusipelnė, juk ta žaizda, dėl Pflaumnės ištarto „ne!" užgautos jos ambicijos ilgai nenurimo – it į medį įstrigusi ir tenai dar ilgokai virpanti apnuodyta strėlė, bet pati Esternė – kokia gėda! – turėjusi prisipažinti, kad pajuto ne menką perštintį – ir nė kiek ne didesnį! – nemalonumą, o iš lėto vis labiau geliantį skausmą, nors savo tikslą šiaip jau pasiekė, tad ta palyginti nedidukė nesėkmė buvo visai nereikšminga. Kai Pflaumnė, kaip ir reikėtų tikėtis, mielai pritariamai linksi, tai tada ji būna paprasčiausia kažin kur toli nuo jos vykstančių ir jos net neužkliudančių įvykių marionetė, tat jos vaidmuo tebūna viso labo tik toks, bet kur tau („bet kur tau!"), su tokiu atsisakymu bereikšmę savo personą ji akiplėšiškai iškėlė kone iki Esternės partnerės rango, paprasčiau sakant, būdama niekinga nykštukė, nusitaikė į niekam abejonių nekeliantį Esternės pranašumą ir šitaip lyg ir nužemino ją beveik iki savo menkumo, kad šitaip atsikeršytų už žėrintį viešnios pranašumą, kurio neįstengė nei pakęsti, nei nurungti. Tai, žinoma, ir tebuvo viskas, ji įskaudinta nesigraužė nežinia kiek, bet teigti, kai jau viskas pasibaigė, kad ji kaip niekur nieko susitvarkė su šituo „reikalu", būtų buvę neteisinga, pati ji irgi šitaip nesakė, kai vėliau, jau namie,

pasakojo savo patikėtiniui apie visa, kas buvo nutikę, bet ji pati irgi veikiau jau nuslydo detalių paviršiumi ir jam paminėjo tik tai, kad ją, ištrūkusią iš Pflaumnės pridvisusios laiptinės, tuojau atgaivino „tasai nuostabus, stulbinamai gaivus oras" ir „nepaprastai gerai paveikė" jos gebėjimą mąstyti, tad priėjusi Nadabano mėsos parduotuvę ji vėl buvo tokia, kokia anksčiau buvusi: ryžtinga ir nepasiduodanti pašalinėms įtakoms, susitvardanti ir pasikliaujanti savimi. Ir ji – tuomet jau šešiolikos laipsnių šaltis tikrai labai smarkiai dirgino nervų sistemą – nė kiek neperdėjo, kad ji, Esternė, iš tikrųjų buvo iš tų žmonių, kurie tikriausia žodžio reikšme „įsiserga kas pavasarį, o dar labiau negaluoja vasarą", kuriems kelia siaubą dusinantis karštis, alsi kaitra, kepinanti saulė – tuomet veriantys galvos skausmai ir smarkus kraujavimas paguldo ją į lovą; ji buvo iš tų, kurie šaltį laiko natūralia gyvenimo aplinka, o ne nepakeliamu Blogiu – tokia tebuvo jiems priebėga prie karštų krosnių, taigi ji buvo iš tų, kurie tiesiog atsigauna, kai užeina speigai ir iš šiaurės dvelkteli arktinis vėjas, tokiems tik žiema gali padaryti regėjimą aštresnį, apmalšinti nežabotas aistras ir vėl sutelkti nuo vasaros prakaitavimo pakrikusių minčių spiečius, kaip kad dabar siaubą varantis ankstyvas stingdantis speigas sutelkė jas ir pačiai Esternei, žengiančiai per ledu dvelkiantį vėją Barono Bėlos Venkheimo prospektu, ir tai ištežusiai daugumai, ir leido jai, vėl deramai pajutusiai savo svorį, galų gale pakilti aukščiau už tulžingą Pflaumnės atsisakymą. Mat buvo ko pakilti aukščiau ir buvo ko pasižiūrėti: kai speigas maloniai persmelkė absoliučiai visą jos kūną ir jos pačios per centnerį perlipantį reikšmingumą, tarsi jos kūnas būtų pasidaręs lengvas it paukštytės, ji vis laisviau varėsi į priekį tiesiu kaip strėlė šaligatviu ir su pasitenkinimu konstatavo, kad negrįžtamas irimo, puvimo ir žlugimo procesas vyksta pagal griežtas vidaus taisykles, ir diena po dienos siaurėja tas ratas, kuriame atsidūrę „objektai" dar yra gyvi ir geba veikti; jai atrodė, net ir beviltiškai apleisti namai laukia nesulaukia, kada išmuš jų lemties valanda, nes gyventojai jau visai atsisiejo nuo namo: ant sienų žiojėjo didžiuliai ištrupėjusio tinko plotai, kinivarpų sugraužti langų rėmai skyrėsi nuo sienų, o

labai jau susiklaipę stogų kraigai abiejose gatvės pusėse rodė, kad ilgainiui praranda vidinę stiprybę medinių gegnių konstrukcijos – lygiai kaip ir akmenų, kaulų ar pačios žemės; apšnerkšti buvo ir šaligatviai, ir grindinys, nes niekas nepanoro išvežti šiukšlių, ir kadangi niekas nesiėmė to daryti, mieste atmatų tik daugėjo, jis darėsi vis šiukšlinesnis, o apie nuolat aukštyn lipančias šiukšlių krūvas slankiojo neįtikėtina daugybė kačių, ir kai jų tiek prisiveisė, katės naktimis tarsi perėmė visą valdžią gatvėse ir taip nieko nebijojo, kad net ir nuo jos, sunkiais žingsniais kaukšinčios Esternės, tingiai traukėsi tik paskutinę akimirką – praleido ją pro įsiganiusių gyvūnų daugybę. Matė ji visa tai, matė ir ištisomis savaitėmis užrakintas surūdijusias žaliuzes ant parduotuvių vitrinų, matė ir šakų užskleistas nedegančias lempas ant stulpų, įdėmiai apžiūrinėjo stoviniuojančius paliktus likimo valiai automobilius ir autobusus su tuštutėliais degalų bakais... ir jos nugarkauliu veikiai nubėgo saldus svaigus jaudulys, mat jau nuo seno jai toks veržlus nykimas buvo nebe liūdesį kelianti pabaiga, o tai, kam prie žlugimo priėjęs pasaulis netrukus užleis savo vietą, taigi visa tai yra ne baigtinumas, o ištakos, tai tokia naujosios tvarkos žaliava, kuri „liguistą melagingumą perdarys į negailestingą tiesos sakymą" ir kuriai nebus nieko svarbesnio „už grūdintą kūną ir jo veržimosi veikti patraukiančią jėgą ir grožį". Ji jau žvelgė į miestą būsimosios savininkės, ryžtingos paveldėtojos akimis, o jos įsitikinimą, kad stovi „prie nė nežinia kokios teikiančios naujų lūkesčių ir viską nušluosiančios kitokios epochos" vartų bei žlugimo to, kas paseno, palaikė ir kasdien sušmėsuojantys ženklai, ir keletas tokių – diena po dienos iškylančių – niekaip neįmanomų paaiškinti ir dėl savo išskirtinumo savotiškai krintančių į akis nutikimų, kurie vienareikšmiškai rodo, kad atsinaujinimas neišvengiamas, ir vis dėlto, jei pristigtų „visų kovingai nusiteikusių žmonių užmojų", tuomet tokios veiklos imtis priverstų pati paslaptinga ir tiesiog neįveikiama Dangaus galybė. Antai užvakar mieste Gendečo parko gale iškilęs galingas vandentiekio bokštas pasiuto grėsmingai svyrinėti virš nedidukų nameliūkščių – ir taip virtuliavo kelias minutes, o tai,

anot gimnazijos matematikos ir fizikos mokytojo – beje, jis buvo dar ir kvalifikuotas ant to bokšto stogo įrengto astronomijos stebėjimo punkto bendradarbis ir mėgdavo tenai ilgų ilgiausias valandas lošti pats su savimi šachmatais, bet užėjus siūbavimui jis irgi kaip akis išsvilęs rūko iš bokšto taškydamas šachmatus po visus pašalius – skubomis išsakytos nuomonės, ten dėjosi „protu nepaaiškinami dalykai". O štai vakar žmones pašiurpino katalikų bažnyčios, dunksančios Didžiojoje miesto aikštėje, jau kelis dešimtmečius neinantis laikrodis (jis, beje, apstulbino ir Esternę!): pašėlo suktis trys visai surūdiję to laikrodžio mechanizmai iš keturių, nors jau prieš daugelį metų jo rodyklės buvo nuardytos, ir tuomet duslūs jo dūžiai vis trumpėjančiais intervalais skelbė, kad laikas nestovi vietoje. Tad visai nekeista, kad ir dabar, priėjusi „Apynio" viešbučio ir Septynių vengrų tautos vadų skersgatvio kampą, išvydo milžinišką tuopą – jos nė kiek nenustebino tai, kas ten dėjosi: ji tikėjosi sulaukti panašaus dalyko jau nuo tada, kai pradėjo temti, ir nė kiek neabejojo, kad ir šįkart sulauks dar vieno iškalbingo perspėjimo. Netolimos Kerešo upės ankstesniais metais kilusių potvynių atminimą sauganti kone dvidešimties metrų aukščio griozdiška tuopa – puikiausia žvirblių pulkų slaptavietė ir kelių kartų žmonėms akis paganyti leidusi vietos įžymybė – iš kitos gatvės pusės griuvo be menkiausių gyvybės ženklų ant viešbučio fasado iš Septynių vengrų tautos vadų skersgatvio pusės ir tik todėl neužklojo siauros gatvelės, kad plikos tankios jos šakos užsikabino už pusiau nuplėšto stogvamzdžio ir sustojo pusiaukelėj; ne tuopos kamienas lūžo perpus nuo audros vėjo gūsio ir ne šaknys neatlaikė kirminų ir dešimtmečiais trukusių lietų niokojančių atakų – tai šaknys, ilgą laiką ardžiusios šaligatvį ir grindinio betoną, pagaliau ištrūko iš kietos kaip kaulas dirvos. Beje, buvo galima tikėtis, kad šita kriošena kada nors – anksčiau ar vėliau – triokštelėjusi išgrius, bet kad ji išluš *kaip tik dabar*, kad jos šaknys išsiplėš iš žemės *kaip tik dabar*, Esternės manymu, buvo nepaprastai svarbu. Ji neįstengė atplėšti akių nuo stulbinančio reginio – tuopa įžambiai pakibo skersai tamsios skersgatvio erdvės – ir su kreiva išmanančio reikalą ben-

drininko šypsena pamanė: „Tai taip. Kitaip ir negalėjo būti", ir su ta pačia lūpų kamputyje slepiama šypsena nukaukšėjo tolyn it žmogus, nutuokiantis, kad nuostabą keliantys dalykai, vadinamieji „dėmesio verti pranašingi ženklai", dar anaiptol nesibaigė. Ir ji neklydo. Jos, vos nuėjusios keletą žingsnių, nepaprastų dalykų ieškantis žvilgsnis užkliuvo už Kranto gatvės pradžioje patyliukais stoviniuojančių žmonių grupelės – buvo visai nesuprantama, kodėl jie ten būriuojasi tokiu metu: juk naktį, kai miestas visai neapšviestas, ryžtis eiti iš namų reikėjo pašėlusios drąsos. Niekaip neįstengė numanyti, kas tokie tie žmonės ir ko jie ten ieško naktį, ir, tiesą sakant, jai ir nelabai rūpėjo tie dalykai, nes jau iš viso to, kas buvo nutikę – iš vandentiekio bokšto, bažnyčios laikrodžio ir išvirtusios tuopos – ji iškart išskaitė svaigulį keliančią pranašystę, kad tuojau kritimą keis kilimas, o griovimą – atsikūrimas; priėjusi prospekto galą atsidūrė po lapus numetusiomis Košuto gatvės akacijomis – ir tenai buvo grupelėmis sustojusių patyliukais lūkuriuojančių žmonių tuntas, tuomet ją susyk perliejo karštis, ir jai dilgtelėjo: pagaliau radosi sunkiai įtikima proga – po ilgus mėnesius („Metus! Ištisus metus!.. ") puoselėjamos niekuomet neatsisakytos vilties („O gal!") atėjo akimirka, kai pasirengimo metą keičia veikimo metas, ir „pranašystė pildosi". Iš kitos aikštės pusės ji įstengė pamatyti ant sušalusios slidžios Turgaus aikštės žolės stoviniuojančių penkiasdešimt ar šešiasdešimt vyrų, jie buvo sustoję grupelėmis po du tris; visi apsiavę auliniais ar aulinukais, užsimaukšlinę ausines kepures ar riebaluotas kaimietiškas skrybėles, kai kurių rankose – tai šen, tai ten – švysčiojo degančios cigaretės. Net ir tokioje tamsoje buvo nesunku pasakyti, kad visi tie vyrai nevietiniai, ir šitai – penkiasdešimt ar šešiasdešimt nepažįstamų vyrų stirkso atėjus nakčiai spiginančiame šaltyje – jau savaime buvo daugiau negu stulbinama. Viskas atrodė dar keisčiau, nes visi jie tylėjo ir nekrutėjo, o Esternė pakerėta žiūrėjo į juos nuo prospekto pradžios – tarsi būtų išvydusi persirengusius Paskutiniojo teismo angelus. Šiaip ar taip, jai irgi reikėjo kirsti aikštę, taigi ir eiti per būrių tarpus, nes tai buvo trumpiausias kelias, – ji gyveno kitoje aikštės pusėje

prasidedančiame Kareivių skersgatvyje, tat nė pati nepajuto, kaip susijaudino, bet tai buvo tik lašelis – tik vienas vienintelis lašeliukas! – baimės, tad ji, padariusi „L“ raidės pavidalo lanksą, aplenkė visai nekrutančius būrelius ir užgniaužusi kvapą it šešėlis šmurkštelėjo į kitą aikštės pusę. Tikrai nederėtų sakyti, kad ji buvo pakraupusi, kai, dar kartą atsigręžusi nuo Kareivių skersgatvio kampo, išvydo ir stulbinamo dydžio cirko vagoną – jau kelias dienas buvo trimituojama, kad štai atvažiuoja cirkas, bet niekas negalėjo aiškiai pasakyti, kada jis atvyks – ir būtų galima pasakyti tik tiek, kad ji labai smarkiai nusivylė, nes jau pačią pirmąją akimirką suprato: turguje ji mačiusi ne „persirengusius naujųjų laikų pasiuntinius“, o tikriausius „nusmurgusius cirko bilietų perpardavinėtojus“ – dėl nepasotinamo savo godumo jie gali visą naktį prasikamuoti per speigą, kad tik kitos dienos rytą atidarius kasą galėtų supirkti cirko bilietus ir visais įmanomais būdais išspausti iš to tikrai nemenką naudą. Kartus jos nusivylimas buvo didelis jau vien dėl to, kad staigus prablaivėjimas iš ankstesnių karštligiškų fantazijų sugadino ir to tikrą pasididžiavimą keliančio džiaugsmo skonį: tik jos pastangomis ta liūdnai pagarsėjusi cirko trupė vargais negalais gavo leidimą atvykti ir atvažiavo čionai, tai buvo pirmasis svarbus jos kaip viešojo gyvenimo asmens pasisekimas; gal prieš savaitę jai, sulaukusiai veiksmingos miesto policijos viršininko paramos, pasisekė palaužti bailių miesto vykdomosios valdžios narių pasipriešinimą – tie bailiai, prisigaudę gandų ir nuogirdų, kurių niekaip neįmanoma patikrinti, iš artimiausių apylinkių kaimų ir vienkiemių, skelbė, kad šita keista cirkininkų šutvė iki šiolei visur kur kėlusi grėsmę ir dėl to šen bei ten kilę neramumų, užtat nė už ką nenorėję įsileisti jų į miestą. Taip, iš tikrųjų tai buvęs pirmasis svarbus jos pasisekimas (daug žmonių sakė: tokią kalbą apie „natūralią žmogaus smalsumo teisę“ būtų galėjęs drąsiai spausdinti bet kuris laikraštis), o štai dabar ji niekaip negalinti mėgautis savo pasisekimo vaisiais, nes patys cirkininkai darė viską, kad juos pastebėtų pernelyg vėlai ir, ką ir sakyti, nutiko toks juokingas nesusipratimas – išsyk ji taip ir nenumanė, kas iš tikrųjų yra tie

stoviniuojantys prie vagono vyrai. Juokingas nesusipratimas buvo tikrai juokingas, bet ją skaudino ir pats neapsižiūrėjimas, ir smalsumą keliantis itin griozdiško vagono slėpiningumas – ji irgi negalėjo prie jo prieiti ir, tenkindama „natūralią žmogaus smalsumo teisę", bent jau apeiti aplinkui tiek paistalų sukėlusią egzotišką važiuoklę, tad nutaisiusi niekinamą grimasą ir atgręžusi nugarą „prasmirdusiam banginiui ir įžūliems šunsnukiams", dunksinčiais žingsniais nukaukšėjo namo siauru šaligatviu. O iš Esternės piktumo – taip buvo ir anksčiau, užėjus pas Pflaumnę, – kaip jau įprasta sakyti, šį kartą irgi buvo daugiau dūmų nei ugnies, ir, kol ji pasiekė Kareivių skersgatvio galą ir įėjusi uždarė nutriušusius sodo vartus, jau buvo užmiršusi visą savo apmaudą, nes užteko tik pamanyti, kad nuo rytojaus ji bus nebe kenčianti užvarinėjamoji, o neabejotinai pati duos nurodymus likimui, iškart pasidarė ir lengviau kvėpuoti, ir ji vėl pasijuto esanti savimi: ryžtingai vijo šalin visokiausias užplūdusias fantazijas, „nes nori nugalėti ir yra nepalaužiama". Nuo gatvės pusės gyveno jos šeimininkė, vynu prekiaujanti senutė, o ji – kitoje sukiužusio seno kaimiško nameliuko pusėje; tas būstas buvo remontuotinas, ir šiaip jis nelabai ją tenkino: mat, šiaip ar taip, žemos lubos kaip ir neleido atsistoti jai visu ūgiu ir dėl to buvo kiek kebloka vaikščioti po kambarį, o dėl drėgmės, prasiskverbiančios pro prastai užsidarančių mažučių langelių rėmus, aptrupėjęs sienų tinkas prikišamai rodė, kad tenai galėtų būti ir geriau, nors šiaip Esternė buvo nuosekli vadinamojo nereiklumo šalininkė, tad visai nekreipė dėmesio į tokias smulkmenas, nes, tvirčiausiu jos įsitikinimu, jei „gyvenamajame plote" yra lova, spinta, elektra ir dubuo ir dar į jį nelyja lietus, tai toks būstas visokeriopai tenkina žmogaus poreikius. Laikantis tokio nusistatymo kambaryje tebuvo didžiulė geležinė lova su vielų spyruoklėmis, vienerių durų spinta, ant taburetės padėtas dubuo ir bidonėlis, buvo dar ir niekuo nepridengta elektros lemputė – Esternė negalėjusi pakęsti nei kilimo, nei veidrodžio, nei užuolaidų, kambaryje dar buvo virtuvinis obliuotų lentų stalas ir kėdė be nulaužto atlošo – prie to stalo ji valgė ir tvarkė naujajam darbui reikalingus oficialius dokumentus, kurių

dabar buvo smarkiai padaugėję, tenai dar buvo pastatytas sulankstomas natų stovas, kad būtų galima repetuoti ir namie, jei prireiktų, ir ant dviejų sienų kampinė drabužių kabykla, kad svečias, jei toks apsilankytų, galėtų pasikabinti paltą. Dėl svečių reikėtų pasakyti tik tiek: susipažinusi su miesto policijos viršininku Esternė jų išvis nepriiminėjo, o štai viršininką – kas vakarą, ir taip buvo nuo tos dienos, kai jai krito į akį perpetinis ir uniforminis diržai, blizgantys auliniai ir prie juosmens prisegtas revolveris – tas viršininkas buvo ir artimas draugas, ir vyras – vienišos moters gyvenimo atrama, ir patikimas sąjungininkas, su kuriuo buvo galima nieku nerizikuojant pasidalyti užgriuvusiais rūpesčiais, ir kuriam, jei kartais neatsispirdavusi silpnumo pagundai, išliedavo širdį. Nors ir būta didelio tarpusavio supratimo, jų santykius irgi temdė vienas kitas debesėlis. Šiaip miesto policijos viršininkas buvo ūmai įsirstantis žmogus, tačiau kartais jį apnikdavusi tyli juoda širdgrauža dėl „lemtingos šeimos gyvenimą ištikusios tragedijos“ – jis prarado jau pražydusią žmoną ir mylimą dviejų berniukų motiną – ir dėl to, deja, pasidarė alkoholio vergu, ir nors daugelį kartų klausinėjamas jis nuoširdžiai prisipažino be menkiausių užuolankų, kad tikriausią paguodą nuo širdies graudulio jam teikianti tik moteriškumo kupina Esternės šiluma, bet niekaip neįstengė išsivaduoti iš minėtos vergovės iki pat šios dienos. Taip taip, iki šios dienos, juk Esternė – šiaip ar taip, jis turėjęs ateiti į šį butą anksčiau už ją – dabar irgi manė, kad ir šį kartą viršininką apnikusi įprastinė graužatis kurioje nors miesto pakraščio smuklėje, tad išgirdusi kieme dunksinčius žingsnius žengė tiesiai prie virtuvinio stalo ir jau ėmė sodos dėžutę ir acto, nes numanė, kad dabar, kaip ir daugybę kitų kartų, pagelbės ne kas kitas, o visame mieste, deja, toks įprastas purškiantis gėrimas „piš“ – jis, priešingai nei skelbia prietarai, gelbsti ne tik pagiringą skrandį, bet yra ir vienintelis tą dieną prisilupusio žmogaus vaistas – taip, jis gali sukelti vėmimą. Jos nuostabai tarpdury išdygo ne policijos viršininkas, o Hareris, Valuškos šeimininkas, mūrininkas rečiuotu veidu, dėl tų raupų žymių visas miestas vadino jį tik Maitvanagiu, atseit buvo kiek panašus į tą

paukštį, – tik jis iškart griuvo, nes, kaip netrukus paaiškėjo, jo kojos niekaip neįstengė išlaikyti nuolatos pusiausvyrą prarandančio kūno, užtat kaip tik tada ir atsisakė paklusti šeimininkui, o desperatiškai mostaguojančios rankos nevaliojo įsikirsti į durų rankeną. „Ko jūs čia drybsote?“ – piktai apšaukė jį moteris, bet Hareris nė nekrustelėjo. Tai buvo mažytis nugeibęs žmogeliukas – dabar taip susirangęs, visai jėgų netekusias kojas pakišęs po savimi ir išsidrėbęs ant slenksčio – tikrai būtų sutilpęs į didesnę sodo kraitę, ir taip dvokė pigia vynuogių išspaudų degtine, kad ta baisi smarvė per kelias minutes pasklido po visą kiemą ir skverbėsi pro visus nameliūkščio plyšius, ji išvertė iš lovos net ir senutę šeimininkę, tai ji, atitraukusi užuolaidą nuo lango į kiemą, drįso tik paspėlioti, „kodėl padorūs žmonės geria ne vyną“. Ir štai tuomet, tarsi būtų persigalvojęs, Hareris atgavo sąmonę ir taip ūmai pašoko nuo slenksčio, kad Esternė jau buvo pamaniusi – o gal tas visas griuvimas tebuvo tik pokštas. Veikiai pasimatė, kad tai anaiptol ne pokštas: grėsmingai sverdėjantis mūrininkas įsistebeilijo į ją žvairomis akimis – vienoje rankoje degtinės butelis, o kitoje staiga iš kažin kur ištraukta nedidukė gėlių puokštelė – ir visa tai nė nepanašu į nerimtumą, ir dėl to jai nekilo nė kruopelytės užuojautos: iš padrikų miksinčio Harerio žodžių ji suprato, kad jis išvis tenorėtų vieno – o galgi Esternė galėtų jį vėl priglausti prie savęs, kaip kad yra buvę senesniais laikais (juk šit kaip: „Jūs viena, kilnybe, tik jūs viena galėtumėte paguosti graudulingą mano širdį!..“), – taigi nieko nelaukusi griebė mūrininką už iškimštų puspalčio pečių, pakėlė į orą ir, metusi į šalį bet kokius juokus, sviedė jį į sodo vartų pusę. Sunkus puspaltis šlumštelėjo tolėliau ant žemės (tiesiai po vis dar kraipančios galvą ir spoksančios į kiemą senutės langu) it maišas, į kurį kažin ko prikrauta, o Hareris, nors ir negalėjo aiškiai susivokti, ar šitas naujausias jo griuvimas smarkiai skiriasi nuo anksčiau patirtų kankynių, vis dėlto pajuto kažin ką negero ir dėjo į padus; Esternė grįžo į kambarį, užrakino duris ir, kad pamirštų patirtus nemalonumus, įjungė šalia lovos padėtą tranzistoriuką. Transliuojamos mielos ausiai melodijos – šįkart

„įvairiaspalvė liaudies muzika" – dabar, kaip ir visais kitais kartais, ją smagiai nuteikė, ir pamažiukais pasisekė numaldyti susitvenkusią rūstybę, o maldymo tikrai reikėjo, nes, nors tai ir nebuvo pirmas kartas ir jau būtų buvęs metas prie viso to priprasti, kad štai tokie – šiaip jau nepatikimi – tipai trikdo jos nakties ramybę; ir vis dėlto ją kaskart pagauna pyktis, kai vienas kitas jos senas pažįstamas, kaip kad visai neseniai Hareris (su kuriuo kai kada pasismaginti – „Kitą kartą, na taip, kada nors!" – ji tikrai nebūtų buvusi prieš), „numoja ranka į pasikeitusią jos padėtį visuomenėje", nes tuomet jau žmogus negali leisti sau nerūpestingai atsipalaiduoti, mat priešas, o jis tarsi šmėžavo Esternei akyse, „nieko kito ir nelaukia". Na, taip: jai reikėjo ramybės ir poilsio, nes suprato – rytoj, kai bus sprendžiamas viso sąjūdžio likimas, ji būtiniausiai turi būti pailsėjusi, užtat tuomet, išgirdusi kieme miesto policijos viršininko žingsnius (beje, jų nesupainiosi su jokiais kitais), pirmiausia panoro, kad jis kuo greičiau kiaušintų namo su visais savo perpetiniais ir uniforminiais diržais, auliniais ir revolveriu, ir su visa amunicija; tačiau atidariusi duris ir apžvelgusi nuo galvos iki kojų šiaip jau bent dviem galvomis žemesnį už ją kiek padžiūvusį vyriškį, tuojau užsimanė visai ko kito – viršininkas ir nesvirduliavo į šalis, ir susyk nepasiuto šūkaloti, o sustojo „šuoliui pasirengusio leopardo poza" ir buvo nusiteikęs taip karingai, kad ji tučtuojau susivokė: reikės ne sodos, o viską užmiršus jam atsiduoti, mat jos bendražygis, draugas ir sąjungininkas smarkiai pranoko visus šio vakaro lūkesčius ir atkako kaip išalkęs aistros kareivis, prieš kurį ji – pati pajuto – esanti visiškai bejėgė. Šiaip jau nederėtų sakyti, kad ji kada nors anksčiau nebūtų mokėjusi įvertinti vyriško ryžto ar nebūtų galėjusi „deramai įvertinti vyriškio, kuris, nors ir nenusiavęs aulinių, įstengia pakylėti moterį į tokias tiesiog neįmanomas malonumo viršūnes", tačiau ji suvokė ir tai, kad garbė yra pasinaudoti tokia proga, kai palyginti kuklūs jos gebėjimai – kaip kad dabar – patys savaime žada ženklų pasistūmėjimą į priekį. Tad ji nepratarė nė žodžio, nereikalavo pasiaiškinti ir, žinoma, neišvijo jo ir be didesnio maivymosi įniko varstyti jį vis karštesniais, vis daugiau

ir daugiau žadančiais ugningais žvilgsniais, tada iš palengvo nusimetė viršutinius drabužius, o apatinius atsainiai nusviedė ant grindų ir jau tuomet įsinėrė į gundančiai persišviečiantį kūną aptempiantį oranžinį *baby-doll** – viršininkas neįstengė atsispirti jo kerams – ir, tarsi paklusdama įsakymui, nutaisė droviq šypseną ir įsitaisė lovoje keturpėsčia. Iki tolei jau jos „bendražygis, draugas ir sąjungininkas" buvo nusiplėšęs nuo kūno visą amuniciją, jis tuojau užgesino šviesą ir su sunkiais auliniais batais – senu įpročiu surikęs „Aliarmas!" – tiesiog užgriuvo ją. Esternė tikrai neapsivylė – šį vakarą viršininkui labai pasisekė kelioms minutėms atsikratyti visų sujauktų prisiminimų, ir kai po pašėlusios sueities abu šnopuodami griuvo aukštielninki į lovą, o ji – beje, pirmiau su karišku tiesumu pareiškė pamažėle prasiblaivančiam vyriškiui, kad jis buvo nuostabus, – tuomet glaustai persakė, kas nutiko Pflaumnei prie Turgaus aikštės su „padugnėmis", bet galingą jos kūną jau buvo užliejusi tokia pasitikėjimą savimi kelianti ramybė, kad ji net pamanė: rytoj irgi jos laukia garantuotas pasisekimas, ir jau niekuomet nebus nieko tokio, kas galėtų pasiglemžti jos lemiamos kovos vaisius. Apsišluostė rankšluosčiu, išgėrė vandens stiklinę, vėl griuvo į sujauktą lovą ir jau tik viena ausimi klausėsi nerišlaus viršininko pasakojimo, nes ir dabar neatsirado nieko svarbesnio už „pasitikėjimą savimi keliančią ramybę" ir „saldų atilsį", už tuos laimę pranašaujančius ženklus, kurie iš kiekvienos jos kūno dalelės smagiai skverbėsi aukštyn. Ji visai nekvaršino galvos dėl kažin kokio „įsiganiusio cirko direktoriaus", dėl kažin kokio „įprastinio viešosios tvarkos įstaigos leidimo" – tai per tą leidimą jis užgaišo iki pat šiolei, jos tikrai nedomino tai, kad miesto policijos viršininkas turėjo progos susipažinti su „ponišku žmogumi iki kaulų smegenų", taigi su tarptautinę šlovę pelniusios trupės elegantišku, nors gal kiek žuvimi trenkiančiu direktoriumi – tai tas direktorius, paėmęs į ranką neatkimštą „Seguin" butelį, pasirodė kaip santūraus elgesio rimtį ir tvarką vertinantis žmogus, dėl to ir pasiprašė, kad būtų

* Erotiškumą žadinantys moteriški naktiniai marškiniai.

suteiktas viešosios tvarkos įstaigos leidimas (jis paprašė raštiškai patvirtinti tokį faktą) netrikdomai rengti trijų dienų gastroles, – dabar jau ji tikrai pajuto, kad visa kita pavirsta niekais, kai „prabyla jos pačios kūnas", ir nieko nėra saldesnio ir mielesnio už tokią palaimą, kai šlaunys, užpakalis, krūtinė ir įsčios nenori nieko daugiau, tik ramybę teikiančio miego švelnumo. Ji buvo labai patenkinta ir pasisakė jam, kad šiandien jau bus gana, ir tuomet, pažėrusi keletą gerų motiniškų patarimų, kaip derėtų elgtis su „našlaičiais", namo išleido po ilgų niukinimų iš po šiltos antklodės išsiropštusį policijos viršininką, ir jai nepasirodė, kad čia buvo meilė, – ji visuomet laikėsi per padorų atstumą nuo tokių romanuose aprašomų kvailysčių, bet išleido jį pro duris į svilinantį speigą jausdama nemenką pasididžiavimą, o jau tada nusimetė gundantį *baby-doll* ir, persivilkusi storesniais flaneliniais naktiniais marškiniais, šmurkštelėjo atgal į lovą ir pagaliau „atsigulė pamiegoti". Alkūnėmis palygino keliose vietose po nugara susigarankščiavusią paklodę, pasivertė išsyk ant kairio, paskui ant dešinio šono, susirado patogiausią kūno padėtį, veidą priglaudė prie rankos minkštos šilumos ir užsimerkė. Ji buvo iš kietai miegančių žmonių, tat po kelių minučių jau ir prisnūdo, ir tik kartais trūkčiojančios jos kojos, po plonais akių vokais labai iš lėto judantys akių obuoliai ir vis ritmiškesnis antklodės kilnojimasis – kilimas ir nusileidimas jau tikrai rodė, kad vargu ar ji susivokia, kas dedasi aplinkui, ir kad ji tolydžio tolsta nuo tos rytoj vėl turėsimos didelės galios – štai dabar ji sparčiai nyksta – ir ta galia nemiegojimo valandomis be perstojo kalė jai į galvą, kad ji esanti visų šių skurdžių, nenudailintų daiktų šeimininkė, o jų buvimas ar nebuvimas priklauso tik nuo jos. Jai jau neegzistavo dubuo ir stiklinė su soda, jai jau buvo išnykusi spinta, kabykla ir nusviestas į kampą subjaurotas rankšluostis, jai jau buvo pradingusios grindys, sienos ir lubos, pati ji irgi buvo ne kas kita, tik daiktas tarp kitų daiktų, o jos kūnas – dar vienas neapsaugotas daiktas tarp kitų tokių miegančių daiktų milijardų, – tai jie kasnakt nuolatos grįžta prie tų graudžių būties vartų, pro kuriuos išeinama tik vieną vienintelį kartą ir daugiau jau niekados

nesugrįžtama. Ji pasikasė kaklą – bet jau nesuvokė, kad juda; akimirką jos veidą perkreipė traukulys – tik jis jau visai nieko nereiškė; tarsi sunkiai apsiraminantis įsiverkęs vaikas ji kelis kartus trūkčiojamai trumpai atsiduso, bet ir tie atsidusimai nieko nereiškė – tai buvo tik paprasčiausi atodūsiai, pusiausvyros ieškojimas; jos raumenys atsipalaidavo, o smakras vis sviro ir sviro žemyn – visai kaip mirštančiojo, ir kai miesto policijos viršininkas smarkaus speigo dilginamas grįžo namo ir nenusirengęs griuvo į lovą šalia kietai įmigusių dviejų vaikiūkščių, ji jau buvo įsisupusi į tankų miego audinį ... Atrodė, nepermatomoje kambario tamsoje niekas nė nekrusteli: nešvarus muilinas vanduo nė nesuribuliavo emaliuotame dubenyje, ant trijų geležinių kablių kabykloje paralitikų pozomis kabėjo megztinis, chalatas ir storas vatinukas – tarsi masyvios kiaulienos šoninės virš mėsininko prekystalio, nesiūbavo ir sunkus raktų ryšulys po durų rankena – anksčiau jį išjudinusi Esternės rankos jėga buvo jau galutinai išblėsusi. Ir tarsi būtų tik to ir telaukę, tarytum iš tikrųjų visiškas nejudrumas ir absoliuti ramybė būtų buvęs sutartas ženklas, į tą nepaprastą tylą (o gal dėl to, kad buvo taip tylu), iš po Esternės lovos įsidrąsinę išlindo trys žiurkiokai. Pirmiausia be galo atsargiai šmėstelėjo vienas, jam iš paskos netrukus išniro ir kiti du ir visi trys tarsi sustingo pakėlę į viršų mažutes galvutes ir pasirengę šuoliui; netrukus vėl visi be garso sliūkino tolyn, buvo nepatiklūs po patirtų rudens siaubų, sėlino mažutėliais atsargiais žingsneliukais kaskart vis pašiurpdami ir taip tylomis apsuko visą kambarį. It pašėlusiai drąsūs puolančios kariuomenės žvalgai, kurie dar prieš apsiaustį apsižiūri, kaip išsidėsčiusios priešo pajėgos, kas svetimoje teritorijoje kelia pavojų, o kas ne, jie irgi taip nuodugniai išžvalgė visus pasienius, kampuose ištrupėjusį tinką ir plačius papuvusių grindų plyšius, tarsi susižymėjo tikslius atstumus tarp savo slėptuvės po lova ir durų, stalo ir spintos, tarp kiek pakrypusios taburetės ir palangės – absoliučiai prie nieko neprisilietę, jie per akimirką vėl atsikliuvo po kampe pastatyta lova ir vienas paskui kitą pranyko slėptuvės angoje: ji išvedė juos per sieną į lauką. Prireikė gal ne daugiau kaip minutės, ir

paaiškėjo, kodėl žiurkiokai taip nelauktai nešė kudašių: dar nebuvo nieko nutikę, o jie jau neklystamai pajuto, kad turi kažin kas atsitikti ir, kliaudamiesi tik neklystančia savo nuojauta, pasirinko išeitį – žaibiškai sprukti, kolei dar nenutiko jiems kažin kas visai nesuprantama. Esternė susijudino tik po to, kai žiurkiokai jau buvo paspruke, ji ir sutrikdė įsivyravusią jaukią tylą – tuomet trys žiurkiokai jau visiškai saugūs tūnojo kieme, namo pasienyje, o ji staigiai nusimetė antklodę ir pasirąžė it neskubantis keltis žmogus ir priminė būtybę, kuri kelioms minutėms išnyra iš miego jūros gelmenų į snauduliui artimą jau kiek persišviečiantį būdravimo sluoksnį. Tikrai ji nė nemanė keltis ir, keliskart sunkiai atsidususi, vėl nugrimzdo į tuos pačius jūros gelmenis, iš kurių buvo ką tik išnirusi. Jos kūnas – gal todėl, kad buvo visai nepridengtas, – atrodė tarsi per didelis ir neatitiko nei lovos, nei kambario matmenų – it neregėto didumo dinozauras mažyčiame muziejuje, ir niekas neįstengė suvokti, kaip jis ten pateko, – buvo aiškiai matyti, kad tokio didelio neįmanoma prakišti nei pro duris, nei pro langą. Aukštielninka išskėstomis kojomis ji išsidrėbė per visą lovą, o jos statinę primenantis pilvas – įprasčiau, kad tokius taukais apaugusius pilvus išsiaugina pagyvenę vyrai – it koks iš inercijos veikiantis siurblys kilnojosi aukštyn ir leidosi žemyn, naktiniai jos marškiniai užsismaukė aukščiau juosmens ir nešildė neuždengto kūno, tat vėsiame kambaryje jos pilvo ir storų šlaunų oda pašiurpo. Žvarbą juto tik jos oda, bet šaltis nė kiek netrikdė pačios miegančios moters, o štai ankstesnis bruzdesys jau buvo aprimęs, nebuvo ir jokių kitokių pavojų pranašaujančių ženklų, tai trys žiurkiokai įsidrąsinę vėl įsmuko į kambarį, dabar jau čia jautėsi kiek jaukiau, bet vis tiek nesiliovė būti įsitempę ir pasiruošę tučtuojau sprukti, jie vėl kelis kartus perbėgo grindimis jau anksčiau atrastais takais. Lakstė taip greitai ir sėlino taip tyliai, kad pati jų esybė gal jau ir peržengė jautrias pačios būties ribas, jie kas akimirką priminė nejučiomis išnykstančias, neįmanomas akimis susekti dėmes ir nuolat balansavo tarp tokių plačių ir pavojingų ribų, kad niekas neįstengtų susivokti: štai tos kelios ryškesnės dėmės kambario tamsumoje –

visai ne pervargusiose akyse iškylančios pamėklės, ne kelių naktinių lengvų lengvutėlių paukščiukų pažeme šmėžuojantys šešėliai, tai tik trys fantastiškai atsargūs gyvūnėliai, atkakliai ieškantys ko nors užkrimsti. Jie vėl atsliūkino, nes miegančioji apsiramino, taigi jie sugrįžo ir pirmiausia įsitikino, kad neturėtų būti jokių nelauktų permainų, ir tuomet mikliai užlėkė ant virtuvinio stalo prie pabirusių trupinių likusio duonos puskepalio. Pradėjo nuo plutos, mažytes smailias noseles smeigė vis giliau ir su dar didesniu malonumu įniko ir į minkštimą, jų judesiai buvo greiti, bet nesijautė nė lašelio nekantravimo, o iš trijų pusių stumdomas į šalis puskepalis, jau gerokai apgraužtas, neišsilaikęs nuslydo nuo stalo ir takštelėjęs nusirito po taburete. Po to, kai šleptelėjo puskepalis, visi trys žiurkiokai vėl sustingo, iškėlė aukštyn galvutes ir sukluso, ar jau ne metas sprukti; iš lovos pusės nesigirdėjo nė menkiausio šnaresio – tik tylutėlis Esternės alsavimas, tad ir jie po poros akimirkų mitriai smuko ant grindų ir nusėlino po taburete. Ir kaip vėliau pasirodė, šičia buvo dar geriau – be viso kito, čia žemai dar blausesnė ir visai nepermatoma tamsa net geriau juos slėpė, iš čia dar nepastebimesni ir mažiau rizikuodami jie galėjo šmurkštelėti po lova, o iš palovės – tiesiai į kiemą, kai tik neklystantis nepaprastas jų jautrumas pašnibždėjo, kad jau pats metas sprukti nuo apgraužto visai sumenkusio duonos puskepalio. Pamažiukais naktis ėjo prie pabaigos, užkimusiu gergždžiančiu balsu plyšojo gaidys ir piktas šuo lojo kažin kur lauke, ir, kaip ir kiti tūkstančių tūkstančiai neramiai miegančių žmonių, jaučiančių, kad artinasi rytas, Esternė irgi sapnavo jau paskutinį sapną. Žiurkiokai su knibždančia kitų gentainių daugybe jau buvo apspitę kietas sušalusias kukurūzų burbuoles netoliese riogsančioje nušiurusioje pašiūrėje, o ji – tarsi žmogus, pašiurpęs nuo siaubą keliančio reginio – desperatiškai knarktelėjo, sutirtėjo visa, keletą kartų smarkiai bloškė galvą ant pagalvės į kairę ir į dešinę, o tada jau susyk atsisėdo lovoje ir sužiuro paklaikusiomis akimis. Alsavo šnopuodama, jos žvilgsnis lakstė iš vieno pamažu šviesėjančio kambario kampo į kitą, ir galų gale ji susivokė, kur esanti, ir kad visa, kas buvo visai neseniai, jau nebeegzistuoja, ji

pamasažavo odą virš akių, patrynė sušalusią, pašiurpusią niekuo nepridengtą odą, užsiklojo nusispirta antklode ir atsidususi su palengvėjimu vėl atsigulė. Tik užmigti jau neįstengė: kai tik iš atminties išgaravo klaikus sapnas, ūmai prisiminė, kokia užduotis laukianti jos šiandien, ir tada ją visą perliejo labai jau malonus jaudulys – jis ir neleido vėl užsnūsti. Pasijuto esanti žvali ir pasirengusi veikti, užtat nieko nelaukusi stryktelėjo iš po antklodės – nėra ko nė minutės tvarsytis lovoje – ir pagal nusistatymą, kad nusiteikimą turi lydėti veiksmas, ne visai tvirtai atsistojo ant šaltų kaip ledas grindų, tuojau užsivilko vatinuką, čiupo tuščią bidonėlį ir žengė į kiemą parsinešti vandens, kad galėtų nusiprausti. Giliai įkvėpė šalčio persmelkto oro, žvilgtelėjo į graudžiai pilką debesų skliautą ir paklausė pati savęs, ar yra ir ar galėtų būti kas nors labiau jaudinančio už šitokias vyriškas, negailestingas žiemos aušras – štai tuomet bailiai sprunka į plyšius visa, kas menka, ir „išeina į viešumą tai, kas gyvybinga". Jei jau ką ji labai mėgo, tai tik šitokią šalčio sukaustytą žemę, skustuvo ašmenų aštrumo orą, tokią nepajudinamą aukštų skliautų tvirtybę, kuri it siena šiurkščiai atstumia į dangų pakeltą įsisvajojusį žvilgsnį, kad toks žvilgtelėjimas nepaklystų neišmatuojamo dangaus skliauto šiaip jau klaidinančiose perspektyvose. Leido, kad vėjas gairintų jos odą pro prasiskleidusius po kiekvieno krustelėjimo vatinuko skvernus, ir nors nuogas jos kojas, basnirčia įspirtas į nunešiotas medines klumpes, jau iš pat pradžių svilino šaltis, ji nė nemanė bent kiek paspartinti žingsnio. Galvojo apie vandenį – tai jis nuplaus nuo jos užsilaikiusios lovos šilumos likučius, bet štai tiems lūkesčiams – o ji taip tikėjosi, kad prausimasis lediniu vandeniu bus tarsi visų rytmečio patyrimų apvainikavimas, – didžiausiam jos nusivylimui nebuvo lemta išsipildyti: šaltis buvo toks didelis, kad net užšalo vandens kolonėlė, nors vakar ją ir buvo apvynioję skudurais ir laikraščiais, tad jai neliko nieko kito, tik nugriebti nuo dubenyje likusio vandens paviršiaus iškilusias nešvarias pamuiles, taigi kruopščiai nusiprausti nebuvo kaip, ir ji tik susivilgė veidą ir nedidukes savo krūtis, o su itin tankiais plaukais apžėlusia kūno apačia neįstengė nieko

padaryti, tai sausai kariškai nusišluostė apatinę kūno dalį rankšluosčiu, nes „žmogus negali tūptis prie dubens, kaip kad paprastai šitai daro, kai jame vanduo toks nešvarus". Ją trikdė tai, kad reikėjo atsisakyti šalčio teikiamo tokio didelio malonumo, bet šitokios smulkmenos tikrai jau negalėjo sugadinti jai nuotaikos („šitokią dieną..."), tad apsišluostė kiek galėjo, ir tuomet jai akyse iškilo apstulbęs Esteros veidas: po kelių valandų jis pagaliau pasilenks prie atidaryto lagamino, užtat numojo ranka į tokį dalyką, kad galbūt visą dieną „bus likęs kvapas", ir nieko nelaukusi puolė tvarkyti kambarį. Darbas virte virė jos rankose ir, kolei lauke visai prašvito, ji buvo ir apsirengusi, ir apsišlavusi, ir pasiklojusi lovą, ir aptikusi naktinio įsibrovimo pėdsakus (dėl to ji tikrai neperširdo, kas be ko, jau spėjo priprasti prie tokių dalykų ir net savotiškai mėgo šituos šaunius mažiukus riaušininkus), apibarstė apgraužto duonos puskepalio likučius „puikiais žiurknuodžiais" – tegu šitie „mieli nenaudėliai" prisiėda visam gyvenimui, jei bus tokie įžūlūs ir drįs dar kartą įsėlinti į kambarį. Kai jau neturėjo ko tvarkyti, perdėti ko iš vienos vietos į kitą, perrinkti ir pataisyti, iškilmingai nukėlė nuo spintos viršaus tiek visko mačiusį lagaminą ir, nutaisiusi pasipūtimo kupiną šypseną lūpų kampučiuose, atidarė jį, tuomet atsiklaupė šalia ant grindų, peržvelgė palaidines ir rankšluosčius, patalynę ir kojines, tvarkingomis krūvelėmis sukrautas ant spintos lentynų, o jau tada per kelias minutes sukrovė viską į patį lagamino dugną. Teliko uždaryti aprūdijusias lagamino spynas, apsivilkti paltą ir šįkart galų gale išeiti su lengvučiu it peteliškė lagaminu, taigi imtis veiklos po tokio ilgo rengimosi ir slepiamo pykčio – visa šita ir buvo tai, ko ji taip ilgai troško, taigi tokiu jos svaiguliu būtų galima iš dalies paaiškinti ir šitokį dalyką, kodėl jai šios veiklos svarba rodėsi daug didesnė, negu buvo iš tikrųjų. Neabejotina viena: visai nereikėjo – vėliau ir ji pati tai suprato – tokio didesnio negu šimtaprocenčio apsidraudimo ir apgalvotumo, ir tokio neproporcingai didelio atsargumo: viso labo tereikėjo, kad į šitą gerai pažįstamą lagaminą būtų sukrautos ne išskalbtos apatinės kelnės, vyriškos puskojinės,

megztiniai ir marškiniai, o šis tas smarkiai stulbinamo, paprasčiau sakant, „savo teises suvokusios aukos pirmasis ir paskutinysis perspėjimas“, ir jei ši diena reiškė tam tikrą permainą, tai tik tokią, kad iki šiolei kariautas slaptasis karas – prieš Esterą ir „už gražesnę ateitį“ – nuo šiolei perėjo į atvirą puolimą. Tik čia ir dabar jai, kaukšinčiai apšalusiomis slidžiomis siauromis Kareivių skersgatvio plokštėmis ir atsikračiusiai ilgo delsimo imtis trokštamos veiklos bei galinčiai pasinerti į svaigią veikimo atmosferą, visai neatrodė, kad pasirinktos atsargumo priemonės pakankamai geros, tad ji tarsi plaukė Turgaus aikštės link ir ieškojo tinkamiausių frazių, vėl skaidė į smulkesnes dalis tuos sakinius, kuriais nuėjusi į vietą turės paprasčiausiai nuginkluoti Vališką. Nekilo nė menkiausios abejonės, kad neturėtų rastis nenumatytų netikėtumų, ji taip pasikliovė savimi, kaip žmogus išvis gali savimi pasikliauti, bet vis dėlto visas nervų skaidulas nukreipė tik į būsimąjį pokalbį ir buvo susikoncentravusi tik į jį, tad tikrai nė kiek nenustebo priėjusi Košuto aikštę ir išvydusi, kad vakar matyti „nusmurgę cirko bilietų perpardavinėtojai“ jau buvo išsipūtę į grėsmingą minią, ir gal veikiau pajuto šiokį tokį apmaudą, kai suprato, kad be pasistumdymų ir pasikumščiavimų nepasiseks prasibrauti pro tokią žmonių daugybę, o čia dar „tikrai neleistina, kad – atsižvelgiant į dabartinę padėtį! – būtų prarasta nors ir visai nedaug laiko!“ Veikiausiai nė nebuvo galima imtis ko nors kito, tik alkūnėmis brautis pro tokią minią, nė nekrustelėjantys (taip jai rodėsi, jie trukdė ir buvo praradę žavesį) stoviniuotojai jau buvo užtvėrę ir visą aikštę, ir gretimų gatvių pradžias, tat jai neliko nieko kito, tik pasikliauti lagaminu kaip ginklu – iškėlė jį virš galvos ir brovėsi pro minią Tilto gatvės linkui ir turėjo pakęsti iš šen bei ten smingantį vienų ar kitų sužaibuojančių akių žvilgsnį ar besitiesiančias į ją įžūlias rankas. Daugiausia tai buvo svetimi žmonės, greičiausiai, pamanė Esternė, tai kaimiečiai; visus juos atviliojo į miestą gandai apie banginį, bet grėsminga antipatija sklido ir iš kelių vietinių veidų – tie žmonės gyveno priemiesčių pakraščiuose, prie pat kaimų, taigi Esternė pažinojusi juos tik iš matymo, regėjusi juos kartą kitą tik

savaitgalio turgų grūdalynėje. O cirkininkai, bent jau taip atrodė iš minios vidurio ir iš nemenko atstumo, per kurį jie buvo nutolę, dar nebuvo davę ženklo, kad štai netrukus prasidės tasai išgarsintas jų pasirodymas, ir kaip tik dėl to, bent jau jai taip rodėsi, ir sklido toks šaltas priešiškumas iš ją varstančių tų vyrų žvilgsnių, šiaip jai nelabai rūpėjo toks nerimą keliantis dirglumas, ir nors dar vakar vakare nebūtų galėjusi to pasakyti, bent minutę su išdidžiu pasitenkinimu pamanė, kad visa šita minia, nors ir nieko apie ją nežino, visi jie, visi aliai vienas turėtų būti jai dėkingi: jei ne ji ir ne ryžtinga ir neužmirštama jos kalba, „nebūtų buvę nei cirko, nei banginio, nei kokio nors pasirodymo". Vieną minutę, tik vieną trumpą minutėlę, kai prasibrovė pro minią ir galėjo galų gale pasukti pro nušiurusius Tilto gatvės namus į Barono Vilmošo Aporo aikštę, turėjo per jėgą kalti sau į galvą, kad kaip tik šiuo metu ji privalanti susikoncentruoti į visai ką kita. Dar pikčiau suspaudė girgždančią lagamino rankeną, kulnais dar smarkiau kirto į šaligatvio plokštes, ir veikiai vėl aptiko taip apmaudžiai pamestą nutrūkusią minčių giją, ir jai taip pasisekė įsibrauti į Valuškai skirtų žodžių labirintą, kad susitikusi su dviem veikiausiai į turgų skubančiais policininkais – jie labai pagarbiai pasveikino Esternę – įsigalvojusi nė neatsakė į jų pasveikinimą, o kai susigriebė, kad nepasisveikino, išsiblaškiusi pamojavo jiems, bet tie vyrai jau buvo gerokai toli. Ten, kur Tilto gatvė kertasi su Aporo aikšte, jau nebeliko apie ką galvoti, mat vadinamoji minčių eiga jau buvo aprimusi ir pasibaigus; tuomet jau pamanė radusi visus reikiamus žodžius ir visas reikalingas frazes, ir, kas benutiktų, jau niekas negalės išmušti jos iš vėžių: dešimčių dešimtis kartų buvo surepetavusi mintyse, kaip reikės pradėti kalbą, ką atsakysiąs tasai kitas, mat jį irgi pažinojo ne prasčiau nei save pačią, ir štai dabar, pabaigusi paskutinius padailinimus, jos pačios manymu, stulbinamam paveikiausių sakinių statiniui, galėjo išpranašauti palankią būsimųjų įvykių baigtį ir ja nė kiek neabejoti. Užteko tik įsivaizduoti graudulį keliančią to tipelio figūrą – įdubusi krūtinės ląsta, susikūprinusi nugara, laibas it žąsies kaklas su tomis „šiltomis akimis", pakako

prisiminti nuolatos svirduliuojančio žmogaus eiseną ir tempiamą prie šono gramozdišką laiškininko krepšį (sliūkina pasieniais susigūžęs, kartais sustoja it įkaltas, nunarina galvą – tarsi tik jis, vilkdamasis metras po metro, pamato tai, ko negali pamatyti niekas kitas, tik jis), – tad dabar jau negalėjo kilti nė menkiausių abejonių, kad Valuška padarys tai, ko iš jo ir tikimasi. „O jei ne, – pamanė ji nutaisiusi ledinę šypseną ir perėmė lagaminą į kitą ranką, – tai kad jau spustelėsiu jį už subliūškusių kiaušių. Tikras nupiepėlis. Tuščia vieta. Suvystysiu jį kaip šiltą vilną." Ji sustojo prie Harerių namo – jo stogas priminė palapinę, pasižiūrėjo į tvoros viršuje įmūrytas į betoną stiklo šukes ir taip atidarė vartus, kad pro langą paslapčiomis žvilgčiojantis Hareris (skvarbus jo „maitvanagio žvilgsnis" tučtuojau pastebėjo Esternę) irgi pamatytų: dabar ne laikas pasiplepėti, ir ji „be atskiro perspėjimo sutryps jį it pasipainiojusią po kojų šiukšlę". Ir kad viskas būtų dar įtikinamiau, net pasiūbavo lagaminą, bet – veikiausiai tas vyras buvo klaidingai pamanęs, kad Esternė *šįkart* atėjusi pas jo žmoną Harernę, – ji jau lyg ir neturėjusi ko gąsdinti: moteris pasisuko dešinėn, kad galėtų lankstu aplenkti namą ir pro jį praėjusi pasiektų sode riogsančią skalbyklai naudotą pašiūrę (joje ir gyveno Valuška), bet štai Hareris ūmai iššoko pro duris, atsistojo priešais ją ir neprataręs nė žodžio pakėlė į ją desperatišką maldaujamą persekiojamo žmogaus žvilgsnį. O Esternė – ji per akimirką susivokė: vakarykštis jos svetys tylomis laukia, kad ji atleistų jam – nė nemanė jo pasigailėti: nužvelgė niekinamu žvilgsniu nuo galvos iki kojų, o tada netarusi nė žodžio stumtelėjo jį lagaminu į šalį it kokią kelią užstojusią nukarusią šaką ir nuėjo tolyn, tarsi nieko nė nebūtų buvę ant kelio, tarytum visa ta gėda ir savos kaltės suvokimas, kuris Harerį – juk jis viską prisiminė! – padarė susigūžusiu žmogeliūkščiu, rasi dabar jau būtų buvę kaip niekur nieko. Juk, ką ir sakyti, iš tiesų dabar jau viskas buvo kaip ir niekur nieko: jai jau nieko nereiškė nei Pflaumnė, nei išvirtusi tuopa, jai jau nerūpėjo nei cirkas, nei susibūrusi žmonių minia, nei su miesto policijos viršininku praleistos – tokios saldžios – valandos prisiminimas: taigi po tokio nutrūktgal-

viškai drąsaus jos sumanymo – apeiti namą iš kitos pusės – dabar ji su Hareriu, išraudusiu kaip aguona „dėl gėdos ir savo kaltės suvokimo“, vis tiek tylomis sustojo vienas priešais kitą ant sodo keliuko, vedančio į Valuškos lūšną, ir ji tik tiek teiškošė pro sukąstus dantis: „Jokių pardon!“ ir kaip niekur nieko nukaukšėjo tolyn, nes veiklos svaiginamą jos protą tedomino tik du dalykai: lagaminas (štai prie jo pasilenkia Estera ir susivokia, kad jam jau nelemta ištrūkti iš šitų pinklių) ir Valuška (prišnerkštoje tamsioje savo irštvoje veikiausiai jis ir dabar, kaip ir visada, drybso ant lovos su visais drabužiais, geria į save priplėkusią nikotino smarvę ir įsisvajojęs spokso aukštyn tokiomis spindinčiomis akimis it žmogus, negalintis suvokti, kad į jį iš viršaus žiūri ne spinduliuojantis dangaus skliautas, o tik susikreivinusios lubos). Ir iš tikrųjų, dukart trumpai pasibeldusi, ji stumtelėjo sukiužusias duris ir, kaip ir tikėjosi, viską taip ir rado viduje: po susikreivinusiomis lubomis priplėkusioje nikotino smarvėje sujaukta lova – tik niekur nebuvo tų „spindinčių akių“... ir, žinoma, spinduliuojančio dangaus.

Verkmeisterio darna

Dėstymas

Poną Hagelmajerį, Tilto gatvėje įsikūrusios smuklės „Pfeferis ir partneris" (beje, ji buvo labiau žinoma kaip „Pėfeferis") savininką tuo metu labai jau pjovė miegas, tai jis vis rūstesniu žvilgsniu dėbčiojo į laikrodį, tuo sakė ir dar pabrėžė gergždžiančiu balsu („Aštuntą užsidarome, ponai!"), kad ketina tuojau išjungti jaukiai dūzgiančią skystojo kuro krosnelę, užgesinti elektrą ir atidaryti duris – plūstelėjęs ledinis šaltis išvaikys jau sunkiai krutančius lankytojus, o giedrai nusiteikusiam Valuškai, įsispraudusiam tarp ankštai vienas prie kito susėdusių lankytojų su atlapotais ar net per petį permestais vatinukais ir striukėmis, nebuvo visai netikėta, kad kaip tik dabar lankytojai įniko šnekinti jį ir ragino „parodyti, kaip ten susiklostė žemės ir mėnulio reikalai", – juk šitaip buvo daroma ir vakar, ir kitomis dienomis, ir kas galėtų pasakyti, kiek kartų per visus tuos prabėgusius metus, kai tik būdavo balsiai prakalbama apie smuklės uždarymą – to būtinai reikėjo dėl vadinamosios „paskutinės vyno, maišyto su gazuotu vandeniu, taurės", kurią reikėtų būtinai išgerti, – ir mėginama visokiausiais būdais užkalbėti susnūdusiam smuklininkui dantį. Tik

jau nieko nedomino tokie aiškinimai – nuo pernelyg dažno kartojimo jie buvo virtę lyg ir šmaikščiu pokštavimu. Nedomino jie ir labiau už viską vertinančio malonumą pamiegoti Hagelmajerio, kuris dėl „bendros tvarkos" jau nuo pusės aštuonių priminė apie uždarymą, ir tegu jie nesitiki, kad „kas nors su tokiu senu triuku galėtų apvynioti jį apie pirštą", nedomino jie ir iš plačios apylinkės susirinkusių viskam abejingų vežikų, krovikų, dažytojų ir kepėjų būrio – jie irgi buvo jau prie tų aiškinimų pripratę kaip ir prie pigaus rislingo niekam tikusio skonio, jiems tiko tie aiškinimai kaip ir graviruotos vyno taurės, bet jie irgi tučtuojau nutildydavo ir šiurkščiai užčiaupdavo kartkartėmis įsikarščiuojantį Valušką, kai tas – „įsigeidęs mielus bičiulius vesti dar toliau į kvapą gniaužiančias kosmoso platybes" – kartais pabandydavo šiek tiek pakalbėti apie Paukščių Tako sistemą, nes jie buvo tvirtai įsitikinę, kad naujas vynas, nauja taurė, naujoviškos pramogos – visos tos naujovės „būna blogesnės nei senybės", užtat ir nepageidavo jokių abejotinų įvairovių, ir visuotinis nusistatymas, visiems jiems būdingas, bet garsiai neišsakomas, buvo toks: bet kokios permainos ir pokyčiai, bet kokie pertvarkymai, įsikišimai veda į žlugimą. Paprastai taip būdavo visada, dabar irgi reikalai klostėsi nė kiek ne kitaip, o baimės kirbinamą jų dėmesį prikaustė keletas įvykių, kurių niekas neįstengė padoriai paaiškinti; daugiausia užkliuvo tai, kad pačioje gruodžio pradžioje staiga spustelėjo neregėtas dešimties ar net penkiolikos laipsnių šaltis, bet nebuvo iškritusi nė viena snaigė, o tokios keistenybės labai smarkiai skyrėsi ir nuo įprastos gamtos tvarkos, ir nuo ankstesnio jų supratimo apie įprastinę metų laikų kaitą, tad jiems neliko nieko kito, tik įtarti, kad kažin kas jų aplinkoje („danguje? žemėje?") kardinaliai pasikeitė. Be sutrikimo ir nerimo, kuriais tie vyrai, kamuojami nervus dirginančios širdgraužos, gyveno jau keletą savaičių, iš šiandien pavakare išklijuotų afišų jie dar patyrė, kad rytoj tikrų tikriausiai čia jau bus atvežtas milžiniškas banginis, kurį paskalos, sklindančios iš gretimų kaimelių, buvo apipynusios kone neišsklaidoma nelaimės nuojauta, ir štai kaip tik tada Valuška įprastu laiku atkako į šitą savo amžinų klajonių

stotelę, o tie vyrai visi iki vieno jau buvo nusigėrę (juk: „Kas galėtų pasakyti, kas iš viso to išeis, kas galėtų pasakyti, kas čia rengiama!..“). Na, o jis, kur nors sustabdytas ir užkalbintas (šitaip: „Žinai, Janošai, nieko nesuprantu, nenumanau, iš kur tokie baisūs orai...“), nutaisydavo sutrikusią miną ir susirūpinęs linkčiodavo galva, „Pėfeferyje“ it žioplelis įdėmiai klausėsi kalbų apie nesuprantama dėl ko mįslingą, grėsmingomis nuogirdomis apipintą cirką ir apie tai, kas, žmonių manymu, galėtų dėtis jų mieste – neteikė didesnės reikšmės toms kalboms, tad jis iš tikrųjų buvo vienintelis visai abejingas dėl būsimojo pasirodymo, nors tais dalykais jis nesibodėjo ir nepaliovė žavėtis, ir netgi norėjo kaskart pasidalyti savo įspūdžiais su kitais ir sykiu su jais išgyventi šiandien „tą šventą gamtos akimirką“, jau vien nuo pačios tokios progos jį apimdavo karštligiškas jaudulys. Nerūpėjo jam šalčio kamuojamas miestas, nerūpėjo ir tai, „kada gi pagaliau pasnigs“, ir tikėjosi: jei be jokių pakitimų rodomas jo reginys tvarkingai pasibaigs, tai ir šitas karštligiškas jaudulys, tik akimirkas trunkantis dramatiškoje tyloje karštas, pašėlusią įtampą keliantis jausmas... tuojau... ir vėl, kaip ir iki šiolei, pavirs saldžiu, tyliu, neprilygstamu džiaugsmu – tokiu džiugesiu, kad net, kaip jau įprasta, veikiausiai nepasirodys toks atstumiantis kaip svetimas vyno, kuriuo jį pavaišina, skonis – to su gazuotu vandeniu atskiesto vyno, kurio šiaip jau (kaip kad degtinės ir alaus) jam niekaip nepasisekė pamėgti per ilgus metus, bet nepavyko ir jo atsisakyti, nes jei jis atstumtų „mielų bičiulių“ ir kitais kartais, ir greičiausiai šiandien taip rodomas simpatijas, arba nenuslėptų, kad nė kiek nesibjauri panašiu į sirupą likeriu (ir galų gale pasisakytų, kad išvis jam patinka tik saldūs sirupai), tai, jis žinojo, ponas Hagelmajeris „Pėfeferyje“ šito ilgai nepakęstų. Dėl šitokios menkos smulkmenos jis negalėjo rizikuoti šiaip sau prarasti tiek smuklininko, tiek ir nuolatinių lankytojų pasitikėjimo, o šiaip pusę šeštos vakaro jis būdavo jau viską sutvarkęs tiesiog dievinamo, garbstomo, garsaus užtarėjo, taigi pono Esteros (beje, Valuškai rodomi jo draugiški jausmai buvo ne visai suprantami ir miesto piliečiams, ir pačiam Valuškai, užtat jis ir

stengėsi atsidėkoti savo užtarėjui su didžiausiu atsidavimu) namuose, ir tas užtarėjas būdavo paliekamas vienas, ir tuomet jau nuo neatmenamų laikų jo iš begalinio rato neišsimušantis kelias sukdavo į šią nuolatinę priebėgą, kurioje jis jautėsi visai saugus tarp tokių saugių simpatiškos smuklės sienų ir „jam palankių žmonių", nes jis pono Hagelmajerio smuklę šalia vandentiekio bokšto – kaip jau ne kartą yra prisipažinęs smuklininkui su nesuvirpančiu nė vienu veido raumenėliu – laikė vos ne antraisiais savo namais, tad ir nereikėtų stebėtis, kad nepanoro jų netekti dėl kokio ten likerio ar vyno taurės. Jisai sakė „antrieji namai", bet galėjo sakyti ir „pirmieji", nes į čia atėjęs iš vyresniojo bičiulio itin rūpestingai puoselėjamų su amžinai užtrauktomis užuolaidomis ir dėl to nesibaigiančioje prieblandoje nuolat skendinčių namų ir tenai jam rodomos bauginančios ir trikdančios pagarbos rasdavo nepaprasto laisvumo ir atsipalaidavimo, dar rasdavo nepatirto žmonių bendrumo ir šeimos šilumos – tokių jis negalėjo pajusti pono Harerio namų sodo pakraštyje jo būstu tapusioje kadaise skalbimui naudotoje pašiūrėje, ten jis buvo paliktas vienų vienas, taigi visa, ko jam taip stigo, jisai surado čia, „Pėfeferyje", kur, jo manymu, jį priėmė kaip savišką ir už tai tereikėjo padaryti tik tiek: nepriekaištingai suvaidinti savo vaidmenį – kone kasdien, kai paprašo, be suklydimų pakartoti „nepaprastą dangaus kūnų judėjimo nutikimą". Taigi priėmė kaip savišką, bet ar pagrįstas toks pasitikėjimas, reikėjo kartkarčiais patvirtinti pernelyg karštomis aistringomis kalbomis, užtat buvo neginčytina, kad jis galėjo jaustis neatskiriama Hagelmajerio smuklės dalimi, nors ir buvo tenai nekaltas lankytojų šiurkščių erzinimų objektas, kuris gali viską iškęsti, o šiaip buvo smarkiai iš kitų išsiskiriantis „snukelis". Ir priderantis jiems nuolatinis pripažinimas – žinoma, jei tokio išvis būta, – nelabai įstengė jį apsaugoti nuo jo dvasinio pakilimo sukeltų pompastiškų frazių. Tai įstengė padaryti tik „pats dalykas" – būtinybė nuolatos laikytis nustatytos tvarkos, kad nuo išgerto vyno į visas puses sverdėjančių ir dažniausiai įsistebeilijusių prieš save buku žvilgsniu vežikų, krovikų, dažytojų ir kepėjų – jam atrodė: draugiškai nu-

siteikusių – minia galėtų pasižvalgyti po „monumentalią kosmoso neaprėpiamybę". Jei pasigirsdavo padrąsinantis žodis, tuojau jam iš akių pranykdavo ir taip jau miglotai regimas pasaulis, ir jis nesusivokdavo nei kur esąs, nei tarp kokių žmonių atsikliuvęs, tarsi kas būtų vienu burtų lazdelės mostu ūmai nuskraidinęs jį į pasakų erdves; visa, kas buvo žemiška, susyk dingdavo jam iš akių – bet kokia masė, spalva, forma iškart pereidavo į lemtingą lengvybę, tarsi pranykdavo ir pats „Pėfeferis", ir jam rodėsi, kad šita broliška bendruomenė jau stovi sustojusi po atviru Viešpaties dangumi „pakėlusi į neaprėpiamybę" žvilgsnius. Žinoma, būtų tuščias dalykas neigti, kad apie kokią nors neaprėpiamybę apskritai negalėjo būti nė kalbos, nes šitos savotiškos iš visų pašalių susibėgusios publikos visiškai neveikė jokios kalbos, jie tik dinderiavo „Pėfeferyje" ir nė nemanė leistis į tokią abejotiną avantiūrą, be to, kolei kas dar niekas nebuvo davęs ženklo niekaip neįstengiančiam sukaupti dėmesio Valuškai, nebuvo ištartas kvietimas vieno kurio lankytojo lūpomis (toks: „Nagi, pažiūrėkite! Janošas ir vėl mums šį tą parodys!") ir imtasi bent kiek jo klausyti. Nėra ko nė kalbėti apie tuos, kuriuos ūmai užėjęs miegas parbloškė prie krosnelės, kampe po kabykla ar ant bufeto prekystalio ir kurių nebūtų prižadinę nė patrankų šūviai, bet vargu ar galėjo bent šį tą suprasti ir tie kiti, kurie nutraukę pokalbio giją apie rytoj pasirodysiantį siaubūną ir išsilaikė ant kojų, bet spoksojo stiklinėmis akimis, ir buvo neabejotina, kad – beje, susiraukęs smuklininkas vis dažniau žvilgčiojo į laikrodį – ir išsilaikę ant kojų, ir ant jų neišsilaikę – visi jie neginčijamai ir besąlygiškai pritaria šitam reikalui, nors tik vienas vienintelis iš jų, pamėlusio veido kepėjo mokinys, įstengė išreikšti tą pritarimą vieninteliu staigiu galvos linktelėjimu. Savaime suprantama, Valuška šitaip stojusioje nedviprasmiškoje tyloje išvydo neabejotiną pasirengimo jo klausyti ženklą, ir padedamas nuo galvos iki kojų kalkėmis išsiterliojusio dažytojo – tai tas vyras jam ir linktelėjo – tiesiog nejučiomis rengdamasis parodyti Žemės padėtį, ėmėsi darytis vietą tirštuose cigarečių dūmuose skendinčios smuklės vidury: patraukė du stovinčius ant itin aukštų kojų stalus – jų

viršus buvo aukščiau už stovinčių vyrų krūtines (prie jų geriama tik stačiomis), – mat jie dabar paprasčiausiai buvo sustatyti nevietoje, ir jau negelbėjo nė energingi atsitiktinių pagalbininkų raginimai „nagi, dar pasitraukite kiek prie sienos!“: nesąmoningas įsikirtusių į savo taures vyrų spyriojimasis trukdė praplėsti erdvę, galų gale reikėjo pastūmėti ir tuos, kurie rodė šiokių tokių gyvybės ženklų tik tada, kai kiek aprimo tegu ir nedidelis kojų čiūžčiojimo ir priverstinio stumdymo šurmulys; ir tuomet į laisvą erdvę įžengė kiek susijaudinęs Valuška su dažytoju ir dar įsitempė du arčiausiai stovėjusius kitus vyrus – ilgšį žvairą vežiką ir itin kresną kroviką, dirbantį su prekių išvežiotojais, – visi vadino jį tik Sergiejumi. Nekilo nė menkiausios abejonės, kad stulbinamai žvalus dažytojas tinkamas tam reikalui ir nusiteikęs padaryti viską, ko tik reikės, tai rodė ir jo paslankumas per parengiamuosius darbus, bet kiti du atrodė nekaip, nes buvo labai akivaizdu, kad jie neturi nė menkiausios nuovokos apie tai, kas čia dedasi ir ko čia stumdo juos abu vienu metu, ir, praradę ankstesnę tvirtybės teikiančią jėgą, kai vienas kitą ramstė kūnais; smuklės vidury jie spoksojo įsistebeiliję priešais save visai be ūpo ir nieko nenutuokiančiomis akimis, ir, užuot klausęsi Valuškos įvadinių pastabų, mėgino grumtis ne su spinduliuojančiu iš pranešėjo karštu susižavėjimu, jiems absoliučiai nesuprantamu, o su pasišovusiais užsimerkti vokais, vis sunkiau lenkiamais žemyn nesulaikomos jėgos, nes kaip tik tokiomis akimirkomis vis dažniau iš kažin kur užgriūvančioje naktyje juos abu kamavo grėsmingas svaigulys, keliantis viską jaukiančią sumaištį, ir dėl to jų įasmeninamų dangaus kūnų judėjimo nebuvo galima nė už ką pavadinti kerinčiu. Bet Valuškai, kuris ką tik pabaigė įprastinį nerimą keliantį stulbinamą prologą „apie varganą žmogaus vaidmenį visatoje“ ir žengė prie svirduliuojančių pagalbininkų; jų netvirtumas tikrai nekėlė didesnių rūpesčių, mat vargu ar jis įstengė matyti juos visus tris, priešingai „mieliems bičiuliams“, kurių apsnūdusi vaizduotė būtų sunkiau prabudusi be šitų trijų išrinktųjų (jei būtų išvis prabudusi), taigi jam nereikėjo jokio išeities taško, nelabai reikėjo į ką atsiremti, kad štai iš čia, iš žemės

mažytės gyvenamosios vietos gniuždančios sausumos tuojau išplauktų į „bekraštį dangaus okeaną“, mat mintyse ir vaizduotėje, o jos abi niekuomet nebuvo atsiskyrusios jo sąmonėje, jis jau kone trisdešimt penkerius metus plaukiojo užburiančiomis žvaigždėtų lubų tylos putomis. Šiaip jis neturėjo nieko: visas jo turtelis tebuvo uniforminis laiškininko apsiaustas bei kaip uniformos dalis krepšys su permetamu per petį diržu, kepurė ir pusbačiai – tat galėjo lyginti tą viską su šio beribio skliauto svaigulį keliančiomis tolybėmis ir jaukiai, laisvai skrajoti ten, po tą neaprėpiamą didžiulę erdvę, o štai čia, žemai, iš „gniuždančios sausumos“ su visa nepalyginama ankštybe jis nerado sau vietos kaip laisvės kalinys ir kėlė spindinčias akis į tokius jam draugiškus, nors ir patamsėjusius bei sukvailusius veidus, kaip kad štai dabar, kai skirstydamas gerai žinomus vaidmenis, sustojo prie ilgšio vežiko. „Jūs – Saulė“, – pasakė jam tyliai pasilenkęs prie ausies ir pats nė nepamanė, kad tam vyrui apskritai nepatinka, kodėl jį painioja su kažin kuo kitu ir kodėl kaip tik jį, ir kuris, nepaisant tokio įžeidimo, negali atitrūkti nuo vis besimerkiančių akių vokų ir grėsmingai siaupiančios jį nakties ir neįstengia nė protestuoti. „Jūs – Mėnulis“, – atsigręžė Valuška į vyriškai nuaugusį kroviką, o tas vyras, rodydamas, kad „jam visai tas pats“, neatsargiai gūžtelėjo pečiais ir dėl tokio neapgalvoto judesio tuojau prarado pusiausvyrą, tad energingai puolė karštai mosuoti rankomis, sukti jomis ratus, mojuoti pjovėjo judesiais, kad ją prarastą atgautų. „O aš, jei neklystu, būsiu Žemė“, – užbėgo Valuškai už akių jam linktelėjęs dažytojas, o tada nutvėrė mėšlungio traukomą Sergiejų ir pastatė jį į rato vidurį, atgręžė veidu į visai rūškaną dėl negailestingai siaupiančios jį tamsos vežiką, ir viskam pasirengęs, tarsi išmanantis reikalą žmogus, atsistojo už anų dviejų. Ir kol ponas Hagelmajeris, visiškai atsiskyręs nuo ketvertą vyrų ratu apstojusių žmonių, demonstratyviai žiovaudamas, garsiu taurių ir dėžių trankymu įspėjo šįkart prekystaliui nugaras atgręžusius lankytojus, kad laikas bėga nesulaikomai, per tą laiką Valuška žadėjo, jo žodžiais, kad visiems būtų aišku ir suprantama, parodyti kiaurymę, pro kurią pasižiūrėję „ir mes,

paprasti žmonės, galėtume susidaryti šiokį tokį supratimą apie nemirtingumą", ir, kad taip nutiktų, jis teprašė dabar kartu su juo išeiti į begalinę erdvę, kurioje „viešpatauja pastovumas, ramybė ir neaprėpiamybę sukaupusi tuštuma", ir įsivaizduoti, kad čia šitą nesuvokiamą, begalinę, spengiančią tylą visą yra užklojusi nepermatoma tamsa. Nepamatuotas šitokių iki nuobodulio nė nežinia kiek kartų girdėtų žodžių pakilumas jau tikrai nė kiek nepaveikė „Pėfeferio" publikos – priešingai nei ankstesniais laikais, kai tokius žodžius palydėdavo garsus kvatojimas, – tačiau jiems buvo tikrai nesunku paklausyti to kvietimo, juk, ką ir sakyti, kol kas aplinkui jie nelabai ką daugiau matė, tik visišką ir „nepermatomą" tamsą, dėl įprasto jų prasiblaškymo tereikėtų tik tiek pasakyti, kad netrūko jo ir šį kartą, nes, nors jų būklė ir buvo apgailėtina, jie neįstengė išvengti kelių linksmų prunkštelėjimų, kai Valuška jiems pareiškė: šioje „begalinėje naktyje" nuo vyno visiškai pakvaišęs žvairas vežikas buvo „visos gyvybės ir šilumos šaltinis, arba, kitais žodžiais sakant, šviesa". Veikiausiai nereikėtų nė sakyti, kad palyginti su protu sunkiai suvokiamomis kosmoso platybėmis čia buvo pašėlusiai ankšta, ir kai galų gale atėjo eilė pradėti dangaus kūnų judinimą, Valuška jau iš pat pradžių atsisakė maksimaliai tikroviškai pavaizduoti judančius kūnus ir nė nemėgino pasukti rato viduryje riogsančio susikrimtusio, visai jėgų netekusio vežiko su nunarinta galva, įprastines instrukcijas teikė tik Sergiejui ir vis labiau įsiaudrinančiam dažytojui. Bet iš pat pradžių ir šitaip supaprastintai viskas ėjosi ne itin sklandžiai: štai šelmiškai į atkuntančius žiūrovus su piktdžiugiška šypsena besivaipanti Žemė sunkų posūkį apie ilgšę Saulę padarė net ir su akrobatus sugėdinančiu vikrumu ir lengvumu, o Mėnulis drėbėsi jau po pirmojo švelnaus Valuškos stumtelėjimo, tarsi jį būtų parmušusi kokia skaudi žinia, ir nors buvo laikomasi geranoriško atsargumo, kiti bandymai irgi baigėsi visai liūdnai – nuolat reikėjo statyti Mėnulį ant kojų, Valuška įsikarščiavęs lakstė ir į vieną, ir į kitą pusę ir įkvėptai aiškino („...Čia... dabar... pasižiūrėkime... tik į visuotinį... judėjimą..."), nuolatos už ko nors kliuvo ir galų gale ir jisai susivokė, kad gal ir

būtų geriau, jei į itin prastai atrodančio kroviko vietą būtų surastas kiek tinkamesnis pagalbininkas. Ir štai per patį publikos pakilimo įkarštį Mėnulis netikėtai susivaldė, ir, tarsi jo organizmas būtų suradęs paveikų vaistą nuo siaubingo svaigulio, kas pusę posūkio ryžtingai statė storas trumpas kojas stačiu kampu ir pašėlo smarkiai suktis, nors iš tikrųjų būtų reikėję skrieti į priešingą pusę, ir visai įsivarė – pasirodė esąs ištvermingas ir kaip į judėjimą įsuktas dangaus kūnas, beje, jo žingsniukai labiau priminė populiaraus čardašo žingsnius („...eikvieč... reti... miež... rugiai!"), ir kaip žmogus, kuriam pasisekė atgauti kalbos dovaną. Galų gale visi sustojo į savo vietas, ir Valuška – nusišluostęs suprakaitavusią kaktą žingtelėjo į šalį, kad kartais neužstotų kam nors reginio ir visi be išimties galėtų netrikdomai pasimėgauti Žemės, Mėnulio ir Saulės šitaip sėkmingai įsukto veikimo dieviškąja harmonija, – vėl grįžo prie reikalo: kilstelėjęs kepurę, užvertė lendančius į akis plaukus ir energingu rankos mostu vėl atkreipė ratu sustojusių vyrų – bent jau jam taip atrodė – iki neįmanomumo įtemptą dėmesį, ir nuo vidinės ugnies įraudusį veidą pakėlė į Dangų. „Iš pradžių tarsi... nė nepastebime, kokio mes nepaprasto įvykio liudytojai esame... – prabilo jis visai patyliukais, jo balsas perėjo į šnabždesį, ir jis numanė, kad vėliau nugriaudės dar audringesnis kvatojimas, bet štai smuklėje iškart pasidarė visiškai tylu... – Spinduliuojanti Saulės šviesa... – plačiai mostelėjo jis į su užgriuvusiais negerumais susigrūmusį, vos ištveriantį, kad negriežtų dantimis, vežiką ir apie jį pasiaukojamai ratus darantį dažytoją. – Šiluma ir... šviesa užtvindo Žemės... atgręžtą į Saulę pusę, – jis švelniai sustabdė nutaisiusią piktdžiugišką veidą ir žiūrovams mirkčiojančią Žemę, atgręžė ją veidu į Saulę, paskui užėjo už nugaros ir užsigulė ant vežiko, tarsi apkabino apglėbęs jį per pečius, tarytum pats jis būtų tik kitų mediumas, toks išimtinis požiūris, esą, žiūrėjo prisimerkęs į svirduliuojantį vežiką „akinamoje šviesoje". – Stabtelėkime prie šio... spinduliavimo. Ir ūmai... matome tik tiek, kad Mėnulio diskas... – čiupo jis ir pastūmė į tarpą tarp Saulės ir Žemės iki šiolei tvirtais čardašo žingsniais apie dažytoją ratus darantį Sergiejų, – ... kad Mėnulio

diskas... įdubą... tamsią įdubą padaro ant Saulės liepsnojančio rutulio... O ta tamsi įduba vis didėja ir didėja... Matote? – vėl įsitaisė priešais dažytoją ir švelniai atitraukė jį nuo to baisiai įsiutusio, bet visai netekusio jėgų kroviko. – ...O jau tada... matote?.. Veikiai Mėnulis vis labiau užkloja... tik visai siauras... akinantis Saulės pjautuvas... liko danguje. O štai kitą akimirką, – šnabždėjo Valuška iš jaudulio trūkinėjančiu balsu ir žvilgsnį kreipė į vienoje linijoje sustojusius vežiką, kroviką ir dažytoją, – ...štai, sakykime, pietų metas... iškart tapsime dramatiško posūkio liudytojais... Nes... nelauktai... per kelias minutes... oras atšąla... ar pajutote?.. Apsiniaukia dangus... o paskui... visai sutemsta! Šunys prie namų pasiunta skalyti! Zuikis apstulbęs priglunda prie žemės! Štai elnių banda lekia kiek tiktai kojos įkabina! Ir šitoje siaubingoje ir nesuprantamoje tyloje... net ir paukščiai („Paukščiai!" – sukliko Valuška ir, apimtas ūmaus siaubo, aukštai iškėlė rankas, ir dėl to jo platūs uniforminio laiškininko apsiausto skvernai tuojau suplastėjo į visas puses it šikšnosparnio sparnai)... net ir paukščiai sutriko ir grįžta į savo lizdus!.. Ir... pasidarys tylu. Ir... nutils visa, kas gyva. O... mūsų gerklės nevalios kurį laiką ištarti nė žodžio... Grius kalnai? Ant mūsų užgrius... dangus? Žemė išnyks po mūsų kojomis. Nieko negalėčiau pasakyti. Prasidėjo visiškas Saulės užtemimas." Paskutiniuosius sakinius, o gal ir juos, ir ankstesniuosius, jau ištisus metus sakė jis su tuo pačiu pranašo įkvėpimu ir ta pačia seka, kartais gal kiek nuo jos ir nukrypdavo, ir jei šituose ypatingos svarbos žodžiuose sykiais tik vienintelis akcentas galėjo nesutapti su įprastiniu, tai iš tiesų tokie dalykai neturėtų mūsų stebinti, taigi viską išsakęs jis – susitaršiusiais plaukais ir išsekęs, giedrai šypsančiu veidu ir su taisomu amžinai nuo peties smunkančiu paštininko krepšio diržu – žiūrėjo į juos, ir tie jo žodžiai ir šį kartą buvo padarę gal kiek nenuspėjamą įspūdį, tikriausiai ir kiek trikdantį jo klausantiems žmonėms, nes kone pusę minutės prisigrūdusioje žmonių smuklėje nepasigirdo nė menkiausio šnypštelėjimo, tad jis neabejotinai buvo atradęs tai, ką turėjo atrasti, tik štai jis ir vėl sutriko ir kaip tik todėl bukai tuščiais žvilgsniais į Valušką įsistebeiliję nuolatiniai lanky-

tojai irgi nemenkai suglumo ir tarsi traukėsi nuo nusiteikimo sulaukti smagesnės juos pralinksminančios pabaigos, tarytum šitoks užbaigimas būtų kėlęs jiems tam tikrą nerimą, kad štai „pusprotis jų Janošas" užtat negali sugrįžti į tą „gniuždančią sausumą", nes niekuomet taip ir nebuvo palikęs ano „dangaus okeano", tat iki tol ir jie esančios į graviruotų taurių sklaidomą šviesą patekusios dykumos žuvys, jau niekada neišsijudinsiančios iš čionai.

Ar per trumpą akimirką smuklė pasidarė itin ankšta?
Ar – pernelyg erdvus pasaulis?
Na, ir kas, kad jau nė nežinia kiek kartų buvo girdėję
šiuos žodžius
„apsiniaukiantis dangus"
„išnykstanti žemė"
ir „paukščiai, grįžtantys į savo lizdus"
šiurpą keliantis varpų skambėjimas
vėl tik vieną kartą
juos apėmė kažin koks švelnumas –
tokio deginančio perštėjimo
jie iki šiolei taip ir nebuvo pajutę?

Vargu bau: veikiau jau, kaip įprasta sakyti, vieną akimirką „pamiršo atidarytas duris" arba tik pabaigos laukdami ėmė ir pražiopsojo tą pačią pabaigą, taip ar kitaip, kai jau „Pėfeferyje" tyla ėmė slėgti pernelyg ilgai, visi jie atsipeikėjo vienu metu, o štai paukščio skrydį su lėtu posūkiu stebintis ir jau pats kone apie tokį skrydį galvojantis žmogus irgi greitai prablaivėja, ypač jeigu vėl įstengia tvirtai statyti kojas ant žemės, taip ir ūmus jų susivokimas nušlavė tą tokį neapibrėžtą, neįgijusį formos, miglotą ir trumpą akimirką prabėgantį jausmą į lėtai plaukiančius cigarečių dūmus, į siūbuojantį virš jų galvų skardinį šviestuvą, į jų rankose spaudžiamas tuščias vyno taures ir į segiojantį paltą už prekystalio neperkalbamąjį Hagelmajerį. Kilo triukšmas – pylėsi pašaipios ovacijos, vyrai apsupo pasididžiavimu spinduliuojantį dažytoją

ir kitus du dabar jau visiškai nieko nesusivokiančius, sutrikusius dangaus kūnus ir plekšnojo jiems per petį, o Valuška gavo jam priklausančią vyno taurę ir tuojau liko visiškai vienas. Sutrikęs pasitraukė į šalį nuo stirksančių it krūmai striukių ir vatinukų į tuštesnį kampą prie prekystalio ir vėl nemanė, kad šiandien būtų kitus kiek labiau sudominęs, taigi jis ir vėl buvo vienintelis ištikimas susižavėjęs stebėtojas ir vienas nenuleido akių nuo trijų dangaus kūnų susitikimo kvapą gniaužiančio reginio, o jau tada ir vėl tik vienas, apimtas nepaprasto džiaugsmo dėl pasisekusio reginio ir dėl jam reiškiamo pritarimo šūksnių sukelto šurmulio, apsvaigęs sekė savo keliu judantį Mėnulį – štai jis išplaukia kitoje įkaitusio Saulės rutulio pusėje... Mat kas: norėjo pamatyti grįžtančią į Žemę šviesą – ir ją pamatė, norėjo pajusti vėl plūstančią šilumą – ir ją pajuto, norėjo patirti nepaprastą sielos nerimą (tokį išgyvena žmogus, suvokiantis, kad vis dėlto išsivadavo iš siaubą varančios ledinės viską žlugdančios baimės, kurią sukelia slegiantis tamsos sunkumas) – ir jį patyrė. Išsakyti panašias mintis ar bent jau pakalbėti apie visa tai ir šį kartą nebuvo su kuo, mat publikai – taip jau ji buvo įpratusi – ir toliau nerūpėję „tušti plepalai" ir, kas be ko, stojus kraupiai tamsai, žmonės pamanė, kad jis jau pabaigė visas savo kalbas, tat jie atakavo smuklininką, kad tas dar duotų po paskutinę vyno, skiesto su mineraliniu vandeniu, taurę. Grįžtanti šviesa? Užplūdusi šiluma? Sielos nerimas ir išsivadavimas? Hagelmajeris, tarsi ir jis būtų sekęs Valuškos minčių eigą, jau irgi neįstengė sustoti ir nenoromis prisidėjo prie reikalo paskubinimo: pripylęs po „paskutinę taurę", išjungė elektrą, atidarė lankytojams duris ir be menkiausio pykčio („Lauk, spirito katilai, lauk!") įsismagino šaukti mirksėdamas užsisnaudusio žmogaus akimis. Nieko nepadarysi, reikėjo susitaikyti su tokia padėtimi – štai jau iš tikrųjų viskas baigėsi, štai jau jie išspiriami ir kiekvienas gali eiti ten, kur kojos neša. Vyrai patyliukais suko prie durų, ir nors daugelis jų išėjusių į lauką jau nerodė nė menkiausio noro dar papramogauti, šį kartą irgi atsirado vienas kitas toks, kuris – kai Valuška draugiškai atsisveikino su mylimais bičais prie smuklės (tik su tais, kurie buvo kiek

tvirtesni, nes kai kurie jų, ypač pažadinti iš miegų ir išstumti į siaubingai šaltą orą, tučtuojau puolė vemti pasieniais) – ir šiandien sekė akimis jį tolstantį, taip jie sekė Vališką akimis ir vakar, ir užvakar, ir, kas dabar pasakytų, kiek kartų per visus prabėgusius metus, o jis, įsiaudrinęs nuo reginio, paliko bičus prie smuklės ir su jam būdinga eisena (susikūprinęs, pasviręs į priekį su nuleista galva) smulkiais žingsneliukais kone bėgte („...tarsi žmogus, turintis skubų reikalą...“) rūko ištuštėjusiomis gatvėmis – išsyk jie kikeno sau į saują, o jau tuomet, kai jis pradingo už vandentiekio bokšto, nugriaudėjo skardus sveikas kvatojimas, nes ką dar kita, jei ne jį, būtų galima taip patraukti per dantį, ir vargu ar būtų buvę galima, ypač dabar, kai visi, visi aliai vienas vežikai, krovikai, dažytojai ir kepėjai jautėsi tarsi... „gyvenimas būtų sustojęs...“; o štai jis, Valuška, taip bent jau buvo sakoma, buvo „komedija be pinigų“, jau vien jo išvaizda smagiai nuteikdavo: be perstojo blizgančios stirniukės akys, nosis kaip morka – ir tokios pačios spalvos, ir tokio paties didumo, tarsi augte priaugęs laiškininko krepšys prie laibo, aukšto jo kūno ir tasai nežmoniškas uniforminis apsiaustas iki pat kulkšniukų – keista, toks jis lyg ir niekuomet niekam nenusibosdavo ir pasirodė esąs neišsenkamas kaip reta geros nuotaikos šaltinis. Taigi vyrai, sustoję prie „Pėfeferio“, tikrai neklydo – Valuška iš tikrųjų „turėjo skubų reikalą“. Kartais erzinamas ir kamantinėjamas pats irgi kiek sujauktai aiškino, kad „dar prieš atsiguldamas turi apibėgti“ ir apžiūrėti į stingdančią tylą panirusį šąlantį miestą, nes štai jau kelios dienos tokiu metu, apie aštuntą vakaro, visas gatvės lempų miškas būna išjungtas, tad iš jo nieko gero, taigi jam reikėjo apžiūrėti miestą nuo Šventojo Juozapo kapinių iki Švenčiausiosios Trejybės kapinių, reikėjo apeiti išmirusias aikštes nuo Bardošo pelkės iki geležinkelio stoties ir apsukti ratu miesto ligoninę, tribunolo rūmus (ir kalėjimą), na, dar aplėkti tvirtovės ir Almašio rūmų griozdiškus nušiurusius neatstatytus ir užtat per ištisus dešimtmečius tik kartkarčiais dažais paterliojamus pastatus. Niekas tikrai nežinojo, kodėl jis šitaip daro ir koks tokio lakstymo tikslas, neaiškumo neišsklaidė ir tai, kai – kartais

kokio piliečio kantriai kamantinėjamas – jis ūmai išraudęs pareikšdavo: „deja, varo toksai nesiliaujantis vidinis įpareigojimas“, nors tai iš tikrųjų nereiškė nieko daugiau, tik tai, kad jis neįstengia (o gal ir nenori) atskirti savo būsto kadaise skalbyklai naudotoje pašiūrėje Harerio namo sode nuo čia gyvenančių kitų žmonių būstų, laikraščių skirstymo įstaigos – nuo „Pėfeferio“, o geležinkelio stoties skirstymo sandėlio – nuo gatvių ir nedidukų parkų ir nepajėgia rasti lemiamo su nieku nesupainiojamo skirtumo tarp savo paties gyvenimo ir kitų žmonių gyvenimų, tikriausia žodžio reikšme jo buvo visas miestas nuo Nadvarado kelio iki pieno miltelių gamyklos, visas miestas – užtat kasdien stengėsi apeiti jį taip, kaip šeimininkas apeina savo valdas, saugiai dangstėsi puspročio reputacija, o nežabotos fantazijos apie „nepaprastą kosmoso laisvę“ teikė besąlygišką kitų pasitikėjimą – buvo it kokia mažytė gūžta, ir jau nejučiomis artėjo trisdešimt penkeri metai, nejučiomis ir nesulaikomai. Visas jo gyvenimas iš esmės tebuvo vienintelis pabaigos neturintis ratu besisukąs kelias tarp dienomis ir naktimis jam mielų vietų, tai jo pasakymai „dar prieš atsiguldamas“ ir „turi apibėgti“ išreiškė esmę kiek supaprastintai, mat, viena vertus, jis guldavo miegoti tik likus porai valandų iki apyaušrio (ir tuomet pusiau miegodavo, pusiau būdraudavo, gulėdavo su drabužiais, tad apie „atsigulimą“ tradiciškai kalbėti lyg ir nebūtų kaip), antra vertus, – tai būtų apie tą keistą lakstymą – jau daugiau kaip dvidešimt metų jis beveik nieko daugiau ir nedarė, tik laigydavo po miestą skersai ir išilgai, taigi pono Esteros kambarys su užtrauktomis langų užuolaidomis, laikraščių skirstymo įstaiga, geležinkelio stoties skirstymo sandėlis, „Apynio“ viešbutis (iš jo parnešdavo savo bičiuliui pietus) arba ir ta pati smuklė šalia vandentiekio bokšto veikiau jau tebuvo to amžino lakstymo sąlyčio taškai, o ne tikrosios stotys. Visas tas nenutrūkstamas lakstymas – iš esmės žiūrint, jau vien jo vieno pakako, kad miesto žmonės galvotų apie Vališką ne kaip apie vieną kurį saviškį, o delikačiau pasakius, tarsi apie miesto vaizdui savitumo teikiantį spalvingą reginį – nekėlė kokių nors nuolatinių, teikiančių rūpesčių ar piktų priekaištų, tuo labiau niekas

tiesiai nesakė, kad jis kuoktelėjęs, nors, kai būdavo kalbama apie jį, itin daug žmonių paprastumo dėlei arba dėl senų mąstymo stereotipų manė kaip tik taip. Valuška išvis „nematė" miesto, nes buvo įpratęs žiūrėti tik į žemę sau po kojų, – juk negalėjo visą laiką spoksoti į svaiginantį dangaus skliautą. Su nušleivotais batais, sunkiu uniforminiu apsiaustu, ant galvos užmaukšlinta kepure su herbu ir snapeliu, su tiesiog priaugusiu prie šono uniforminiu krepšiu, papuoštu sagtimi, su absoliučiai nesupainiojamais niekieno kito žingsniais (krypavo kaip antis) – toks jisai suko nepabaigiamus ratus apie savo gimtojo miesto tuštėjančius pastatus, o *matyti* – tematė tik žemę, paprasčiau sakant, šaligatvius, gatvių asfalto dangą, akmenų grindinį ir miesto pakraščiais išmintus takelius (ant kai kurių jų buvo prišalę tiek šiukšlių, kad ne visi jau įstengė jais eiti), tiesias gatvių atkarpas ir vingius, ir niekas geriau už jį nenutuokė apie visus šlaitus, nuokalnes, įtrūkusius žemės plyšius ir sukasinėtas vietas (ir užsimerkęs, vien tik padais stodamasis ant žemės galėtų pasakyti, kuria vieta eina), bet nieko neišmanė apie sykiu su juo senstančių namų sienų, tvorų, vartų ir stoginių įdubimus ir iškilimus, ir taip buvo paprasčiausiai todėl, kad jame gyvenantis jų atvaizdas neturėjo keistis nė trupučio, tad jis išmanė tik visų tų dalykų esmę (kitaip sakant, žinojo, kad jų tokių esama), tokią pačią nuovoką turėjo ir apie savo kraštą, ir apie besikeičiančius metų laikus, ir apie šalia gyvenančius žmones. Kiek siekė pirmieji jo atsiminimai – daugmaž iš tų laikų, kai palaidojo tėvą, – jis vaikščiojo tomis pačiomis gatvėmis (vėlgi reikia pridurti: iš esmės, nes pirmiausia vaikščiojo tik po Maročio aikštę ir šalia jos – būdamas šešerių tik tiek drįso nuklysti nuo tėvų namų) ir, teisybę pasakius, dabartinį jį nuo anuometinio tikrai neskyrė nei praraja, nei kokia apčiuopiamesnė riba, juk jau tada (gal kaip tik grįžęs iš laidotuvių?) pirmąkart akivaizdžiai pamatė žvaigždėtą dangų, ir toks jis jam užkliuvo – mirksinčios švieselės neaprėpiamose platybėse. Jisai suaugo, sulyso, plaukai pražilo smilkiniuose, bet, kaip ir ankstesniais laikais, dabar irgi neįstengė užčiuopti pagalbos

žingsnių, kurie būtų padėję susiorientuoti čionai ir, kaip ir anais laikais, nesusivokė, kaip būtų galima pakeisti visos visatos nepajudinamą eigą – jos dalis buvo ir jis pats (šiaip jau pats jis – praeinanti dalis) – laiko tekėjimą, protingai jautrų laiko bėgsmą. Kitus žmones užkliudantys įvykiai skubėjo pro jį, pats jis prie jų neprisidėjo ir dėl to nerodė jokių emocijų, žiūrėjo į viską savotiškai liūdnai ir nieko nesuprato, ir netgi visos jo pastangos suprasti ir išgyventi tai, ko iš tikrųjų siekia jo „mylimi bičai", pasirodė bergždžios, nes didesnis nei kitų visai niekam nereikalingas stulbinamas išmanymas tarsi išstūmė jį iš orientavimosi į žemiškus dalykus ir jo esybę (jo motinos nenuplaunamai gėdai ir didžiausiam miesto žmonių pasikikenimui) uždarė į amžinos, nieko neprisileidžiančios permatomos akimirkos nesudaužomą burbulą. Jis ėjo, skubėjo, lakstė „nieko nematydamas ir nepavargdamas", jo dvasią buvo užvaldęs – kaip sakė didysis jo bičiulis ne be ironijos – „nepagydomas asmeninio kosmoso grožis" (ištisus dešimtmečius virš jo tas pats dangus, po kojų – kiaurus dešimtmečius beveik nesikeičiantys šaligatvių ir takų vingiai), ir jei išvis jo gyvenimą buvo galima sudėti į kokią nors istoriją, tai ji galėjusi būti nebent tik nuolatos siaurėjančiais ratais besisukantys keliai – per trisdešimt penkerius metus jo valdos, kadaise apėmusios Maročio aikštę ir šalia jos esančias vietas, dabar jau aprėpė visą miestą, ir šiaip jau jis ir dabar buvo likęs stulbinamai toks pat, koks ir buvo vaikystėje; o apie jo likimą nieko nebūtų galima pasakyti, bet jo mintijimas nepatyrė jokių esmingesnių permainų, nes nuostaba – su ja žmogus gali pragyventi ir dukart po trisdešimt penkerius metus – neturi istorijos. Tačiau būtų klaidinga manyti (taip, pavyzdžiui, dabar manė daugelis „Pėfeferio" lankytojų, tik jie to garsiai nesakė), kad jis pats nepastebi visai nieko, kas dedasi aplinkui, kad jis neturi nė menkiausios nuovokos, kokia jam tekusi puspročio reputacija, ir svarbiausia – kad jis nejaučia piktdžiugiškų susimirkčiojimų ir to, kad visuomet būna matomas, – tai taip savotiškai jam buvo lemta gyventi. O pats jis visa tai puikiausiai suvokė, ir jei smuklėje ar gatvėje, „Apynio" viešbutyje ar geležinkelio stoties skirstymo sandėlyje ūmai atsipeikėja iš

skrajojimų po eterį – štai kas nors pašaipiai ir skardžiai sušunka („Ei, klausyk, Janošai, o kas dabar kosmose?"), tuomet jaučia – sarkastiškame kirtyje esama ir natūralaus geranoriškumo ženklų, ir pasijunta taip, tarsi jį būtų užklupę iš tikrųjų „gyvenantį ne šioje žemėje", ir tada jis nuraudęs nuleidžia akis ir negarsiu falcetu sumurma sau ką nors po nosimi. Šiaip ar taip, pats irgi suprato, kad jam veikiausiai ne itin pridera tokį didelį malonumą teikiantis vien tik pagalvojimas „apie karališkąją visatos ramybę" ir paprasčiausias jos regėjimas, ir amžini jo entuziastingi reikalo išpūtimai (visam tam tebuvo vienas vienintelis pateisinimas: menkučiu išmanymu, kaip ir visu kitu, jis mėgino pasidalyti su taip dažnai prislėgtu ponu Estera ir su bičais iš „Pėfeferio") tikrai teisėtai vertė jį susimąstyti, ar nereikėtų skirti daugiau dėmesio apverktinai savo egzistencijai, graudulį keliančiam nereikalingumui, o ne slėpiningam visatos švytėjimui. Jis ir suvokė neatšaukiamą visuomenės nuosprendį, ir – tai nebuvo paslaptis – supratingai pritarė žmonėms ir netgi daug kartų yra pareiškęs, kad jis „esąs tikras kvailys" ir kad nė nemano protestuoti dėl to, kas ir taip akivaizdu, ir kad jis gerai žino turintis būti labai dėkingas miestui, kad jo „neuždaro ten, kur derėtų uždaryti", ir pakenčia, kad jis, nepaisant viso savo paties suvokimo, niekaip neįstengia atplėšti akių nuo to, ką „Dievas sukūrė per amžių amžius", ir pats dėl to gailisi. Valuška nėra niekuomet prasitaręs, kiek tame jo suvokime būta tikrojo atgailavimo, bet iš tikrųjų itin dažnai neįstengė atplėšti nuo dangaus „spindinčių savo akių", iš kurių buvo taip dažnai šaipomasi; žinoma, nereikėjo ir netiko jo žodžių imti už tikrą pinigą jau vien todėl, kad „Dievo sukurtą per amžių amžius" tobulą kūrinį – bent jau čia, saugiame Karpatų slėnyje – kone visą laiką nuolat buvo užklojęs tai nepermatomas rūkas, tai pažliugusi migla, tai tankiausias debesis, o jis pats gyveno trumpais ir vis trumpėjančiais liesais, jau nepastebimu greičiu gęstančių vasarų prisiminimais, kad laimingas galėtų prisiminti viską – vėlgi, anot nepakartojamos pono Esteros frazės, – „praskrendantį nusigiedrijusios visatos regėjimą" itin greitai, naujais metais po vėl apsiniaukiančiu dangumi žvalgydamasis į

nelygų šaligatvių paviršių, storą sugulusių šiukšlių žemėlapį. Tai, ką jis matė, iškilnumu nuolat gniuždė jį ir vėl kėlė, ir nors negalėjo šnekėti apie nieką kitą, nes taip manė: „visi yra suinteresuoti“, tačiau niekuomet taip ir neįstengė surasti tų kelių žodžių, kuriais bent apytikriai galėtų nusakyti tai, ką jis pats buvo matęs. Juo niekas nepatikėjo, kai jis teigė nieko nenutuokiantis apie kosmosą, ir nesuprato, ką jis nori tuo pasakyti, o juk Valuška nenutuokė nieko tikro apie kosmosą, nes jo išmanymas anaiptol nebuvo išmanymas. Nieko jis nemokėjo nei sugretinti, nei palyginti, nei paaiškinti taip, kad nekiltų neviltį keliančių abejonių, ir tas troškulys save vėl ir vėl sulyginti su „be garso veikiančių dangaus velenų“ iškilniu tobulu veikimu tarsi vertė jį neabejoti šit kuo: tai, kad jis yra susijęs su visuma, dar nebūtinai reiškia, kad ta visuma esanti jo. Ir kai pats pamatė tai, pamatė ir žemę, ir miestą, kuriame gyvena, ir patyrė, kad kiekviena istorija ir kiekvienas įvykis, kiekvienas judesys ir kiekvienas sumanymas čia tik pakartoja daug kartų iš eilės save patį, ir su tokiu į pasąmonę įaugusiu įsitikinimu sukinėjosi tarp tokių bičų, kurie niekaip neįstengia permainingumo pastebėti ten, kur jo ir nėra, tat jam neliko nieko kito, tik be perstojo vykdyti – it krintančiam lietaus lašeliui, ištrūkusiam iš debesies, – tai, kas pavesta. Praėjo vandentiekio bokštą, aplenkė didžiulį betono ratą po Gendečo parko miegančiais ąžuolais, bet šitaip jis ėjo ir kiekvieną popietę, ir prieš kiekvienus pietus, vakar ir užvakar, jau nė nežinia kiek priešpiečių ir popiečių, nė nežinia kiek rytų ir vakarų, tad dabar, vėl pasukęs į Tilto gatvę, lygiagrečią su prospektu, ir pasileido ta gatve, jam iš tikrųjų nebuvo prasmės atskirti jos nuo ankstesniųjų, tai ir neatskyrė jos. Perėjo Tilto gatvės sankirtą su Šandoro Erdėjaus gatve ir, nors matė tik šmėsuojančias dėmes, draugiškai linktelėjo keliems žmonėms – nuo jo žiūrint atrodė, kad jie stoviniuoja sustoję apie artezinį šulinį ir nė nekrusteli, o jis savo keistais, panašiais į krypuojančios anties, žingsniais nusikasė iki Tilto gatvės pabaigos, aplenkė geležinkelio stotį ir užsuko į laikraščių skirstymo įstaigą dėl to, kad toks „klaikus oras“, išgėrė karštos arbatos ir šnektelėjo su geležinkelininku, nusiskundžiančiu ne-

tvarkingai iš visų pusių atvažiuojančiais traukiniais ir kažin kokia „šiurpą varančia" važiuokle, bet visa tai tebuvo tik įprastas pasikartojimas to, kas vyko vakar ir užvakar, taigi, tiesą sakant, visai tas pats, tie patys žingsniai į tą pačią nedalomą visumą, kurios apčiuopiama krypties ir judėjimo regimybė sukoncentruoja bet kokį žmogiškąjį nutikimą į vienintelį begalinį mirksnį... Pasiklausė iš Vėstės pusės (šiaip jau atsitiktinai atvažiuojančio) naktinio keleivinio traukinio kaukimo, ir tada, kai nušiuręs sąstatas sustojo prie sutrikusio stoties viršininko, iškėlusio signalinį skridinį, o jis pats pro skirstymo sandėlio langą sužiuro į tokiu metu ypač neįprastą reginį – ūmai prisigrūdo pilnas peronas žmonių, – tuomet skubomis padėkojo už arbatą, atsisveikino su geležinkelininku ir, praėjęs pro pukšintį garvežį, prasibrovė pro nežinia ko prie stoties aikštės stoviniuojančių keleivių glaustą minią ir patraukė tolyn Barono Bėlos Venkheimo prospektu, tiesiai per nesibaigiančias susibūrusių kačių gaujas, ir ant traškančio nuo šalčio, žėruojančio šaligatvio statė kojas ne šiaip kur, o kaip tik į savo paliktus batų pėdsakus. Vis taisėsi nuo peties nuolat smukčiojantį krepšį, porąsyk apsuko griozdišką tribunolo (ir kalėjimo) pastatą, padarė keletą ratų apie tvirtovę ir Almašio rūmus, nuskuodė prie Kerešo kanalo po belapiais verkiančiais gluosniais, iki pat vokiškos miesto dalies tilto ir vėl pasuko prie vokiškos miesto dalies kapinių – ir visiškai nekreipė dėmesio į tuos tarsi miestą okupavusius, nepratariančius nė žodžio ir nė nesukrutančius vyrų būrius, kurie (ir iš kur jis galėjo numanyti, kas jie tokie, kuriam galui jie čia susirinko) nuo ateinančios nakties įkinkys jį į tiesiog nenusimetamą jungą. Netrikdomas slampinėjo po tokį nejaukų kraštovaizdį tarp žmonių ir tarp likimo valiai paliktų autobusų ir automobilių, ramiai slankiojo ir po savo gyvenimą it mažutę planetą, kuri nenori susivokti, kieno traukai turinti paklusti, o štai jai džiugu, kad galinti įsilieti į netrikdomą, padorią priklausomybę nors ir vieninteliu tvinksniu. Prie Septynių vengrų tautos vadų skersgatvio prilėkė išvirtusią tuopą, bet jo akys užkliuvo ne už numetusios lapus viršūnės, pasikabinusios ant stogvamzdžio, o už

neaprėpiamo dangaus skliauto, lėtai brėkštančio viršum jo, lygiai kaip ir vėliau „Apynio" viešbutyje, kur jis buvo užsukęs pasišildyti, turėjo praleisti pro ausis išraudusio naktinio durininko, sėdinčio tvankioje stiklo kabinoje ir besidalijančio ankstyvo vakaro įspūdžiais prospekte, žodžius („...Dar vakar, maždaug tarp aštuntos ir devintos...") apie važiuojantį stulbinamą cirko vagoną („Tokio dar tu irgi nematęs, Janošai! Visas tas tavo kosmosas palyginti su juo nė sudilusio skatiko nevertas!.."), mat jam teberūpėjo tik būsima aušra, „vėl tesėtas pažadas", kad Žemė sykiu su visu miestu sukdamasi pagaliau ištrūks iš šešėlio ir po vis labiau šviesėjančios brėkšmos išsiverš į šviesą... Sakyk nesakęs apie „anot gandų, velnišką atrakciją", pasakok nepasakojęs apie „tiesiog užhipnotizuotą publiką", vadink nevadinęs vėliau prie viešbučio vartų ir ten šnekink nešnekinęs nueiti ir pasižiūrėti („Šitokį dalyką ir tau, brolau, reikėtų pamatyti!"), Valuška varo savo kaip niekur nieko: girdi, reikia eiti į stotį paimti naujų laikraščių, ir nė už ką nesileidžia perkalbamas, nors jam irgi savotiškai rūpėjo banginis; bet štai dabar įsigeidė likti vienas po šviesėjančiu dangumi ir pasižiūrėti į šiaip jau pro tankių debesų uždangalą neįžiūrimą „dangaus šulinį, iš kurio iki pat vakaro vėl liesis neišsenkama šviesa". Sunkiai sukorė kelią iki geležinkelio stoties skirstymo sandėlio ir atgal, nes turėjo brautis pro žmonių minias, veržliomis bangomis plūstančias nuo stoties iki Turgaus aikštės, mat turėjo tramdyti prie nuolatinio lakstymo pripratusias kojas, jei nenorėjo atsitrenkti į žmones, pasipylusius siauru šaligatviu, bet iš tikrųjų nė nepajuto, kad jis braunasi, ir tarsi per šį niūrų žmonių srautą veržiantis būtų buvę natūraliausias dalykas galvoti apie ką nors didinga, jis vargu ar pastebėjo taip netikėtai susibūrusią minią ir visas paniro į jam labai iškilnias akimirkas, ir jį kaip Žemės, atsisukančios į Saulę, mažutį gyventoją apėmė toks pakilimas, kad pagaliau sugrįžęs į prospekto pradžią (į krepšį įsimetęs ar penkiasdešimt vakarykščių laikraščių, nes, kaip paaiškėjo skirstymo sandėlyje, naujausi laikraščiai vėl užstrigo nežinia kur) vos nesušuko visa gerkle: palikite ramybėje banginį ir visi pakelkite akis į dangų... Tačiau štai ši nieko nema-

tanti, nerimo apimta kariauna tuo metu jau buvo užstojusi kone visą Košuto aikštę – ir nė nemanė žvalgytis į tokį spinduliuojantį neaprėpiamą dangaus skliautą, o siurbė akimis nepaguodžiamai rūškaną, pilką kaip skarda griozdišką statinį, ir laukimo įtampa – prieš cirko pasirodymą šiaip jau ji buvo labai neįprasta, tiesiog „apčiuopiama" – buvo tokia didelė, kad niekas nebūtų įstengęs nukreipti žmonių dėmesio nuo to, ko jie čia atkako. Buvo sunkiausia suprasti, ko jie čia nori ir kas taip nesulaikomai traukia juos kaip tik prie šito skubiai sukurpto cirkui gramozdo, nes niekas neįstengė susivokti, kiek esama tiesos nelaimę pranašaujančiose kalbose apie „penkiasdešimties metrų krovinį" ir ar apskritai turi kokį pagrindą absurdiški gandai apie banginį sekiojančią tariamai „užhipnotizuotą" kone iki kareivių pulko dydžio išaugusią „padugnių minią", slankiojančią baidyklei iš paskos iš vieno kaimo į kitą, iš vieno miesto į kitą, taigi tokie dalykai nerūpėjo ir čia, Košuto aikštėje, vieninteliam ten stoviniuojančiam vietiniui (kad ir vienam iš drąsiausiųjų – viešbučio naktiniam durininkui), nes klajojantį „siaubūną" priglaudusi šita tiek vargų patyrusi vargana važiuoklė – ne trumpesnis kaip dvidešimties metrų ilgio mėlynai nudažytas siaubą keliantis skardinis gramozdas – kalbėjo pats už save. Kalbėti tai kalbėjo, bet visai nieko nepasakė, o jau tada, kai dėl šito paprasčiausio reginio pasidarė aišku, kad klydo kaip tik tie vadinamieji „blaiviai svarstantys žmonės", dar vakar ryžtingai tvirtinę, kad „visa šita" – jokia paslaptis, o tik tokios paprasčiausios klajojančios trupės įprastas sumanus triukas stengiantis atkreipti dėmesį; iškart pasitvirtino atrodę niekuo nepagrįstos paskalos, tai iki šiolei čia stypsantys piliečiai niekaip neįstengė susivokti, ko čia vis dar nuolatos plūsta nauji lankytojai ir kaip čia buvo pažadėta parodyti milžinišką banginį. Mieste sklido gandai, kad šita šešėliais besidangstanti šutvė buvo verbuojama netolimose apylinkėse, ir niekam neturėjo kilti abejonių, kad šitiek žmonių, ne mažiau kaip trys šimtai – tikrai tiek jų buvo – turėjo būti suburta kur nors netoliese (iš kur kitur jie galėję atsibelsti, jei ne iš kaimų pakraščių ir vienkiemių, iš Vėstės, Šarkado, Sentbenedeko ir Ketediano

netolimų niūrių lūšnų), bet nė vienas šalia jų besitrinantis vietinis iki šiolei nebuvo patikėjęs, kad praėjus trisdešimčiai metų po valstybės suklestėjimo ir tokių skambių planų įgyvendinimo vis dar gali būti tiek siaubingų, klastingų, bjauriausių niekšų, tokių neregėtai priešiškų ir žemiausiems bei šiurkščiausiems instinktams pasiduodančios padermės žmonių. Visi kiti šiek tiek skyrėsi nuo kokių dvidešimties ar trisdešimties vyrų (deja, kaip vėliau pasirodė, kaip tik tie ir buvo pasiučiausi), taigi tie ar trys šimtai valkatų buvo stulbinamai susiklausę, ir užteko tik pasižiūrėti, kaip jie apsitaisę – pašėlusiai vienas į kitą panašūs trys šimtai striukių, vatinukų ir milinių, trys šimtai porų geležimi kaustytų batų ir trys šimtai riebaluotų kaimietiškų skrybėlių, ir nesutramdomas nerimas iškart apėmė tokius karštligiškai smalsius žmones, koks buvo, sakykim, per pagarbų atstumą į tuos vyrus spoksantis viešbučio naktinis durininkas. Tačiau daug svarbesnis buvo visai kitas dalykas – taigi tyla, slegianti, gniuždanti, nelaimę pranašaujanti tyluma – iš niekur nebuvo girdėti nė menkiausio garso, o štai keli šimtai žmonių, slegiami vis didėjančio nekantrumo, ištvermingai, kantriai, pasirengę šuoliui, bet nepratardami nė žodžio, vis lūkuriavo, kada gi pagaliau baigsis per tokius renginius užplūstantis visus apimantis smarkus jaudulys ir kada prasidės tiesiog ekstazę keliantis „pasirodymas“: atrodė, tarsi tarp jų nėra nieko bendro, ir jiems būtų visai tas pats, ko čia po galų stypso tie visi kiti, o gal kaip tik priešingai – tarsi jie būtų vienas su kitu surakinti grandinėmis, ir taip surakinti, kad nelieka nė menkiausios vilties net pabandyti išsivaduoti, todėl ir nelieka prasmės dar ką nors vienas kitam pasakyti. Bet šita pamėkliška tyla tebuvo tik viena iš „nesutramdomo nerimo“ priežasčių, o kita, be jokios abejonės, slypėjo pačiame minios apsuptame gremėzdiškame vagone, taigi ir viešbučio naktinis durininkas, ir kiti į jį panašūs smalsuoliai turėję iškart pamatyti, kad skarda užkniedytos vagono sienos neturi nei rankenos, nei kokios sklendės, nėra jose nė menkiausio plyšelio, kuris rodytų, kad tenai esama durų, užtat gal taip atrodė (jei tai ir buvo akivaizdus absurdas), kad štai keli šimtai žvilgsnių nenuleidžia akių ir spokso į tokį

įrenginį, neatsidarantį nei iš priekio, nei iš užpakalio, nei iš šonų, ir tarsi mėgina su tokiu nebyliu užsispyrimu jį žūtbūt pralaužti. Čia dykinėjančius miesto piliečius buvo apėmęs siaubas ir nerimas, ir niekas nei vieno, nei kito neišsklaidė, taip buvo iš tikrųjų, bet buvo ir dar vienas labai svarbus dalykas, kurį reikėjo suvokti: santykis tarp banginio ir jo šalininkų buvo gana vienpusis. Buvo neabejotina, kad šį kartą nepaprastai susidomėję žiūrovai laukia stulbinamo reginio – veikiau jau jie buvo neaiškaus turinio nuo seno trunkančių grumtynių, kuriose didžiausią siaubą kėlė pasipūtimas ir niekinimas, liudytojai, o tos grumtynės, anot sklindančių paskalų, įsiplieskė tarp „Direktoriumi" vadinamo liguistai nutukusio savininko ir tokio kaip ir cirko „Tarno", boksininko, garsėjančio apsileidusio begemoto išvaizda, taigi šita trupė, susidedanti iš dviejų narių, pasipūtę rodė panieką, nepaisė jos interesų ir buvo viskam abejinga, nors taip kaltinti jos gal ir nebuvo galima. Nepaisant ištisas valandas trunkančio laukimo, aikštėje vis dar nebuvo nė menkiausių pakitimų, ir nebuvo net ženklų, aiškiai rodančių, kad turėtų kada nors prasidėti pasirodymas, tad kai kurie vietiniai žmonės, tarp jų ir viešbučio durininkas, net ėmė įtarinėti, kad štai tokį tyčinį vėlavimą veikiausiai būtų galima paaiškinti tik taip: tai tebus tik niekingas mėgavimasis – banginį prižiūrintis personalas kažin kur linksmai leidžia laiką ir bando nuo spiginančio šalčio sustirusios minios visai išsekintą kantrybę. Ir jei po priverstinai nuraminamo atsakymo įtampa pasiekė tokį mastą, nebuvo sunku žengti dar toliau ir įtikinti pačius save, kad šita „sukčių gauja" sename skubomis sukurptame gramozde veikiausiai ir yra, jei ten išvis kas nors yra, ne kas kita, o tik viso labo dvokianti stipena, ogi jos akivaizdus skriauznumas – paprasčiausias melas, bet pavyks nuslėpti „paslaptį", neabejotinai darančią didelį poveikį iki oficialaus mugės paskelbimo... Taip ir panašiai samprotavo vyrai, sustoję nuošalesniuose aikštės pakraščiuose, visai užpakaly, kai Valuška, numojęs ranka į visokiausius būgštavimus, dar apsvaigęs nuo apyaušrio, smagiai visų atsiprašinėdamas mikliai prasibrovė prie griozdiško vagono. Niekas jo nebaugino, ir jam anaiptol neatrodė,

kad gal čia kas ir ne visai taip, o priėjęs ir iš arti pamatęs gigantišką statinį, užkeltą ant aštuonių sudvejintų ratų, įsispoksojo į jį it į kokią pasakų važiuoklę – tik pasižiūrėjus iškart matyti, kad vien jau jos mastai neleidžia galvoti apie kokią nors apgavystę. Išpūtęs akis, patenkintas ir pritariamai linkčiodamas galva kruopščiai apžiūrėjo į jį atgręžtą vagono sieną, ir buvo it vaikas, kuris, gavęs dovaną, įvyniotą į popierių ar įdėtą į dėžutę, visaip kaip stengiasi atspėti dar prieš išvyniojimą, kokia čia ta dovana ir kokia ji galėtų būti. Ypač jį sužavėjo ant vagono sienų nuterliotos paslaptingos keverzonės – tokius ženklus, o gal piešinukus jis matė pirmą kartą, ir, nors bandė juos visaip kaip skaityti – ir iš apačios į viršų, ir net iš dešinės į kairę, vis tiek absoliučiai nieko nesuprato, tai ir susimanė pasiklausti kaimynų. „Prašom pasakyti, – švelniai palietė priešais stovinčio vyro petį, – gal kartais jūs žinote, kas ten parašyta?" Kaimynas nė nekrustelėjo, tad dar garsiau pakartojus klausimą (tasai atsisukęs lėtai iškošė: „Užčiaupk savo snukį"); Valuškai pasirodė būsią geriau, jei jis ir pats stovės kaip stulpas ir nė nekrustelės, kaip ir visi kiti aplinkui sustoję. Tik jis ilgai neištvėrė nekalbėjęs. Sumirksėjo, pasitaisė krepšio diržą ant peties, atsikrenkštė ir pasisukęs į šalia stovintį rūškaną tipelį draugiškai pareiškė, kad jis, girdi, dar niekada nėra matęs tokių dalykų, nors cirkas jau ir buvo užsukęs į jų miestą, bet šitokio tai dar nebuvo, o štai šitas cirkas jį tiesiog pakerėjo, nors dar tik visai neseniai atkako, ir jis niekaip negalintis įsivaizduoti, ko galėtų būti prikimštas tasai milžiniškas gyvūnas, jis manytų, kad greičiausiai drožlių, o gal kartais šis vyras žino, kiek kainuos bilietas į cirką, mat jis teturįs tik per penkiasdešimt forintų, ir tikrai būtų nesmagu, jei negalėtų įpirkti bilieto ir jo neįleistų į banginio būstą. Tasai kaimynas nepratarė nė žodžio ir su tokiu nemirkčiojančiu žvilgsniu tyrė galinę vagono sieną, kad net pasirodė – jis visai negirdėjo šalia jo pernelyg smarkiai bruzdančio žmogaus neaiškaus šnabždėjimo, tat ir Valuška turėjo po kelių akimirkų susivokti, kad čia nėra jokių šansų sulaukti atsakymo. Pastebėjo tik tiek, kad šalia stovėję vyrai ūmai įsitempė, o pasekęs, kur jie kreipia savo žvilgsnius, pats irgi pamatė – štai

pamažėle leidžiasi žemyn užpakalinė cirko vagono skardinė siena, ją leidžia žemyn dvi storos rankos – veikiausiai siena buvusi užkabinta iš vidaus, galų gale nuleistą iki pusiaukelės ją nelauktai paleidžia, siena trinkteli apačia į grindinį, o šonu – į vagono užpakalinį pakraštį ir su dideliu triukšmu dunksteli į žemę. Plūstelėjusi minia pastūmė Valušką į priekį, ir jis vienas pirmųjų išdygo prie prasivėrusios kiaurymės; kiti stebėjosi, kad milžiniško banginio būstas atsidaro tik iš vidaus, o jam tai visai nebuvo keista, ir veikiausiai todėl, kad nekilo nė menkiausių abejonių štai dėl ko: nepaprastai originaliai trupei – tokia ji jam pasirodė – šitoks „mįslingas sprendimas" paprasčiausiai labai tinka. Be viso šito, visų žvilgsnius netikėtai prikaustė į atvirą cirko „įėjimą" įsiveržęs dvimetrinis mėsos kalnas – jau pati išvaizda bylojo, kas jis toks: šitoks stingdantis šaltis, o jo tankiais gaurais apžėlusį kūną nuo juosmens tebuvo aptempę tik vieni vieninteliai išterlioti trikotažiniai atleto marškinėliai (šiaip apie tą „Tarną" buvo skalambijama, kad jis negalintis pakęsti karščio), – dar ta jo bjauriai priplota nosis, o dar tas jo ne plėšrus, o veikiau jau bukaprotiškas žvilgsnis, net keista, atrodė visai neagresyvus – greičiau jau jaukus. Milžinas iškėlė aukštyn rankas, supliaukšėjo delnais, garsiai sukriokė it žmogus, kuris ką tik prabudęs rąžosi ir pamankština gremėzdiškas rankas ir kojas, o jau tada tingiai kažką kramsnodamas neskubriai nulipo šalia susispietusių prie atviros angos žmonių, nerangiai, vangiai atitempė iš šono vagoną dengiančią nušiurusią gofruotą plokštę ir nuleido tris plačias medines pakylas nuo vagono krašto ant grindinio, pasitraukė į šalį, pasiėmė plokščią geležinę dėžutę ir ėmėsi pardavinėti bilietus; buvo nutaisęs tokią užsimiegojusio ir nuobodžiaujančio žmogaus veido išraišką – jam visai nerūpėjo nei netvirta pakiluma kopiantys vorele žmonės, nei pašėlusiai didelė tarp žmonių kilusi įtampa, taigi viskas jam buvo vis tiek, kaip paprastai sakoma, nebuvo dėl to nei šilta, nei šalta. Valuška įsiaudrinęs stovėjo eilėje, ir tiesiog jam ant veido buvo parašyta, kad čia viskas pašėlusiai patinka: ir žiūrovų tuntai, ir vagonas, ir geležinė dėžutė, ir bilietų pardavėjas. Dėkingu žvilgsniu nužvelgė viskam abejingą žmogėną, panašų į

begemotą, čiupo bilietą ir padėkojęs už jį palengvėjimo pakylėtas – turimų pinigų užteko – pamėgino dar kartą šnektelėti su nuolat per tokią grūstį susikeičiančiais kaimynais, o jau tada, kai atėjo ir jo eilė, ir pats nubalansavo į prieblandos apgaubto „banginio būsto“ didžiulę ertmę lanksčiomis storomis lentomis. Ant žemos, iš sunkių rąstų sumeistrautos pakylos drybsojo stulbinamo didumo dvėsena, kaip skelbė prie šono pakabintoje lentoje ranka rašytas tekstas – „sensacingasis BNAGYNIUS“, bet buvo išvis neįmanoma perskaityti iki galo paaiškinimo, parašyto kreida smulkutėmis raidytėmis, ir sužinoti, ką reiškia tasai „bnagynius“, nes ketinantįjį kiek ilgiau užsibūti vienoje vietoje kiti žmonės, lėtai einantys ratu, patys to nenorėdami stūmė tolyn. Jis apžiūrėjo milžinišką gyvūną, nors neaptiko jokių paaiškinimų ir patikslinimų, jokios glaustai išdėstytos informacijos, tik mintyse kartojo tą paslaptingą žodį ir net prasižiojęs iš baimės, sumišusios su nuostaba, spoksojo į ne kasdien galimą pamatyti monstrą. Matyti banginį ir kartu deramai suvokti tai, ką matai, reiškė anaiptol ne tą patį, mat atrodė beviltiška vienu metu aprėpti, turint galvoje kūno dydį, didžiulį uodegos plaukmenį, perdžiūvusią supleišėjusią plieno pilkumo odą ir per patį kūno vidurį itin išsikėtojusį uodegos peleką, ištįsusį per keletą metrų. Gyvūnas buvo pernelyg didelis ir pernelyg ilgas, jis paprasčiausiai netilpo į Valuškos akiplotį, ir niekas negalėtų nieko sulyginti su negyvėlio žvilgsniu, o jis, įsispraudęs į slenkančią be jokio sustojimo vorą, po keliolikos minučių priėjo sumaniai paremtą išžiodintą snukį ir pasižiūrėjo tiek į tamsią gerklę, tiek ir šalia jos ir išvydo iš abiejų kaktos pusių giliose ertmėse dvi nedidukes atmerktas akutes, o viršum jų kaktos priešaky – dvi kvėpavimo angas, matė tik jas po vieną, skyrium, ir jam niekaip nepasisekė aprėpti žvilgsniu visos didžiulės galvos. Negalėjo gerai į ją įsižiūrėti, nes niekas neįjungė prie lubų pakabintų lempų, ir nė už ką nebuvo galima sustoti čia ir šiurpuliukams bėgiojant kūnu bent kiek pastovėti – kaip tik čia, šitiek nusivarius, prie siaubingų preparuotų nasrų ir į juos įgrūsto neregėtai didelio liežuvio, bet ir nebuvo kaip prikibti nei prie keliančios neregėtą nuostabą

visumos, nei prie gyvūno „neaprėpiamumo" – tikrai nebuvo galima numoti ranka į informacijos išsamumą ir patikimumą, paprasčiau sakant, į tai, kad šis nepaprastas begalinėse tolumose plytinčio neregėto pasaulio liudytojas, šitas neaprėpiamų vandenynų ir jūrų ramus ir vis dėlto šiurpą varantis jau gyvybę praradęs gyventojas *yra čia*, ir, jeigu kas nori, gali jį paliesti. Tačiau Valuška buvo vienintelis toks stulbinamai laimingas ir sukrėstas, o štai visi kiti, slogioje dvoko persmelktoje prieblandoje klusniai sliūkinantys ratu aplink banginį, anaiptol nerodė tokio apstulbimo ir susižavėjimo ir netgi darė nesunkiai pastebimą įspūdį, kad ta visuotinei apžiūrai išstatyta garsenybė jų nė nedomina. Jie irgi kartkarčiais sutrikę žvalgėsi į viduje paguldytą sustingusį milžiną – jis iš tiesų kėlė pagarbų šiurpą, bet štai į šen ir į ten mikliai šokinėjantys baugštūs ir smalsūs jų žvilgsniai veikiau jau apžiūrinėjo patį vagoną, tarsi jame ieškotų dar ko nors, to, kas būtų jiems daug svarbesnis už visa kita, jeigu tūnotų čia iš tikrųjų. Tačiau patenkanti į vidų šviesa darė kabinamą vagoną dar rūstesnį ir niekas neaptiko jokių ženklų, kad čia galėtų būti ir kitokių dalykų. Nuo įėjimo pusės einančiųjų šone buvo kelios skardinės spynomis užrakintos spintos, viena iš jų buvo atidaryta, bet ant lentynų išrikiuoti aštuoni ar dešimt formalino butelių, aštuoni ar dešimt smulkučių raukšlėtų embrionų buvo tokie graudūs ir sunkiai pastebimi, kad Valuška jų nė nepamatė, o kiti pamatė ir juos; vagono gale buvo užuolaidos atskirta dalis, ir pro nemenką plyšį buvo galima žvilgtelėti tenai, bet ir už užuolaidos nebuvo nieko daugiau, tik dubuo ir bidonėlis su vandeniu. Galų gale tiesiai prieš gyvūno išžiodintą nasrų ertmę buvo atidarytos durys (jos irgi neturėjo rankenos) statinio užpakalinę dalį atskiriančioje gofruotos skardos sienoje, veikiausiai cirkininkai pro tas duris ėjo į miegamąsias patalpas, ir nors bent jau čia, prie tų durų, buvo justi slepiamas, bet ir paprasta akimi matomas jaudulys, Valuška vargu ar visa tai pastebėjo ir kažin ar toks keistas elgesys jam galėjo ką nors sakyti. Šiaip Valuška nelabai ir dairėsi į šalis – visą savo dėmesį jis buvo sutelkęs į banginį, ir, kai apžiūrėjęs tos pasakiškos būtybės kitą šoną, jis vėl ištrūko į lauką, turint galvoje

tokią aukštą pakylą, saugiai nusiropštė ant žemės, jam nekrito į akį, kad kiti priešais jį ėję žmonės – tie, kurie jau buvo vienąkart banginio būste – staiga vėl stoja kone į tą pačią vietą, iš kur buvo ėję į vidų, tarsi laukimas ilgas valandas – juk jie jau pamatė banginį – vis dar nebuvo įgijęs tikrosios prasmės. Niekas nekrito į akį – gal kaip tik todėl, kad kai vakare vėl į čia sugrįš, pirmiau už visus kitus atspės šitos paslaptingos šutvės ir jai prijaučiančiųjų tokio neregėto ištvermingumo pamėklišką svarbą – taigi dabar, priešingai nei viešbučio naktiniam durininkui, su kuriuo smagiai pasisveikino, jam toks reginys buvo aukščiausio masto cirko pasirodymas ir taip jį patraukė, kad kai durininkas pamojęs jam visai pašnibždomis paklausė: „Klausyk, gal bent jau tu pasakysi, kas ten dedasi... Visi pliurpia tik apie kažin kokį hercogą...", o Valuška jo klausimą tuojau priderino prie savo mintijimų ir susijaudinęs pareiškė: „Ne, pone Ardelanai, ne! Daug didesnis dalykas už jį patį, savo akimis pamatysite! Tai... karalius, taip taip, tai pats... karalius!", apsisuko ir nė neatsisveikinęs nurūko nuo sutrikusio žmogaus, o jo veidas buvo įraudęs. Prisispaudė laiškininko krepšį prie krūtinės ir prasibrovė pro minią, ir dabar jam pasirodė, kad jau turėtų būti po dvyliktos, o kadangi buvo trečiadienis, tokiu metu jo laukė pono Esteros žmona su „skalbinių lagaminu", tai jis ir sumanė eiti namo ir pirmiau nunešti, kur reikia, skalbinius, o laikraščius išnešioti suspėsiąs ir popiet. Pasuko į Tilto gatvę, ir kol – visai nenujautė, kad reikia bėgte bėgti kiek kojos įkabina iš čionai, iš miesto, į kokią saugią priebėgą, – įprastais mitriais žingsniais, kartkarčiais ūmai sustodamas ir su tokia šelmiška šypsena pašnairuodamas į aukštybes, per kelias minutes sukorė kelią iki namų, vėl ir vėl – lyg ir miglotai, bet dabar jau visai visą! – pamatė nekaltą gigantišką gyvūno kūną, ir tai viršijo jo vaizduotės galias, ir jam vis sukosi galvoje: „koks didelis!.. ir koks neregėtas padaras!.. ir kokia beribė paslaptis apėmusi pasaulio valdovą, kad jis pasidaro sau pramogą iš tokių smagiai nuteikiančių būtybių!", ir nuo tos minties jau nebuvo sunku sugrįžti prie prakilnių apyaušrio mintijimų ir visa tai susieti su Turgaus aikštės įspūdžiais, bet jis netarė žodžių lūpomis,

tik dvasioje per niekad nesiliaujantį vidinį kalbėjimą išreiškė žodžiais tą galingojo Viešpaties ramų ir galutinį lemiamą judesį: štai kaip rūpestingai jis parodo savo visagalybę milijardams jo paties sukurtų būtybių – net ir tokiam šiurpą keliančių pramogų teikiančiam banginiui! Nuleido galvą, kitaip sakant, savitai, tik kaip jam būdinga, vėl žvilgtelėjo į dangų, ir vėl viskas galutinai ištirpo tame žodžiais nenusakomame džiaugsme, kur viskas, ko tik esama, kaip vienintelės minties dalelė broliškai susilieja su kitomis dalelėmis, ir tarsi... pasileido skristi pro atrodančius iš pirmo žvilgsnio tuščius Tilto gatvės namus. Skrido pirmyn, per graudžią Vilmošo Aporo aikštės tylą nėrė į Diurerio gatvės iki kaulų smelkiantį šaltį, o gal veikiau jau tarytum aplenkė save patį, pakaitomis virsdamas tai skuodžiančiu žeme, tai skrendančiu oru, ir štai tas skridimas ir skuodimas netrukus virto kritimu ir staigiu sustojimu – pasukęs į Harerio namų vartus, pasileido siauru keliuku, vedančiu į kadaise skalbyklai naudotą pašiūrę, ir stumtelėjo jos duris, ir didžiausiai savo nuostabai išvydo viduje kažin ką, o tas kažin kas, pamatęs jį, veikiausiai darydamas užuominą į jo „spindintį žvilgsnį", be jokių įžangų taip užriaumojo: „Sakykite, kodėl po galais jūs visada toks kuo nors susižavėjęs?! Verčiau jau padoriai užsidarytumėte duris – sakau rimtai: jus tikrai apvogs kada nors!" Paprastai ji palikdavusi lagaminą pas Harerius arba perduodavusi jam ant slenksčio, ir dar taip nėra buvę, kad būtų užėjusi į jo būstą ir čia jo laukusi, tad Valuška vos drįso patikėti savo akimis: nelaukta viešnia buvo pati Esternė, tai štai tarp išmėtyto po visą kambarį visokiausio šlamšto sėdi visuomet jam siaubą varanti „sąjungininkė" – jos veidas plieskia aguonų žiedų raudoniu, įtūžis liejasi per kraštus, tai jis ir sutriko – ypač sužinojęs, kad moteris iš tiesų laukianti jo nuo pat ryto, ir iš viso to sumišimo nesumetė, nei kur jis esantis, nei ką darantis. Apsvaigęs nuo tokios pakylėtos būsenos ir tokio jo pagerbimo ir iš gėdos paraudęs iki ausų (nebuvo kur atsisėsti, tai Esternė buvo priversta sėstis ant jo lovos), pirmiausia jis nužėrė nuo taburetės ant grindų duonos trupinius, riebaluotą popierių, į kurį buvo įvyniotas maistas, tuščią konservų dėžutę ir svogūnų

lukštus, o paskui, kai įtūžusius žvilgsnius svaidanti jo viešnia įsikūrė ant nuvalyto sėdėti tinkamo baldo, jis pamėgino lyg netyčia paspirti po spinta keletą išmėtytų ant grindų puskojinių ir, nutaisęs sutrikusią šypseną, bandė nepastebėtas paslėpti ant lovos numestas nešvarias apatines kelnes. Prie kokio tik daikto jis prisilietė, padėtis nė kiek negerėjo, veikiau tik dar akivaizdžiau matėsi, kad kambarys neregėtai apleistas, tada jis liovėsi beviltiškai grumtis su numestais į kampą apipelijusiais obuolių graužtukais, su išmėtytomis apie skystojo kuro krosnelę nuorūkomis – jos rodė, kad čia kartkarčiais lankosi ponas Hareris – ir su niekaip neįmanomomis uždaryti spintos durimis tik tada, kai Esternė, pamačiusi, kad, jos žodžiais tariant, „niekas jam nė motais", piktai užriaumojo ir griežtai paliepė „tučtuojau liautis" ir galų gale kur nors prisėsti – laukia itin rimtas pokalbis. Jo galvoje susijaukė tiek visokiausių dalykų, kad pirmomis minutėmis nė nesuvokė, ką jam sako gerai pažįstamas griaudžiantis balsas; jis linksėjo galva ir mirksėjo, muistėsi, krenkštė, tuo metu viešnia buvo pakėlusi žvilgsnį į lubas ir prabilo apie kažin kokius „naujus laikus" ir apie „pasauliui skelbiamą rūstų nuosprendį"; ji buvo nuklydusi į nematytas tolumas, o jis teįstengė tik pritariamai linkčioti ir spoksoti į taburetę. Tačiau veikiai Esternė, padariusi nelauktą posūkį, vėl nusileido iš aukštybių, bet tai, ką dabar jau suprato ir pats, jo anaiptol nepaguodė. Jis iš visos širdies apsidžiaugė, kad jo motina su šia viešnia vakar vakare „atsisveikino kaip geros draugės" (juk ši moteris jam suteikė vilčių: gal jos padedamas kada nors vėliau galėsiąs susitaikyti su Pflaumne), tačiau jį pašiurpino sumanymas, anot kurio, Esternė „dėl padaugėjusio darbo su popieriais ir dėl reputacijos, kurią jai suteikia naujos pareigos" parsikraustys į namus iš nuomojamo per ankšto kambario „dar šiandien!", o savo drabužius, atskleisdama ištisus metus nutylimą paslaptį dėl slaptų akcijų „su skalbimu", prašys jį skubiai parnešti namo, juk nė akimirkos negali kilti abejonės, kad, atsižvelgiant į jo pagyvenusio bičiulio sveikatos būklę, didelis pavojus dabar iškiltų jam, pernelyg jautriam žmogui, kurį, tik išgirdusį minint jo žmoną, tuojau pradeda krėsti nervi-

nis drebulys. Buvo visai nesunku numatyti, koks lemtingas smūgis ištiktų iki šiolei dėtas pastangas dėl pono Esteros pagijimo ir palankių darbo sąlygų sudarymo, jei jo sąjungininkė iš tikrųjų įgyvendintų savo sumanymą, ir kad būtų neįmanomai sunku sutrukdyti jį įgyvendinti, užtat jis pajuto tarsi išganymą, kai ši moteris – pirmiau ji lyg tarp kitko papasakojo apie kažkokį naują sąjūdį, į kurio pirmininko postą, anot miesto žmonių, būtų tinkamiausias tik Derdis Estera – priminė: pareigos labai garbingos ir itin svarbios, ir ji būtų laimingiausia ir labiausiai savo vyru besididžiuojanti žmona, jei jisai sutiktų jas eiti (ir tai savaime suprantama, pridūrė ji patyliukais, būtų taip, kad ji atidėtų persikraustymą – nė už viso pasaulio lobius ji nedrįstų savo buvimu trikdyti vyro, kurio darbas tuo metu būtų daug svarbesnis negu jos), tik ji, Esternė, pasakė nuleidusi balsą, visai ne tokia kaip Pflaumnė, kurios manymu, visą šitą reikalą, viską, kaip jau yra susiklostę, reikia tučtuojau perduoti į Valuškos rankas, ir tai būtų garantuota sėkmė; „tiktai aš, – pakartojo viešnia ir vėl pakėlė balsą, – tuo smarkiai abejoju – žinau, kokia silpnutė mano vyro sveikata ir kaip jis šalinasi viešumos". Suvokęs, apie ką čia kalbama iš tikrųjų, Valuška nė pats nesumetė, kuo labiau džiaugtis: ar tuo, kad jo motina, nepaisant visų iki šiolei padarytų skriaudų (tai buvo jam visiškai suprantama), pagalvojo apie savo sūnų, kai reikia ieškoti išeities iš tokios keblios padėties (ir „Tučtuojau!"), ar tam panašiam į stebuklą pasiryžimui pasiaukoti, – tai šitaip Esternė visiškai apstulbino jį ir atskleidė naujus savo charakterio bruožus. Viena buvo aišku: dėl tokių dalykų jis buvo pasiryžęs pulti nors ir į ugnį, tad jis pašoko apimtas neregėto pakilimo ir, blaškydamasis iš vieno kampo į kitą, įtikinėjo viešnią, kad jis „imasi šito reikalo ir padarys viską, kas nuo jo priklauso, kad viskas baigtųsi sėkmingai", ir, beje, dėl to moteris, šiaip jau visuomet rimta ir išsiskirianti griežtu žvilgsniu, neišlaikė ir trumpai, bet nuoširdžiai nusikvatojo. Bet šis nusikvatojimas anaiptol nereiškė, kad ji iškart su viskuo sutinkanti, tad viešnia tik po ilgų apsikeitimų nuomonėmis ir įkalbinėjimų lyg ir sutiko su Valuškos pasiūlymu, bet ne su viskuo: keliais nenuosekliais miglotais

sakiniais nusakė „svarbiausius dalykus, kuriuos reikia žinoti apie sąjūdį" ir ant popieriaus skiautės surašė „sąrašą asmenų, su kuriais reikia būsimajam pirmininkui pradėti darbą ir agitaciją jau šiandien popiet", tačiau buvo neperkalbama dėl lagamino ir dėl to, ką dera pasakyti Esterai, – jai taip rūpėjo tie dalykai, kad ir tada, kai jie galų gale išėjo pro Harerių namų vartus ir patraukė Diurerio gatve per nė kiek neatlėgstantį net vidurdienį speigą, ir jis papasakojo moteriai apie Košuto aikštėje matytą „nuostabų pasirodymą", ji klausėsi jo visiškai abejinga ir kalbėjo tik apie lagaminą ir parsikraustymo dalykus, o Jokajaus gatvės kampe – iš tenai jie pasuko kas sau – ji kelis kartus pakartojo štai ką: jei Valuška iki šios dienos ketvirtos valandos neateis pas ją ir neatneš vienareikšmiškai teigiamo jos vyro atsakymo, tai ji, Esternė, laikysis ankstesnio savo sumanymo ir turės „jau šį vakarą vakarieniauti Barono Bėlos Venkheimo prospekte". Tai pasakiusi, apsisuko ant kulnų ir nuėjo, kaip kad atsisveikindama pareiškė, „tvarkyti neatidėliotinų reikalų", o Valuška, vienoje rankoje laikydamas „lagaminą su skalbiniais", o kitoje raštelį, kone visą minutę žiūrėjo į moterį susigraudinęs ir buvo tvirtai įsitikinęs: senasis jo bičiulis iki pat šiolei abejojo šios „iškilios moters tikrosiomis vertybėmis", bet štai ši viską pasakanti gudrybė, šitoks abejonių nepaliekantis geros valios ir pasiaukojimo įrodymas dabar jau tikrai atvers ir jam akis. Ką itin gerbia šita iš pirmo žvilgsnio stačiokiška ir linkusi įsakinėti moteris, jam pasidarė aišku jau nuo tos dienos, kai Esternė pirmąkart susirado jį ir pareiškė, kad nuo šiolei, jei tik Valuška niekam apie tai neprasitartų, ji pati norėtų skalbti įnešiotus savo vyro drabužius „štai šitomis dviem savo rankomis"; tad jau tuomet, prieš daugelį metų, jisai suprato, kad visa Esternės esybė persismelkusi didžiausia pagarba ir ištikimybe ją taip šiurkščiai atstūmusiam Esterai. O kai ūmai suvokė, ko iš tikrųjų siekia jo viešnia su tokiu kiaurai perregimu „parsikraustyti namo" sumanymu, kitaip sakant, ji stengiasi pasiekti savo tikslą, kai vyras taip nepagrįstai širsta ant jos, paprasčiau sakant, prišnekinti jį dalyvauti tokiame sąjūdyje, kuris veikiausiai kuriamas tik tam, kad „Derdžio Esteros svarba"

būtų dar akivaizdesnė ne tik jai, bet ir visam miestui, na, tai tuomet jau ir jam pasidarė aišku: vienišas Venkheimo prospekte įsikūrusio namo gyventojas neįstengs ilgiau priešintis tokiam atkakliam užsispyrimui ir pats pamatys, kad neįmanu nieko padaryti tokiai nepalenkiamai aistrai. Pakilęs vėjas pūstelėjo ir į jį, ir tuomet jau eiti pasidarė sunkiau – ledinis oras gniaužė kvapą; lagaminas buvo sunkus ir darėsi dar sunkesnis, gatvė buvo slidi, kelios kačių gaujos buvo stačiai įžūlios (tingėjo net pasitraukti jam iš kelio), bet nuotaikos negadino nei vis sunkėjantis lagaminas, nei katės, nes jis jautė – dar niekada nebuvo ėjęs pradžiuginti senojo mokytojo su tokia gera žinia, ir dar jis neabejojo: ir tuose namuose šiandien viskas klostysis kitaip. Šit kas buvo: jis nuolatos lankė tuos namus ir jau keletą metų – netrukus po to, kai Esternė išsikraustė iš tenai – kasdien nešdavo tenai pietus, tad turėjo progos pažinti ir tuos namus, ir paniurusį jų šeimininką, bet ypač nuo tada, kai vieną dieną šitas, jo manymu, „išskirtinės pagarbos apgaubtas ir legendomis apipintas asmuo, miestiečių laikomas mokslininku, tiriančiu muziką nepaprastai svarbiu išskirtiniu aspektu, bet savo tyrimo rezultatus neigiantis iš paprasčiausio kuklumo, gyvenantis griežtą atsiskyrėlio gyvenimą ir dėl juosmens skausmų dažnokai negalintis pasikelti iš lovos" didžiausiai jo nuostabai vieną dieną pareiškė laikantis jį savo *draugu*. Ir nors jis išvis nesuprato, už ką pelnė tokią draugystę ir kodėl ponas Estera neapdovanojo palankumu ko nors kito (kito tokio, kuris įstengtų tiksliai suvokti ir įsiminti jo mintis, mat jis, pats tai ne kartą pripažinęs, jas suvokia gana miglotai), nuo tos dienos jis tiesiog jautė pareigą vaduoti vyresnįjį savo draugą iš mirtimi alsuojančio nusiminimo ir nusivylimo liūno – kartu su tuo žmogumi susigraužimas buvo apėmęs ir visą miestą. Pro Valuškos ausis neprasprūdo ir toks dalykas (nors niekas to iš jo nesitikėjo), kad šalia jo visi nuolatos kalba apie kažin kokią „katastrofą"; taigi apie katastrofą, kurios, kaip buvo pabrėžiama, jau niekas neįstengs sustabdyti. Buvo kalbama apie „nesustabdomai išsikerojusį chaosą", „neprognozuojamą šiokiadienių gyvenimą", „artėjančią katastrofą", bet, anot jo, tie žmonės tikrai nebuvo

pajutę šitokių siaubą keliančių žodžių *svorio*, nes jam atrodė, kad tas it epidemija plintančias baimes sukėlė ne įsitikinimas, kad tikriausiai nelaimės artėja diena po dienos, bet šitaip pati save baugina pašiurpusi vaizduotė, tad dėl to neturėtų nutikti tikra nelaimė, tikrai galinti atvesti prie tikros nelaimės; tai esanti apgaulinga nuojauta, kuri, susilpnėjus vidinėms sklendėms, užklumpa nederamai įsivaizduojantį savo vaidmenį žmogų, jei jis neįstengia sutelkti dėmesio ir nuklysta nuo pirmykščių dvasios reikalavimų ir praranda galią pasauliui, kurio tvarka nesusijusi su jo nusižeminimu... Buvo apmaudu, kad jis dėl visų tų dalykų tik veltui protino savo bičus – jie nė nepanoro klausytis jo išvedžiojimų, o labiausiai liūdino tai, kad keletas jų kategoriškai pareiškė: paprasčiausiai „gyvename šuniškos ateities ir negrįžtamos praeities beviltiškame pragare", o tokios šiurpios jų mintys labai priminė tas frazes, tas pašėlusiai skaudinančias pranašystes, kurių reikėjo kasdien klausytis Bėlos Venkheimo prospekte – ten, kur jis dabar ir ėjo. Tai buvo, be jokios abejonės, liūdniausia, ir nors ten jam labai patiko, buvo neįmanu nepripažinti, kad nuostabaus poeto jautrumu, nepralenkiamu subtilumu ir visais kitais didžiosioms asmenybėms būdingais apžavais apdovanotam ponui Esterai, – tas ponas, matyt, reikšdamas savo simpatijas, niekada nepraleisdavo progos kiekvieną popietę bent pusvalandį paskambinti jam, neturinčiam muzikinės klausos žmogui (!), garsųjį Bachą, – labiausiai už visus kitus pesimizmo apsėstam žmogui, kaip kad jam atrodė, ar tik ne ilgai trunkantis sirguliavimas sukėlė tokią apatiją, o jo negalėjimas pasikelti iš lovos greičiausiai primetė slogų bodėjimąsi viskuo, dėl vėlyvo to žmogaus gydymosi jis kaltino tik save patį ir vylėsi šit kuo: jei jisai savo tarnybą atliks dar apdairiau ir kruopščiau, galų gale tas žmogus visai pagis, tad didysis jo bičiulis išsivaduos iš matymą tamsiomis spalvomis primetančių „niekaip neįmanomų atskirti akių dangalų". Visuomet tikėjo, kad vienąkart ateis tokia akimirka; ir dabar, įėjęs į namus, perėjo ilgą stelažų su knygomis pristatytą koridorių ir svarstė, nuo ko pradėti savo pasakojimą – ar nuo apyaušrio, ar nuo banginio, ar nuo Esternės sąjūdžio, ir tiesiog

pajuto – jau nereikės ilgai laukti taip karštai trokštamos minutės, kai tas žmogus pagis ir pagaliau atsistos ant kojų. Sustojo prie tiek kartų matytų durų, perėmė sunkų lagaminą į kitą ranką ir galvojo apie tą į aukštybes keliančią malonės pilną šviesą, kurios sulauks ponas Estera, kai ateis ta lemtinga minutė. Mat tuomet bus ką pamatyti ir ką atrasti – kaip jau įpratęs, pasibeldė tris kartus – juk pamatys tą nesugriaunamą tvarką, kurios neišmatuojama nuostabi galybė sujungia į vieną jaukią visumą žemynus ir jūras, pėsčiuosius ir laivininkus, dangaus ir žemės, vandens ir oro vieno su kitu susijusių gyventojų atsiskleidžiantį ir jau pralekiantį gyvenimą; pamatys, kad gimtis ir išnykimas – tik dvi sukrečiančios nuolatinio prabudimo akimirkos, ir dar pamatys su nuostaba žvelgiančių akių spindėjimą – kai tik visa tai supras; pajus – pats jis švelniai prisilietė prie varinės durų rankenos – kalnų, girių, upių ir slėnių skleidžiamą šilumą, atras paslaptingas žmogaus gyvenimo platybes, galų gale suvoks, kad nesutraukomas ryšys, siejantis jį su pasauliu, tai ne grandinės ir ne pasmerktumas, bet atsidavimas nesunaikinamam jausmui, kad žmogus turi namus; ir pajus prisilietęs prie nepaprastai didelio džiaugsmo, kad vienas kitą papildo ir vienas su kitu siejasi viskas: lietus, vėjas, saulė ir mėnulis, paukščio skrydis, vaisiaus skonis, pievos kvepėjimas; pajus, kad širdgėlų ir siaubų naštos ir sunkumai yra tik jo praeitis gyvų šaknų ir neabejotinų ateities galimybių kylančiame oro balione, kai – jis jau atidarė duris – pagaliau žmogus suvoks, kad kiekviena mūsų minutė – judėjimas per besisukančios Žemės apyaušrius ir naktis, per besikeičiančias žiemas ir vasaras tarp planetų ir žvaigždžių. Su lagaminu rankoje jis įžengė į kambarį ir markstydamasis sustojo prieblandoje.

Sustojo prieblandoje, sutrikęs šyptelėjo, o Estera buvo pernelyg jau gerai įsidėmėjęs, su kokiu audringai sūkuriuojančiu patosu įsiveržia jo svečias, tad prieštaravimų nepripažįstančiu mostu – taip jis ir nutildė Valušką, ir pasisveikino su juo – parodė, kad

sėstųsi į įprastą savo vietą prie rūkomojo staliuko ir leistų, kol pasišils sugeltas lauke spaudžiančio šalčio ir atvėsins plazdenančią susižavėjimo ugnį, kad senasis jo bičiulis pats prablaškytų jį griežtai suformuluotais, drausmingais sakiniais. „O sniego nebebus", – kirto be jokių įžangų šeimininkas, didžiausiam savo džiaugsmui radęs progą vienišų minčių eigą plėtoti garsiai ir kartu susumuoti tai, ką jau nuo ryto, susitvarkęs ir apsirengęs, ir iš šitų namų pagaliau – o kaip jam tuomet palengvėjo – išsinešdino ir Harernė, „galėjo pamąstyti apie dabartinę pasaulio padėtį". Nesurizikavo nei pats pasikelti iš įprastos vietos – tai ten sėdėdamas dalijosi tokiomis svarbiomis išvadomis – ir pasižiūrėti į viską savo akimis, nei paprašyti į krėslą pasodintą įsiaudrinusį svečią atitraukti sunkias užuolaidas ir įdėmiai pasižiūrėti į nelinksmus išmirusius vaizdus, pasižvalgyti, kaip nuo įsisiūbavusių ledinio vėjo šuorų sprunkančios laikraščių skiautės ir popieriniai maišeliai mikliai prasilenkia tarp sustingusių it kapinių tyloje namų, paprasčiau sakant, pasižvalgyti, pasižiūrėti pro veikiausiai geresniems laikams tinkamesnius didžiulius langus, jo manymu, buvo visai beprasmiška, nes jam, kaip nereikalingų judesių vengimo meistrui, tikrai atrodė pats toks žingsnis nieko vertas, niekam tikęs rodėsi ir pats klausimas, vienintelis šio to vertas klausimas nuo to laiko, kai jis nubudo: o galgi lauke jau pasnigo, juk iš čia, iš lovos, pastatytos priešais langą su plačiais rėmais ir sandariai užtrauktomis užuolaidomis, jis galėjo numanyti, kad šią žiemą lyg ir nebus nei Kalėdų ramybės ir laimę pranašaujančių varpų skambėjimo, nei, žinoma, sniego – jei išvis žiema galima vadinti žiaurų vieno tik paties šalčio siautėjimą, jam suteikusį paskutinį smagų malonumą: nutarti, kas čia susmuks greičiau – namas ar jo gyventojas. Apie namą derėtų tik tiek pasakyti, kad jis dar šiaip taip laikėsi, nors kai apyaušriu buvo kuriamos krosnys – šitas darbas buvo patikėtas tik Harernei – ir kartą per savaitę namų tvarkymo dingstimi ji, pasiėmusi šluotą ir vadinamąjį dulkių valymo skurlį, stengėsi iš vidaus daryti tai, ką speigas buvo nuveikęs iš išorės: smagiai mosuodama apie save skuduru, mikli ir viskam

pasiryžusi, ji it neišvengiama nelaimė nuolat siautėjo koridoriuje, virtuvėje, valgomajame ir kambariuose kitoje namo pusėje; savaitė po savaitės ji perstūmė į naujas vietas ant netvirtų kojelių stovinčius skilinėjančius, greitai aplamdomus baldus, šveitė vietą po jais ir negailėjo pilti į tas vietas vandens, o stumdomose spintose išvirsdavo dailūs niekučiai; prisidengdama namų tvarkymu, ji kartais sudaužydavo kokį dailesnį Berlyno ar Vienos porceliano servizo daikčiuką ir iš nesavanaudiškų, altruistinių paskatų – nepaprastam miesto senienų prekijo malonumui – apdovanodavo jį tai sidabriniu šaukštu, tai į odinius viršelius įrišta knyga, kitaip sakant, ryžtingai šlavinėjosi, valė dulkes, plovė, krovėsi daiktus ir darbavosi be perstojo, kol iš dviejų pusių puolamas namas iš tikrųjų pakliuvo į grėsmingą padėtį, daugmaž išsilaikė tik pirminę tvarką išsaugojęs erdvus salonas – vienintelė vieta, į kurią niekuomet nedrįsdavo įžengti „šita nevykusi rūpestingo namų tvarkymo čempionė" („Trikdyti darbuose paskendusį poną direktorių? Nė už ką!"). Žinoma, jis negalėjo griežtai įsakyti, kad Harernė liautųsi savavaliavusi ir dirbtų tik tai, kas buvo sutarta, nes Estera visuomet vengė įsakinėti – tai jam atrodė esą pernelyg šiurkštu, o pats įsakinėjimas buvo tiesiog netinkamas minčių reiškimo būdas, ir buvo akivaizdu, kad moteriškė, nors ir negalėdama prisiartinti prie jo paties ir jo aplinkos, nepaisant kokių tik nori draudimų, kažin kokio paslaptingo palankumo spaudžiama vis tiek kiltų į desperatišką kovą su dar likusiais namuose daiktais, tad jam, šeimininkui, reikėjo tenkintis tiktai gyvenamojo kambario priebėga, beje, jis ir tenkinosi ja, mat dėl visame mieste paplitusios ne visai pagrįstos nuomonės apie jo tariamus muzikos tyrimus – tai tos kalbos atbaidė ir Harernę – nereikėjo baimintis, kad bus sujaukta trapi šio kambario visuma ir tvarka, o jis pats nė kiek neabejojo: visai nepanašu, kad ir tokia ne visai pagrįsta nuomonė priverstų ją nutraukti tą kovą, arba, kaip jis pats yra pasakęs, „planinį atsitraukimą nuo vadinamojo žmogaus istorijos kvailumo". Krosnyje ant grakščių varinių kojelių, kaip įprasta sakyti, linksmai pleveno ugnis, ir veikiausiai tai buvo vienintelis daiktas, kuris tuojau, tik užmetus

akį, nerodė, kaip jį beviltiškai suniokojo laikas; kadaise buvę prabangūs persiški kilimai, šilkiniai sienų apmušalai ir nuo aptrupėjusios gipsinės rozetės nukaręs niekam tikęs krištolinis sietynas, du tekinto medžio krėslai, kanapa ir marmuru dengtas rūkomasis staliukas, veidrodis raižytais rėmais, blizgesį praradęs aptriušęs fortepijonas „Steinway", daugybė pagalvių, antklodžių ir porcelianinių niekučių – visi šitie paveldėto šeimos salono prisiminimai kiekvienas skyrium jau buvo liovęsi beviltiškai kovoti už išlikimą ir nesubyrėjo į smulkius gabalėlius arba nesunyko iki šiolei tik todėl, kad jau ištisus dešimtmečius juos buvo storai užklojusios dulkės – tai jos ir drauge nuolatinis, vangus, nejuntamas paties šemininko buvimas įstengė vargais negalais viską išsaugoti. Nuolatinis jo buvimas ir nepaliaujama priežiūra anaiptol nereiškė, kad visi tie daiktai trykšta sveikata ir gyvenimo galiomis, tačiau į bene apverktiniausią padėtį buvo, be jokios abejonės, patekusi iš ankstesniojo miegamojo į čia atitempta visų puošmenų netekusi prancūziška lova – ištikima šio kambario gyventoja, o ant jos – ant aukštai sukrautų pagalvių gulintis vyras, jisai pats, šis veikiau jau taktiškai prakauliu vadinamas kūnas, o iš tikrųjų vieni kaulai, ir tai šiaip ar taip buvo ne suprantamas kūno organų maištavimas, o nenutrūkstamas iš lėto natūralų ir audringą jo nykimą stabdančių jėgų protestas, jo paties dėl keistų priežasčių negailestingam komfortui pasmerktos dvasios nuosprendis. Jis nejudėdamas drybsojo lovoje, bejėgiškos rankos gulėjo ant kandžių sugraužtos lovatiesės, ir šitas nejudrumas ir bejėgiškumas tiksliausiai išreiškė bendrą jo organizmo būseną, ir iš tikrųjų jį kamavo ne prasidedanti kaulų liga ir ne lėtai progresuojanti Šojermano* liga ar kitas koks negalavimas, nuo kurio greitai mirštama, o veikiau jau visiškas nusilpimas, sunkūs nuolatinio gulėjimo padariniai raumenims, apetitui ir odai. Jo organizmas priešinosi pagalvių ir pledų nelaisvei, bet viskas jam atrodė kitaip, o ramybė, kurios jis griežtai reikalavo –

* Kitaip Šojermano kifozė, arba kifozė – stuburo iškrypimas, ją pirmasis aprašė danų gydytojas Holgeris Werfelis Scheuermannas (1877–1960).

ją dabar trikdė tik Valuškos apsilankymai ir išorės tvarkymas rytą ir vakarą – bei visiškas atsisakymas dalyvauti bet kokioje veikloje ir absoliutus nusišalinimas neįstengė pažeisti nei jo valios stiprybės, nei dvasios tvirtybės. Tai rodė nepriekaištingas rūpestingai prižiūrimų žilų plaukų ir pakirptų ūsų bei kruopščiai prie jų priderintų dieną vilkimų drabužių derinys; kelnės su atlankais, krakmolyti marškiniai, gražiai parištas kaklaraištis ir tamsiai bordinis naminis chalatas, o kur dar pablyškęs veidas ir nepalaužiamai spinduliuojančios mėlynos akys ir apskritai pats nė kiek nesuprastėjęs aštrus regėjimas – apžvelgęs save patį ir nuosmukio apimtą aplinką, išsyk pajuto ir išsipuoselėjimo, ir daiktų trapaus žavesio bei menkiausią nuopuolio skverbimosi ženklą į gracijos gilumą; jis buvo kaip žmogus, kuris iki tobulumo aiškiai mato, kad visi iki vieno yra nuausti iš tos pačios medžiagos, iš niekam tikusią formą turinčios ir greitai sunykstančios medžiagos. Tokiu aštriu regėjimu pastebėjo ir šeimininko bei jo valdų bendrumą, ir tą nepaprastą gimininguma, kuris neginčijamai esti tarp mirtinos salono ramybės ir negyvo išorinio pasaulio šalčio: dangus tėra it koks nepermaldaujamas veidrodis, kuris visada rodo tą patį – apatiškai atspindi iš apačios plūstantį slegiantį liūdesį, o diena po dienos vis niūresnėje prieblandoje – kol galutinai išvirs iš dirvos – kaštonai lankstėsi siaučiančiame vėjyje; niekas nevažiavo plentais, gatvės buvo tuštutėlės, jose tarsi tebuvo likę „jau tik valkataujančių kačių, žiurkių ir viską siaubiančių padugnių", o už miesto nejauki Alfeldo lygumos tuštuma vertė abejoti ir į tuos dalykus žvelgiančio žmogaus blaiviais ketinimais – aišku, Esteros salonas irgi veikiausiai atitiko šitą graudulį ir prietemą, šitą apleistumą ir tuštumą, kaip ir pačią dykumą, dygėjimosi, nusivylimo ir kūną niokojantį prie lovos prirakinančių kliedesių spinduliavimą, kuris, prasiskverbęs pro formos ir šalčio šarvą, naikino kiekvieno medžio ir audinio, kiekvieno stiklo ir metalo gyvą esmę nuo grindų iki lubų. „O sniego nebebus, – vėl ryžtingai pareiškė ir, taikiu raminamu žvilgsniu nužvelgęs nekantriai ant kėdės spurdantį svečią, pasilenkė į priekį ir išlygino ant lovatiesės susimetusias dumšles

sau po kojomis. – Nebebus, – pasakė ir vėl atsigulė ant pagalvių. – Sniego gamyba sustojo – nuo šiolei jau nekris iš dangaus nė viena, nė užkeikta snieguolė ir jūs pats, mano drauge, tai žinote, – dar pridūrė jis, – o tarp mūsų kalbant mažiausiai..." – šį kartą irgi vieninteliu lengvu rankos mostu parodė kodėl, vieninteliu neskubriu mostelėjimu, juk jau nesuskaičiuojamą daugybę kartų jis buvo išdėstęs, kad po sauso rudens užėję ankstyvi neregėti šalčiai ir siaubą keliantis kritulių trūkumas („Laimingi būna metai, kai be perstojo pliaupia lietus!") tik rodo it varpo gaudimas neatšaukiamą faktą, kad savo ruožtu gamta irgi liovėsi veikti pagal savus dėsnius, kad ankstesnioji broliška Dangaus ir Žemės sąjunga baigėsi galutinai, visam laikui, kad tikriausiai nuo šiolei sukimasis kosminėje erdvėje paliktas jų pačių nuožiūrai ir vyksta pagal krinkančių dėsnių nuodraikas, ir galų gale „mes stypsome kaip kokie idiotai ir nieko nesuprantame, kas čia dedasi, ir tirtėdami spoksome, kaip šviesa vis tolsta ir tolsta nuo mūsų". Kiekvieną rytą Harernė išeidama pro pravirų durų plyšį pažerdavo jam kas savaitę plūstelėjančių vis naujų, absurdiškų, siaubą keliančių gandų: tai apie įsisiūbavusį vandentieko bokštą, tai apie nelauktai pradėjusius suktis laikrodžio krumpliaračius Didžiosios aikštės bažnyčios bokšte (o šiandien kaip tik tauškėjo apie „pragaro bernų kupetavimąsi" ir apie kažin kokį išvirtusį medį Septynių vengrų tautos vadų skersgatvyje), bet visa tai jau jo nė kiek nestebino, ir jis nė minutės neabejojo, kad visa šita, nors ir panašu į paskaloms būdingas kvailystes, yra jokių abejonių nekelianti tiesa, net ir tokie dalykai tik neabejotinai patvirtino tai, ką jis, beje, buvo ir taip pajutęs, kad vienas po kito einančių įvykių pasekmių numatymas, šita haliucinacija, jog įvykiai numatomi iš anksto, „šitoks racionalumas pradingo visiems laikams". „Patyrėme krachą, – dėstė toliau Estera ir lėtai perbėgo akimis visą saloną, galiausiai ilgėliau sužiuro į žaibiškai greitai užgęstančius iš krosnies lekiančių kibirkščių brėžiamus lankus. – Visišką krachą – tiek veiksmų, tiek mąstymo, tiek fantazijos, tiek ir apverktinų siekimų suprasti, kodėl tai nutiko; pusvelčiui pardavėme mūsų dievą tėvą, paleidome vėjais

drausminančią pagarbą rangams ir orumui, amžinai viską vertindami, neišsaugojome taurios teisės suklysti, o juk mūsų pačių svarbą visuomet lemia santykis su atėjusiu iš senų laikų dekalogu... taigi, galima sakyti, patyrėme krachą, patyrėme skaudų pralaimėjimą šioje visatoje, kur, derėtų tiesiai pasakyti, turime vis mažiau ko nors veikti. O žmonės, – nusišypsojo jis besikamuojančiam Valuškai, kuris taip ir nesumanė, ką jam daryti: prabilti ar taktiškai patylėti, – anot Harernės pliurpimo, šneka apie žemės drebėjimą ir Paskutinįjį teismą, nes nežino, kad nebus nei Paskutiniojo teismo, nei žemės drebėjimo... nereikės nei to, nei kito, viskas sunyks savaime, subyrės; o paskui vėl viskas prasidės iš pradžių ir taip eis tolyn be perstojo, nes veikiausiai viskas klostosi taip, – pakėlė jis žvilgsnį į lubas, – kaip ir inertiškas mūsų sukimasis kosminėje erdvėje: prasidėjo – jau niekaip jo nesustabdysi. Man, – dabar jau užsimerkė Estera, – svaigsta galva: galva svaigsta ir, atleisk man, viešpatie, aš nuobodžiauju kaip ir kas nors kitas, kam pasisekė atsikratyti tos klaidingos idėjos, kad galima nujausti, jog šita kamuojanti kaita ir sukimasis ratu – pakilimas ir sunykimas, gimtis ir žūtis – vyksta pagal tam tikrą sumanymą, ir ne vienareikšmis akinantis šaltas mechaniškumas, o koks nors gigantiškas ir pranašesnis tikslingumo siekimas... Kad iš tikrųjų... anuo metu... būta tokio įsivaizdavimo, – vėl Estera pasižiūrėjo į nenustygstantį vietoje svečią, – na, taip, gal ir galėjo taip būti, bet štai dabar šioje stojusioje ašarų pakalnėje gal ir būtų geriau patylėti – jau vien dėl to, kad paliktume ramybėje tokius miglotus prisiminimus, nors dėl jų viskas ir prasidėjo. Gal ir būtų geriau patylėti, – pakartojo jis kiek ryžtingesniu balsu, – ir palikti ramybėje anų laikų mūsų iškiliųjų tikrai didingus sumanymus, o spėlioti, ko jie verti, jau ganėtinai prisispėliojome ir, kaip matote, niekur nenuėjome. Nenuėjome nei į šen, nei į ten, nes, kaip yra gerai pasakyta, įžvalgumas irgi pernelyg nelepino mūsų ir nepridėjo pageidautinų gebėjimų: kankinantį mūsų smalsumo įkarštį – su juo esame daug kartų atakavę pasaulį – švelniai sakant, vargu ar vainikavo sėkmė, nors kartais vis dėlto esame išsiaiškinę vieną kitą smulkmeną, bet ir tada esame tuojau

po to karčiai nusivylę. Tikiuosi, atleisite man už nevykusį pajuokavimą, – perbraukė ranka sau per kaktą Estera, – apie pirmąjį žmogų, metantį akmenį. Jis turėjęs taip pamanyti: mesiu jį, o jis nukris – kiek džiaugsmo. O ką jis turėjo įsisąmoninti iš tikrųjų? Mečiau akmenį į viršų, jis krito žemyn ir pataikė tiesiai man į galvą. Reikėtų atsargiau su visokiais ten bandymais ir pasižvalgymais, – švelniai perspėjo bičiulį Estera, – geriau jau būtų pasitenkinti nors ir liesute, bet nenuneigiama tiesa, kurią mes kiekvienas – žinoma, išskyrus jus, jūsų angelišką esybę – patiriame savo kailiu, kad esame, tiesą pasakius, tik apgailėtini smulkias nesėkmes patiriantys sraigteliai šioje tikriausių haliucinacijų kūrinijoje, ir kad visa žmonijos istorija yra ne kas kita, kaip jau esu jums priminęs ir taip turėjau padaryti, kaip pigus paikų, krauju apsitaškiusių, nelaimingų parijų nusikvailiojimas nuošaliausiame bekraštės arenos užkaboryje, toksai kankinantis savo klaidos išsakymas, žinote, toks lėtas pasakymas, pripažinimas to, kad, žinoma, šitas kūrinys nėra pernelyg pavykęs". Pasilenkė prie netoliese pastatytos spintelės, paėmęs stiklinę, išgėrė vandens gurkšnį ir, nužvelgęs krėslą tiriamu žvilgsniu, pamatė – ir nepasakysi, kad tai nevertė jo susirūpinti – kad ištikimasis jo lankytojas, jau seniai praaugęs nesavanaudiško šių namų tarno vaidmenį, šiandien gerokai neramesnis, ne toks, kaip įprasta. Valuška viena ranka prilaikė padėtą lagaminą su drabužiais, o kitoje buvo suspaudęs kažin kokį raštelį, tarsi atsitūpęs į savo paties šešėlį, iš laiškininko neperskiriamojo uniforminio apsiausto išsiskleidusio žiedlapio klausėsi jo tylios sumaningų žodžių liūties ir akivaizdžiai vis mažiau nutuokė, ką jam daryti. Leisti, manė sau Estera, šiam įdėmiai klausančios atjaučiančios natūros žmogui ir šį kartą išklausyti vyresniojo bičiulio žodžių su besąlygiška ištikimybe, ir, žinoma, kaip jau įprasta, tarsi leidžiant pasiguosti – po to iškart paprašyti papasakoti apie tą nepaprastą sukrėtimą, kurį jis patyrė per nakties ir apyaušrio pasivaikščiojimą žvalgydamasis į dangaus viešpatiją, bet tikriausiai suderinti abiejų dalykų vienu metu nepasiseks. Taigi visa ta dėl suglumimo svečiui kilusi panika jo nė kiek nestebino. Jis jau buvo įpratęs, kad Valuš-

ka visuomet taip įžengia pro duris, tada pakilus jo įsiaudrinimas gali nušluoti viską, ir tai Estera priėmė kaip svarbią tradiciją, taigi kol jis „bent kiek suvaldys neapsakomai didelį savo džiaugsmą dėl gautų iš kosmoso įspūdžių", tolei Estera nesilaikydamas griežtų principų prablaškys jį kartoku jumoru. Jų reikalai taip klostėsi jau daugelį metų – Estera kalbėjo, Valuška klausėsi, kolei šeimininkas su didžiausiu džiaugsmu suteikė žodį svečiui, kai aprimusiame jo veide pagaliau pasirodydavo pirmoji drovi šypsena, juk tas „stebėtinas aklumas ir neužkrečiamas žavesys", kuriais pasižymėjo jaunasis jo bičiulis, anaiptol netrikdė jo savo turiniu, nebent tik pradiniu įkarščiu. Jau ištisus aštuonerius metus jo svečias neskubriai pasakojo vienintelę nesibaigiančią istoriją sunkiai suprantamomis frazėmis, per kiekvienus pietus ir kiekvieną vėlyvą popietę sekė savo haliucinacijomis apipintą tą pačią niekada nepabaigiamą istoriją apie planetas ir žvaigždes, apie saulės šviesą ir besisukantį šešėlį, apie begarsę aukštybėse skriejančių dangaus kūnų veiklą, užbūrusią jį visam gyvenimui „kaip nebylaus intelekto, kurio neįmanoma sekti, liudijimas" po amžinų bastymųsi gatvėmis ir nuolatinio žiūrėjimo į patamsėjusias lubas. Savo ruožtu Estera dalykiškai nieko nesakė apie kosmoso reikalus, nors dažnai laidė pigius sąmojus apie „visuotinį judėjimą" („Nėra ko stebėtis, – kartais jis šelmiškai pamerkdavo akį į krėslo pusę, – jei jau šioje nuolat besisukančioje Žemėje apsvaigusi žmonija per ištisus tūkstantmečius niekaip neįstengė rasti pati savęs, nes visą laiką turėjo skirti išsilaikymui ant kojų..."), bet vėliau visiškai atsisakė ir tokių lengvabūdiškų juokelių, ir ne tik todėl, kad nežeistų Valuškos trapaus fantazijos kosmoso: dar jis manė, kad būtų klaidinga apgailėtiną kadaise gyvenusių ir dabar tebegyvenančių žmonių padėtį – jų skraidymą padebesiais nuo neatmenamų laikų pateisinti šitokia „šiaip jau iš tikrųjų ne itin malonia" prievarta. Pagal nusistovėjusią jų pokalbių tvarką Žemė su visais jos reikalais atiteko Valuškai, ir tai atitiko tikriausią tiesą: juk jau nuo seno dėl neperregimų ūkų buvo neįmanoma pasižiūrėti į dangaus skliautą (užtat ir pernelyg nederėjo juo kliautis), bet, jo įsitikinimu, Valuškos

kosmosas irgi neturėjo beveik jokio ryšio su tikruoju; jam rodėsi, jog tai tik kažkada vaikystėje vienąkart pamatytos visatos atvaizdas – toks jis galutinai ir liko jo svečio valdomis, tai veikiausiai buvo vizijų kraštas, o toks ir esąs neprarandamas ir nekeliantis įtarimų tikėjimas, kad gal ir buvo, o gal ir galėtų būti toks dieviškas mechanizmas, „kurio slaptas variklis tėra fantazijų pasaulis ir nekaltas svaičiojimas". Miesto piliečiai „neišleido iš akių gamtos nulemtų jo savybių", užtat ir laikė jį paprasčiausiu kvailiu, bet Estera pats nė kiek neabejojo, kad šitas perregimos galaktikos iš pirmo žvilgsnio kuoktelėjęs keliauninkas padorumu ir tiesiog trikdančiu visuotiniu palankumu iš tikrųjų „patvirtina, kad angelų esama ir tarp kone viską apipynusių niokojančių degeneracijos reiškinių" (šitai pats jis irgi suprato gerokai vėliau, tik po to, kai Valuška pasidarė pietų nešiotojas ir šių namų tarnas). Angelų esama, bet jų buvimo niekam nereikia, tuojau pridūrė Estera, ir šitaip žodžiais nusakė, kad jo svečio šitokio vaidmens niekas nepastebi ir laiko jį niekiniu ir kad tas svečias irgi šitaip žiūri į save patį – su tiriančiam dėmesiui būdinga nuojauta jis įžvelgė šiame palankume ir padorume paprasčiausią norą pasirodyti ir pompastiškumą, bet buvo tvirtai įsitikinęs, kad neegzistuoja ir niekuomet neegzistavo tai, kam būtų reikėję tokio noro pasirodyti ir pompastiškumo, jo ypatingos, jokios naudos neteikiančios ir nieko neduodančios formos ir kad visam tam – kaip ir lėbavimui ar prabangai – „nėra jokio pateisinimo ir paaiškinimo". Mėgo, kaip kad vienišas kolekcininkas pamėgsta įprastą drugį, niekam žalos nedarančią Valuškos įsivaizduojamą dangaus lengvybę, o mintimis – žinoma, ir apie Žemę, kuri savo ruožtu irgi pranoko jo vaizduotę – pritarė jam iš esmės ir dėl to, kad šitaip užsitikrintų ir palankumo garantiją ir kad nuolatiniai jaunojo jo bičiulio, šio vienintelio jo klausytojo, apsilankymai reiškė gelbėjimąsi nuo „dėl amžinos vienatvės gresiančio pamišimo"; ir vėl galėjo dar kartą įsitikinti, kad, be jokios abejonės, egzistuoja angeliškumas kaipo toks – jis manė, kad nereikėtų smerkti bičiulio kenksmingo, niūraus iki blaivumo liguistų sprendimų, mat jo paties įtaigūs drausmingi sakiniai paprasčiausiai atšoka nuo to vyro kaip

lengva ietis nuo šarvo, o gal veikiau pralekia tarp jautrių organų ir jų visai neužkliudo. Tik vargu ar jis galėjo būti tuo tikras, mat buvo itin sunku nuspręsti, ar jo klausančio Valuškos dėmesys tikrai nukreiptas į pasakojimą – taip bent jau būdavo kitais kartais, o dabar, kai jo pasakojimas nedarė įprastinio raminamo poveikio, tikrai nebuvo sunku pastebėti, kas nekantraujančiam jo svečiui neduoda ramybės: taigi lagaminas ir laikomas rankoje išplėštas sąsiuvinio lapas. Lyg ir nebūtų galima pasakyti, kad jis būtų iškart supratęs, kas slypi už tokio neatlėgstančio jaudulio ir ką apskritai reiškia nervingai glamžomas raštelis tarp Valuškos pirštų – ir be viso to jis nuspėjo, kad ištikimą jo bičiulį šįkart reikėtų sveikinti ne kaip draugą, o veikiau jau kaip kurjerį, ir jau vien tik pagalvojus apie tai, kad kažkas sumanė jam kažin ką parašyti, nupurtė nemenkas pasidygėjimas; jis mikliai pastatė stiklinę ant spintelės šalia lovos ir toliau, kaip ir ligi šiolei, neleido prabilti savo svečiui, kad tasai nesutrikdytų jo ramybės – neagresyviai, bet ryžtingai dėstė toliau nutrūkusią mintį. „Tuo pačiu metu, – aiškino jis, – garsūs mūsų mokslininkai, nepavargstantys nuolatinių paklydimų herojai, ištrūkdami, savo nelaimei, iš dieviškosios metaforos, į šią sumaitotą istoriją tiesiog žvelgė taip, tarsi ji būtų triumfo žygis, vadinamoji „dvasios ir valios" pergalė prieš gamtą, na, bet aš, žinokite, tuo nė kiek nesistebiu, nors, prisipažinsiu jums, neįstengiu ir ligi šiolei suprasti, ko jie taip apsidžiaugė, kad išsiropštėme iš medžio. O jūs manote, kad tai gerai? Aš čia nematau nieko gero. Taip, tai nedavė nieko gero, jūs tik pamanykite, po tokio tūkstančių metų pasimiklinimo ar ilgai dar mes išstovėsime ant dviejų kojų? Pusdienį, brangus drauge, šito nereikėtų nutylėti. Ko vertas tas atsistojimas, geriausiai rodo mano paties pavyzdys, jūs jau žinote, kokia ta mano liga; šit kas – jei padėtis komplikuotųsi, iškamavusią mane ligą jau turėčiau vadinti Bechterevo* liga (o ji, kaip žada mano gydytojas, gerasis daktaras Provaznikas, neišvengiamai ateis), taigi turiu susitaikyti su tuo, kad likusį gyvenimą vaikščiosiu susilenkęs

* Ankilozinis spondilartritas – lėtinė uždegiminė stuburo liga.

stačiuoju kampu tiesiogine šių žodžių reikšme, taigi susilenkęs dvilinkas, jei išvis vaikščiosiu – tarsi būsiu taip akivaizdžiai nubaustas už sunkų lengvabūdiškumą, kad kadaise mes atsistojome ant dviejų kojų... Vaikščiojimas dviem kojomis ir atsistojimas, mielas mano drauge, tai tik simboliški gėdingos mūsų istorijos pradiniai taškai, ir, nuoširdžiai kalbant, aš jau neturiu vilties, – liūdnai papurtė galvą Estera, – kad įstengsime pabaigti kokiu nors garbingu dalyku, juk čia negrąžinamai praradome ir tą menkutę progą, kuri mums buvo duota – kad ir kelionę į Mėnulį, o ji anais laikais man buvo padariusi didelį įspūdį kaip rimta nuoroda į deramą atsisveikinimą, bet štai tuojau Armstrongas ir visi kiti grįžo iš Mėnulio, ir aš turėjau pripažinti, kad įsižiebusi viltis buvo apgavystė, mano lūkesčiai nepasiteisino, nes visi kiti, nors ir gniaužiantys kvapą, bandymai tebuvo tik savotiška gadinanti nuotaiką kliauda, kad šitie pirmieji veržimosi į kosmosą pionieriai dėl man visiškai nesuprantamų priežasčių nusileido Mėnulyje, o tenai suvokė, jog tai jau ne Žemė, ir nė už ką nepasiliko ten. Aš, žinokite, iš tikrųjų... jau galėčiau skristi bet kur", – pašnibždomis pasakė Estera ir užsimerkė, tarsi būtų įsivaizdavęs dieną, kai pats žengs prie paskutinio erdvėlaivio. Nebūtų drąsu tvirtinti, kad kerintis skridimo patrauklumas, ilgesnis buvimas nutolus nuo Žemės būtų atėmęs tokį norą, bet gaižiu tonu pasakytos frazės jis nebaigė ir šitaip net pačiam sau nedrįso pasakyti, kad jo kalba nebuvo apgalvota. Be kita ko, simboliško pasiskraidymo pagunda jau tuomet, kai radosi ta mintis, buvo nei šiokia, nei tokia (maždaug taip: „Tikriausiai vis tiek toli nenusigaučiau, nepasisekimai nesibaigtų, o iš ten, kur nuskrisčiau, pirmiausia pamatyčiau Žemę...") – buvo pernelyg akivaizdu, kad jis nė truputėlio nenori pajudėti. Iš tikrųjų jau netroško jokių abejotinų nuotykių, bet koks lengvabūdiškas bandymas keisti vietą tikrai jam buvo nebūdingas, juk ir šį kartą jis nepraleido progos padaryti itin didelio skirtumo tarp „kerinčio iliuziškumo ir dėl to sukelto suklupimo", jis gerai žinojo, kad jam dera galvoti ne apie tokias svaiginamas keliones, o apie „visišką nepajudėjimą iš vietos". Po skausmingų išbandymų daugiau kaip prieš penkiasde-

šimt metų jis visai nenumatytai įklimpo miesto klampynėje – iš jos taip ir neįstengė išsikapstyti, taip ir neištrūko iš slogios kvailybės užkrėstos pelkės. Priešingai nei ankstesnių svaičiojimų – greitai praeinantis! – svaigulys šitas pasirodė esąs nepriveikiamas, ir vargu ar jis būtų galėjęs paneigti, kad net ir trumpas pasivaikščiojimas per šitą dumblynę gerokai viršija jo jėgas. Na, taip, jis to ir neneigė, užtat iš tikrųjų ne vieną dešimtmetį nekėlė kojos iš namų, mat buvo pamanęs, kad jam greičiausiai būtų per akis ir vieno atsitiktinio susitikimo gatvėje, tiktai keleto frazių su kokiu nors piliečiu, sutiktu ant gatvės kampo, kaip kad buvo tada, kai jis paskutinį kartą neapdairiai drįso išeiti iš namų – tuomet buvo niekais nuėjusios visos jo pastangos gyventi visiškai atsiskyrus nuo kitų žmonių. Mat panoro pamiršti viską viską, ką teko patirti ir per tuos dešimtmečius, kai jis buvo vadinamasis muzikos mokyklos direktorius: gniuždančius absurdiškumo priepuolius ir neregėtai tuščius žvilgsnius, visišką intelekto stygių tarp jaunuomenės ir dvasinio bukumo skleidžiamą ore mėšlo smarvę, slegiančią smulkmeniškumo, pernelyg didelio kliovimosi savimi ir menko apdairumo galią – tai jos slegiamas jis ir pats vos vos nepalūžo. Užsimanė pamiršti anais laikais jam patikėtus mokinukus – tai jų akyse spindėjo nenuslepiamas noras kada nors kirviu sugurinti į druzgus nekenčiamąjį fortepijoną, jis turėjo priedermę suburti „Didįjį simfoninį orkestrą" iš neišsiblaivančių muzikos mokytojų bei muzikos mėgėjų su apsiblaususiais žvilgsniais, o kas mėnesį dėkinga, bet visai nieko nenutuokianti publika apdovanojo audringais plojimais tą niekam tikusią (ji netiktų pagroti nė kaimo vestuvėse) kompaniją – jų grojimas neišlaikė jokios kritikos, tai buvo tiesiog skandalas tas be galo daug jėgų atimantis žmonių pratinimas prie muzikos ir nieko nedavę maldavimai, kad reikėtų griežti ne vieną vienintelį kūrinį, kitaip sakant, „neįtikėtinas nuolatinis kantrybės bandymas". Jis buvo pasišovęs visam laikui ištrinti iš atminties kuprotą siuvėją Valnerį, bukaprotiškumu nepralenkiamą gimnazijos direktorių Lehelį, vietinį poetą Nadabaną ir fanatišką vandentiekio bokšto šachmatininką Mahovenecą, subtilių manierų Pflaumnę ir abu

jos vyrus, ir daktarą Provazniką, kuriam gydytojo diplomas pamažiukais padėjo visus gydomuosius nuvaryti į kapus, paprasčiau sakant, užmiršti visus juos, visus iki vieno – ir niekuomet nepaleidžiančios vąšiuko iš rankų Nusbeknės, jau visai sukvailusio miesto policijos viršininko, paaugles paneles medžiojančio rotušės pirmininko ir paskutiniausios gatvės šlavėjos – „visus šituos tamsaus bukumo maurus". Beje, jis mažiausiai norėjo ką nors žinoti apie savo žmoną, apie tą „iš dievo malonės" jau keletą metų skyrium gyvenančią pavojingą priešistorinių laikų būtybę, apie Esternę, veikiau jau primenančią jam žiaurius samdytuosius vidurinių amžių karius – pragarišką farsą primenanti jų santuoka radosi dėl nedovanotino jo jaunystės neapdairumo, o ta nepakartojamai tuščia klaiki būtybė jam reiškė tai, ką miesto bendruomenė galėjo įvardyti kaip „nuviliančią spalvingų atrakcijų sumą". Jau iš pat pradžių pakėlęs akis nuo muzikos užrašų, apstulbo pasižiūrėjęs į save kaip vyrą ir įdėmiau nužvelgęs savo antrąją pusę – ji pasirodė jam esantis neišsprendžiamas uždavinys: kaip išsisukti iš padėties ir nepavadinti perbrendusios savo nuotakos gluminančiu ją vardu („Kaip visa tai atrodys, – svarstė jis anuomet, – ji panašesnė į bulvių maišą, neapsivers liežuvis vadinti jos Tiunde!*") ir, reikia pasakyti, nei to paties vardo, nei kokių jo atmainų jis niekuomet nėra pasakęs garsiai. Mat „pritrenkianti jo gyvenimo draugės išvaizda" tobulai atitiko sunkiai choru vadintino jos vadovaujamo dainininkų sambūrio lygį, dar labiau jį stulbino tos iš vyro šonkaulio sukurtos būtybės vidinė sąranga, kitaip sakant, didžiausiam savo apstulbimui, jis vedė tikrų tikriausią karį, pripažįstantį tik vieną vienintelį ritmą – maršo, ir vieną vienintelę melodiją – žygio dainos. Pats jis nevaliojo žygiuoti karišku žingsniu, o nuo gergždžiančio kariško trimito tono jam kūnas nueidavo pagaugais, ir šita santuoka tebuvo jam tik velnio žabangai, tai buvo spąstai, iš kurių, jam rodėsi, ištrūkti – ir net pamąstyti apie tokį ištrūkimą – nėra nė menkiausios

* Vengrių moterų vardas, kildinamas iš bendrinio žodžio *tündér* (vengr. fėja), pats vardas irgi reiškia fėją.

vilties. Per jų (dabar jau viską prisiminus) šiurpulį keliančias sužieduotuves jis paprasčiausiai nė pats nieko nesuvokdamas galvojo apie „stichišką gyvenimo galią ir pakilimo iš nepriteklių nepalenkiamą moralinį tvirtumą", o susidūrė su – nė kiek neperdedant – iki „debilumo" nueinančiu pergalių troškimu ir iš kažin kokios pigios kareivinių dvasios pasigautu „nepadoriu išskaičiavimu", su nesibaigiančiu bedugniu chamiškumo, nejautrumo, neapykantos, noro pakenkti ir gašlaus primityvumo pragaru – dėl to jautėsi esąs bejėgis ištisus dešimtmečius. Jautėsi esąs bejėgis ir neapsaugotas – neįstengė nei ištverti viso to, nei išsivaduoti (štai vien tik užsiminus apie skyrybas ant jo galvos užgriūdavo negailestingas kerštas...), bet ką padarysi – kone trisdešimt metų ištvėrė su ja po vienu stogu, o paskui atėjo diena – po tris dešimtmečius trukusių siaubingiausių košmarų – ir jo gyvenimas pasiekė tokį žemiausią tašką, iš kurio jau „nebuvo kur toliau" ristis žemyn. Buvo įsitaisęs miesto muzikos mokyklos, įsteigtos pertvarkius apleistus maldos namus, direktoriaus kabinete prieš langą ir mintyse perkratinėjo vietinio fortepijonų derintojo – aklojo Frachbergerio, kurį neseniai buvo išgrūdęs pro vartus, – nerimą keliančius žodžius. Žiūrėjo pro langą į blandų saulėlydį, matė šaltomis ir tuščiomis gatvėmis namo sliūkinančius miesto piliečius su nailoniniais krepšiais, ir pamanė, kad jau ir jam būtų metas rengtis, – ir tuomet jį ištiko neįprastas ir ligi tolei nepatirtas dusulio priepuolis. Norėjo atsistoti, gal dar išgerti vandens stiklinę, bet neįstengė pakrutinti nė mažiausios savo kūno dalelės, ir tuomet jau aiškiai suprato, kad ūmai jį užklupo ne šiaip sau koks praeinantis dusas, o visiškas pervargimas, „taip mirtinai jį išsekino šitokie saulėlydžiai ir ėjimas namo nuolat sukandus dantis", dygėjimasis ir savigrauža, jau penkiasdešimt metų trunkantis nepaliaujamas kamavimasis. Atsikliuvęs prospekte stovinčiuose savo namuose ir uždaręs kambario duris, jau ir pats suvokė – ilgiau neištvers, ir tarė sau: reikia pailsėti; taigi ilsėsis, jau niekuomet nebesikels, kad neprarastų nė vienos vienintelės minutės, mat žinojo jau tada, tą pačią akimirką, tą pačią dieną, kai gulėsi į lovą, kad taip ir neįstengs visiškai pailsėti „nuo

sukvailimo, apdujimo, bukaprotiškumo, žioplumo, absurdiškumo, neskoningumo, chamiškumo, atgrasumo, tamsuoliškumo ir visuotinio pusgalviškumo, nuo visų šitų tonomis slegiančių netikusių prisižiūrėtų dalykų" – tam veikiausiai neužtektų nė kitų penkiasdešimties metų. Metė šalin visą ligšiolinį apdairumą ir pareikalavo, kad Esternė tuojau išsinešdintų iš šitų namų, o muzikos mokyklai pranešė: dėl suprastėjusios sveikatos iškart atsisako *visų* turėtų pareigų ir priedermių, ir po viso to didžiausiai jo nuostabai – tarsi pasakoje – moteriškė išrūko jau kitą dieną, o formalus pranešimas, kad jis išleidžiamas į pensiją, buvo po kelių savaičių atsiųstas paštu ir dar pridėtas palinkėjimas „sėkmingai plėtoti muzikos tyrimus", beje, parašas po tuo pranešimu buvo neišskaitomas, tad nuo to laiko iki pat šios dienos – nesuprantamas likimo palankumas – niekas jo netrukdė, ir gyveno jis tik tuo, ką, jo nuomone, visuomet reikėjo daryti: ant nugaros atsigulus gulėti lovoje ir, kad nuvytų nuobodulį, nuo ryto iki vakaro kurpti sakinius „pagal tą pačią graudžią melodiją". Atslūgus pirmoms palengvėjimo bangoms jam jau nekilo abejonių, kam turėtų būti dėkingas už tokį ryškų išskirtinį valdžios sprendimą ir moters elgesį – visų įsitikinimu, jis taip nelauktai iš visur pasitraukė tik todėl, kad priėjo dešimtmečius trunkantį „garsų pasaulio tyrimų paskutinį ir lemiamą etapą", bet toks įsitikinimas veikiausiai buvo grįstas nesusipratimu, klaidingu manymu, nors ir nebuvo visai iš piršto laužtas, mat šįkart derėjo kalbėti ne apie *muzikos* tyrimus, o greičiau jau apie vienintelį su antimuzika susijusį nusiteikimą – ištisus dešimtmečius slepiamą jam ypač daug nevilties įvariusio skandalo „ryžtingą demaskavimą". Taigi tą atmintiną lūžio dieną – paprastai vakare jis apeidavo visą mokyklos pastatą dar prieš uždarant lauko duris ir patikrindavo, ar kartais kas nepasiliko viduje – užsukęs į mokyklos didžiąją salę, aptiko ten Frachbergerį, matyt, visi pamiršo tą žmogelį, ir, kaip ir kitais kartais, nelauktai atidaręs duris po sykį per mėnesį atliekamų muzikos instrumentų derinimų, tada irgi visai atsitiktinai išgirdo, kaip pasinėręs į darbus meistras kalbasi pats su savimi. Estera visai nenorėjo parodyti, kad

išgirdo ne visai aiškų derintojo bambėjimą, tai takto sumetimais (o gal veikiau dėl to, kad dygėjosi tokiais dalykais) mokyklos direktorius paprastai tokiu atveju nepastebimai šmurkštelėdavo iš salės ir pavesdavo kokiam kitam darbuotojui paraginti meistrą baigti darbus, bet štai tą popietę mokykloje jau nebuvo nė vienos valytojos, tad reikėjo pačiam pasinėrusį į darbus meistrą žadinti iš užsimiršimo. Meistras laikė rankoje derinimo raktą ir greičiausiai todėl, kad geriau girdėtų kvintos a – e plaukiojimą, šis keistenybių prisirinkęs fortepijonų ekspertas senu papratimu buvo kone užgulęs instrumentą ir kiekvieną savo judesį palydėjo žodžiais, taigi linksmai šnekučiavosi pats su savimi. Tai, ką jis kalbėjo, kitam žmogui iš pirmo žvilgsnio nebūtų atrodę niekas kitas, o tik paprasčiausias plepėjimas, Frachbergerio bambėjimas buvo iš tikrųjų jo paties pasišnekučiavimas su savimi, o Estera irgi griebėsi už galvos tik tada, kai prie „atsitiktinai ten likusio akordo" seniokas vėl šūktelėjo („O tai kaip čia pakliuvo šita grynoji kvinta? Labai gaila, bet turėsiu šį tą nugnybti nuo tavęs"). Nuo pat jaunumės jis buvo tvirčiausiai įsitikinęs, kad muzika – tai nepralenkiamas darnos ir sąskambių žavesys, tai bene vienintelis dalykas, padedantis žmogui priešintis jį supančio pasaulio „žliugsintiems purvams" ir įstengiantis nepriekaištingai, kone tobulai pavyzdingai atitikti visą skaidrią idealų visumą, užtat tada toje nuo pigių aitrių kvepalų neišvėdinamoje didžiojoje salėje jis pasijuto taip, tarsi marazmo apnikto Frachbergerio plepėjimas jį būtų mirtinai užgavęs. Niekas neištvertų dar vieno tokio Frachbergerio, pagavo pyktis Esterą tą jau į pavakarę pakrypusią popietę, ir, pirmojo įniršio pagautas, tiesiog išstūmė sutrikusį senuką iš mokyklos ir įbruko jam baltąją lazdelę ne į saują – tai buvo jam visai nebūdinga – o veikiau jau paleido ją įkandin, bet senuko žodžiai – jų taip ir nepasisekė niekur išstumti – gaudė jame it sirenų balsai ir skaudino jį; Estera tarsi nė nenujautė, kad štai toks lyg ir nekaltas atsitiktinai visai neseniai nugirstas plepėjimas bus, kaip pasirodė visai netrukus, niekuomet ir niekaip nepamirštamas. Na, taip, jis dar gerai prisiminė studijų laikais įstrigusį sakinį, kad „per pastaruosius du

tris šimtus metų Europoje muzikos instrumentai buvo derinami laikantis vadinamosios tolygiosios temperacijos", bet pats jis neteikė tiems žodžiams didesnės reikšmės ir niekada nebuvo rimtai susimąstęs, kas norėta pasakyti būtent tokia iš esmės paprasta fraze, o tą kartą su pačiu savimi šnekučiuojančio Frachbergerio geraširdiškai ištartas vapaliojimas parodė, kad galbūt esama kažin kokių neapmąstytų neaiškių keblumų, iš kurių derėtų išvaduoti pašlijusį tikėjimą muzikinės raiškos būdų tobulumu. Taigi jau tomis savaitėmis, kai jis, atsiskyręs nuo viso pasaulio, spėjo atsikratyti pavojingiausių nuovargio akivarų, pats pajuto, kad tas niekingas išpuolis užkliudė ir jo paties asmenį, ir jis sukandęs dantis kuo rimčiausiai kibo į šį reikalą. Taigi kuo rimčiausiai kibti į šį reikalą, kaip netrukus paaiškėjo, reiškė pasinerti į skausmingą išsivadavimo kovą iš pasidavimo iliuzijoms paskutinių sunkiai įveikiamų haliucinacijų, nes pasidarbavęs su knygomis (jau koridoriuje nuvalė nuo jų dulkes), rašančiomis apie tuos dalykus, palaidojo savyje ir tą paskutinę „priešinimosi muzikoje" iliuziją, kurią pasitelkęs mėgino ginti ligi tolei puolamas vertybes, ir kaip kad Frachbergeris „nugnybo nuo grynosios kvintos", taip jis irgi prarado temstantį, herojišką dangaus miražą, kilusį iš tokių minčių. Po ilgų ieškojimų susiradęs ar veikiau jau atkūręs atmintyje svarbiausias sąvokas, visų pirma pasistengė nustatyti garso ir muzikinio garso skirtumą ir išsiaiškinti tai, kad muzikinį garsą nuo paprasto fizikinio reiškinio skiria tam tikra obertonų simetrija, kitaip sakant, tokia savybė: vienintelis visą virpesių seriją turintis tonas išreiškiamas vadinamuoju periodinių bangų visai mažų skaičių santykiu; paskui jis ištyrė dviejų tonų giminingumą, elementarias harmoningo skambėjimo prielaidas ir nustatė, kad malonumas, arba, kitaip sakant, ryšys su galėjimu aiškinti muziką randasi tada, kai sutampa tų, taigi aptariamų dviejų tonų kuo daugiau obertonų, arba dar kitaip pasakius, kuo mažiau jų sueina į kritišką artumą; ir visa tai buvo daroma tik dėl to, kad pagaliau be menkiausio vidinio netikrumo būtų galima analizuoti garsų sistemos sąvoką ir jos istorijos vis labiau apgailėtinus etapus – ir tuomet jau visai priartėjo prie galutinio

suvokimo. Gal kada ir mokėsi tų dalykų, bet pretekstas visa tai įsiminti buvo abejotinas, tai jis ir neįsiminė detalių, dabar jau reikėjo viską ir prisiminti, ir papildyti; tad ir nereikėtų stebėtis, kad tomis nekantrumo savaitėmis jo kambarys buvo užverstas stulbinama daugybe kortelių su funkcijomis ir įvairiais skaičiavimais, su komomis ir centais, su duomenimis apie virpesių dažnį ir konsonansus – per jas galėjo sunkiai pereiti. Reikėjo perprasti Pitagoro demoniškus skaičius: tasai mokytinių pagarbos apsuptas sumanus graikas, darydamas apskritimo stygos dalijimo eksperimentą, sudarė savitą patrauklią muzikinę darną, be to, dar *nustebino* genialus Aristokseno* atradimas – šis antikos laikų muzikas, kliaudamasis nepaprastu patyrimu ir instinktyviu nuovokumu, viską patikėjo ausiai, nes *girdėjo* švaraus skambėjimo visuotinybę ir manė, kad būtų tinkamiausia, atsižvelgiant į obertonų eilę, derinti muzikos instrumentą pagal garsųjį olimpinį tetrachordą, žodžiu sakant, įsisąmonintinas ir dėmesio vertas stulbinantis faktas, kad „pasaulio vienovės pagrindinio principo ieškantis mąstytojas ir nuolankus harmoningos raiškos tarnas" priėjo prie stulbinamai panašių išvadų žvalgydamasis į dvi visai skirtingas skambėjimo nuostatas. Reikėjo išsiaiškinti, kaip reikalai klostėsi toliau, vadinasi, pasižvalgyti po vadinamąją graudžią pamėklišką garsų sistemos istoriją: radosi natūralaus derinimo kliuvinys, taigi verčiantis susimąstyti apribojimas – dėl moduliacijos sunkumų buvo kategoriškai draudžiama imti aukštesnių tonacijų garsus su chromatiniais ženklais prie rakto, ir tai darėsi vis labiau nepakenčiama, kitaip sakant, jis buvo priverstas sekti pražūtingą procesą, kai svarbiausias klausimas – šio apribojimo prasmė ir svarba – pamažėle tarsi ir užsimiršo. Tas kelias vedė per Saliną** iš Salamankos, kiną Cai Yun,*** Steviną,****

* Aristoksenas (354 pr. Kr. – 300 pr. Kr.) – senovės graikų muzikos teoretikas, filosofas; buvo priartėjęs prie temperuotos darnos sampratos.

** Francisco de Salinas (1513–1590) – vaikystėje apakęs ispanų vargonininkas ir muzikologas, rašęs ir apie tono vidurkio darną.

*** Cai Yun (1536–1610) – kinų matematikas ir muzikas, priėjęs prie temperuotos darnos sampratos.

**** Simon Stevin (1548/49–1620) – flamandų fizikas, matematikas ir muzikos teoretikas, rašęs apie dvylikatonę temperaciją.

Pretorijų[*] ir Merseną[**] iki Halberštato vargonų meistro – Andrėjo Verkmeisterio[***], o jis šią daug rūpesčių keliančią dilemą savo ruožtu išsprendė galutinai – 1691 metais išleido „Musikalische Temperatur", tad uždavinys buvo ne kas kita, o sudėtinga muzikos instrumentų derinimo problema, kitaip sakant, kokiu būdu būtų galima – vis dėlto! – neišleidžiant iš akių europinės septynių tonų sistemos laisvai pagriežti visomis tonacijomis, taip pat ir netemperuoto derinimo instrumentais. Pasilikęs teisę abejoti, netikėtai drąsią išeitį iš šios padėties surado tas pats Verkmeisteris – jis padalijo oktavą į dvylika lygių dalių – jam tai buvo sferų muzika! – taigi į dvylika pustonių ir šitaip įtvirtino naują padėtį – suprantama, kompozitorius labai pradžiugino visai lygūs intervalai, jie seniai to neaiškiai norėjo, užtat ir priešinimasis naujovei greitai baigėsi. Įtvirtino bjaurią, keliančią pasipiktinimą, gėdingą padėtį, apstulbo Estera, visai nelauktai šitą nuostabios darnos, skambumo grožį laikančią iki šiolei klampioje nereiklumo pelkėje „ir kartu su visu tuo ir dirbtinumą" tenai, kur daug šimtmečių iš kiekvieno šedevrų akordo buvo jaučiama esant karalystę. Ekspertų darbuose jis buvo nepaliaujamai liaupsinamas – tai esąs „atradėjas", pranašesnis už visus savo pirmtakus, girdi, maestro Andrėjas Verkmeisteris buvo kur kas nuovokesnis ir prabilo apie tolygiąją temperaciją, tarsi tai būtų – kokia apgavystė – akivaizdžiausias pasaulyje dalykas, o pastangomis nuslėpti tikrąją to fakto reikšmę kompetentingi klausimo tyrėjai pasirodė esantys suktesni ir už to meto verkmeisterius. Vienur buvo teigiama, kad paplitus vienodo atstumo intervalų principui ligi tolei devyniuose tonuose įkalinti nelaimėliai kompozitoriai nedrįso leistis su jais į nežinomus ir sunkiai pasiekiamus kraštus; o kitur buvo kalbama, su kokiais slegiančiais moduliacijų rūpesčiais

* Michael Praetorius (tikr. Schultheiß Michael, 1571–1621) – vokiečių muzikologas, kompozitorius, rašęs apie tono vidurkio darną

** Marin Mersenne (1588–1648) – prancūzų muzikologas, filosofas, teologas; vienuolis minoritas, kunigas, iškėlęs dvylikatonės temperacijos idėją.

*** Andreas Werckmeister (1645–1706) – vokiečių muzikos teoretikas, vargonininkas ir vargonų ekspertas, vienas tolygiosios temperacijos kūrėjų, turėjęs įtakos J. S. Bachui. Toliau minimas „Musikalische Temperatur" – jo veikalas.

reikėtų susidurti pasirinkus tą pašaipiai su kabutėmis rašomą natūralią darną – ir vis dėlto tuomet buvo atsigręžiama ir į jausmus, ir kas būtų drįsęs atsisakyti neprilygstamos „Bethoveno, Mocarto ar Bramso“ kūrybos vien tik todėl, kad jų genialių kūrinių skambėjimas šiek tiek skyrėsi nuo natūraliosios darnos. Buvo sutarta: „Dėl mažų dalykų nenusileisime!“, nors atsirado ir keletas ne visai tikrų skrajotojų padebesiais, kurie švelnino padėtį ir drįso plepėti apie „kompromisą“, bet dauguma, nutaisę ignoravimo šypseną, tuojau uždarė juos į kabutes ir pasilenkę arčiau skaitytojo tarsi sufleravo jam, kad natūralioji darna iš tikrųjų esanti iliuzija ir kad natūraliųjų darnų nesama iš viso, o jei jų ir būtų, tai kam jų reikėtų, juk ir be jų išsiverčiame visai neprastai... Tuomet Estera surinko ir išmetė į šiukšlių kibirą visus – šiuo atveju – žmogaus ribotumą rodančius akustikos meistrų darbus ir nė pats nenutuokė, kad tuo suteikė daug džiaugsmo Harernei ir, savaime suprantama, miesto antikvarams ir šitokiu savitu gestu paskelbė baigęs jam tiek kančių sukėlusius tyrimus, ir tuomet pamanė, kad jau atėjo metas daryti apibendrinimus. Jis nė akimirkos neabejojo, kad per šitokius tyrimus susiduriama ne su techniniu, o su „filosofijai būdingu“ reikalu, ir svarstymai jam padėjo susivokti, kad kaip tik „nuo švarios kvintos šį tą nugnybusio Frachbergerio“ prasidėję aistringi garsų sistemos tyrimai pakliuvo į esmingai neišvengiamus tikėjimo tyrimus, taigi į ten, kur reikia savęs paties paklausti, kuo jisai grindė iki šiolei puoselėtą įsitikinimą, kad išvis egzistuoja harmoninė tvarka, kurią neabejotinai paliudija kiekvienas šedevras. Vėliau, kai jau buvo praėjusios pirmosios ir neabejotinai graudžiausios jaudulio bangos ir jisai su „kiek šaltesne galva“ pasižiūrėjo į visa tai, ką „turėjo progos sužinoti“, tarsi ir apsikentė su žinojimu, atnešusiu jam palengvėjimą, nes aiškiai pamatė, kas ten buvo padaryta iš tikrųjų. Pasaulis, ryžtingai pareiškė Estera, yra viso labo tik „inertiška jėga, tik varganos permainos“, jį drasko nesuderinami dalykai ir jame pernelyg daug triukšmo, varpų skambėjimo ir tuščio plepėjimo, tik štai skambinantis pavojų grumtynių varpas yra ne kas kita, o vien tai, kad jį išgirdę galime išsiaiškinti, kas galėtų mus

pažadinti. Netgi visi jo „žemiškosios būties kolegos“ šitame neapkūrenamame skersvėjų košiamame barake dega amžinu čia pamažiukais kapsinčio laukimo karščiu ir niekaip nevalioja ištverti kažin kokios tik numanomos tolimos savo atsiskyrimo saldybės, laukia kažin ko, bet nė patys nežino ko, tikisi kažko, prieš ką visuomet šiaušiasi, ir tuo pačiu diena po dienos įsitikina, kad tikrai nėra ko nei laukti, nei tikėtis. Tikėjimas, pamanė Estera, jau irgi nuėjo iki kvailumo, jis jau nereiškia tikėti ką nors, o tiktai tikėti, kad viskas yra anaiptol ne taip, kad muzika yra ne geresnių mūsų pačių ir geresnio pasaulio pažinimas, o klastingas būdas iš nevilties paslėpti save pačius ir šį apgailėtiną pasaulį ar net jį pražudyti; tai gydymo būdas, kuris negydo, tai alkoholis, kuris veikia kaip narkotikas. Būta, svarstė jis tada, tikriausiai būta laimingesnių laikų – kad ir Pitagoro ar Aristokseno laikai – kai anuomečių jo „žemiškosios būties kolegų“ tuomet nekamavo abejonės, jie visai nenorėjo ištrūkti iš nepažeidžiamo vaikystei būdingo pasitikėjimo šešėlio, nes *žinojo*, kad dieviškoji harmonija priklauso dievams, ir tenkinosi tuo, kad klausantis natūraliosios darnos būdu suderintų muzikos instrumentų melodijų tarsi galima pasižvalgyti po tas nepasiekiamas platybes. O jau vėliau dėl noro visiškai išsivaduoti iš dangiškųjų iliuzijų viso to liko mažiau negu nieko, į atvirą chaosą žengiantis pasipūtimas jau nepageidavo nieko dalytis su kitais – įsigeidę viso to tokio trapaus sapno, o sapno visuma tuojau išsisklaidė nuo tokio šiurkštaus prisilietimo, taigi, tuomet ir buvo sukurta tai, ką ir įmanu šitaip savitai sukurti: reikalas buvo patikėtas tuos dalykus išmanantiems technikams, salinams ir verkmeisteriams – o jie negailėjo jėgų, plušo ir dieną, ir naktį ir iš netikro dalyko įstengė padirbti tikrą ir, to nenuneigsi, galų gale tą uždavinį išsprendė taip stulbinamai išradingai, kad nuo tada dėkingai publikai neliko daryti nieko kito, tik su pasitenkinimu susižvilgčioti ir smagiai susimirkčioti: „Taip, tai šitaip!“ Taip, tai šitaip, tarė pats sau tuomet Estera, ir pirmiausia sumanė sukapoti į druzgus senąjį fortepijoną arba bent jau paprasčiausiai išgrūsti jį iš salono, bet pats veikiai susivokė, kad šitaip iš tikrųjų neatsikratytų gėdingo prie-

tarų prisiminimo, užtat po netrumpų svarstymų taip sumanė: tegu „Steinway“ lieka savo vietoje, o jis imsis deramai nubausti pats save už tokį kvailoką paklydimą. Čiupęs derinimo raktą ir kitą derinimui reikalingą įrangą (tada, kai „prekyba kovojo su dideliais vartotojų aprūpinimo sunkumais“, įsigyti ją tikrai nebuvo lengva), taigi įsitaisęs tuos įtaisus, nemažai valandų per dieną tupinėjo apie apgriuvusį muzikos instrumentą ir tuo metu nesiėmė jokių kitų darbų, jam viena terūpėjo – kas bus, kai pabaigs šitą darbą, o kai jį pabaigė, tada vylėsi, kad tai, ką išgirs, jam neturėtų būti visai netikėta. Tai buvo visuotinio išsiderinimo laikai, arba, kaip sakė jis pats, „kruopšti Verkmeisterio darbų korekcija“ (na, taip, ir jo paties korekcija), taigi tie kito žmogaus darbo taisymai buvo nepriekaištingi, bet jis pats to negalėjo nuoširdžiai pasakyti apie savo jausmų pertvarkymą. Pagaliau atėjo ta diena ir jis galų gale galėjo sėsti prie Aristokseno dvasia suderinto fortepijono, kad pagal savo sumanymus dabar jau galėtų per visą likusį gyvenimą skambinti vienintelius kūrinius – neišsemiamus ir neprilygstamus šiam tikslui tinkamiausius deimančiukus su alteracijos ženklais prie rakto iš „Wohltemperiertes Klavier“, ir štai iš Cis dur preliudo (jį išsirinko pirmąjį) „vaivorykštinio plevenimo“ neliko nė padujų – ausys kurto nuo nepakenčiamo džeržgimo: tokiam pasirengti, pripažino jis pats, tikrai nebuvo įmanu. O štai garsusis es mol preliudas, skambinamas šituo į dieviškąjį grynumą pakylėtu muzikos instrumentu, priminė šiurpulį varančias kaimo vestuves: nusitašę iki vėmimo, jau nuo kėdžių kritinėjantys apsiblausę vestuvininkai, ir štai ūmai iš kito namo galo įstypčioja ant galų pirštų – su svajonėmis apie netolimą ateitį – visiškai nusipylusi ne mažiau kaip šimtą kilogramų sverianti žvaira jaunoji; lygiai toks pat neištveriamas buvo ir antrasis tomas – ten buvo sudėta daugiausia prancūziškų uvertiūrų – ir Fis dur preliudas, ir daugybė kitų, kurių ėmėsi norėdamas sušvelninti kankynę. Iki tolei jis išgyveno įsitraukimo į „visuotinį išsiderinimą“ laikus, o nuo tada atėjo skausmingas pratinimasis prie tokios padėties, truksiančios ilgą laiką, atkaklus grūdinimasis ir jo tobulinimas; tai buvo iš tikrųjų visų jo jėgų išbandymas, ir po

kelių mėnesių jis pastebėjo, kad priprasti gal ir nepasiseks, bet štai jis jau gali ištverti ausį rėžiantį triukšmą, ir tuomet nutarė nesikankinti dukart po dvi valandas per dieną ir sumažino tą veiklą iki šešiasdešimties minučių. Ir jau nuo tada niekuomet nepraleido progos – ypač tuomet, kai Valuška pateko į jo namus ir netrukus tasai pietų nešiotojas ir tarnas pasidarė vieninteliu jo patikėtiniu, – ir jaunajam savo bičiuliui atskleisti skausmingą šio nepaprastai didelio savo sukrėtimo paslaptį ir tai, kaip jį iškamuoja kasdieninė saviplaka. Išaiškino jam garsaeilio sandarą, tai, kad iš pirmo žvilgsnio savavališkai sustatyti septyni gamos garsai yra ne paprasčiausia kurios nors oktavos vienetų septintoji dalis, taigi ne mechaninė sistema – tai septynios skirtingos kokybės, tai tarsi septynios broliškos žvaigždės danguje; išaiškino jam, kad muzikinis skambėjimas irgi išlaiko tam tikras ribas, ir to „nevalia išleisti iš akių", arba tai, kad melodijos – kaip tik dėl septynių skirtingų kokybių – neįmanu pradėti nuo bet kurio oktavos garso, nes „gama nėra kokie nors taisyklingi šventyklos laiptai, kuriais, žinote, galima laisvai lakstyti aukštyn pas dievus, o nuo ten vėl šokuoti žemyn"; išdėstė jam graudulio kupiną garsų sistemos istoriją, supažindino jį su „visu pasigailėjimo vertu puikių technikų būriu" nuo Burgoso neregio Salino iki flamandų matematiko Stevino ir kartu nepraleido vienintelės progos savo numylėtiniui paskambinti ką nors iš Johano Sebastiano – kad turėtų pavyzdį, kaip skamba šis žavingas kūrinys, „atliekamas dangiškai suderintu fortepijonu". Ištisus metus – ir vis taip kasdien, kiekvieną popietę – po keleto pasemtų šaukštų be ūpo stūmė pietų valgį į šoną ir dėstė Valuškai, koks jam už prasikaltimą skirtas uždavinys, tad sumanė visa tai ryžtingai pakartoti ir šiandieną ir šitaip sėkmingai nustumti į vėlesnį metą ir gniaužomo raštelio, ir nervingai spaudžiamo lagamino paslaptį, ir „ką nors – tokį kaip ir pamokymą – paskambinti iš Johano Sebastiano"; deja, šįkart neišdegė – arba jis padarė per ilgą pauzę po paskutinės frazės, arba Valuška pernelyg įsidrąsino – ir šį sykį pirmasis prakalbo jo svečias su spindinčiomis akimis; smarkiai mikčiodamas iškart prisipažino, kokį vaidmenį atliko nešdamas lagaminą

patį pirmąjį kartą, tat Estera irgi išsyk perprato, kad kraupi nuojauta neapgavo jo ir šį kartą. Neapgavo – mat svarbiausia, *kas* perdavė šitą visai nelauktą naujieną... tiesą sakant... ji ir nebuvusi tokia jau visai netikėta – juk jis nujautė dar tą pačią valandą, kai ji anuo metu jau po pirmųjų jo žodžių nešdinosi iš namų, kad jo žmona nedovanos, kam ją išvarė, ir šito niekuomet nepamirš; ji dar sugrįš ir neliks neatkeršijusi už pamintas savo teises, o gal iš tikrųjų už pasakymą ramiu tonu, kad ji esanti niekas. Na, taip, ji išsinešdino dar, galima sakyti, prieš tvaną – jis jau vos vos prisimena jos išėjimo dieną, na, taip, prabėgo jau šitiek metų, bet jis niekuomet nė trumpą akimirką nepuoselėjo vilčių, kad Esternė kada nors nesikabinės prie jo, mat, šiaip ar taip, jie nepriėjo iki formalių skyrybų „lyg ir iš užsimiršimo", užtat ir būtinai reikėjo viso to tikėtis: lagaminas su skalbiniais buvo tiktai komedija be pinigų, ir buvo aišku, kad „ta boba visai nenumojo ranka į šį reikalą" – išėjusi iš namų nesugyvenamo būdo jo sutuoktinė kas savaitę skalbdavo vyro drabužius lyg ir slapčiomis, tarsi jam nežinant, o išskalbtus siųsdavo atgal, tarsi jie grįžtų iš buitinio gyventojų aptarnavimo skalbyklos, o atnešdavo juos visą laiką Valuška – tokį geraširdį patiklų žmogų tikrai nesunku apmauti. „Gal ir būtų neblogai: išskalbti įsinešiojusius" – taip anuo metu pasižiūrėjo į šitą reikalą Estera ir tik dabar susivokė, kokią žvėrišką kainą reikės mokėti už anuometinį jo lengvabūdiškumą, mat netrukus paaiškėjo, kad šįkart į lagaminą slapčia sukrauti tos moters drabužiai, tat ji su tiesiog chamišku šiurkštumu drįso pareikšti: „jau šiandien po pietų sugrįšianti į butą". Visa tai – nors ir šito jau buvo per akis – dar iš tikrųjų nebuvo nieko jai būdingo, nebuvo užuominos į kerštavimą, tiktai kažin koks ūmus kuoktelėjimas – užklupti jį netikėtai, o Estera nesusivokė, kaip ji galėtų parsivilkti, ir štai tuomet Valuška kone dusdamas išklojo, kad Esternės nepakartojamai piktavališkos „užmačios" užgrius jį tiktai kada nors vėliau. Ne ne, ji buvo liepusi pasakyti Valuškai, kuris be saiko gyrė moteriškę greičiausiai dėl to, kad jos prisibijojo, šit ką: ji kol kas neparsikraustysianti į šiuos namus; tai buvo tik subtili užuomina – taip, ji galėtų tai bet kada padaryti,

na, ne, kol kas ji tik prašanti, kad jis imtųsi vadovauti švarinimosi sąjūdžiui – tai žmonės patys atseit „išsirinko jį savo vadu". Ji siunčianti sąrašą, kaip kad jis nuspėjo iš Valuškos pasakojimo, ir ne bet kokį, o su įtakingiausių ir garbingiausių miesto piliečių pavardėmis – tai juos reikia įtraukti į tą veiklą, mat pagaliau metas apsišvarinti – tik reikia surengti deramas varžytuves! – apie namus, ir veiklą pradėti ne rytoj, o jau dabar, tučtuojau – brangi kiekviena minutė; kad nekiltų abejonių, kas galėtų būti, jei jis nesiimtų šitos veiklos, ir buvo miglotai pagrasinta pačioje jos paliepimo pabaigoje apie „bendrą vakarienę jau šią pavakarę..." Jaunasis jo bičiulis kalbėjo ir kalbėjo, o jis nepratarė nė žodžio, nė vieno žodelyčio neištarė nė vėliau, kai Valuška, garantuotai įbaugintas tos klastingos senos raganos, liovėsi aukštinęs Esternės „ištikimybę ir neregėtą rūpinimąsi savo vyru" – Estera tylėjo ir atsigulęs gulėjo ant minkštų puošmenas praradusios prancūziškos lovos priegalvių ir buvo nukreipęs žvilgsnį į išlekiančių krosnies žiežirbų paliekamus pėdsakus. Priešintis? Suplėšyti sąrašą? Prieitų prie namo „taip jau į pavakarę" – šokti ant jos su kirviu, kaip tikriausiai būtų puolę fortepijoną kadaise panašių jausmų apimti muzikos mokyklos mokinukai, jei tiktai kas būtų suteikęs jiems tokią laisvę? Ne, tarė pats sau Estera, jis neįveiks tokios klastingos galybės, tad atvertė lovatiesę, toksai sulenkęs nugarą prisėdo ant lovos krašto ir iš lėto nusivilko naminį chalatą. Esteros sprendimas būtinai trumpam nutraukti „neįkainojamą gydomojo užsimiršimo malonumą" dėl „visai neįveikiamos *vis maior**" suteikė jo bičiuliui sunkiai nusakomą palengvėjimą, nutarimas buvo greitas ir nevienareikšmiškas – mat radosi ne iš paniškos baimės, o iš itin greito suvokimo, jog pripažinti per akimirką, kad – šiaip jis nebuvo linkęs į jokias kovas ir stengėsi išvengti paties blogiausio – jam tai esanti vienintelė galimybė, iš tikrųjų nereikia ilgų svarstymų, norint pasiduoti šantažui be menkiausio priešinimosi ženklo, bet jo mostas pajudėti iš namų dar tikrai neatrodė ganėtinai ryžtingas – net ir tuomet, kai jis pa-

* Lot. – neįveikiama jėga.

vedė Valuškai „dezinfekuoti" patalpas, ir tasai išdangino iš salono lagaminą – bent jau laikinai – į patį tolimiausią šių namų užkaborį („Bent lagaminą, jei jau dvasingu vadinamas buvimas visai neįmanomas..."), o pats suglumęs atsistojo tiesiai prie drabužių spintos. Tai nebuvo svyravimas dėl to, ar padarė deramą pasirinkimą – tiesiog nesumetė, ko griebtis, kaip suktis ir ką reikėtų daryti, užtat atsistojęs stovėjo kaip žmogus, kuris niekaip negali prisiminti, kokį dabar daryti judesį, kai iš anksto sudaryta visa jų seka, jisai spoksojo į spintos duris, paskui atidarė jas ir vėl uždarė. Duris atidarė, vėl jas uždarė, tuomet grįžo prie lovos, o nuo jos vėl pasuko prie spintos, mat jau šiek tiek atitoko nuo savo bejėgiškumo ir pamėgino sutelkti dėmesį į vieną dalyką ir galų gale nuspręsti, kuo vilktis: ar prie negyvo pelenų spalvos dangaus skliauto priderančiais pilkais drabužiais, ar tokios graudžios pasiuntinystės proga tinkamesniais juodais. Kartais jam atrodė tinkamesni vieni drabužiai, o kartais kiti, užtat nekėlė abejonių nei marškinių ir kaklaraiščio, nei batų ir skrybėlės pasirinkimas; ir jei Valuška tuo metu nebūtų sutarškinęs lėkščių virtuvėje, o jo nebūtų sutrikdęs tasai tarškėjimas, galgi jis irgi nebūtų pamanęs, kad reikėtų ne pilkų ir ne juodų drabužių, bet jau veikiau kokių trūkstamų trečiosios spalvos, kurie jį išėjusį į gatvę apgintų kaip šarvai, ir tikrai iki pat vakaro nebūtų įstengęs apsispręsti, kuris iš dviejų drabužių komplektų jam geriau tiktų. Jis būtų mieliau rinkęsis ne švarką, liemenę ir paltą, bet šalmą su dengiančiomis veidą grotelėmis, krūtinės ir nugaros šarvus ir antblauzdžius, mat gerai žinojo, kad tokia žeminanti ir žmogų išjuokianti jam primesta užduotis – juk per Esternės malonę jis pasidarys toks lyg ir miesto šiukšlių kontrolierius – sumenksta palyginti su tuo tikrai gyvybei pavojų keliančiu sunkumu, su kuriuo jis greitai ir neišvengiamai susidurs akis į akį: taip jau buvo paskutinį kartą nutikę prieš porą mėnesių, kai jis išdrįso išeiti trumpai pasivaikščioti iki artimiausio kampo. Reikės neišleisti iš akių žemės, oro, platybių su žvairakiuojančiomis haliucinacijomis, tipiško pokalbio, aprėpiančio „ir griūti pasirengusius namų stogus, ir amžinybei iškrakmolytas užuolaidas su dusinančia

mezginių saldybe", dar sunkumų kyla ir dėl to, kad kaip tik šito laukiama – vadinamųjų „netikėtumų gatvėje", kitaip sakant, laimingo atsitiktinumo, kai jis toks neapgintas susitiks su pirmu piliečiu, o paskui ir su kitais. Turės tylėti ir nė nekrypteleti, kai bus kraupiai reiškiamas džiaugsmas, kad štai ir vėl galima jį pamatyti, turės ištverti, kai praeiviai, pagauti teisėto nesusivaldymo, mielai išpils ant jo visas savo turimas dvasinio žavingumo atsargas, bet svarbiausia, apsiniaukė jis, likti aklam ir kurčiam dėl nepakeliamo jų nenuovokumo, jei kartais pakliūtų į nepakenčiamas užuojautos, solidarumo, sumišusio su kažin kokiu šlykštumu, pinkles – nuo tada, kai jis ėmė šalintis žmonių, jį gelbėjo „gailėjimusi virtęs dieviškasis neatidumas". Estera tikėjosi, kad jo pagalbininkas ir šį kartą visą smulkių darbų naštą išneš ant savo pečių, tad visai nesuko galvos, kaip atlikti tokį pavedimą, ir net nesusimąstė, ką ir kaip reikėtų daryti iš tikrųjų, ir taip manė: viskas eis kaip iš pypkės, ir veikiai jis pasidarys siuvimo kursų, gėlių sodinimo į vazonus varžytuvių ar kokio nors bjaurastį keliančio šlavinėjomosi vadeiva, o pabaigęs rengtis, kad įstengtų, tegu ir sunkiai, atsiplėšti nuo žvairakiuojančių haliucinacijų, paskutinį kartą nužvelgė veidrodyje nepriekaištingą (beje, šįkart pilką) visą savo aprangą ir pamanė: štai ir vėl šviečiasi šiokia tokia proga – galgi jis ir iš šito daug kankynių žadančio pasivaikščiojimo grįš nenukentėjęs ir vėl galės plėtoti iškalbingas apverktinos pasaulio padėties analizes, o gal varyti toliau žodžiais sunkiai nusakomą minčių eigą kad ir apie lekiančias iš krosnies žiežirbas ar apie pralekiantį kaip šmėkla „slėpiningą velnišką sumanymą" kaip tik nuo ten, kur buvo visa tai nutraukęs dėl numanomo, bet vis dėlto nelaukto kabinėjimosi. Tai teikė šiokių tokių vilčių, bet jis negalėjo nenumanyti, kad čia nebus taip paprasta ir nereikės įtempti visų jėgų susidūrus su tokiais gyvybei gresiančiais sunkumais; jau žengė koridoriumi pro mąžtančią kas savaitę biblioteką – knygos buvo sudėtos į dviem eilėmis sustatytus stelažus iš abiejų pusių – šalia jo Valuška smagiai siūbavo nešmenę su išplautomis lėkštėmis, štai jau pro tarpuvartės prieblandą išėjo į gatvę ir, kai paėjėjo keletą metrų, jį apėmė toks stiprus

svaigulys – tarsi būtų įkvėpęs ne tvilkinančio oro, o nuodų – kad jam jau ilgą laiką nerūpėjo „verčiantys iš kojų piliečių žavėjimosi antplūdžiai", o tik vienas vienintelis dalykas, tik toks: ar jis apskritai išsilaikys ant kojų šitoje slidžioje, susijaukusioje, liumpuojančioje erdvėje ir ar nebūtų geriau persigalvojus grįžti namo, „kolei, – dar pamanė jis, – negavo neigiamo atsakymo iš plaučių, širdies, kraujagyslių ir raumenų – ar jie norės sutartinai veikti". Grįžti atgalios, užsidaryti salone ir vėl mėgautis malonia šiluma tarp pagalvių ir pledų: taip, tai buvo kerintis pamanymas, bet jo rimtai svarstyti negalėjo, nes puikiai suprato, ko būtų galima sulaukti „atsisakius vykdyti įsakymą", tačiau nors šį kartą nebūtų buvę ypač sunku pasimėgauti kad ir tokiu patraukliu pamanymu: „o gal vis dėlto užplampinti tą bobą kurią nors pavakarę" – atsirėmęs į lazdelę ir į susirūpinusią miną nutaisiusį bičiulį („Ar tik neužklupo koks negerumas, pone Estera?!") pagaliau įstengė atgauti pusiausvyrą ir ryžtingai atsikratyti visokiausių pamanymų apie tokį teisingumą ginantį karą; nors aplinkinis liumpuojantis pasaulis negarantavo tikrumo, Estera pamėgino priimti jį tokį kaip natūralią būseną ir, įsikirtęs Valuškai į parankę, nuėjo tolyn. Ėjo ir manė, kad jo angelas sargas – ar įbaugintas tos moters, ir tai būtų visai suprantama, ar apimtas džiaugsmo, kad štai galų gale bent kartą turės progą parodyti savo amžino bastymosi vietas – senąjį bičiulį pertemptų per miestą ir leisgyvį; užtat Estera nieko nesakančia fraze („Ne, nieko... nieko tokio") išsklaidė bičiulio rūpesčius ir nė nemanė apsakyti, kaip jam smarkiai svaigsta galva ir kaip jis eina vis silpnyn, jis išvis nieko aiškaus nepasakė, o Valuška, apsiraminęs, kad jau niekas neturėtų trikdyti jų kelionės, vėl įsiaudrinęs, kaip ir anksčiau, prakalbo apie apyaušrio brėkšmos radimąsi iš kunkuliuojančių sutemų kaip apie kažin kokį nuolat pasikartojantį kerintį stebuklą, o Estera, smarkiai pranokęs ankstesnius savo lūkesčius, tikrai nieko nei matė, nei girdėjo, tik stengėsi išlaikyti pusiausvyrą ir apie viena tegalvojo: kaip jam pėdinti, kad sveikas nusigautų bent jau iki artimiausio kampo – tenai galėtų atsipūsti. Jautė – abi jo akis užtraukė valktis, ir plaukia jis per miglų užklotą tuštumą, ausyse

spengė, kojos tirtėjo, o visą kūną užliejo karštis. „Matyt, nualpsiu..." – pamanė jis tada, bet nė kiek nesibaimino, kad gali taip efektingai prarasti sąmonę, o atvirkščiai, netgi troško, kad taip nutiktų: juk nėra nieko geresnio, kaip drėbtis visu ūgiu gatvėje ir būti išsigandusių žioplių parneštam namo su neštuvais, nusmelkė jį mintis, tuomet visi Esternės sumanymai nueitų šuniui ant uodegos, ir tai reikštų, kad jam visai paprastai pasisekė išsisukti iš pinklių. Žengus kokius dešimt žingsnių, dar pamanė jis, ir turėtų užklupti tokia palanki permaina, tik štai netrukus paaiškėjo, kad jokios pervartos, deja, nebus, bet ir tai jo nenuliūdino. Jau buvo pasiekę Aštuoni šimtai keturiasdešimt aštuntųjų gatvę, bet jis nesidrėbė, o ėmė jaustis vis geriau: nustojo tirtėti kojos, liovėsi spengti ausyse ir – didžiausiam jo apmaudui – visai praėjo svaigulys: pasirodo, nori nenori reikės eiti toliau. Stabtelėjo, vėl viską girdėjo ir viską matė, tai ir negalėjo neapsižvalgyti, o apsižvalgęs negalėjo iškart nepastebėti, kad po paskutinio išėjimo iš namų kažin kas neatpažįstamai pasikeitė šitoje „neįveikiamoje miesto klampynėje". Chaosas buvo viską sujaukęs, tad metęs pirmą žvilgsnį dar neįstengė aiškiai susivokti, bet, šiaip ar taip, reikėjo pripažinti, kad Harernės plepalai nebuvo visai nepamatuoti. Jie tikrai nebuvo laužti iš piršto, bet tuo metu jam dilgtelėjo, kad Harernė irgi neįstengė numanyti, kur slypi tiesa – šitai paaiškėjo jau tada, kai visai atsitiktinai pasirinko atokvėpio vietą Aštuoni šimtai keturiasdešimt aštuntųjų gatvės ir prospekto sankryžoje ir „ėmė įdėmiai apžiūrinėti, kas čia dedasi": neatskiriamajam geravaliui jo palydovui „pamėgta gimtoji vieta" atrodė kaip prieš pačią pasaulio pabaigą, o jo nuomonė buvo visai priešinga: tai buvo panašu į vietovę po pasaulio pabaigos. Negalėjo atsistebėti: kažin kur dingo į akis krintantis praeivių bukas tikslo neturėjimas, amžinai žvilgčiojantys iš langų veidai, kantriai laukiantys kokių nors nuotykių, paprasčiau sakant, „įprastas dvasinis bukumas, atsiduodantis mėšlo smarve", o štai Barono Bėlos Venkheimo prospektas ir keletas gretimų gatvių parodė iki šiolei nematytą savo atšiaurumą ir žvilgsnių „pernelyg didelę tuštumą" iškeitė į neįmanomą nepastebėti vienatvės dykros nebylystę.

Tiesiog keista: kai buvo kalbama, kad visuotinį žmonių išnykimą galinti lemti kokia nors siaubinga katastrofa, tuo pačiu metu visi gyvenimo rekvizitai ir kulisai – kolei neatsitikdavo taip, kad dėl gandų apie artėjančią maro ar cezio grėsmę buvo leidžiamasi bėgti kiek kojos įkabina – likdavo savo vietoje ir iš esmės nepasikeitę ir nepažeisti. Visa tai buvo stulbinama ir keista, bet labiausiai jį pribloškė supratimas, kad niekaip neįstengia rasti pirmo instinktyvaus įspūdžio – štai jis pateko į skandalingai deformuotą erdvę – paaiškinimo, rakto, kuris tiesiog galėtų padėti atskleisti tokį nenusakomą potyrį – ir kartu kas minutę jame stiprėjo įsitikinimas, kad kažin kas suponuoja tokį reginį, o jis – jei iš tikrųjų tai mato: o tikrai mato – neįstengia to atpažinti; tai esąs svarbiausias pamažėle aiškėjančio vaizdo taškas, iš kurio kildintina visa kita – šita tyla, šita nykuma ir šitos išmirusios gatvės be jokio žmogaus. Poilsiui pasirinktoje tarpuvartėje atsirėmė į šoninę jos sienelę vienu pečiu ir žvalgėsi į priešais stovinčius pastatus, į plyšių dydį tarp langų ir durų staktų prie viršaus ir pasirodančias dėmes virš perdangų; Valuška ir toliau be perstojo pylė žodžių srautus, o jis apčiupinėjo tinką už nugaros – galgi kartais ištrupėjusio tinko gabaliukai padės susivokti, kas čia galėjo nutikti. Apžiūrinėjo lempas ant stulpų ir skelbimų stulpus, įsižiūrėjo į plikas lapus numetusių kaštonų šakas, paskui nužvelgė prospektą iki sankryžos su kita gatve vienam gale, o paskui iki kitos kitam gale ir bandė rasti paaiškinimą, kodėl taip deformavosi atstumai, mastai ar proporcijos. Paaiškinimo nerado, tad žvalgėsi vis toliau ir vis aukščiau – aprėpė vis didesnes praradusio darną miesto erdves ir taip jas išplėtė, kol galų gale pats susivokė, kad absoliučiai neįmanu aprėpti žvilgsniu ir kruopščiai apžiūrėti prieblandos apgaubiamo dangaus, nors dar tik ankstyva popietės valanda. Mat šitas dangus, suprato Estera, su savo neįmanoma pažinti mase, tas nepaprastas sunkumas, kuris prislėgė juos, nepakeitė nei savo esmės, nei menkiausio savo atspalvio, ir tarsi piršo mintį, kad prielaida net ir dėl menkiausio pokyčio tenai, viršuje, bus nesuprantama čionai, žemėje, tat ir tarė sau: nėra ko stengtis su tokiu įkarščiu ką nors įminti, užteks tų žvalgymųsi, o šitą savo

mėginimą susidaryti „pirmą instinktyvų įspūdį" nurašys kaip jausmų klaidingą veiklą. Pakaks tų žvalgymųsi, nusprendė jis, ir kai suprato, kad jo sveikata taisosi, iškart pasidarė aišku, kad nepasiseks pasinaudoti jos prastėjimu ir kitaip pasukti įvykių eigos, tai iki šiolei akivaizdžiai kažin kur klajojantį savo dėmesį ir savo žvilgsnį dabar jau kaip argumentą ir vėl kreipė į bejausmį dangaus skliautą (anot Valuškos skambios frazės: „spinduliuojantį be galo gerą naujieną"), ir štai netrukus viskas susiklostė taip, kaip tame juokingame anekdote, kur išsiblaškęs profesorius mano pradanginęs akinius, o randa juos pabalnojusius jo paties nosį – taip ir jis susiprato pasižiūrėti sau po kojų: tai, ko jis ieško, kaip tik ir yra čionai, ir esanti tokia daugybė, kad jis net stovi ant jų. Stovėjo atsistojęs ant jų ir iki šiolei per jas klampojo, ir vėliau turės bristi per jas, taigi, kaip pasirodė, jis tikrai klydo – per vėlai susivokė, ir visai ne dėl to, kad viskas buvo taip įtartinai arti: visa tai galėjo ir pačiupinėti, ir net pamindyti, juk viskas buvo čia pat – ir dar kartą įsitikino, kad anaiptol neapsiriko, kai jam, išvydusiam tą reginį, jau pirmomis akimirkomis pasivaideno „pasaulio pabaiga" ir „skandalingas visko sujaukimas". Stulbino ne pats faktas, mat nebyliu miesto susitarimu – tokie dalykai visai nedomino galių, trokštančių viską užvaldyti – gatvės, aikštės, parkai, tarpunamiai buvo laikomi lyg ir niekieno žeme, tad ir anksčiau niekas nesirūpino vadinamąja gatvių priežiūra; jį irgi šokiravo ne šito nevykusio srauto detalės, ne pribloškianti kokybė, o mastai, nors Estera pats sau apie juos tik tiek tepasakė: „... neįmanoma neatkreipti dėmesio!", bet jis priešingai nei tie, kurie per visa tai braidė jau daugiau kaip dvidešimt penkis tūkstančius dienų (tokia buvo ir Haremė, o ji, kai kas nors rėžia akį, tikrai neištvertų jam to nepasakiusi), neabejotinai vertino visa tai kaip dalyką, pranokstantį bet kokią fantaziją. Tiek jų, manė jis pašiurpęs, neįmanu nei išmesti, nei čionai sugabenti, ir tai, ką jis išvydo, niekaip neįstengė aprėpti sveikas protas; jam atrodė, nors pasitaiko ir visokiausių absurdų, radosi pakankama priežastis surizikuoti ir pareikšti, kad dėl šio „šiurpą keliančio dalyko" susidarymo „neturėtų kelti abejonių begalinis žmogaus

apsileidimo ir atsainumo vaidmens išskirtinumas". „Mastai! Kokie mastai!" – kraipė galvą Estera ir šįkart neapsimetė, kad klausosi nesibaigiančių Valuškos sapaliojimų, tik žvalgėsi į „šiurpą keliančio dalyko" viską užliejantį srautą ir tik dabar įstengė įvardyti tai, ką pamatė – to dalyko išskirtinumą galų gale pastebėjo tik šiandien popiet, maždaug apie trečią valandą. Tai šiukšlės. Kiek tik užmatė akys, visą šaligatvių ir gatvių tinklą buvo užklojęs nė menkiausio tarpelio neturintis atliekų šarvas, ir jisai sutryptas it užšalęs šiukšlių srautas saulėlydžio brėkšmoje per smelkiantį speigą raitėsi kaip gyvatė ir spindėjo ne šio pasaulio spinduliavimu. Obuolių graužtukai, batai, rankinių laikrodžių apyrankės, paltų sagos, aprūdiję durų raktai – buvo čia visko, ką žmogus, šaltai konstatavo Estera, gali palikti kaip priminimo apie savo buvimą ženklus, bet jo nė kiek nenustebino toks „į ledą sušalusio betikslio buvimo žemėje muziejus" – jo turinys niekuo nesiskyrė nuo ankstesnės būsenos, bet, kaip ir šitas slidus paviršius, tarsi pavirto dangaus skliauto šešėliu ir tarpunamiuose blyškiai spinduliavo nežemiška sidabruojančia šviesa. Suvokimas, kur jis pateko, darė jį vis blaivesnį, jis tikrai nebuvo praradęs gebėjimo sveikai protauti, ir kuo toliau jis žvalgėsi ir tarsi iš viršaus žiūrėjo į šitą absurdišką nešvarumų labirintą, tuo tvirčiau buvo įsitikinęs, kad jo „būties kolegos" – juk jie neįstengė to visko suvokti – negalėjo būti kaltinami ir dėl tokios monumentalios, nepriekaištingos pražūties formuluotės, „kaip ir dėl įsivaizdavimo apie visuomenės solidarumą". Tarsi būtų prasivėrusi pati žemė ir leidusi pamatyti tai, ko gi esama po miestu, arba tarytum gatves, stuktelėjo jisai lazda į tarpuvartės grindinį, būtų užtvindžiusi kažin kokia siaubinga nešvarumų pelkė, persisunkusi per ploną asfalto sluoksnį. Pelkė ant liūno, svarstė Estera, štai toks idealiai nusakomas situacijos fundamentas, ir jau tik žiūrėjo į šitą sustingusį srautą, ir vieną akimirką per jį dilgtelėjo: jis jau mato, kaip grimzta į tą srautą namai, medžiai, lempos ant stulpų ir skelbimų stulpai. Ar tai kartais nebus, paklausė jis pats savęs, pats tikrasis Paskutinis teismas? Galgi be jokių trimitų, raitelių, be menkiausio šurmulio tyliai ramiai mus pasiglemš

šiukšlės? „Tokia galutinė baigtis, – pasitaisė šaliką Estera, – jau nieko nestebintų", tokia mintimi pabaigė žvalgymąsi ir padėties apibūdinimą ir pamanė, kad jau būtų metas eiti toliau. Bet jau pati mintis, kad reikės žengti nuo tarpuvartės betono ant šaligatvio marmalynės, sužadino suprantamą netikrumą, nes šita nepaslanki antipatiška pragaro sąnašų šaltiena ūmai pasirodė esanti ir stora, ir plėvelės plonumo, ir tuo pačiu neįveikiamai tvirta, ir trapi – it vieną dieną šalęs ledokšnis, kuris gali įlūžti, vos tik bus žengtas pirmas žingsnis. Marmalynė buvo stora ir nepralaužiama suvokimui, numanančiam, kad tai, kas yra jam prieš akis, tėra tik neaprėpiamas masės paviršius, bet plona ji kūnui, kuriam taip atrodė: išdrįs ant jos atsistoti – tuomet jau neišlaikys to kūno svorio, dėl to ir jo viduje kurį laiką grūmėsi mintis, ką daryti – eiti toliau ar pasilikti, ir, užėjus šleikštulį keliančiam priešinimuisi, vis dėlto ryžosi: „dėl nenumatytai susiklosčiusių aplinkybių" jis esmingai supaprastins Esternės numatytą veiklos būdą – atiduos pirmam sutiktam praeiviui jos sudarytą sąrašą: tegu imasi šitos su jo vardu siejamos, bet pakliuvusiam į tokią padėtį miestui *neregėtai nevykusios nuojautos padiktuotos klaidingos* veiklos; tolesnes tos veiklos detales numatys jie patys, o jam, taip nusprendė tuomet Estera, kolei dar įmanu, reikia kuo skubiau – dėl sveikatos būklės ir dvasinės ramybės – trauktis nuo šitos sustingusios iš mėnulio užgriuvusių šiukšlių lavos. Tačiau buvo be galo mažai vilčių susitikti su kuo nors iš „gyvų organizmų", vadinasi, su gyvais padarais, mat tuo metu Barono Bėlos Venkheimo prospekte tebuvo tik vienos vienintelės gyvūnų rūšies – gyvybingos kačių padermės – atstovių; susimetusios į didesnes ar mažesnes gaujas, jos sėlino tykiais minkštais žingsniais ir tingiai patruliavo tarp tikrąją vertę it kokią nereikalingą naštą nusimetusių, bet vis dar kates tebedominančių sustirusių daiktų likučių. Tai buvo įsiganę ir akivaizdžiai sulaukėję gyvūnai, tarsi iš ilgo miego atsibundanti padermė, kuri palankių pokyčių veikiama efektingai sugrįžta prie savo protėvių, plėšrūnų, potraukių per liudytojų ir karalių išpranašautą – ir kaip pasirodė, iki begalybės nusitęsusią – prieblandą kaip nauji valdovai,

valdysiantys miestą, kuriame, „visuotinės raidos klausimu, Esteros manymu, buvo jaučiamas esmingas pažengimas į priekį". Nekilo nė menkiausios abejonės, kad *šitos* katės jau nieko nebijo, jos ir pačios tarsi įsigeidė tai akivaizdžiai pademonstruoti: štai viena netoliese besitrainiojanti gauja – joje nebuvo nė vienos katės, kurios snukutis būtų rodęs, kad ji kiek išalko ir mielai sušveistų kokį žiurkioką, – įniko svarstyti, ar jau nereikėtų joms tikro grobio, ir štai dabar su neregėtai įžūliu drąsumu artinosi prie jų – šitų dviejų kadaise buvusių jų šeimininkų, sustojusių pailsėti tarpuvartėje. Jie neteikė didesnės reikšmės katėms, bet priartėjus joms pamėgino mostaguoti rankomis ir taip jas bent kiek pagąsdinti, bet šitos akiplėšiškos ir greičiausiai persirijusios gaujos išblaškyti nepavyko – kadaise turėtas žmogaus pranašumas jau buvo praradęs galią, dėl jo mostagavimų katės labai jau vangiai traukėsi atgalios, ir net rodėsi, kad niekaip nepasiseks jų atsipurtyti; kai jau buvo ganėtinai pailsėta (veikiau tai būta sunkaus apsisprendimo, ką daryti toliau – eiti ar pasilikti) ir jie patraukė į kino teatro ir „Apynio" viešbučio pusę, katės nė nemanė nešdintis šalin ir „veikiausiai dėl pasikeitusio jėgų santykio gyvūnų sąmonėje" dar ilgai sekiojo juos, ir tik vėliau – kai Valuška užėjo į viešbutį prisikrauti maisto į nešmenės lėkštes Esteros pietums – katėms lyg ir nusibodo sekioti juos; jos tuojau paliko jį vieną ir iškriko prie palyginti neseniai išdygusių šiukšlių krūvų ir, pasitelkusios dar neatmenamais laikais išlavėjusią uoslę, įniko į nutrauktas mėsos atliekų, vištų kauliukų ir gyvų žiurkių paieškas. O čia tarsi būtų visai neseniai praūžęs koks liaudies festivalis: prie viešbučio iš tuštutėlės gatvės pusės mėtėsi grėsmingos suskaldytų degtinės butelių duženos, o kitoje gatvės pusėje stirksojo visiškai sudaužytas autobusas, visos jo detalės buvo išrankiotos, o jis, suklupęs ašimis tarsi keliais, buvo kone įsirėžęs į Šusterio galanterijos parduotuvę; kai Valuška sugrįžo ir jie priėjo „Namų kavinę", nė pats nepajuto, kaip išvydo garsiąją tuopą, kurią buvo minėjusi Harernė (tarsi medžiui būtų įgrisę būti amžinai įsikabinusiam į žemę – jis pasileido ir it nieko pikto negalintis iškrėsti milžinas pakibo įkypai siauro

Septynių vengrų tautos vadų skersgatvio koridoriaus), na, taip, jis neabejotinai visa tai turėjo prieš akis, bet daugiausia galvojo tik apie šiukšles ir jas rodydamas be jokių užuolankų paklausė bičiulį: „Sakykite, ar jūs irgi matote tai, ką matau aš?!" Taip, ketinimas pasidalyti su Valuška suglumimu nedavė nieko gero – vos tik spėjęs ištarti klausimą, jis jau žinojo, kad nepasieks savo tikslo ir kad kitaip ir negalėtų būti: Valuška trumpam sutriko (Estera taip ir nesusivokė, ar jo bičiulis apskritai nutuokia, kur esąs), o spinduliuojantis jo žvilgsnis sakė, kad jo, ką tik baigusio šnekalus apie apyaušrio haliucinacijas, galva šįkart užimta visai kitais dalykais, ir iš tikrųjų, pamanė Estera, jo bičiulis jau senokai turėjęs priprasti prie dekoracijų, išdėliotų prie begalinio vaikščiojimo ratu kelio, tai kodėl šitas košmaras jį būtų turėjęs apstulbinti kaip tik dabar: tasai spinduliuojantis žvilgsnis rodė, kad jo palydovas net ir šį graudų jų sliūkinimą koja už kojos – balansavimą ant šitokio pasidygėjimą keliančio paviršiaus – išgyvena it kokį iškilmingą dvasią keliantį įvykį, jam net galėję pasirodyti, kad tik Esteros silpnumas ir apstulbimas sugebėjęs iškreipti matymo kampą, užtat jis, Estera, gerokai vėliau suvoks savo klaidą, kodėl jisai senoje vietoje aptikęs miražų miestą. Tik išėjęs iš namų Estera sutelkė visas jėgas į kruopštų aplinkos žvalgymą ir apibūdinimą ir visai neklausė, ką tauškia tasai antrasis, – jautė jo buvimą paprasčiausiai tik todėl, kad buvo įsikibęs jam į parankę, o štai dabar ūmai, tik vėliau susivokęs, kodėl taip nutiko iš tikrųjų, visą dėmesį sutelkė tik į vieną objektą – į patį Valušką, į jo erdvų gremėzdišką uniforminį laiškininko apsiaustą, kepurę ir smagiai siūbuojamą nešmenę su lėkštėmis. Iki šiolei – tai buvo iš esmės klaidinga, nes paisė nepataisomos, bet egzistuojančios visuomenės – iki šiolei dar niekada nebuvo pamanęs, kad kas nors galėtų grėsti pietų ir ankstyvų popiečių nuolat pasikartojančiai griežtai ir nepajudinamai „angelo apsilankymo" tvarkai, – be jokių pakitimų sustyguoti jo šiokiadieniai buvo tarsi priderinti prie Valuškos – jaunojo jo bičiulio apsilankymų išskirtinio, bet vis dėlto natūraliu laikomo ritmiškumo, o dabar nuo jų pažinties pradžios tai buvo pirmas akimirksnis štai čia, praėjus pro „Namų kavinę"

šią pagrįstai laikytiną ypatingą dieną, kai Esterą, iškart suvokusį, kokia nenuovoki drąsa apsėdusi jo pagalbininką, apniko labai didelis nerimas. Matyti tokią peizažo su žmogumi galutinę, pačią pabaigą pasiekusią atmainą ir kartu nieko nesuprasti, neįsivaizduoti ir nesuvokti, kur einama ir kuo visa tai gali grėsti, gali tik šita nuo viduje šviečiančių žvaigždžių apakusi ir nieko neįtarianti būtybė („It koksai skristi pamiršęs, gležnas, retas drugelis degančioje girioje..."), ir čia, šiose gyvybei pavojų keliančiose šiukšlėse ji bastosi kas dieną ir kas naktį, suprasti tai jam reiškė suvokimą, kad kito globos reikia tikrai ne jam, bet veikiau jau ištikimajai jo atramai, ir tuomet per akimirką sušvito sprendimas: pavyks iš čia išsikapstyti ir parsirasti namo – jau taip lengvai Valuškos iš savo namų nepaleis. Ištisus dešimtmečius jis gyveno įsitikinęs, kad savo mąstymu, grindžiamu protu ir skoniu, jis neigia tokį pasaulį, kuriame stinga proto ir gero skonio, bet kaip tik jie neabejotinai leidžia spręsti apie viską, o štai dabar, eidamas iš Septynių vengrų tautos vadų skersgatvio į mirtiną Rotušės gatvės tylą, turėjo susivokti: čia jau niekur nenueisi su nenuneigiama argumentacija, su kompromisų nepripažįstančiu prieraišumu prie vadinamojo „sveiko proto sprendimų kūrimo", nes, kaip ir visuomet iki šiolei, šiame pasaulio sklaidos būde, vadinamame miestu, ar šiaip sakysi, ar taip, dar nebuvo prarasta pražūtinga realybė, o štai kaip tik dabar, kaip jam pasirodė, jau negrįžtamai iš jo prasimušė tokia kankinanti ir labai jau žeme atsiduodanti tikrovė. Po nesėkmingų mėginimų turėjo suprasti, kad šįkart neišsisuks su įprastiniais išradingais savo apibendrinimais, sakiniai, kuriuos bandė suformuluoti, apskritai buvo praradę didingo proto pranašumo prasmę, žodžių reikšmės buvo užgesusios it šviesa prožektoriuje su išsieikvojusiais elementais, o pats objektas, su kuriuo turėjo būti susieta ta prasmė, buvo jau visai suiręs nuo didesnės kaip penkiasdešimties metų naštos ir užleido vietą netikroviškoms *grand guignol**

* Pranc. – siaubo drama, pavadinimas kilo iš vieno Paryžiaus teatro, stačiusio tokias dramas, pavadinimo.

dekoracijoms – čia kiekvienas blaivus žodis ir kiekviena blaivi mintis buvo stulbinamai bereikšmiai. Su tokiu pasauliu, kuriame nuo reiškiamų minčių jau yra nutrupėję „tarsi" ir „kaip", su tuščia imperija, kuri rengia po ją klajojančius ne abejojimui ir priešinimuisi, o dėl netinkamo būdo juos, taip bent jau manė Estera, rengiasi visus nušluoti, tad su tokia „tikrove", tvirtino pats sau Estera su didžiausiu pasišlykštėjimu ir panieka, *jis neturi nieko bendra* – nors šią minutę tikrai būtų buvę sunku nuneigti, kad klaidžiojimus po tokį labirintą ir didingų daromų pamišėliškų apibendrinimų nederėtų vadinti niekaip kitaip, tik apgailėtina keistenybe. Betgi jis taip darė, o paskui, jiems nusigavus iki dar vienos atsitiktinės atokvėpio vietos – Rotušės gatvės laikraščių paviljono, jaunasis jo bičiulis, aiškiai nesupratęs ankstesnio klausimo, dabar, tarsi atsakydamas į jį ir guosdamas senąjį savo bičiulį, taip pareiškė: jis apčiuopęs priežastį, kodėl „gatvės taip keistai ištuštėjusios", ir puolė viską karštai aiškinti, o Estera negalvojo apie nieką kita, tik apie tai, ar pabaigus visą šitą reikalą pasiseks ištrūkti iš čionai ir kaip derėtų geriausiai užsibarikaduoti Venkheimo prospekte stovinčiame name. Jam jau nė kiek nerūpėjo, kas čia dedasi, nesuko galvos ir dėl to, kokia dar neganda užgrius po šiukšlių, jo nedomino niekas, vien tik tai, kaip „dar prieš spektaklio pabaigą" išvesti iš čia ant tvirtesnio paviršiaus atsitiktinį užklydėlį; ištraukti jį it „jaukią melodiją iš kakofonijos", nukišti kur nors name, kad jau niekas jo nebesurastų, paslėpti – kunkuliavo Esteros mintys – kaip paskutinį atminimą apie tai, kad kadaise, neatmenamais laikais, akivaizdžiai egzistavo bent vienas „graudulį keliantis vienišas kaip pirštas poetiškų bastūnų" atstovas. Viena ausimi klausėsi Valuškos šnekų apie matytus priešpiet dalykus – apie banginį, apie tai, kad į Košuto aikštę susirinko daugybė ir miestiečių, ir „šimtai iš gretimų kaimų" (Esterai pasirodė, kad čia jau liudytojas akivaizdžiai persūdė, bet jam tai atleistina), o įstengė galvoti tik apie viena: kiek laiko prireiktų prospekte stovintį namą pertvarkyti į tvirtovę, kuri atlaikytų „puolimą, jei ištiktų tokia nelaimė". „Visi ten susirinko!" – pareiškė jo kelionės bendras, stumdamasis Didžiąja ga-

tve link pastaraisiais mėnesiais kiek komišką atspalvį dėl savo pavadinimo įgijusios vandens reikalų kontoros būstinės, įsikūrusios kampiniame name; Valuška puolėsi karštligiškai aiškinti, kokių didingų įspūdžių jie patirtų, jei šitą nepranokstamą milžiną apžiūrėtų drauge – tai būtų jų pasivaikščiojimo apvainikavimas, bet jo pasakojimai apie išsirengusį iki trikotažinių marškinėlių cirkininką su imtynininko nosimi, apie Turgaus aikštę užplūdusios tariamos minios laukimą ištisas valandas ir apie pribloškiantį banginio dydį – tai tiesiog pasakiška būtybė, pranokstanti bet kokią fantaziją, – Esteros nė kiek nepaprotino, o padarė visai priešingą poveikį, tai buvo alyvos šliūkštelėjimas į ugnį: iš viso to, ką jis matė, tegalėjo padaryti tik tokią išvadą: veikiausiai šita pamėkliška dvėsena vien tik savo buvimu gal ir apvainikuos (taigi: „apvainikuos!") ne graudulį keliantį jų pasivaikščiojimą, o „nelauktus pasirengimus". Jei apskritai, tarė pats sau prislėgtas Estera, esama tenai to siaubūno, o susimetusi į didžiausią būrį minia ir cirkininkas imtynininko nosimi ar nebus įsikūrę tik jo kelionės bendro nevilties apimtoje vaizduotėje, apgyvendinančioje protu neaprėpiamą dykynę, o šitas išskirtinis pasirodymas puikuojasi ar tik ne ant išklijuotos kailių prekybos reklamos šono – tenai tušu, o gal į rašalą pamirkytu pirštu kažin kas iškeverzojo: VAKARE UŽGAVĖNIŲ KARNAVALAS; kuo daugiau jis dairėsi, kuo daugiau žvalgėsi, tuo labiau visi ženklai rodė, kad šitoje nykynėje tebėra gyvi tik jie du ir dar valkataujančios katės – na, taip, tarė su kartėliu pats sau Estera, toksai supaprastinimo nulemtas netikslumas leistinas, kai apibūdinamas varganas mūsų buvimas. Ką ir sakyti, pasižiūrėjus į juos, reginys tikrai buvo neįprastai keistas: susikibę vos vos vilkosi koja už kojos link vandens reikalų kontoros, įsikūrusios kampiniame name, per spengiantį speigą jų pora grūmėsi dėl kiekvieno metro ir iš tikrųjų labiau priminė dvi nežinia kur sliūkinančias ne šio pasaulio būtybes, o ne garbų poną, vedamą širdingo pagalbininko, – jie juk *kaip tik* išsirengė raginti miesto piliečius burtis į švarinimosi sąjūdį. Jie turėjo derinti dvejopus judesius, dvejopą greitį ir, dar reikėtų pridurti, dvejopą negalią: Esterai rodėsi, kad kiekvienas jo žingsnis

per šį slėpiningai švytintį paviršių gali būti paskutinis, tad jo ėjimas buvo tarsi rengimasis po kiek laiko visai sustoti, o štai Valuškai šį kartą reikėjo verktinai paspartinti žingsnį, bet jis negalėjo jo greitinti, mat – dėl akivaizdaus prislėgtumo – reikėjo slėpti ir tai, kad jam ypač sunku: kairę ranką vis labiau slėgė ir taip jau galintis nesunkiai prarasti pusiausvyrą mylimo mokytojo kūnas, kurio svorį pranoko tik jo paties entuziazmas. Nebūtų buvę visai neteisinga tvirtinti, kad „Valuška tempia Esterą, o Estera stabdo Valušką", nelabai būtų tikę sakyti ir „Valuška kone bėgo", o „Estera beveik stovėjo", mat perskirti bendro jų judėjimo į du visai skirtingus buvo beveik neįmanu ne vien dėl to, kad jų žingsniai labai nevienodi – vienas jų beveik nemosavo rankomis, o kitas mojavo itin smarkiai, ir šiuos du visai skirtingus momentus sujungė į vieną judesį netvirtas, graudus ir kamuojantis varymasis į priekį su klupčiojimais ir trypčiojimais, o štai kerėpliškas jų susikabinimas, toks akivaizdus jų vieno negalėjimas išsiversti be kito tarsi ir nutraukė du atskirus jų buvimus – štai čia Estera, o čia Valuška, ir šis dviejų asmenų buvimas tarytum susiliejo į vieną keistuolišką figūrą. Tokie sublokšti į keistą priklausomybę jie kapanojosi į priekį, arba, kaip Estera pats sau sarkastiškai pasakė, „mes ir patys pritinkame prie šito šėtoniško sapno it koks požemių pasaulio gnomas", jie buvo kaip klajojantis šešėlis, jie įsijautė į apverktiną priklydusio demono vaidmenį – vieną jo pusę prilaiko kita, jo kairė negali atsiplėšti nuo lazdos, o dešinė smagiai siūbuoja nešmenę su lėkštėmis – ir taip ėjo, kolei perkirto nediduką parkelį priešais vandens reikalų kontorą ir praslinko pro niūrų darbininkų socialinio draudimo kasos pastatą; jie galėjo ir vienas kitą laikyti pamėklėmis, o štai realioje tikrovėje irgi ne ką geriau laikėsi ant kojų ana tie trys ponai – jie buvo sustoję prie kojinių fabriko prašmatnaus ponų klubo durų ir kaip tik dabar apsižiūrėjo, kas čia iš tikrųjų dedasi, ir daug laisviau pasijuto, kai atpažino tuos du vyrus, ir laukė jų akivaizdžiai taip, tarsi tų vyrų kojos būtų įaugusios į žemę – girdi, su stulbinamu lėtumu prie jų artėjantis pabaisos pavidalas paskelbs jiems jokių įstatymų neatitinkantį nuosprendį. „Trys iš drąsiausiųjų!" – pa-

rodė Estera vis dar pasakojančiam apie banginį Valuškai į pelenų pilkumo trijulę (ir taip privertė kelionės bendrą nutraukti sakinį tokioje vietoje: „jei be mūsų čia dar kas nors liko..."), o jau tuomet pamokė jį, ką reikėtų sakyti ir ką daryti dėl Esternės buriamo sąjūdžio ir po trumpo poilsio jau turėdamas tvirtą nusistatymą perėjo į kitą gatvės pusę ir pasirengė pakankamai oriai ištverti pirmąsias trikdančias palengvėjimo ir reiškiamos pagarbos bangas – jis karštai troško paveikti šituos tris ponus deramais žodžiais, tačiau nelabai įstengė perprasti jų žmogiškųjų savybių. „Reikia kažką daryti!" – bliovė vienas jų, priekurtis ponas Madajus, pavargęs nuo mėginimo pasisveikinti – Esterai vis pasisekdavo išplėšti ranką iš jo letenų, beje, tas ponas nuo seno turėjo įprotį žiauriai staugti savo aukai į ausį ką nors „nuomonių pasikeitimo klausimu", ir tai, kaip jau yra aiškinęs daugybę kartų, jo tai nė kiek netrikdė, ir nors kiti du ponai irgi be išlygų pritarė jo šūkalojimui, bet dėl atsakymo į painų klausimą „kaip?", tuomet ir pasirodė, jie tam tikru požiūriu užėmė skirtingas pozicijas. Įžangos, apie ką reikėtų kalbėti, vyrai atsisakė kaip savaime suprantamo dalyko ir pripažino Esterą neabejotinu padėties šeimininku, ir štai tuomet ponas Nadabanas, plačiapetis mėsininkas, pelnęs vietą tarp lemiamą žodį turinčių miesto piliečių vadinamaisiais „negarsių sąskambių eilėraščiais", pareiškė, kad jisai savo ruožtu čia susirinkusiųjų dėmesį norėtų atkreipti į būtinumą susitelkti, tada ponas Volentas, batų fabriko inžinierius, apsėstas visokiausių sudėtingos technikos idėjų, papurtė galvą ir kaip bendro veikimo išeities tašką nurodė supratingumą, bet ponas Madajus manė dar kitaip – jis puolė tildyti kitus ir, vėl pasilenkęs Esterai prie ausies, visa gerkle užbliovė: „Reikia būti budriems, kas benutiktų, štai ko mums reikia, mano galva, ponai!" Nė vienam nekilo abejonių, kad tai, ką jie neseniai įvardijo kaip „budrumą", „supratingumą" ir „susitelkimą", yra viso labo tik atsakingos jų minčių eigos daug žadanti uvertiūra, ir jau laukė, kada bus galima pateikti neginčijamų argumentų, kuriuos įvertinti Esterai, – jis patyrė neabejotiną palengvėjimą, kad bent jau šituos tris „iš viso gyvų idiotų rinkinio" užklupo čia, prie kojinių

fabriko prašmatnaus ponų klubo durų – būtų visai nesunku, ir ko reikėtų tikėtis, jei toks didelis šitų vos ant kojų pastovinčių didžiavyrių nuomonių skirtumas sukeltų nesutarimų, ir jau buvo berizikuojantis kuo greičiau suteikti žodį ponų rato viduryje užsiglaudusiam Valuškai, bet, norėdamas išvengti galimų užsipuolimų, pirmiau paklausė jų pačių, kodėl jie mano visi kaip vienas („Kaip galėjau padaryti išvadą iš nevilties persmelktų jūsų žodžių..." – pridūrė jis), kad jau iš tikrųjų priėjome liepto galą. Klausimas akivaizdžiai apstulbino juos, ir štai trys rūstūs žvilgsniai dabar jau akimirksniu tarsi susiliejo į vieną – nė vienas jų nesitikėjo, kad Derdis Estera, kaip kad anais laikais buvo rašoma jam įteiktame atminimo rašte, „išskirtinio talento dėka niūrius šiokiadienius nuauksino iki meno sferos", į jį krypo visų didžiausia pagarba, arba, kaip vienoje eiliuotoje panegirikoje jį liaupsino tas pats ponas Nadabanas, „pilkos mūsų būties alfa ir omega", kaip tik čia, anot tų ponų, nieko nenutuokia apie nieką; nuo pasaulio triukšmo į nuošalę pasitraukęs, dėl itin didelio dvasingumo nepaprastai išsiblaškęs – kaip juokingai paprasta paaiškinti tokį jo nesusigaudymą, ir kartu jis pasipūtęs mano, kad – vėlgi: anot jų! – jie būsią laimingi išrinktieji, taigi jie galėsią apsakyti, kokių radosi grėsmingų ženklų, pranašaujančių miestui lemtingų neregėto masto permainų – na, taip, visa tai perprasti ir išsiaiškinti truko tik akimirką. Juk niekas negalėjo nuspėti, ar apskritai bus atvežta kokių nors prekių, mokyklų ir įstaigų veikla kone visai sutrikdyta, o štai šildymo problema, tarškėjo jie vienas per kitą, dėl anglių deficito įgijo susirūpinimą keliantį mastą. Trūksta vaistų, skundėsi jie nutaisę liūdnus veidus, nekursuoja autobusai, nevažinėja automobiliai, o štai šį rytą dar apkurto ir telefonai – ir jie tarsi parodo, į kokią mes patekome padėtį. Ir štai tada, pasakė susikrimtęs ponas Volentas, ir šit kaip tik tada, pratrūko ponas Nadabanas, ir ne kada nors, o kaip tik tada, užbliovė ponas Madajus, atsidaužė tasai cirkas ir galutinai sugriovė paskutines mūsų viltis atkurti normalią įvykių eigą ir tvarką, tasai cirkas su neregėtai dideliu banginiu, o mes buvome tokie patiklūs ir įsileidome jį, ir tik dabar pamatėme, kad jis visiškai nieko

nepaiso, o praėjusią naktį ta neregėtai keista, pritildė balsą ponas Nadabanas, šita daugiau negu įtartina, pritariamai linktelėjo ponas Madajus, šita neregėtai didelę nelaimę galinti atnešti šutvė, niūriai suraukė antakius ponas Volentas, deja, atsidaužė į Košuto aikštę. Jie visai nekreipė dėmesio į Valušką, kuris ir sutrikęs, ir nusiminęs žvalgėsi į juos, jie informavo Esterą, kad čia neabejotinai turima reikalo su niekinga organizuota nusikaltėlių gauja, bet anaiptol nebuvo lengva perprasti, kas tie nusikaltėliai tokie ir apskritai kas čia dedasi. „Jų bus apie penkis šimtus!" – teigė ponai, bet jau tada iškart pasakė, kad trupę iš tikrųjų sudaro tik du žmonės, o pats pasirodymas irgi buvo siaubą varantis – baisesnis už visus kada nors matytus, ir dar jie užsiminė, kad pats tasai cirkas ar tik nebus dingstis glaudžiau susiburti dar ne visai susitelkusioms padugnėms, ir kad atėjus nakčiai ta šutvė ketina pulti taikius gyventojus. Tie vyrai sakė, kad banginis tenai esantis lyg tarp kitko, paskui dar pridūrė, kad viskas kaip tik ir prasidėjo nuo banginio, o kai galų gale prakalbo apie neabejotinai „užkietėjusius ginkluotus banditus", kurie „jau plėšikauja", tik dar šiuo metu stovi sustoję aikštėje, stovi ir nė nekrusteli, Estera ir neišlaikė, tos kalbos jau visai išvedė jį iš kantrybės, tat tildydamas ponus pakėlė ranką – davė ženklą, kad pats nori tarti žodį. Žmonės bijosi, greitakalbe berdamas žodžius Esterą aplenkė ponas Volentas, mes irgi negalime tik žiūrėti į viską ir nieko nedaryti, nukirto jo kalbą ponas Nadabanas, negalime sėdėti sudėję rankų, kolei mus ištiks katastrofa, prisidėjo prie kitų dviejų su jam būdinga kalbos maniera ponas Madajus. Čia yra tiek vaikų, pono Nadabano akys pasruvo ašaromis, ir tiek verkiančių motinų, užsikirto ir trimitą primenantis pono Madajaus balsas, ir tai, kas brangiausia mums visiems – šeimos židinio šiluma, galų gale apibendrino visų jų mintis absoliučiai sukrėstas ponas Volentas, ir štai visam tam iškilo tikrų tikriausia grėsmė... Visai nesunku įsivaizduoti, kur būtų nuvedęs toksai spyriojimuisi susitelkęs graudulingas choras, jei jam niekas nebūtų užbėgęs už akių, bet šito jau niekada nesužinosime, nes, pasinaudodamas trumpute visuotinio nusiminimo reiškimo pertraukėle, tuomet tarė žodį

Estera; jis neišleido iš akių sudirgusios visos tos trijulės nervinės būsenos ir, kad jiems bent kiek palengvėtų, švelniai prisilietė prie iškamuotos jų dvasios pasaulio, kai pareiškė, kad, nepaisant viso to, išeitis vis dėlto yra ir kad pasitelkus tvirtą valią niekada nereikėtų prarasti vilties, ir tuomet padėtį galima pakreipti į gera. Trumpai ir be jokių įvadinių komentarų išdėstė sąjūdžio, pavadinto ŠVARUS KIEMAS, TVARKINGAS NAMAS svarbiausius principus, o sąjūdžio esmė, pasižiūrėjo jis vieną akimirką vyrams virš galvų, jo įsitikinimu, pati bylojanti apie save, ir jau tada paprašė savo bičiulį, kad jis gerbiamiems ponams smulkiai išdėstytų, koks tasai sąjūdis; sau jis pasiliko tik šios kampanijos „vyriausiojo šiukšlių revizoriaus" ir netgi „visuotinio šiukšlių revizoriaus" pareigas ir savo ruožtu tvirtai pareiškė nė kiek neabejojantis, kad visi trys ponai sėkmingai susidoros su organizaciniu darbu. Ir jau vos ištvėrė Estera, kol Valuška, išlankstęs raštą, jiems kuo smulkiausiai išdėstė, ką reikėtų daryti, o kai tik jo kelionės bendras baigė savo aiškinimus, atsisveikinimą su ponais Estera sutelkė į vienintelį rankos mostą ir tuojau apsigręžė į kitą pusę, – dabar jau tegu jie tarpusavyje aiškinasi tai, ką išgirdo. Jis nė kiek neabejojo, kad vaisinga Esternės idėja krito į našią dirvą, o jam neliko nieko kito, tik per geras keliolika minučių kuo kruopščiausiai visa tai ištrinti iš atminties, ir taip viską iš jos išdildė, kad tie trys ponai iš pradžių apstulbo – jis taip greitai pasišalino, bet veikiai atsitokėję pratrūko reikšti audringą pritarimą ir šaukė jiems nueinantiems pavymui: „O taip, pasitempti! Puiki mintis! Taip... susitelkimas! Taip... supratingumas! Taip... budrumas... ir yra svarbiausia!", bet Estera jau visai negirdėjo tų šūksnių, ir, pasisėmęs jėgų iš tokios liesos paguodos, kad nežmoniškai įtempus kantrybę pasisekė galutinai nusipurtyti jam primestos naštos, grįžo prie ne visai išgvildento sumanymo ir stengėsi su kuo didžiausiu apdairumu apgalvoti, ką gi reikėtų daryti. Suprato, kad jo žmona turi būtiniausiai gauti žinią laiku („O keturios jau po kelių minučių!") apie „sėkmingai įvykdytą akciją", antraip grasinimas nebus atšauktas, užtat – sumanęs padaryti viską, kad Valuška, suglumintas anksčiau girdėtų šnekalų dėl

cirko ir įsigeidęs jam žūtbūt įrodyti, kad tokios baimės yra visai nepamatuotos, atsisakytų savo ketinimų – pareiškė: dabar, „supratęs, kad darbas atliktas gerai", jis grįšiąs namo, bet primygtinai prašantis Valušką, – jis nužvelgė kelionės bendrą mįslingu žvilgsniu, bet savojo sumanymo iš esmės neatskleidė, – atlikus užduotį Kareivių skersgatvyje, vėl skubiai užeiti į jo namus. Žinoma, Valuška priešgyniavo, sakėsi nė už ką negalintis palikti jo vieno ir dar per tokį šaltį, jau nekalbant apie tai, „o kaip bus su banginiu", tad Estera irgi turėjęs kiek detaliau išdėstyti savo poziciją, bet vėlgi nepasakė, kokių ketina imtis taktikos žingsnių, tik apramino savo kelionės bendrą, kad tas tik be reikalo nerimauja. „Matote, bičiuli, – pasakė jis, – negalėčiau tvirtinti, kad man patinka šitokia rūsti šalčio viešpatystė, bet irgi netiktų sakyti, kad tropikų gamta paverstų mano egzistenciją tragedija, mat nesijaučiu esantis toks žmogus, kuriam lemta gyventi sniego karalijoje, nes, kaip jūs ir pats žinote, sniego nėra ir jau niekada nebebus – gana šitų kalbų. Nė truputėlio neabejokite, kad tuos man likusius keletą metrų nueisiu ir per tokį šaltį, ir, kaip dabar jaučiu, visai vienas. Dar šit kas: taip nesikrimskite, pridūrė Estera, kad šiandien neapvainikuosime tokio neužmirštamo mūsų nuotykio. Tikrai mielai susipažinčiau su jūsų minima jo didenybe, bet jūs irgi turite suprasti – dabar turime viso to atsisakyti. Šiaip visuomet labai apsidžiaugiu, – nusišypsojo jis Valuškai, – kai gaunu progą pasižiūrėti į tą tašką, kuriame ir aš pats galėjau laimingai užstrigti per istorijos raidą nuo pat gyvybės atsiradimo Žemėje, žinote, tokie dalykai man pataiso nuotaiką, bet šitas pasivaikščiojimas atėmė labai daug jėgų, o susitikti su tuo jūsų banginiu, bent jau man taip atrodo, galėsime ir rytoj..." Jo balso skambesys buvo anaiptol ne toks kaip ankstesnis, pats jis irgi žinojo, kad buvo aiškiai jaučiama, jog jis juokauja tik todėl, kad pajuokautų, bet tuose jo žodžiuose slypėjo pažadas, tai tas antrasis, nors ir nenoriai, bet tenkinosi tuo pažadu; Esterai dabar jau niekas netrukdė, kol nuėjo likusį kelią iki jų išsiskyrimo vietos, galvoti apie tai, kaip jie ateityje gyvensią kartu. Jam rodėsi, kad ir po Harernės viską siaubiančios valymo aistros bus iš esmės

nesunku namą padaryti gyvenamą: reikės tik užbarikaduoti vartus ir užkalti lentomis langus, ir nuo tokio išlaisvinančio supratimo jo mintys sukosi apie tai, „koks bus jųdviejų gyvenimas". Valušką įkurdins, toliau balansavo per masinantį liūną nė kiek ne mažiau sukaupus dėmesį Estera, kambaryje šalia salono, kad jis būtų visai netoliese, kuo arčiau, tada jau jo vaizduotė pasinėrė į „kartu valgomų pusryčių ramybę", o iš tenai nusklendė į „santūrią jų vakarų rimtį". Jie sėdės sau, iškilo vaizdas jam prieš akis, visur tokia ramuma, popiet išsivirs kavos, o pietums – bent dukart per savaitę – kokio šilto maisto, jaunasis jo bičiulis dėstys įprastas žvaigždžių istorijas, jis, žinoma, pateiks jas neigiančių neginčijamų argumentų, ir jie nė kiek nesuks sau galvos dėl to, ar dar tebėra už namo sienų pasaulis su visais jo šiukšlėse skęstančiais kulisais... Pats susivokė, kad jis, net keista, susigraudina, kai tik prieina iki šitos savo ateities vizijų vietos, dėl to, žinoma, jis ir kiek sutrikdavo, bet vėl įdėmiau į viską pasižiūrėjęs ir pagalvojęs apie jam tekusius išbandymus, pamanydavo, kad visa tai radosi dėl kankynių nualinto jo organizmo, be to, tai („senukui, o aš jau toks esu...") tikrai atleistina. Perėmė iš Valuškos šaltutėlę kaip ledas nešmenę su lėkštėmis ir primygtinai pareikalavo, kad jo bičiulis, atsiskaitęs Kareivių skersgatvyje už nuveiktus darbus, tuojau užsuktų į Esteros namus, o paskui jau nueinantis gavo dar keletą smulkesnių nurodymų, ir prie Septynių vengrų tautos vadų skersgatvio pametė jį iš akių.

Pametė jį iš akių ir anaiptol nepametė: nors ir viską užstojo namai, jis tebemanė matantis mylimą savo mokytoją, mat pats pono Esteros buvimas, ilgesnė nei valandos trukmės išvykos į miestą istorija padarė itin smarkiai įtempusiam dėmesį Valuškai labai didelį įspūdį, užtat mokytojo figūros nebūtų įstengusi užstoti nė neužmatoma daugybė pastatų. Viskas priminė, kad jo čia būta, ir nuo suvokimo, kad jis ir dabar esantis kažin kur netoliese, Valuškai – į kur tik jis bežiūrėtų – ir šiuomet rodėsi, kad jo ir vėl čia

esama: jis mintyse kelioms minutėms atidėjo jų tikrąjį išsiskyrimą ir šitaip sulėtino tą nepaprastą įvykį, tarsi būtų radusis proga palydėti jį iki namų Venkheimo prospekte, o ten būtų galėjęs ir pats su palengvėjimu atsikvėpti ir įsisąmoninti, kad jų pasivaikščiojimas gatvėmis ponui Esterai „prasidėjo nelauktai ir nuostabiai, o pats ėjimas buvo sukėlęs visokiausios širdgėlos", bet vis dėlto pasibaigė laimingai. Iš pradžių, kolei nusigavo nuo salono iki vartų, jam tikrą džiaugsmą kėlė viskas: stovėti šalia jo, kol išeis į koridorių, būti netoliese, kolei žengs pirmuosius žingsnius, kaip šešėliui lydėti jį ir suvokti, kad atėjo tai, ko jis kantriai laukė ir niekaip negalėjo sulaukti – kada gi pagaliau mylimas jo mokytojas susirengs išeiti iš namų, nes tai tikriausiai padėtų jam pagyti, o būti išdidžiam tokio išskirtinio įvykio liudytojui, taip jam atrodė, yra tarsi nepelnytas apdovanojimas; betgi pasakymas apie jų pasivaikščiojimą „o pats ėjimas buvo sukėlęs visokiausios širdgėlos" atskleidė tik pernelyg menką dalelę viso to, kas vyko iš tikrųjų, nes vėliau jis ir pats susivokė, kad kiekvienas žingsnis pagyvenusiam jo bičiuliui buvo tikriausia kančia, ir jam dar tebeeinant susikibus užgožė giedrą „išdidaus liudytojo" džiaugsmą, ir iš viso to liko tik graužaties jaudulys. Jis buvo pamanęs, kad štai tokia akimirka – sveikstantis ligonis atsikelia iš lovos ir galų gale išeina iš kambario su užtrauktomis užuolaidomis – bus iškilmingas pareiškimas, kad žmogus pasveiko ir vėl jį apėmė gyvenimo džiaugsmas, bet jau nusigavus keletą metrų paaiškėjo, kad šią popietę ligonio sveikatos būklė anaiptol ne pagerės, o veikiausiai suprastės, tad ši šiurpinanti proga vėl susitikti su žmonėmis – mat leidosi į išvyką, kad galėtų telkti švarinimosi sąjūdį, – bus ne grįžimo į pasaulį uvertiūra, o veikiau jau atsisveikinimas su pasauliu, jo atsisakymas ir visiškas atsiskyrimas nuo žmonių, ir dėl to Vališką – pirmą kartą nuo jų pažinties pradžios – iškart apėmė neregėtai didelis nerimas. Šiurpą kėlė tai, kad negerumas užklupo mokytoją išėjusį į tyrą orą, bet jis tarsi jau nuo neatmenamų laikų labai retai kada išeina į gatvę, o per pastaruosius du mėnesius išvis nebuvo iškėlęs kojos iš namų, visa tai buvo iš dalies suprantama, o paskui pamažėle pasimatė, kokią

apgailėtiną būklę yra pasiekęs ir visai nusilpęs pono Esteros kūnas, ir miestą užvaldžiusi nervinga įtampa, taigi šitie dalykai užklupo jį visai nepasirengusį, pats jis tai vertino kaip nusikalstamą aplaidumą ir vis skaudžiau suvokė savo kaltę. Ir savo kaltę, ir sąžinės graužatį dėl atsainaus lengvabūdiškumo – jis visai neišmanė tikrosios padėties ir užsiliūliavo kliaudamasis greitu vyresniojo bičiulio pagijimu; graužėsi, nes taip manė: per šį kankinamą pasivaikščiojimą jo kelionės bendrą ištiktų kokia nelaimė – dėl to tik jis vienas vienintelis būtų kaltas; galų gale jį dilgino trūkčiojanti gėda: štai vietovėje su tokia didinga, spinduliuojančia dvasia visai netekęs jėgų senukas įstengia pamatyti tik didžiausius sopulius ir nė už ką negali pasirinkti vienintelio racionalaus sprendimo – tuojau grįžti namo, nes tai jis yra davęs Esternei tokį pažadą. Ponas Estera nė neslėpė, kad jaučiasi nejaukiai, o eiti reikėjo nori nenori, tad jis nepratarė nė žodžio ir įsikibo bendrui į parankę ir taip tarytum davė ženklą, kad kliaujasi vien tik savo palydovu, nors ir jaučiasi nejaukiai; tada Valuškai toptelėjo: jei jau taip viskas susiklostė, jis neturėtų daryti nieko kito, tik mėginti nukreipti bičiulio dėmesį kur nors kitur, todėl ėmėsi pasakoti, su kokia naujiena jis toks laimingas atkako į jo namus prieš porą valandų. Kalbėjo ir apie apyaušrį, ir apie miestą – štai šiandien saulei tekant šviesa tarsi po vieną prikėlė gyventi kiekvieną kampelį ir kiekvieną daiktelį, jis kalbėjo ir kalbėjo, bet žodžiai neturėjo jokio skonio, nes, teisybę pasakius, jis nė pats nelabai susivokė, ką kalba. O reikėjo pasižiūrėti į viską kito akimis, reikėjo sekti pono Esteros žvilgsnį ir matyti (o šitai ir varė jį į neviltį), kad senasis jo bičiulis tik apsidairęs prisirenka visokiausių įrodymų niūriausiems savo sprendimams ir moja ranka į tvirtą jo įsitikinimą dėl neišvengiamo išsivadavimo. Pirmomis minutėmis jis tikrai manė, kad jo bičiulio, ištrūkusio iš kambario nelaisvės, jėgos sugrįš pačios savaime ir tuomet galgi pasiseks nukreipti jo dėmesį „nuo detalių prie reikalo visumos“, bet jau priėjus „Apynio“ viešbutį pasidarė aišku, kad tų detalių, paliestų pono Esteros žvilgsnio, pasakotojui nepasiseks paslėpti po vis tuščiau skambančiomis frazėmis, tad jis irgi nutarė laikyti liežu-

vį už dantų ir kiek kitaip lengvinti kelionės keliamus išbandymus – reikšti užuojautą nuoširdžiai, bet be žodžių. Nieko iš to neišėjo: išėjęs iš viešbučio pabėrė dar beviltiškesnių frazių, o pačiame viešbutyje jį, stovintį eilėje prie maisto, irgi labai trikdė siaubą keliantys gandai. Gal greičiau jau reikėtų sakyti, kad nė ne patys siaubą keliantys gandai: antai „tie susibūrę Turgaus aikštėje – vandalų šutvė", taip jau bent buvo kalbama viešbučio restorano virtuvėje, tuojau po dvyliktos ar tai išvogė, ar tai sudaužė visus „Apynio" viešbutyje buvusius svaigiuosius gėrimus; jis visu tuo paprasčiausiai nepatikėjo, tas kalbas nurašė kaip „slogius save pačią gąsdinančios vaizduotės", „epidemijos mastą įgijusių baimių ir siaubų" požymius, bet ir pats visai nelauktai sutirtėjo, kai grįžo su pilna maisto nešmene prie pono Esteros, lūkuriuojančio jo netoli viešbučio; negalėjo nesudrebėti – ir kaip anksčiau jis nepastebėjo tokio dalyko – turėjo bristi per suižintų butelių duženas ir koridoriumi, ir vestibiuliu, ir šaligatviu priešais viešbutį. Valuška buvo sutrikęs, į teisėtą kelionės bendro klausimą pateikė veidmainišką atsakymą, o jau tada kiek pasvyravęs iškart griebėsi banginio istorijos ir dar šnekėjo apie tai, kad sėkmingai sutvarkė reikalą su pono Madajaus kompanija, dabar pagaliau jau metas grįžti; jis visaip kaip stengėsi dėl banginio keliamų baimių nuraminti ir Esterą, ir, ką ir sakyti, ir save patį, nors tebebuvo įsitikinęs, kad pakaktų vieno išmintingo dangaus perspėjimo, ir gyvenimas tuojau grįžtų į normalias vėžes, tik niekaip neįstengė pamiršti vienos virtuvėje nugirstos frazės (Vyriausiasis virėjas taip išpoškino: „Ką tamsa užklups gatvėje, tas, žinokite, jau sveikas dingęs!"). Valuškai pasirodė – čia jau kažkas apsišovė: priešpiet prie cirko vagono jis ištisą valandą prastovėjo su tais „mielais, padoriais žmonėmis", jie tikrai nėra nei banditai, nei vandalai, bet reikėtų būtiniausiai tučtuojau patikrinti tuos plintančius panikos persmelktus gandus – jie šiurpina net ir tokį žmogų kaip ponas Nadabanas, tad kai jis, mintyse lydėdamas iš Rotušės gatvės poną Esterą, jau priėjo Turgaus aikštę, pirmučiausia ryžosi iš labai susigrūdusios vis dar laukiančios ir nė nekrustelėjusios minios išsirinkti vieną kurį vyrą ir su juo pasikalbėti apie šitą reikalą, mat

neatsakingas vyriausiojo virėjo pareiškimas („...vienas blaivus perspėjimas... vienintelis išmintingas įspėjimas!..") jau buvo tapęs ir jo paties savastimi. Valuška apsakė tam vyrui, kokios paskalos sklinda apie juos ir kokia mieste susidariusi klaidinga nuomonė, ir kaip laikosi ponas Estera, ir dar pareiškė, kad visi be išimties turėtų būti girdėję apie tokį įžymų mokslininką, be to, prisipažino, kaip baiminasi dėl jo, ir pareiškė visiškai suvokiantis savo atsakomybę; viską išklojęs atsiprašė, kad kalbėjo šiek tiek padrikai, bet, pridūrė Valuška, ir per šitas kelias minutes spėjo įsitikinti, koks palankus jam šis vyras, tad jo klausytojas turėjęs suprasti, ką jis norėjęs pasakyti. Užkalbintas vyras visai nieko neatsakė, tik nė kiek nemirksėdamas apžiūrinėjo VLušką nuo galvos iki kojų, o paskui, gal kartais pastebėjęs iš veido jo sutrikimą, išsitraukė iš kišenės degtinės butelį ir draugiškai padavė jį Valuškai. Po tokios ilgos nejaukios tylos, kai buvo apžiūrinėjamas, Valuška pajuto palengvėjimą ir, išvydęs nusigiedrijusį to vyro veidą, pamanė, kad jam buvo parodytas geranoriškumo ženklas, todėl atsisakyti nevalia – būtinai reikia tokią naujai iškeptą draugystę užantspauduoti spaudu, tad paėmė butelį sugrubusiomis rankomis, atsuko jo kamštelį ir, kad įgytų to kito pasitikėjimą ir įtikintų jį, jog „nuoširdūs jausmai yra abipusiški", o ne šiaip sau raukymasis paragavus gėrimo, gerokai truktelėjo. Tokia drąsa nepraėjo visai be nieko: pašėlusiai stiprus gėrimas sukėlė smarkų, tiesiog kvapą gniaužiantį kosulį, o kai po poros minučių kiek atsigavęs mėgino nutaisyti atsiprašančią šypseną ir pasiteisinti dėl silpnajėgiškumo, jo žodžius vėl nustelbė naujas labai negreitai pasibaigęs kosulio protrūkis. Jam buvo gėda ir net pasimatė, kad gal ir prarado savo naujai iškepto pažįstamo palankumą, bet jo kankynė buvo be galo nuoširdi: kai negerumo pagautas panoro į ką nors įsikirsti ir netyčia įsikabino į šalia stovintį vyriškį, pasidarė taip juokinga, kad gerokai pagyvėjo ir sušvelnėjo ir jo pašnekovas, ir kiti aplinkui stoviniuojantys vyrai. Atgavęs žadą, pasijutęs kiek laisviau ir atsikvėpęs po tokios įtampos, Valuška dar išrėžė, kad ponas Estera dirba prie didelio kūrinio, nors pats tai ir neigia, ir jau vien todėl visi kiti, jo many-

mu, turėtų daryti kas tik įmanoma, kad jo namuose Venkheimo prospekte vėl įsivyrautų ramybė, o paskui, kreipdamasis į naujai iškeptą savo draugą, kaip paslaptį jam pasakė, kad šitas pokalbis paliko jam nepaprastai gerą įspūdį, dar kartą nuoširdžiai padėkojo už parodytą palankumą ir apgailestaudamas pareiškė, kad štai dabar – gal kada kitą kartą paaiškins kodėl („Nes tai įdomu!") – jam jau metas. Eiti metas, Valuška atsisveikindamas purtė to vyro ranką, bet ano sauja jau nepaleido jo mėginamo ištraukti delno (ir tasai dar pridūrė: „Dabar jau klok viską, mielai paklausysiu!"), tad jis vėl turėjo viską persakyti iš naujo. Jau turiu eiti, na, taip, jie dar pasimatysią, be jokios abejonės susitiksią, veikiai susimatysią, o jei nesusitiktų gatvėje, tegu užeina į „Pėfeferį" pas poną Hagelmajerį arba – gerokai išsigandęs Valuška žiūrėjo nieko nesuprantančiu žvilgsniu į leteną, nenorinčią nė už ką paleisti jo rankos, – tegu pasiklausia ką tik nori: jį, Janošą Valušką, čia visi gerai pažįsta. Niekaip neįstengė suprasti, ko nori iš jo tasai kitas ir kam išvis prireikė tokio jų tąsymosi, bet štai kaip tik tą akimirką tasai kitas nelauktai paleido jo ranką ir perkreipęs veidą kartu su daugybe šimtų kitų aikštėje stovėjusių vyrų sužiuro į vagoną. Vis dar neatsigavęs po tokio keisto tampymosi, Valuška pasinaudojo proga ir, mikliai atsisveikinęs, nurūko pro sustojusius eilėmis žmones; nulėkęs keletą žingsnių, sukinėjosi ir gręžiojosi atgal, bet jau nieko nepamatė: aną vyrą buvo pasiglemžusi minia, ir tada jau jį patį apstulbino viską persmelkianti mintis: juk jisai apsiriko: buvo visai neišmanėlis ir – kokia gėda – prisipažino pats sau, kad toji švelni prievarta tikriausiai tebuvo visai nekaltas dalykas ir čia nederėtų įtarti nieko bloga, tai buvo tiesiog įžeidžiantis nesusipratimas. Daugiausia erzino tai, kad – dėl neatleistino neapdairumo padarė iš geranoriško gesto nesusipratimą – padoriai neatsisveikino su tuo vyru, ir gėdą dėl tokio netašyto elgesio švelnino tik tai, kad netikėtai užklupusi sumaištis padėjo greitai prasiblaivyti dėl spaudžiamos rankos. Jis nė nesuprato, kas ten buvo atsitikę, juk tasai kitas, bent jau jam taip rodėsi, nusipelnė didelės padėkos, o ne tokio nepamatuoto nepasitikėjimo, tai – visai nebuvo laiko tarp tokios

neregėtos daugybės stoviniuojančių žmonių vėl susirasti tą vyrą ir nuodugniai išsiaiškinti dėl nesusipratimo, nes reikėjo Esternei skubiai išdėstyti, kas nuveikta per šią dieną, – jis jau eidamas tolyn tvirtai apsisprendė, kad taip ir bus ir kad tai aiškintina visų nukreiptu dėmesiu į vieną dalyką, ir tuomet tarė pats sau: kada nors artimiausiu metu vėl susitiks su tuo vyru – tada būtinai pasikalbės, kodėl nutiko toks nesusipratimas. Buvo jau visai sutemę, tik tolėliau švietė gatvės lempos, pro cirko užpakalinę angą irgi prasimušė šiokia tokia švieselė, ir Direktorius stovėjo ne prie jos, o vagono priekyje, tad buvo galima išskirti tik blankius jo kontūrus. Tikrai „tai jis", staiga sustojo Valuška, nekilo nė menkiausios abejonės, kad tai buvo jis, ir tokioje tamsoje jo įsiganiusio kūno, daugelio išskirtinai pabrėžiamos neįprastos apimties, nesupainiosi su nieku kitu – jie iš tikrųjų atitiko visus paskalose minimus požymius. Tą akimirką pamiršęs, kokia skubi užduotis jo laukianti, pamiršęs ir tai, kas buvo anksčiau nutikę, prasibrovė pro dar akivaizdžiau įsiaudrinusią minią – anksčiau, Valuškai tik atėjus, ji buvusi ramesnė – ir kai jau prasimušė visai arti, kad geriau matytų ir kad nepraleistų nė vieno žodžio, pasistiebė ant pirštų galų ir užgniaužė žadą. Direktorius buvo paėmęs cigarą į ištiestą ranką, apsivilkęs žemę siekiančiais kailiniais, o dar tas didžiulis jo pilvas, o dar neįprastai platūs skrybėlės kraštai, o dar toks didžiulis dvigubas pagurklis, rūpestingai pridengtas užrištu šilkiniu šaliku, – tie dalykai iškart pakylėjo jį Valuškos akyse. Buvo aišku, kad šitas keistas ponas autoritetingai įsakinėja aikštėje ne tik dėl to, kad yra didingai įsiganęs – dar jis neleido nė minutei užmiršti, kieno jis šeimininkas. Cirko pasirodymui pasitelkė neįprastus ne šio pasaulio reiškinius, ir tai suteikė jo asmeniui išskirtinį svorį, užtat ir Valuška žiūrėjo į jį lyg į retą miražą – jis šaltai valdo tokius dalykus, kurie visus kitus apstulbina ir pašiurpina. Direktorius rūsčiai laikė cigarą ištiestoje rankoje ir tikriausiai žiūrėjo į viską iš visos neribotos savo galios aukštybių, ir – net keista – čia, Košuto aikštėje, negalėjai žiūrėti į nieką kita, tik į šitą storą cigarą, ir dar atrodė, kad toksai žmogus, kur jis besisuktų, visuomet stovi „pasaulinę šlovę pelniusio" bangi-

nio šešėlyje. Jis atrodė pavargęs ir bejėgis, bet tarsi jį būtų iškamavę ir jėgas išsekinę ne kasdieniai rūpesčiai, o viena vienintelė mintis – kaip ištisus dešimtmečius išsisaugoti, nors tai ir išvargina, ir išerzina, kad jo bet kurią minutę nepražudytų neaprėpiama jo paties riebalų daugybė. Direktorius vis dar nepratarė nė žodžio, gal laukė, kolei pasidarys visai tylu, o jau tada, kai nesigirdėjo nė menkiausio šnaresio, jis apsižvalgė ir užsidegė užgesusį cigarą. Plūstelėję dūmai iškreipė jo veidą į grimasą, o jisai tarytum nupenėtos pelės akučių žvilgsnį nukreipė į publiką, ir tuomet Valuška visai apstulbo: ir tas veidas, ir tas žvilgsnis – atstumas tarp jų tebuvo ar trys metrai – žiūrėjo į Valušką iš pašėlusiai didelės tolybės. „Tai taip" – pasakė Direktorius su tokia intonacija, tarsi jau būtų pabaigęs savo kalbą arba bent jau įsigeidęs pasakyti, kad jie nelauktų ilgų postringavimų. Žemu, sodriu balsu tarė, kad „jų pasirodymas jau baigiasi" ir dar pridūrė: „kai tik rytoj rytą ateis kasos atidarymo laikas, jis palinkės visiems geriausios kloties ir padėkos už nepelnytai didelį dėmesį", o trupė atsisveikina tokiai nuostabiai publikai „ir toliau rodydama palankumą". Minia paslaugiai prasiskyrė ir padarė Direktoriui kelią, jis lėtai, nerangiai – cigarą vėlgi laikė ištiestoje rankoje – grįžo atgalios, užkopęs ant pakylos, įsilipo į vagoną ir dingo iš akių. Jis pasakė tik keletą žodžių, bet Valuška pamanė, kad tai buvo labai kilnus mostas – šitaip buvo parodyta, kad cirkas yra nepakartojamas, o Direktorius – elegantiškas kaip reta („...Direktorius pats kreipėsi į publiką su tokia tauria pagarba!.."), ir jau iš pat pradžių nuvilnijęs niurzgėjimas rodė, kad ir jis – šiek tiek įsibauginęs – nusistebėjo anaiptol ne vienintelis. Taip buvo iš pradžių, o paskui tas narnėjimas išplito po visą aikštę ir vis stiprėjo, ir tada jau Valuška panoro, kad Direktorius grįžtų ir tartų keletą kasdieniškų žodžių ir apie fantastišką siaubūną, ir apie patį cirką – jau ir taip to paslaptingumo būta per akis. Valuška stovėjo tamsoje ir neįstengė suprasti, ką kalba šalia jo susibūrę žmonės, sutrikęs šokosi taisyti permestą per petį laiškininko krepšio diržą ir laukė, kada gi pagaliau baigsis šitas niurzgus nepasitenkinimas – jis jau buvo įgavęs itin didelį mastą. Ūmai

prisiminė vyriausiojo virėjo žodžius ir pokalbį prie kojinių fabriko prašmatnaus ponų klubo, tik kad niurzgus nepasitenkinimas nė kiek neslopo, vieną akimirką jį nusmelkė jutimas, kad miestiečių įsibauginimas – iki šiolei jam atrodė, kad nepamatuotas, – dar ir kaip pagrįstas. Dabar jau tikrai neturėjo laiko laukti, kolei nurims nepasitenkinimo murmesys arba bent jau kol paaiškės jo priežastis, mat turėjo eiti, bet vėlgi nieko aiškiai nepamatė ir nieko nesuprato nė tada, kai sutelkęs visas jėgas kirto Turgaus aikštę ir išsimušė iki Kareivių skersgatvio pradžios. Nieko aiškiai nesuvokė ir šiaip jau... šaligatviu, vedančiu Esternės namų link... tuščioje gatvelėje nebuvo nė gyvos dvasios ir šiek tiek... susijaukė viskas, tai vienas, tai kitas dieną matytas vaizdas sušmėžavo akyse, ir jis jau neįstengė tvarkingai jų surikiuoti. Apėmė graudulys, kai prisiminė vaikštynes su ponu Estera, o akyse iškilus miestui ir Turgaus aikštei, dilgtelėjo jo paties suvokta kaltė – jis buvo toks nedėmesingas, o vaizdai itin greitai keitė vienas kitą, jis traukėsi vis toliau nuo įprastos mąstymo erdvės (kitaip sakant, savo gyvenimo beveik nesusiejo su kitų) ir taip susipainiojo tarp tų šmėžuojančių vaizdų, kad jo galvoje neliko nieko kito, tik suglumimas ir nesusigaudymo painiava, taigi jam neliko nieko kito – suprato, kad būtinai turi taip padaryti – tik visai atsikratyti suglumimo ir painiavos. Bet štai atidarius sodo vartus visą tą painiavą nupūtė vienintelis staiga užklupęs išgąstis: jis tik dabar susivokė, kad ketvirta valanda praėjo jau nė nežinia kada, o jo vėlavimo Esternė – jau buvo patyręs, kad ji už tokius dalykus nedovanoja, – jam irgi nė už ką neatleis. O ji atleido, ir netgi pasirodė, kad atsiskaitymas už nuveiktus darbus jos beveik nedomina, nes turėjo svečių, tad buvo akivaizdžiai matyti, jog ji visai nesiklauso jo atsiskaitymo, tik sunerimusi linktelėjo, ir kai Valuška jau nuo slenksčio ėmėsi smulkiai dėstyti, kokia sėkminga buvusi darbo organizavimo pradžia, ji nutraukė jo kalbą ir pareiškė, kad „šiuo metu šitas reikalas dėl nepalankiai susiklosčiusių aplinkybių prarado aktualumą“, parodė jam taburetę šalia savęs ir griežtai pareikalavo patylėti. Valuška tik tada susiprato, kad atėjo netinkamu metu: čia dabar posėdžiauja

itin didelės svarbos komitetas, tik niekaip neįstengė suprasti, kuriam galui čia jo reikia ir kodėl moteris jo, padariusio paskirtą darbą, neišsiunčia iš posėdžio, jisai sėdėjo glaudžiai suspaudęs kelius ir nedrįso nė šnipštelėti. Gal taip ir buvo, gal jis iš tikrųjų užklydo į svarbų posėdį, bet pats komitetas šiaip jau atrodė daugiau negu keistai. Štai ponas rotušės pirmininkas, tarsi veriančio sopulio kamuojamas, blaškėsi iš vieno kambario galo į kitą ir vis purtė galvą, paskui, padaręs du ar tris ratus, staiga sustojo ir suriko (taip šaukė: „Nuolankiausiai atsiprašau, bet kas taip sumanė, kad svarbiausias pareigūnas sėlintų slėpdamasis nuo visų, taip sakant, padaržėmis!!!"), jis buvo taip užsirūstinęs, kad įraudęs atleido dryžuoto kaklaraiščio mazgą, paskui vėl jį užveržė ir tai pakartojo daugelį kartų. Sunku ką nors pasakyti apie poną miesto policijos viršininką, nes jis drybsojo ant lovos ir nė nekrustelėjo, o nuo jo sklido stiprus vyno tvaikas, be to, jo veidas buvo kiek sukruvintas, o ant kaktos uždėta sudrėkinta nosinė, beje, jis buvo nenusivilkęs uniforminio švarko ir atmerktomis akimis stebeilijosi į lubas. Bene keisčiausiai elgėsi pati Esternė: ji nepratarė nė žodžio, tik aiškiai jautėsi, kad ji įnirtingai svarstė kažin ką (daug kartų kandžiojo sau lūpas), kartkarčiais žvilgčiojo į rankinį laikrodį ir reikšmingai dairėsi į duris. Valuška suglumęs sėdėjo savo vietoje, kiti dalykai jam mažai rūpėjo, bet štai ponui Esterai buvo davęs žodį – turėjo būtiniausiai jį aplankyti, bet jis vis tiek sėdėjo ir nė nekrustelėjo – nedrįso trukdyti tokio įtempto pasitarimo. Gana ilgą laiką nieko nenutiko, ponas rotušės pirmininkas, sukantis ratus po kambarį, jau buvo sukoręs ar ne du šimtus metrų, ir štai tuomet Esternė nei iš šio, nei iš to pašoko nuo kėdės, atsikrenkštė ir pareiškė, kad „ilgiau nelauksime" ir kad ji turinti pateikti rimtą pasiūlymą. „Reikia jį, – parodė į Valušką, – pasiųsti į aikštę, tai kai ateis ponas Hareris, jau gerai žinosime, kokia ten padėtis." – „Grėsminga padėtis! Padėtis grėsminga, tuo neabejokite! – staiga sustojo nutaisęs rūgštų veidą ponas rotušės pirmininkas, vėl papurtė galvą ir pareiškė abejojantis, – ar šiaip jau šaunus šis jaunas vyras galės deramai atlikti tokį sudėtingą uždavinį." Jis tai („Aš tai!..") ne, trumpai nukirto

Esternė prieštaravimų nepakenčiančiu balsu, paskui su išdidžia šypsena ir labai rimtu veidu pasisuko į Valušką ir paaiškino: jis prašomas tik tokio dalyko – „dėl bendro uždavinio" nueiti į Košuto aikštę, viską įdėmiai apžiūrėti, ir tai, ką ten pamatys, „paprastais žodžiais nupasakoti ypatingajam krizės komitetui". „Su didžiausiu malonumu!" – pašoko nuo taburetės Valuška, iš pasakymo „dėl bendro uždavinio" per akimirką supratęs, kad šitas posėdis čia sušauktas dėl jo didžiojo aikštėje sutikto draugo, paskui netvirtai, nes nesusivokė, ar deramai elgiasi, atsistojo kaip po komandos: „Ramiai!", ir pareiškė: jis iš tikrųjų galintis pasiūlyti savo paslaugas, nes ir čia atėjo kaip tik iš tenai, ir jam reikėtų patikslinti keletą dalykų ir gauti itin tikslų paaiškinimą dėl ten susidariusios specifinės atmosferos. „Specifinės atmosferos?" – pašoko nuo lovos miesto policijos viršininkas, išgirdęs tokią frazę, bet perkreipęs veidą vėl sudribo atgalios. Prislėgtu balsu paprašė Esternę, kad vėl suvilgytų nosinę, o paskui atneštų popieriaus ir pieštuką ir surašytų protokolą, nes jam pasirodė: reikalas labai glaudžiai susijęs su jo pareigomis, užtat jis pats „turi perimti uždavinio organizavimą į savo rankas". Esternė nužvelgė pirmininką, tasai sužiuro į moteriškę, o jau tada, kai paliegėliui uždėjo ant kaktos sumirkytą nosinę, tie abu patyliukais sutarė, kad „geriau jau tegu būna ramybė", paprašė Valušką prieiti arčiau, ir Esternė, pasiėmusi popieriaus ir pieštuką, atsisėdo prie lovos šalia miesto policijos viršininko. „Vieta, laikas", – atsidūsėjo nusikamavęs policijos viršininkas, ir kai moteris piktai atrėžė „užrašyta", gulintis viršininkas taip perpyko, kad pabrėžtinai ramiai, taip kalbama tada, kai turima reikalo su neišmanėliais, lėtai, skiemenuodamas žodžius paklausė: „Kas užrašyta?!" „Vieta ir laikas. Aš užrašiau", – atšovė susierzinusi Esternė. „Aš klausiau jį, – parodė galva į Valušką susikrimtęs policijos viršininkas, – šit ko klausiau: vieta ir laikas. Kur. Kada. Reikia užrašyti tai, ką sakė jis, o ne tai, ką pasakiau aš." Moteris apmaudžiai kryptelėjo galvą į šalį – iš visos jos povyzos buvo matyti: susiėmė iš visų jėgų ir nepratarė nė žodžio, tik sužiuro į poną rotušės pirmininką: iš pradžių žiūrėjo daug sakančiu žvilgsniu, paskui irgi

nenuleido nuo jo akių, ir jau tik vėliau pasižiūrėjo į Valušką ir linktelėjo jam, kad „dabar jau galima pradėti". Jis mindžikavo tai ant vienos, tai ant kitos kojos ir nesuprato, ko gi iš jo norima, ir dar baiminosi, kad liguista policijos viršininko rūstybė vienąkart neatsigręžtų ir prieš jį, tad pamėgino „kuo paprastesniais žodžiais" smulkiai nupasakoti, ką matė Košuto aikštėje, bet jau po keleto sakinių, kai prisikasė iki tos vietos, kur pasirodė naujai iškeptas jo pažįstamas, ir pats pajuto, kad kažin kur suklydo, ir iš tikrųjų kažin kas buvo ne taip – jį sustabdė. „Netarškėkite apie tai, ką jūs manėte, ką matėte, ką girdėjote ir kaip jums kas atrodė, – spoksojo į jį raudonomis akimis, bet labai rūškanas policijos viršininkas, – o sakykite tai, ką pastebėjote! Akių spalva?.. Amžius?.. Ūgis?.. Ypatingi požymiai?.. Aš jau neklausiu, – liūdnai mostelėjo ranka policijos viršininkas – motinos mergautinės pavardės." Valuška prisipažino: tikrai negalintis pateikti tokių duomenų, ir teisinosi, kad kaip tik tuo metu temo, ir nors pareiškė nelabai ką matęs, bet štai jis tuojau susikaups ir galgi kiek daugiau prisimins, kas ten buvo; nors ir labai stengėsi prisiminti, kaip atrodė tasai jo draugas, valiojo pasakyti tik tiek, kad buvo užsidėjęs skrybėlę ir apsivilkęs pilko milelio striukę. Visiems jiems – ypač Valuškai – gerokai palengvėjo, kai negaluojantį policijos viršininką suėmė išganingas miegas, tad baigėsi ir vis didėjantis viršininko nepasitenkinimas, ir klausimų, į kuriuos atsakyti buvo kuo toliau, tuo sunkiau, serija, neliko ir to pedantiško skverbimosi prie esmės – jis niekaip neįstengė atsakyti taip, kaip buvo užsinorėjęs viršininkas; dabar jau ir jis galėjo nesisprausti į tokius griežtus logikos rėmus, užtat jam, baigiančiam savo kalbą, pasisekė išdėstyti ir faktus, kėlusius didelį nerimą. Nupasakojo, kaip Direktorius atėjo, koks buvo jo cigaras ir kokie elegantiški kailiniai, pakartojo jo pasakytus atmintinus atsisveikinimo žodžius; nusakė, kaip jis nuėjo į vagoną ir kaip publika priėmė tą jo atsisveikinimą; tada jau, mat nė kiek neabejojo, kad komitetui irgi viskas taip atrodo, pagaliau prisipažino visai nenutuokiantis, ką daryti ponui Esterai, kai ir mieste, ir aikštėje dedasi tokie dalykai. Šiam įžymiam mokslininkui pirmiausia reikia ramybės – tik taip

jis gali atgauti jėgas ir tik taip gali reikštis jo kūrybinės galios, jam reikia ramybės, pasakė Valuška, o ne nuolatos didėjančio ir visiškai nesuprantamo nerimo, ypač tada, kai jis išeina iš namų, kaip kad nutiko šiandien po pietų, į tai reikia būtinai atsižvelgti („...patikėkite, aš išbandžiau viską, kas tik įmanoma, kad nieko bloga nenutiktų..."). Nereikia nė aiškinti, kad tokį ypač jautrų žmogų be galo trikdo ir gniuždo net ir mažiausia netvarka, tad jis, prisipažino moteriškei Valuška, pamatęs visuotinio susierzinimo apimtą aikštės publiką, jau negalintis galvoti apie nieką kita, tik apie poną Esterą. Pats jis irgi supranta, kad jo vaidmuo ir svarba kone visai prilygsta nuliui, nepalyginsi viso to nei su Esterne, nei su krizės komitetu, bet, šiaip ar taip, jis vis tiek prašo kliautis juo – tegu jie nė kiek neabejoja, kad visa, ką jie patars, bus taip ir padaryta. Dar norėjo pridurti, kad ponas Estera jam svarbiau už viską, ir tegu visi žino: jam gerokai ramiau, kai jo miesto (ir jo mokytojo) likimu rūpinasi visas komitetas, tik nesuspėjo pasakyti nei vieno, nei kito teiginio, nes moteriškė griežtai mostelėjo ranka – girdi, nutilk, ir dar pridūrė: „Labai gerai, kad pats pamatėte – reikia ne plepėti, o tuojau imtis veiklos, čia jūs sakote tikriausią tiesą." Dar kartą pamokė, ką turėtų nuveikti mieste, o jis susijaudinęs, tarsi atsakinėdamas per pamoką, kartojo, ką turi būtiniausiai sužiūrėti: „minios dydis... jos nuotaikos... ir svarbiausia: kas dėsis, jei pasirodytų tasai visų apkalbamas išsigimėlis", tada jau – baigę visus aiškinimus, jie ilgiau apsistojo prie paskutinio dalyko ir griežtai paliepė viską apžiūrėti ir tučtuojau sugrįžti – jis pažadėjo čia būti jau po kelių minučių, ir ant pirštų galų, kad nepržadintų lovoje drybsančio įmigusio miesto policijos viršininko, kuris sudejavo pro miegus, išrūko iš posėdžio. Galvojo tik apie pavestą jam darbą – tai buvo didelė garbė, o jam tai kartu ir palengvėjimas, kad, be jo paties, dar labiau ponu Estera rūpinasi ir visas „ypatingasis krizės komitetas"; ir tik perėjęs kiemą susigriebė, kad vis dar stypčioja ant galų pirštų, tad tik išėjęs į gatvę ir uždaręs nutriušusius sodo vartus, vėl pasileido įprastais žingsniais. Nebūtų drįsęs teigti, kad apsilankymas pas Esternę būtų jį kiek apraminęs, bet bent jau dabar,

nors ir liko visi tie siaubai ir netikrumai, moteriškės kategoriškumas veikė jį kaip vaistai, ir nors dar neturėjo atsakymo nė į vieną klausimą, vis tiek juto – pagaliau atsirado bent vienas žmogus, kuriuo galima besąlygiškai pasikliauti. Anksčiau buvo daug prasčiau – susivokti ir spręsti reikėjo jam vienam, o jis visai neišmano šio pasaulio reikalų! – dabar gi teliko viena: deramai atlikti pavestą uždavinį, o tai, bent jau jam taip atrodė, tikrai nebus labai sunku. Mintyse bent dešimt kartų sumetė, ką turėtų įsižiūrėti, o nuėjęs tik keletą metrų, atsikratė ir neaiškumo naštos dėl „išsigimėlio" (paskui, kai susivokė, kad greičiausiai turėta galvoje banginis, reikės jį dar kartą apžiūrėti); tad tos naštos atsikratė ir, prisiminęs šaltakraujišką moters žvilgsnį, atsikratė ir anksčiau tokį didelį nerimą kėlusios miglos „o ką man daryti?", ir kai skersgatvio pradžioje vos neužlėkė ant pono Harerio, o tasai prabėgdamas šūktelėjo („Dabar jau viskas atsistos į savo vietas, bet būtų daug geriau, jei jūs, vaikine, čia nesitrainiotumėte!.."), Valuška tik nusišypsojo jam ir jau visai pradingo minioje, nors ir buvo pasišovęs viską mielai išaiškinti: „...o ne, jūs klystate, pone Hareri, mano vieta kaip tik čia!.." Aikštėje dabar jau degė daugybė laužų ir visur kur prie metrinių liepsnų šildėsi po dešimt ar net dvidešimt sustirusių žmonių, jie čia susispietė dar aną naktį, ir dėl to buvo šiek tiek lengviau pereiti aikštę ir pažvelgti, kas joje dedasi, tad Valuška turėjo progą keletą minučių laisvai apsižvalgyti. Galėjo netrukdomas pasidairyti, bet „atlikti nuodugnią apžiūrą" buvo anaiptol nelengva, mat niekaip jis nesusidorojo su klausimu dėl minios dydžio (*ką* galima pamatyti, jei niekas nė kiek nepasikeitė?), jis matė tik prie skubomis sukrautų laužų stoviniuojančius, rankas trinančius, taikiai nusiteikusius žmones, todėl irgi suabejojo, ar „nuotaikos požiūriu" čia galima aptikti kokių nors grėsmių. „Niekas nė nekrusteli, nuotaika gera", – mėgino kurpti vėlesnės ataskaitos žodžius, bet jie suskambėjo kaip ir netikra gaida, tad ir jo pasiuntinystė toliau kėlė vis didesnių kančių. Paslapčiomis sekti visus, tarsi būtų priešai, sukinėtis tarp jų ir manyti, gal jie yra piktadariai ir žudikai, ir nekalčiausiuose jų krustelėjimuose iškart įžvelgti ką nors

negera – na, jau ne, Valuška veikiai susivokė, kad neįstengs to padaryti. Anksčiau jam buvo baimės įvaręs pernelyg blaivus moteriškės energingumas, bet štai reginys, atsivėręs pasižiūrėjus į jaukią laužų šilumą – ūmai jį apėmė neapsakomas namų jaukumo jausmas – tik per porą minučių išsklaidė ir tą atleistiną, bet gėdą darantį nesusipratimą, ir vyriausiojo virėjo, pono Nadabano kompanijos bei Esternės apsiskaičiavimą, ir liguistą kutrinimą, kad „išsiaiškinimo išalkęs vidinis nerimas" (ir kurį laiką dar ir neramumas dėl pono Esteros) kyla tik dėl paslaptingo cirko ir mįslingai ištvermingų žiūrovų, pripažino pats sau Valuška, tiktai tame paslaptingume, iškart jam pasidarė aišku, galgi slypi visai paprasta ir stulbinamai akivaizdi prasmė. Pats irgi sustojo pasišildyti prie vieno laužo, bet jo jau nesuklaidino tasai jų tylėjimas – tyli visi nuleidę galvas, žvilgčioja į liepsnas ir retkarčiais atsigręžia į cirko vagoną: jam darėsi vis aiškiau, kad toji paslaptis yra ne kas kita, o pats banginis – juk ne kas nors kitas, bet jis pats patyrė šitai dar priešpiet, kai pamatė jį pirmą kartą. Na, gal ir keista, šypsodamasis apsidairė jis ir pajuto tokį palengvėjimą, kad buvo pasišovęs visus apkabinti: taigi visi jie, kaip ir jis pats, vis dar tebėra nuo to absurdiško padaro negalintys atplėšti akių vergai. Keista – jie galbūt slapčiausioje vidaus kertelėje tiki, kad nėra visai tuščias reikalas šalia šitos nepaprastos būtybės laukti kažin ko netikėto neregėto. Jis būtinai įsigeidė pasidalyti džiaugsmu, kad štai „jam nuo akių nukrito giedravalkis", taigi it suokalbininkas pamerkė ratu sustojusiems vyrams ir pareiškė, kad jį pakeri „begalinis kūrinijos turtingumas"; pakeri, pasakė jis, ir toksai jos pasiuntinys, kaip štai šitas čionai šiandien, ir jam primena „Visumą, kuri tariamai esanti prarasta", o jau tada nė nelaukė, ką pasakys kiti – pamojavo atsisveikindamas ir nurūko pro žmones. Buvo labai jau įsigeidęs tuojau lėkti ir viską apsakyti jį pasiuntusiems žmonėms, bet juk dar jam buvo pavesta kruopščiai apžiūrėti ir banginį („Išsigimėlį!.." – nusišypsojo jis, prisiminęs tą šiurpinantį žodį), tad stojęs prieš komitetą jis norėjo iš tikrųjų išsamiai pakalbėti apie viską, užtat pamanė, kad reikėtų, jei tik bus įmanu, žvilgtelėti ir į šį „Visumos pasiuntinį" ir tik tada palikti

visai vienus šio vakaro, prasidėjusio pranašavimu apie artėjančią nelaimę, bet galų gale laimingai pasibaigusio, bendrus. Vagonas buvo atidarytas, pakylų irgi dar niekas nebuvo nuardęs, todėl jis tiesiog negalėjo atsisakyti ne šiaip sau „trumpai žvilgtelėti", o užeiti ir netgi kiek pastovėti prie kerinčio milžino. Banginis pats vienas gulėjo paguldytas priešais, jo gaišeną apšvietė tik dvi blyškiai mirksinčios elektros lemputės, tarp šių galingų skardos sienų banginis atrodė dar didesnis ir dar baisesnis, o lauke spaudė dar šiurpesnis šaltis, bet Valuška bijoti nė kiek nebijojo, tik apimtas pagarbaus jaudulio dabar taip žiūrėjo į banginį, tarsi po pirmo jų susitikimo nutikę įvykiai būtų paskatinę jį užmegzti kažin kokį slaptą, intymų, kone geraširdišką ryšį, tad jau ketindamas eiti iš vagono net buvo pasišovęs juokais pabarti jį (va taip: „Pats matai, kiek bėdų pridarei, o juk jau labai seniai negali niekam nieko bloga padaryti..."), bet štai nelauktai jo ausis pasiekė žodžių nuotrupos iš vagono. Net pasirodė – jis lyg ir atpažįsta tą balsą ir, kaip netrukus paaiškėjo, tikrai neapsiriko, nes, priėjęs prie galinės sienos durų – už jų greičiausiai, kaip ir buvo pamanęs priešpiet, ir įsikūrė cirkininkai – ir priglaudęs ausį prie skardos, nusiklausė pirmuosius sakinius („...priėmiau jus, kad dalyvautumėte pasirodymuose, o ne pliurptumėte čia visokiausius niekus. Aš to neleisiu. Verskite!.."), ir jau nekilo nė menkiausios abejonės: tai buvo Direktoriaus balsas. O jau tai, kas buvo išsakoma paskui – kažin koks lėtas ir apatiškas būbavimas, pasibaigiantis tokiu staigiu šaižiu lyg ir čirškimu – iš pradžių buvo protu nesuvokiamas dalykas, Valuška irgi tik tuomet susigaudė, kad Direktorius šnekasi ne pats su savimi, sakykim, tarp narve laikomų meškų ir paukščių, o *sako* žodžius kam nors kitam, tai vėlgi sumetė, kad šitas keistas būbavimas ir čirškimas irgi yra ne kas kita, o žmogaus balsas, ir štai tuo metu tasai ankstesnis būbautojas iškart prakalbo vengriškai su labai jau dideliu akcentu: „Jis sako: niekas negali sutrukdyti jam niekaip. Ir jis nesupranta, ko nori sakyti ponas Direktorius..." Dabar jau Valuška aiškiai susivokė esąs nelauktas pokalbio, o gal veikiau susikirtimo liudytojas, jau visai nebegalintis įveikti smalsumo, bet vis dar

nevaliojantis aiškiai suprasti, kodėl kilo tasai susižodžiavimas ir kas čia su kuo susikirto per šį, kaip atrodo, piktą pokalbį, kitaip sakant, kam ponas Direktorius išties adresuoja savo reikalavimą, kad būtų jo klausoma (dabar taip pasakė: „Pasakykite jam, kad aš negaliu dar kartą rizikuoti geru trupės vardu. Anas kartas buvo paskutinis“), ir kai po dar vieno būbavimo, užsibaigusio tokiu pat čirškimu ir vėlgi pavirtusio vengrišku būbavimu (štai taip: „Jis sako: jis nepripažįsta valdžios, aukštesnės už savo galvą. Ir kad ponas Direktorius rimtai neapgalvoja apie tai“), pagaliau štai pasisekė atskirti žodžius nuo to paukštiško čirškimo, ir jis, tik įsiklausęs į ištartas frazes, suprato, kas galėjęs jas pasakyti ir apskritai kelių jų ten esama toje mįslingoje patalpoje. „Tegu jis užsirašo sau ant kūdikio didumo kaktos, – šaukė praradęs kantrybę ponas Direktorius, ir Valuška, pajutęs dūmo kvapą, tarsi net išvydo, kaip tas dūmas vinguriuoja nuo cigaro aukštyn, – aš jo neišleisiu, o jei taip būtų, kad turėčiau jį išleisti, tai jis tenai nė necyptelės. O jūs irgi jam nevertėjausite. Jūs liksite čia. Aš jį išvesiu. Beje, jis jau išmestas iš darbo. Na, taip, jau atleisti jūs abu.“ Po tokio grėsmingo ir ryžtingo pareiškimo Valuškai iškart pasidarė aišku, kad šitas būbavimas ir šitas čirškimas – jis vėl pasikartojo tokia pat seka – nepriminė jam nieko, ką buvo girdėjęs iki šiolei, bet, šiaip ar taip, jie bendrauja taip kalbėdami, kaip žmonės, tad tenai, be sodriu balsu autoritetingai įsakinėjančio šeimininko, esama dar dviejų – kaip jam atrodė, skurdžioje, tačiau dėl pono Direktoriaus itin didelio reiklumo veikiausiai turinčioje būti jaukioje – miegojimo patalpoje, ir dar jis nė kiek neabejojo, kad vienas iš tų dviejų, tasai būbaujantis, neturėtų būti kas nors kitas, o tik tasai rytą matytas bilietų pardavėjas imtynininko nosimi. Taip manyti leido jau pats jam prilipęs pavadinimas, kitaip sakant, „Tarnas“, o dar pasiklausęs ir tuojau šį tą nusiklausęs iš jam siaubą keliančio ir daug ką paaiškinančio žodžiavimosi tarp dviejų žmonių – tasai antrasis šios uždaros, o gal ir viešos kompanijos narys ir buvo anas mėsos kalnas, tat tokia iškilusi tikimybė leido Valuškai (jam jau tada kažkoks vidinis balsas pašnibždėjo: jis pats pagaliau atsidūrė tokioje vietoje, kurioje ras atsakymą

į visus klausimus, o ir įvykiai vis greitėdami krypo kaip tik į tą pusę; štai pagaliau jis irgi perpras to mįslingo pokalbio prasmę) tarsi išvysti gremėzdišką bilietų pardavėjo figūrą už skardinių durų: tai jis, patekęs tarp priešiškas pozicijas užėmusių ir šokusių vienas prieš kitą gincininkų, verčia ir tą tarsi neartikuliuotą, keistą kalbą, ir Direktoriaus žodžius, kad jie galėtų suprasti vienas kitą. Kol kas Valuška neįstengė susivokti, kas ten kalba ir kieno žodžius verčia Tarnas, kitaip sakant, kas galėtų būti tasai trečiasis asmuo, irgi įsikūręs neprieinamoje patalpoje, bet nieko nepaaiškino nei atsakymas (būbaujantis milžinas taip išvertė: „Jis sako – jis pasirinko į mane, ir bijo – ponas Direktorius gali paleisti jį iš glėbio"), nei toje patalpoje veikiausiai pučiančio cigaro dūmus šeimininko nuskambėję žodžiai („Pasakykite jam, kad man nepatinka toks jo akiplėšiškumas!"). Nepaaiškino, tik dar daugiau viską sujaukė: juk jei banginio palydoje iki šiolei dar nematytą (ir, pasiklausius žodžiavimosi, veikiausiai dėl kokių nors priežasčių tiesiog slėptą) narį *reikia nešti*, anot jų („gal: ant rankų?"), tai vėl kyla klausimas: jei jį iš tikrųjų priėmė kaip cirko pasirodymų dalyvį, tai kodėl jis taip ir nepasirodė; tikrai buvo neįmanomai sunku atsakyti į tokį klausimą, o iš nuskambėjusio atsakymo (kad ir tokio: „Jį suima juokas, jis žinoti, kad už sienos, lauke, yra jo šalininkai. Tie šalininkai nepamiršta, kas jis toks. Jam neveikia paprasta jėga, jis turi magnetinė jėga"), iš tokio pasipūtėliško atsikirtimo paaiškėjo nebent tik tiek, kad nenustelbiamą autoritetą spinduliuojantis ir iš pirmo žvilgsnio viską tvirta ranka valdantis ponas Direktorius yra neabejotinai priremtas prie sienos, nes susikirto su kažin kuo tokiu, kuris esantis galingesnis už tą poną. „Įžūlumas!" – suriko ponas Direktorius ir šitaip kone atvirai pripažino ir savo priklausomybę, ir bejėgiškumą, o štai vis labiau įsibauginantis liudytojas prie durų, pats tolydžio vis labiau šiurpdamas, taip pamanė: ko gero, dėl tokios siaubingos griaudžiančio balso jėgos galgi žodžiavimasis pasidarys bent kiek švelnesnis. „Jo magnetinė jėga, – toliau griaudėjo pašaipiu balsu ponas Direktorius, – kūno negalia! Apsigimėlis, sakau skiemenuodamas, kad

būtų suprantamiau – ap-si-gi-mė-lis, ir neturi jis jokių galių, pats jis irgi šitai žino ne prasčiau už mane. O Hercogo, – sudėjo visą panieką, kiek tik jos turėjo Direktorius, – vardą sumaniau jam aš verslo sumetimais! Išverskite jam: tai *aš* sumaniau jį! Ir kad aš esu vienas iš mūsų dviejų, turintis bent jau menką nuovoką apie tą pasaulį, kurio vardu dabar jis pliurpia visokiausias nesąmones ir meluoja, ir kursto susibūrusias padugnes!!!" Iškart nuskambėjo atsakymas: „Jis sako – jo šalininkai stovi už sienos, lauke, ir jis neturi kantrybės. Jis reiškia jiems viena – Hercogas." – „Tada, – užriaumojo ponas Direktorius, – jis jau išmestas iš darbo!!!" Buvo ne visai aišku, kas čia kertasi žodžiais ir dėl ko, bet toksai susikirtimas jau spėjo įvaryti nemažai baimės, ir štai tirtantis Valuška, sustingęs prie skardinės sienos it statula, rimtai išsigando bene pirmą kartą. Pajuto – gniuždantys žodžiai „apsigimėlis", „kursto", „magnetinė jėga", „padugnės" stumia jį į tą grėsme alsuojančią erdvę, kurioje esama viso to, ko nepavyko išsiaiškinti ankstesnėmis valandomis ir ką per ištisus praėjusius mėnesius jis laikė niekų niekais: dabar štai tie dalykai, iškart susijungę į vieną vienintelį šiurpų vaizdą su ryškiais kontūrais, pasidarys matomi, o nesąmoningas jo kliovimasis (kad, sakykim, tarp „Apynio" viešbučio grindis užklojusių stiklo duženų ir dar visai neseniai jo ranką suspaudusios ir it grandinėmis surakinusios draugiškos rankos arba Kareivių skersgatvyje prasidėjusio nervingo posėdžiavimo ir tarp kantraus ilgo minios laukimo aikštėje nėra ir negali būti jokio ryšio) dėl šitų „gniuždančių žodžių", tarsi iš jo susijaukusio patyrimo ir įspūdžių susidėliojęs vaizdas turėtų nušviesėti it kraštovaizdis galutinai išsisklaidžius rūkui – tad gali būti, kad tie dalykai susiję, o jų prasmė atkreipia akis į „kažin kokią didelę nelaimę". Šiame grumtynių etape jis dar neįstengė numatyti, kuo visa tai galėtų baigtis, tiktai kad ir priešintųsi gal, nes veikiai sužinos, kodėl reikėtų priešintis, tarsi šitaip būtų galima sustabdyti visa tai ir gintis, tarytum dar būtų vilties užgniaužti instinktą – kolei kas jis dar nebuvo užčiuopęs tokios gynybos sąlyčio, sakykim, su cirku drauge atsibeldusia minia ir su isteriškomis miestiečių nuojautomis. Tik tokia viltis vis labiau

blėso, nes pikta pono Direktoriaus kalba ant vieno siūlo vėrė visus ankstesnius jo patyrimus – ir vyriausiojo virėjo susirūpinimą, ir desperatiškas pono Nadabano kompanijos nuotaikas, ir atmintiną sustirusios publikos pasipiktinimą, ir jį pasiuntusių į aikštę žmonių nurodymus dėl vadinamojo „išsigimėlio" – ir atskleidė visų jų šiurpą keliančią priklausomybę, tad ir jis, ne kur dėsiesi, turėjo pats sau pripažinti: miestiečių amžinas ir nuo vakar jau iki isterijos pakilusias nelaimės nuojautas jis laikė nė kiek nepamatuotomis ir net šaipėsi iš jų, bet pasirodė, kad klydo ne jie, o jis pats. Jau tada, kai dėl pono Direktoriaus pasakytos anos garsiosios kalbos apie tuojau išvažiuojantį cirką kilo demonstratyvus publikos pasipiktinimas, jis bene pirmą kartą pamanė, kad gali visko nutikti, bet ir visuomet, ir tą kartą dar pavyko jam išvengti prievartos ir atmesti prielaidą, kad faktai iš tikrųjų remia tamsias vietos žmonių pranašystes, o štai Kareivių skersgatvyje pats pripažino, kad jo nerime dėl pono Esteros būta ir „einant į čia persidavusio" visuotinio siaubo, dabar irgi nė už ką neįstengė paslapčiomis nesiklausyti šitų kalbų ir atsiplėšti nuo durų ir vėlgi turėjo ir pats suprasti, kad po ištikusios baimės jis visuomet pajusdavęs palengvėjimą, tik šįkart jo nepatyrė, ir šį sykį akyse iškilę baisumai tokie ir liks ir jis nė už ką neatsikratys pragariškos baigties nuojautos. „Jis sako, – vis dar buvo grumiamasi užu sienos, – gerai. Nuo šios akimirkos jis eina ant savo savarankiškumo. Jis palieka ponas Direktorius, jo nedomina banginis. Jis mane pasiima kartu..." – „Jus?" – „Aš eisiu, – šaltai išpoškino Tarnas, – tegu tik jis pasakys. Tik jis yra pinigai. Ponas Direktorius vargšas, Hercogas reiškia ponui Direktoriui pinigai." – „Tik jau bent jūs nevadinkite jo Hercogu! – užsiplieskė ponas Direktorius, o paskui po trumpos pertraukos išrėžė, – pasakykite jam, kad man vaidai ne prie širdies. Išleisiu jį, bet su viena nediduke išlyga. Kad išėjęs jis nė necyptelės. Kad nepasakys nė vieno vienintelio žodelyčio. Kad jis tylės kaip žemė." Tai tokia susitaikymo intonacija – ankstesnis draskymasis nurimo, jau kalbama prislėgtu balsu, atsisakoma ankstesnių reikalavimų – Valuškai neabejotinai sakė: grumtynės baigėsi, ponas Direktorius patyrė

pralaimėjimą, Valuška irgi jau suprato kokį, o čirškiantis balsas aiškiai bylojo, kad būtinai įvyks tas kažkas, ką valdžią praradęs trupės šeimininkas nori žūtbūt sustabdyti; ir jis nuo staiga ištiškusio akinančio nušvitimo pasijuto it į žudantį reflektoriaus spindulių pluoštą pakliuvusi katė ant plento: nevaliojo pajudinti nė vienos kūno dalelės, buvo tarsi suparalyžiuotas ir bejėgiškai spoksojo į duris įšaldytame iki ledo žvarbumo vagone. „Jis sako, – varė toliau vertėjas, – ponas Direktorius negali turėti jokia išlyga. Pas poną Direktorių eina pinigai, o pas Hercogą šalininkai. Viskas turi savo kainą. Ginčytis – tuščias reikalas." – „Jei jo sukurstyti ginkluoti banditai suniokos miestus, – pavargusiu balsu dėstė Direktorius, – po kiek laiko neturėsime kur nuvažiuoti. Išverskite jam šitai." – „Jis sako, – buvo greitai atsakyta, – jis nenori važiuoti niekur ir niekad. Tai ponas Direktorius vis jį vežioja. Ir dar jis sako, kad nesupranta, ką reiškia – po kiek laiko. Dabar jau irgi niekas nėra. Jis mano kitaip nei ponas Direktorius – jis mano, kad iš viskas išeina prasmė. Iš kiekvienas atskirai. Bet ne iš viskas, taip tik ponas Direktorius įsivaizduoja." – „Tegu jis nemano, kad aš įsivaizduoju, – prašneko Direktorius po ilgos tylos. – Ką jau žinau, tai žinau: jei jisai jų neapramins, o dar pakurstys, jie suniokos šitą miestą." – „Ką jau pastatė ir ką dar pastatys, – vertė Tarnas dar šaižesnį čirškimą, – ką padarė ir ką dar padarys, viskas tik melas ir apsigavimas. Ką galvoja ir ką dar pagalvos, tai kelia tik juokas. Užtat galvoja, kad bijo. Kas bijo, tas nieko neišmano. Jam patinka, sako jis pats, kai kiekvienas daiktas virsta griuvėsiai. Nes griuvėsiai yra kiekviena statyba, tai melas ir apsigavimas, jis toks, kaip lede įšalęs oras. Statyba yra tik pusė reikalas, o griuvėsiai yra visas reikalas. Ponas Direktorius bijo ir nesusigaudo, šalininkai nebijo ir susigaudo, ką jis sako." – „Prašau jam štai ką pasakyti! – vėl užsiplieskė Direktorius. – Mano tvirtu įsitikinimu, jo pranašystės – pliurpalai nei į tvorą, nei į mietą, tegu jis rėžia jas visokioms padugnėms, o ne man. Dar pasakykite jam, kad aš neketinu jo klausytis, nė nemanau juo rūpintis ir nesiimu atsakomybės už jo darbelius, tad jūs, ponai, nuo šios akimirkos laisvi... Tik man atrodo, – dar pridūrė

Direktorius ir reikšmingai atsikrenkštė, – jūs geriau padarytumėte, jei tą Hercogėlį įgrūstumėte į būdą ir duotumėte jam dvigubą grietinės porciją, o pats pasiimtumėte vadovėlį ir galų gale padoriai išmoktumėte vengriškai." – „Hercogas šaukia, – būbojo dabar toks pat viskam abejingas ir visai nekreipiantis dėmesio į Direktorių Tarnas (per tą laiką isteriškas čirškimas nesiliovė nė akimirką), – jis sako: jis visada laisvas pats sau. Jis stovi už reikalų. Ir už reikalų jis mato savyje pačiame viską. Viskas yra galutiniai griuvėsiai. Šalininkams jis – Hercogas, bet jo matymas toks, kad jis yra didžiausias Hercogas. Tik jis mato viską, nes jis mato, kad visko nėra, sako jis. O tai, ko reikia Hercogui... reikia visada... matyti akimis. Jo šalininkai darys griuvėsius, nes jie teisingai supranta, ką jis mato. Šalininkai supranta: kiekvienas dalykas yra apsigavimas, bet jie nežino kodėl. Hercogas žino: nes viskas – nieko nėra. Ponas Direktorius neteisingai supranta, ponas Direktorius yra kliuviniuose, Hercogui jau įgriso, ir jis išeina." Nuščiuvo audringas čirškimas, liovėsi ir būbavimas, Direktorius irgi nieko nepasakė, o jei būtų ką ir sakęs, Valuška jau būtų nieko negirdėjęs, nes su paskutiniais žodžiais jis jau šoko trauktis atbulas, ir tikrąja žodžio reikšme traukėsi, kad jo ausys negirdėtų tokių šlykščių žodžių, traukėsi, vis traukėsi, kolei nugara užkliudė išžiodintus banginio nasrus. Ir tada jau viskas kažin kaip keistai susisiūbavo, vagonas pradingo iš akių, šalimais lėkė žmonės, ir tas lėkimas liovėsi tik tada, kai jis, įsibrovęs į patį minios tankumyną, nelauktai susivokė, kad niekaip neįstengia aptikti naujai iškepto savo pažįstamo ir negali jam pasakyti to, kas svarbiausia: tai, ką jie netrukus bus paraginti daryti, yra tikriausias košmaras ir kad nė už ką nevalia paklusti tam, ko jie laukė ir tebelaukia iki šiolei. Nesulaukia, o atsikvošėjusį sykiu jį prislėgęs nelengvai pakeliamas sunkumas per keletą minučių sugriovė viską, ką iki šiolei galvojo apie cirką šią popietę ir ištisą šią dieną, jam ir ūžė galvoje, ir gėlė pečius, ir purtė šaltis, ir įžiūrėjo ne žmonių veidus, o tik išskydusias jų kontūrų dėmes. Jis blaškėsi tarp laužų ir mėgino nusakyti viską spazmų spaudžiama gerkle vos ne per pusę nukandamomis frazėmis (tik „apgavystė...", tik „pagieža...",

tik „gėda...") ir vargu ar kas nors kitas galėjo suprasti tai, ką jis norėjo pasakyti, tad blaškėsi jis, bet negalėjo nė kiek kitiems padėti, nors ir norėjo, neįstengė padėti nė pats sau, nes tai, ką jisai sužinojo po tokios didelės savo lengvatikystės ir patiklumo, ūmai pranoko visų jų žinojimą, ir vien tik pats Hercogo egzistavimas darė neįmanomą bet kokią pagalbą, ir jis tai puikiai suvokė. „Didelė nelaimė!" – grumėjo jo mintyse, ir jis visai nepajėgė nuspręsti, ar dabar reikėtų kur nors eiti. Pirmiausia prisiminė poną Esterą ir jau pasuko į prospekto pusę, vėl nelauktai persigalvojo, apsigręžė, bet žengęs porą žingsnių netikėtai sustojo it žmogus, kuris staiga susivokė, kad vis dėlto reikėtų laikytis pirmesnio sumanymo. Dar visai neseniai buvo stabtelėjęs, dabar vėl dūmė it akis išsvilęs, tai šen, tai ten šmėsčiojo laužų šviesos, vėl netoliese pašėlo lakstyti žmonės, pasišovęs išsilenkti jų pats pajuto: aikštę – kaip keista – užgulė labai didelė tyla, nieko jis daugiau negirdėjo, tik savo paties šnopuojančio alsavimą, einantį tarsi iš vidaus ir labai stiprų – kaip tada, kai žmogus pasilenkia visai arti prie besisukančio vandens malūno rato. Paskui vėl netikėtai atsidūrė Kareivių skersgatvyje ir jau kitą akimirką beldėsi į moteriškės duris; dar prieš užeidamas į tuos namus, jis buvo daug kartų kartojęs jį draskančias frazes („Esterne, paklausykite, ištiko labai didelė nelaimė! Esterne, rimtai sakau, mieste didelė nelaimė!"), tačiau viskas buvo veltui: jam nepasisekė patraukti nei šeimininkės, nei jos svečių dėmesio – jie nepanoro nieko suprasti. „Tai jūs dėl to... išsigimėlio, ar ne? Tai jo taip išsigandote? – klausė moteriškė šypsodamasi pasikliaujančio savimi žmogaus šypsena, tuomet jisai su siaubu akyse puolė linkčioti, bet ji tik tiek tepasakė, – tikrai nėra ko stebėtis! Tikrai nėra ko stebėtis!" – o jau tada pasikliaujančio savimi žmogaus šypsena nejučiomis virto susirūpinusiu griežtu žvilgsniu, ir ką gi – jis buvo nuvestas prie dar vienos likusios laisvos taburetės, o jau ten mėginantį desperatiškai priešintis Vališką pasodino tiesiog per jėgą ir nuraminimui pasakė, kad „ir mūsų nedidukas ir šilto, ir šalto matęs, bet draugiškas būrelis jau buvo ne juokais sunerimęs, ir taip buvo iki tolei, kol sugrįžo ponas Hareris ir galų gale parnešė gerą naujieną", tad Valuška dabar

irgi galintis apsiraminti – visai neseniai („Ačiū Dievui!") buvo gautas rimtas pažadas, kad per valandą toji riaušininkų šutvė su savo banginiu ir Hercogu pagaliau išsinešdina iš miesto. Tai išgirdęs Valuška tik energingai papurtė galvą, pašoko nuo taburetės ir pakartojo vis dar it sirena gaudžiančią jame frazę, o paskui, kiek tik įstengė, pamėgino „kuo paprastesniais žodžiais" paaiškinti, kad jis visai atsitiktinai išgirdęs grėsmingą susižodžiavimą ir tuomet sužinojęs: Hercogas niekur neišvažiuoja – apie tai negali būti nė kalbos. O mes žinome šį tą daugiau, vėl primygo prie taburetės sunkiai paklūstantį Valušką moteriškė ir drausmindama kaire ranka spaudė jam pečius, bet ji suprantanti, kodėl vien tik pats Hercogu vadinamo nusikaltėlio buvimas taip įaudrino jį, matyt, taip jau bus, „nes jei aš neklystu, – pridūrė ji patyliukais su atlaidžia šypsena, – jūs tik dabar užkliudėte problemos šaknį". Ji puikiai suprantanti, dabar jau moteriškė pakėlė balsą, kad visi girdėtų, o permesta Valuškai per pečius kairė jos ranka neleido tam vyrui nė krustelėti, taigi ji, nepalaužiama šeimininkė, visa tai suprantanti, ir jai esą viskas labai aišku, nes ir pati yra patyrusi, ką jaučia žmogus, pirmąkart akis į akį susiduriantis su cirku apsimetusios apgavikų gaujos tikrąja esme („su šituo Trojos arkliu, jei mano užuomina jums ką nors sako..."). „Prieš gerą pusvalandį, – griaudėjo mažame kambarėlyje skardus Esternės balsas, – mes turėjome realų pagrindą manyti, kad trupės Direktoriui nepavyks sutramdyti šito įžūlaus pavaldinio, bet, kaip jau yra sakęs ponas Hareris, tas pats ponas Direktorius, kurio tikrai negalėtume nieku apkaltinti, pats pažymėjo, kad jam pasisekė nuramdyti šitą „prie jo paties krūtinės šildytą gyvatę", tad dabar vėlgi turime realų pagrindą manyti, kad viskas pakrypo gera linkme, kitaip sakant, pabudo trupės vadovo atsakomybė, jis energingai užkirto blogiui kelią, ir netrukus tas velnio vaikas jau nebekels mums grėsmės. Ačiū ponui Hareriui, jau žinome, – aistringai ir netgi pakiliai postringavo Esternė, žodžiai visai nesiderino su jos dvasios būsena, o veikiau atskleidė jos pačios kategoriškai neabejotiną svarbą, – kas slypi už šios susibėgusios iš visų pakampių šutvės, šitos pernelyg visas

pakantumo ribas peržengusios ypatingos gaujos paslaptingumo, tik, laimei, jau viskas praėjo – štai mus pasiekė pirmoji žinia, kad cirkas išvažiuoja, todėl, aš manyčiau, nereikėtų mums toliau skleisti panikos, kaip tai darote jūs, beje, tai atleistina, – nusišypsojo ji Valuškai, – bet būtų daug geriau, jei mes visi pagalvotume, ką ir kaip iš tikrųjų turėtume daryti ateityje, nes po viso to, kas šiandien dėjosi mūsų mieste, nieku gyvu, – pasižiūrėjo ji į kampe susigūžusį poną rotušės pirmininką, – nevalia nedaryti išvadų. Aš nesakau, kad mes dabar, tučtuojau, galėtume rasti galutinį visų klausimų sprendimą, ne, – papurtė galvą Esternė, – taip teigti tikrai būtų neteisinga, bet, sėkmingai pasibaigus visiems tokiems įvykiams, galėtume konstatuoti tik šit ką: mūsų miestą, daugeliu atžvilgių paženklintą prakeiksmo ženklu („Bejėgiškumo prakeiksmas!" – šūktelėjo tuo metu kaip senas Esternės pažįstamas ponas Hareris), jau niekas negalės valdyti senais metodais!" Tokia kalba, kelianti į neregėtai dideles aukštybes, kurias vos galima užmatyti, veikiausiai buvo pradėta sakyti jau tada, kai dar Valuška nebuvo atėjęs, ir vargu ar kitas kas galėjo ja didžiuotis taip, kaip pati deganti noru tapti nugalėtoja oratorė, ir kaip tik šiame taške subalansuotas jos iškilmingų žodžių pakilumas neabejotinai pasiekė kulminaciją, tad Esternė, nugalėtojos žvilgsniu pergalingai apsidairiusi aplinkui, ją ir užbaigė – kol kas jai pakako ir tiek. Kampe susigūžęs ponas rotušės pirmininkas apsiblaususiomis akimis buvo įsistebeilijęs prieš save, dažnai ir pritariamai linksėjo galva, tačiau visa išsikamavusi jo esybė rodė, kad jame be perstojo grumiasi geidžiamas palengvėjimas ir sopulinga graužatis. Nekėlė klausimų tik pono miesto policijos viršininko pozicija, nors šią akimirką jis niekaip jos neišreiškė, tik atlošęs galvą ir prasižiojęs tebemiegojo ant lovos teisiųjų miegu, ir tetrūko vieno – jis nedavė ženklo, kad išdėstytoms mintims savo ruožtu pritaria be jokių išlygų. O štai ponas Hareris, pasiuntinys ir gerų naujienų skleidėjas, pasirengęs ir veiksmais, ir žodžiais visur ir visada stoti Esternės pusėn, bene vienintelis pamalonintas šioje „sukrečiančio turinio kalboje" ir apdovanotas tokiu dėmesiu, dar smarkiau pritarė jai (o jei būtų galėjusios kal-

bėti jo akys ir širdis, jos būtų dar daugiau pasakiusios), jo sutrikusį sujaudintą veidą buvo išmarginę įvairaus dydžio riebaliniai navikai, bet jis vis dar neįstengė tikrai patogiai įsikurti; beje, jis nė kiek neabejojo tokį pamaloninimą pelnęs atlikdamas itin didelį vaidmenį visuose šituose įvykiuose. Sėdėjo jis tvirtai suspaudęs kojas po kampine sienine drabužių kabykla, rankoje spaudė pelenine paverstą žuvų konservų dėžutę, o kita be perstojo kratė į ją cigaretės pelenus – tarsi baiminosi, kad pelenai bet kurią akimirką nepabirtų ant švariai iššluotų grindų; traukė dūmą ir vėl kratė pelenus, vėl užsitraukė ir iš apačios smailiai pasižiūrėjo į Esternę, mat pamanė, kad jų žvilgsniai turėtų nesusitikti, paskui greitai nusuko žvilgsnį į šalį ir vėl kratė pelenus. Buvo matyti – jis ir privengia, ir laukia nesulaukia, kada – anksčiau ar vėliau – jų žvilgsniai būtinai susitiks ir kad jis dabar viską atiduotų, jei tik turėtų tiek drąsos – šitaip nusikaltėlis būtinai nori pasižiūrėti nuosprendį skelbiančiam teisėjui į akis; šiaip ar taip, jis smarkiai priminė žmogų, kurį tarsi slegia slaptos nuodėmės našta, bet jis būtiniausiai norėtų tą nuodėmę atpirkti; ir jam tarytum būtų kažin kas daug svarbiau už tai, kas dedasi Turgaus aikštėje, tas kažin kas, apie kurį Esternė tegu sako ką tik nori, „jis vis tiek pritars be išlygų". Tai ir nėra ko stebėtis, kad jis per visą tą laiką, kol moteriškė kalbėjo, paprasčiausiai nepraleido pro ausis nė vieno jos žodžio, o tada, kai nuskambėjo paskutinis sakinys ir ji nutilo, jis akivaizdžiai dar norėjo pasiklausyti jos, ir buvo visai suprantama, kad jis – kai ponas rotušės pirmininkas tiesiog „apdergė" Esternės nepriekaištingai apibūdintą, jo manymu, vaizdą žeminančiomis pastabomis – įžvelgė ten ir abejonių dėl jo paties žodžių patikimumo, ir šiurkštų šeimininkės autoriteto žeminimą; tad pašoko iš vietos ir, kaip ir dera elgtis tokią akimirką, reikšdamas pasipiktinimą be žodžių, užmiršo jų rangų skirtumą ir nedviprasmiškai nepritariamai pamojavo su rūkstančia rankoje cigarete. „Bet kas bus tada, – paklausė masažuodamas smilkinius ponas rotušės pirmininkas, o paskui nervingai braukydamas pirštais per visą pliką savo makaulę nuo susiraukšlėjusios kaktos iki pat pakaušio, – jei šitas garbus ponas ims ir čia pasiliks?! Labai

atsiprašau, Hareris gali sakyti, ką tik nori, jis nėra už nieką atsakingas. Kas galėtų pasakyti, kas mus ištiks? Ir kas žino, ar mes patys nespartiname įvykių? Man neduoda ramybės ir toks dalykas: ar mes patys, kaip sakoma, labai atsiprašau, per greitai neduodame atsitraukimo signalo!..“ Tebūnie leista man dar kartą priminti pranešimą, griežtai nukirto Esternė – Valuška tuo metu pamėgino pašokti nuo taburetės, o ji vėl su nenustygstantį sūnų drausminančios motinos orumu prispaudė jį – nedviprasmišką pranešimą, kurį ponas Hareris perdavė žodis žodin čia esančios ir niekur nesitraukiančios („tikėtina, kad taip ir bus...“ – dar pridūrė ji) miesto vadovybės vardu: ponui Direktoriui buvo vienareikšmiškai pareikšta, kad „deja, neturime galimybių patenkinti“ jų prašymo dėl policijos talkinimo gastrolių metu, nors tokį pažadą dar vakar davė jau tada negalavęs miesto policijos viršininkas. Verčia susimąstyti, pabrėžė moteriškė, jau pats faktas, kurį turėtų pripažinti ir didžiausias narsuolis, kad šiame mieste yra viso labo keturiasdešimt du policininkai – tiek žmonių siųsti tramdyti galimai sukurstytos minios būtų lengvabūdiškas žingsnis, ir, „kaip jau esame girdėję iš pono Harerio, tai ir privertė jį susimąstyti“, tad ir jų, prašomų krizės komiteto, apsisprendimu tučtuojau išvykti iš miesto ji, Esternė, asmeniškai nė kiek neabejojanti, todėl nedvejojanti, kad jie ir išvyks, ir nesukels riaušių – juk, anot gandų, taip jau yra jiems nutikę ne kartą, žinoma, reikėtų nepamiršti ir to, kas būtų, jei jie neišvyktų; tačiau dirbama šita kryptimi ir be atidėliojimų. „Atsiprašau, aš mačiau tą žmogų, o ne jūs, – gynė įžeistą savo savimeilę, o gal veikiau jau Esternę ponas Hareris, – jis pasižymi tokia stipria valia, kad jam užtenka tik padaryti vieną mostą su savo cigaru, ir visi kiti nutyla kaip peliukai!“ Tikrai nuoširdžiai ačiū, pasakė nutaisiusi ledinį veidą šeimininkė, kad ponas Hareris taip karštai palaiko mano poziciją, bet ji dar prašanti vėl susitelkti prie reikalo, kitaip sakant, paklausti patį poną Harerį, ar, kalbėdamas apie savo susitikimą su ponu Direktoriumi, jis kartais nepamiršo dar ko nors pasakyti. „Tai matote, – tyliai pasakė kiek palinkęs į priekį ponas Hareris (juk, šiaip ar taip, buvo kalbama apie viešai neskelbtiną

pranešimą), – žmonės pliurpia, esą, jis turintis tris akis ir sveriantis tik dešimt kilogramų." – „Tuomet, – rūsčiai užriaumojo ant jo Esternė, – kitaip suformuluosiu klausimą, kad ir jūs suprastumėte. Ar be to, ką jau girdėjome, dar ką nors pasakė jums ponas Direktorius?" – „Tai kad... ne", – nuleido akis sutrikęs pasiuntinys ir puolė dar dažniau kratyti pelenus į konservų dėžutę. „Tokiu atveju, – pasakė trumpą akimirką pasvarsčiusi moteriškė, – manyčiau, mums reikėtų padaryti šit ką. Jūs, pone Hareri, dabar eisite į aikštę ir tuojau grįžęs pranešite, jei pamatysite, kad cirkas išvažiavo. O mes, pone rotušės pirmininke, na, taip, liksime savo vietose. Jūsų, Janošai, aš pati nuo savęs prašyčiau..." – pirmąkart ji paleido jau kone pusvalandį slėgtus Valuškos pečius, bet ir dabar dar tebelaikė jį už rankos, kad jisai, baimindamasis pono Harerio, pono rotušės pirmininko, pono miesto policijos viršininko, o dabar dar ir Esternės, tuojau nepašoktų ir neišdumtų pro duris. Jei jaučiatės, žiūrėjo į jį padrąsinamai iš visai arti namų šeimininkė, kad jau visai atitokote po tokio sukrėtimo, jūsų irgi lauktų svarbi užduotis – tokia, kokios ji, Esternė, neįstengtų atlikti ir labiausiai norėdama, nes nė už ką negalinti palikti savo posto. Pono miesto policijos viršininko, linktelėjo ji į vynu atsiduodančią lovą, būklė apgailėtina, ir ji, dar pabrėžė Esternė, tik neįsigilinus įrašytina į „dideliu mastu vartoto alkoholio" grafą, nes žmogų išsekino iš tikrųjų prislėgusi atsakomybė, užtat jis tokią nepaprastą dieną ir negalintis „atlikti savo pareigų". Tuo norėta pasakyti, paaiškino Esternė, kad šiomis sunkiomis valandomis šalia pono miesto policijos viršininko namie paliktų dviejų našlaičių nėra nė gyvos dvasios, tad reikėtų, kad kas nors pavalgydintų, nuramintų ir paguldytų „dabar, kai artėja septynios, šituos tikriausiai įsigandinusius mažutėlius", ir ji, Esternė, ir pagalvojusi apie Valušką. Čia tik smulkmena, burkavo ji meiliu balsu ir dar juokais pridūrė, kad „negalime užmiršti nė smulkmenų", ir ji būtų labai dėkinga, jei jisai suprastų, koks svarbus jos prašymas, ir pasakytų „taip" – juk pats gerai mato, kiek darbų čia jos laukia. Nekilo nė menkiausių abejonių, kad jis tikrai sakys „taip" jau vien dėl to, kad galėtų ištrūkti iš moteriškės gniaužtų, jau atrodė,

kad taip ir bus, ir jis būtų taip pasakęs, bet štai tasai vienintelis žodis taip ir liko nepasakytas – tuo metu lango stiklus iš lauko sudrebino nugriaudėjęs smarkus trinktelėjimas, primenantis sprogimo garsą, ir tarsi niekas nesuabejojo, iš kur jis ataidi, ir dar jam nenutilus šiame mažame kambarėlyje jau visi žinojo, kad kažin kas nutiko Turgaus aikštėje ir dėl to visa suplūdusi minia pašėlo garsiai šaukti, iškart visi nuščiuvo ir laukė: buvo visai tylu, trenksmas buvo nutilęs – tik ar jis vėl nepasikartos. „Išvažiuoja", – pasakė ponas Hareris taip sutrikdydamas po nutilusio trenksmo stojusią tylą, bet nė vienas jo veido raumenėlis nevirptelėjo. „Pasilieka, – pasakė prislėgtu balsu ponas rotušės pirmininkas ir tai pasakęs skaudžiai gailėjosi, kuriam galui ryžosi išeiti iš namų, – juk visai neaišku, kaip reikės pareiti, aišku tik viena – dabar jau negalės sėlinti „padaržėmis", tad nelauktai vienu šuoliu prišoko prie lovos, puolė purtyti miegančiojo kojas ir šaukti: „Pabuskite! Išsibudinkite!" Niekas nebūtų galėjęs sakyti, kad ponas miesto policijos viršininkas būtų pernelyg priešgyniavęs ir taip trukdęs įtemptai posėdžiauti krizės komitetui, pavyzdingos ramybės jis neprarado ir taip beširdiškai purtomas, tik iš lėto pasirėmė alkūnėmis į pagalvę ir vos vos pramerkęs karščiuojančias akis ir toks prisimerkęs apsidairė, o jau tuomet – keistokai tardamas žodžius – pasakė, kad čia nieko tokio, ir jis nedarys nė vieno abejotino teisėtumo žingsnio ligi tolei, kol nesulauks pastiprinimo iš apskrities, o tuomet vėl drėbėsi ant lovos ir toliau parpė – miegas jam vienintelis šansas pasveikti, todėl tučtuojau užmigo ir miegojo toliau – neseniai buvęs iš miegų išpurtytas dėl jam visai nesuprantamų priežasčių. Tik Esternė nesileido į kalbas. Rūstų savo žvilgsnį nukreipė į lubas ir laukė. Paskui labai jau neskubėdama pasižiūrėjo kiekvienam į akis, už plonų lūpų slėpė sujaudintą šypseną ir taip prabilo: „Ponai, atėjo lemtinga akimirka. Tikriausiai einame geru keliu į išsivadavimą!" Ponas Hareris vėl karštai reiškė savo pritarimą linkčiodamas galvą, ponas rotušės pirmininkas it abejonių apniktas žmogus maigė kaklaraištį ir purtė galvą, tik Valuškos nebuvo nė kiek paveikęs toks iškilmingas pareiškimas – jis tuo metu spaudė durų rankeną, ir kai šeimi-

ninkė davė ženklą eiti, jis desperatiškai prakalbo nuo durų („O kaip... ponas Estera?..") ir su susikrimtusio, užuito žmogaus veidu pirmas išėjo pro duris, o jam iš paskos šnopuodamas išrūko ponas Hareris; Valuška jautėsi taip, tarsi būtų sugriuvęs pasaulis, visi jo judesiai tarytum rodė, kad jis išėjo – kur jau dėsiesi, nes tenai nevaliojo pasilikti, bet siaubingiausia tai, kad jis nežino, kur eiti. Pasaulis jam tikrai sugriuvo, nes turėjo skaudžiai nusivilti tuo, ko jaudulio graužiamas tikėjosi iš Esternės ir krizės komiteto, juk buvo padaryta tragiška klaida („Jau viskas praėjo..." – tebeskambėjo jam ausyse vienas toks Esternės sakinys) – jaudulio apimti jie klausėsi pranešimų ne tokia tvarka *ir poną Harerį išklausė pirmąjį;* jau iš pat pradžių nepatikėjo juo ir faktiškai jo nė nesiklausė, ir kadangi jis buvo labai susijaudinęs, nepatikėjo juo, be to, moteriškė paprasčiausiai neleido visko pasakyti, užtat jis prarado paskutinį šansą prisišaukti pagalbos ir netrukus – kai Esternė ėmė nepaisyti labai pagrįstų pono rotušės pirmininko nuogąstavimo išsakymų – jis pašiurpęs staiga susivokė: niekas neįstengs paveikti kietakaktės namų šeimininkės nepajudinamos minčių eigos, tat jisai su pranašystėmis apie šiurpią Turgaus aikštės įvykių baigtį liko visai vienas. Liko vienas ir suprato, kad niekam čia nerūpi Venkheimo prospekte įsikūrusio namo gyventojo likimas, liko vienas ir bendraudamas su ponu Estera – ir tarsi kaip tik dėl to tuomet jo kambarį, kaip ir anksčiau aikštę, buvo apgaubusi didelė tyla; jis matė, kad aplinkiniai kalba, bet girdėti nieko negirdėjo, ir išvis nenorėjo nieko girdėti, juk nenorėjo nieko kito, tik kuo greičiau ištrūkti iš čionai – čia buvo atėjęs visai be reikalo, norėjo tik šalia jo žingsnių greitai pralekiančių namų kuo greičiau užgniaužti nerimą keliantį bejėgiškumą, kad jis niekaip negali užkirsti kelio prie cirko miegamosios patalpos išsakytam ketinimui ir nė už ką neįstengia su tuo susitaikyti, ir nenumano, ką daryti, kad taip neatsitiktų. Tuomet jam jau iš tikrųjų liko tik „šalia jo žingsnių greitai pralekiančių namų" užgniaužti šitą bejėgiškumą; akimirką stabtelėjo prie sodo vartų ir prislėgtu balsu užšnekino išėjusį su juo žmogų: „Pone Hareri, neikite tenai!.." (o tas nė nemanė paklausyti jo ir trumpai atsakė pakiliu balsu:

„Kokia moteris! Kokia moteris!" ir jau rūko Košuto aikštės pusėn); jis tik pasitaisė permestą per petį laiškininko krepšio diržą, nusisuko į kitą pusę ir nuo Turgaus aikštės, ir nuo tolstančio savo būsto šeimininko ir nurūko siauru šaligatviu visai į kitą pusę. Nurūko, ir vėl ėmė krypuoti pro šalį lekiantys namai ir tvoros, pats jis nematė šito karštligiško bėgimo, bet tiesiog jautė jį, nes dabar matyti išvis beveik nieko nematė – nė betono plokščių ant pėsčiųjų tako sau po kojų; šalia jo bėgo medžiai su pasvirusiais kamienais, sausos jų šakos paslaptingai plakėsi smelkiančiame iki kaulų šaltyje, šoko jam iš kelio elektros stulpai, ir viskas dūmė, ir viskas lėkė ten, kur jisai skubėjo, tik nieko iš to neišėjo, nes nei namai, nei betono plokštės, nei elektros stulpai, nei medžiai su paslaptingai linguojančiomis sausomis šakomis nenorėjo visai atsiplėšti, o jis kuo labiau norėjo priversti juos pasilikti, tuo labiau jautė, kad nė vienas jų nė nemano likti užpakaly – jie tarsi pergudrauja jį ir stengiasi užbėgti už akių. Pro akis prašvilpė ir ligoninė, ir čiuožimo paviljonas, o dar vėliau ir akmeninis Erkelio aikštės šulinys, bet jo paties galvoje vienas per kitą virstantys vaizdai sukėlė tokią sumaištį, kad jis net ir labai norėdamas jau niekaip neįstengė susivokti, ar pats neria per miestą iš tikrųjų, ar jam vis dar nepasisekė ištrūkti iš Esternės buto aplinkos, o kiek vėlėliau – tarsi ir noras atsitolinti kuo toliau nuo Hercogo ir nuo baisios Košuto aikštės galybės, ir atsidurti kuo arčiau „savųjų", jeigu jau taip netyčia galėtų nutikti, – ūmai pasijuto stirksantis prospekto ir Aštuoni šimtai keturiasdešimt aštuntųjų gatvės sankryžoje ir, nenusakomai keistai atitokęs nuo lėkimo per tokį paralyžiuojantį labirintą, susivokė stovintis prie Pflaumnės namo vartų ir tada paspaudė telefonspynės mygtuką. „Mama, čia aš... – šniokštė jis į mikrofoną ir pagaliau po daugelio ilgų signalų iš aparatą supurčiusio tarkštelėjimo suprato, kad ragelį pagaliau pakėlė, tik niekas į jį nekalba. – Mama, čia aš, tik norėjau pasak..." – „Ką tu amžinai tokiu metu dirbi gatvėj?! – staiga užkriokęs aparatas visai pribloškė Vałušką. – Aš klausiau, ką tu prasimanai tokiu laiku mieste?!" – „Didelė nelaimė, mama... – pamėgino aiškinti jis, dar arčiau prisispaudęs prie mikrofono grote-

lių, – ... ir aš norėj... “ – „Didelė nelaimė?! – vėl širdo tas balsas. – O tai tu irgi girdėjai apie ją?! Ir vis tiek tokiu metu bastaisi po miestą ir trainiojiesi gatvėse?! Tai pasakyk ir man, tiktai greitai, ką vėl čia išdirbinėji?! Sumanei visai sugniuždyti savo motiną?! Ar jau negana to, ką esi pridirbęs ligi šiolei?!“ – „Mama... mama, paklausyk... aš tik... – miksėjo į mikrofoną Valuška. – Aš tikrai... nenorėjau nieko blogo, aš tik... norėjau pasakyti, kad... kad tu gerai užsidarytumei duris ir... ir kad nieko neįsileistumei, nes...“ – „Tu prisilakei?! – šaukė jau visai netekęs kantrybės tas balsas. – Tai prisiputai, o buvai prisižadėjęs neimti nė lašo į burną! Turi nedidelius savo namelius, o vis tiek laki, tau nė tokių nereikia – prisisprogsti ir vis bastaisi! Tai šit kaip, sūnau mielas, – šnypštė traškėdamas aparatas, – tuomet šnekėsimės kitaip! Tuojau nesinešdinsi namo – čionai daugiau kaip gyvas kojos nekelsi! Supratai?!“ – „Taip, mama...“ – „Gerai įsiklausyk! Sužinosiu, ar supratai, sužinosiu, kad vėl valkiojiesi po miestą ir dar įsivėlei į kokius nešvarius darbelius, aš neapsikęsiu: susirasiu tave ir sugriebusi už plaukų parsivesiu... ir uždarysiu... žinai kur?! Taip ir žinok, tu jau turėjai suprasti: nepasiseks tau dar sykį užtraukti gėdos ant mano galvos!!!“ – „Niekur aš neįsivėliau, mama!“ – „Tu čia nesimamsėk, o greičiau nešdinkis, jau įkyrėjai iki gyvo kaulo!!!“ – „Taip... Bučiuoju, mama... Ir jau einu... Jis jau eina“ – pasakė Valuška į mikrofoną, bet niekur negalėjo rasti sau vietos – tai jis niekaip neįstengė pasakyti motinai, kaip yra baisu iš tikrųjų, užtat dar ilgokai svarstė, ar nereikėtų grįžti ir pamėginti dar kartą, kolei galų gale pats susivokė: jis nė už ką neįstengs išaiškinti motinai to, ką išgyveno ir ką pamatė, ir ką išgirdo, to, kas nutiko ir kas dar nutiks – juk nė pačiai Esternei negalėjo viso to paaiškinti. Negalės išaiškinti, nes ką besakytų apie Hercogą ir Tarną, visu tuo jie nė už ką nepatikės, o jei patikės, tai ir vėl užriaumos ant jo ir, Valuška jautė, kad nė už ką nebūtų galima sakyti, jog jo motina nei neteisi, nei pernelyg nekantri – juk ir pats vos vos įstengė patikėti savo ausimis, ir jei pats to nebūtų išgirdęs, jis būtų pats pirmasis, kuris visu tuo suabejotų ir pamanytų, ar tokių dalykų esama iš viso. Tai taip, – blaškėsi tuščiomis

gatvėmis Valuška, – Hercogas egzistuoja, ir jau vien dėl to neįmanu nieko vertinti blaiviai, ir ne melaginga iliuzija, kurią jisai skelbia, ne nežmoniškas troškimas viską niokoti, o vien pats jo buvimas perkuria šalia esantį pasaulį ir priverčia žiūrėti į viską ne pagal savo prigimtį, ir verčia patikėti: esama žemėje ir kitokių dėsnių nei tie, kuriais kliaudamiesi žmonės galėtų įvardyti jį kaip užkietėjusį apgaviką. Šita apgavystė, šitas akių dūmimas, – lėkė toliau Valuška, – šitas nežmoniškas troškimas, šitas visus klaidinantis apsimestinis ir raginantis viską griauti įtūžis, kurio tas tipas, pasipūtimo apsėstas, nė neslėpė, stojęs į akistatą su Direktoriumi, tėra vien tik jo egzistencijos dalelė, taip, tai tik dalelė, bet visai netapati su juo pačiu; o šitoks įspūdis greičiausiai susidarė dėl to, kad tokia ypatinga jo esybė – veikiausiai tikrai nieko to nebūtų buvę, jei ne tas šiurpą varantis jo išskirtinumas: niekas neturėjo nuovokos nei apie jo mastus, nei apie tai, kas už viso to slypi, o apie tuos dalykus iki pat šiolei buvo sprendžiama tik iš paskirų atsitiktinių nusistebėjimų, ir niekas nebuvo suvokęs nieko tikro. Jis rūko iš vienos gatvės į kitą, ir vėl nė nežinia kiek kartų jo atmintyje atgijo Hercogo žodžiai, tik jam nekilo nė menkiausios abejonės, kad pono Direktoriaus nuomonė teisinga be jokių išlygų, o visi tie Hercogo išvedžiojimai tėra tik piktavalio apgavystės, taip pat jau buvo supratęs, kad šitas neabejotinai paslaptingiausias trupės narys nėra tik paprasčiausias sukčius, kurstantis lengvatikystę, kad galėtų valdyti savo šalininkus ir tuo mėgautis. Tos keistos frazės jam, visai kitaip nei ponui Direktoriui, buvo kažin kokie šiurpą varantys gelmenys, o primityvi vertėjo vengrų kalba tarsi gurino tas frazes luitais ir darė jų skambėjimą nepaprastai svetimą ir neregėtai šiurpų, tuose jo žodžiuose slypėjo gelmė ir neišvengiamybė ar veikiau jau... kažin koks nevaržomas ir neišmatuojamas akiplėšiškumas: ginčytis su tokiu primityvaus mąstymo tipu būtų tuščias reikalas. Tikrai tuščias reikalas, nes Hercogas buvo radęsis kaip ir iš daiktų šešėlių – jam jau negalioja regimojo pasaulio dėsniai, buvo tiesiog neįmanu patikėti pačiu tokiu dalyku ir jį suvokti, iš to tipo sklido bet kokį priešinimąsi palaužiantis spinduliavimas, ir visa tai

buvo galima paaiškinti išimtiniu jo autoritetu tarp „savųjų", jo rangu – cirke rodomas paprasčiausias luošys vargu ar galėtų tokį turėti. Toks ketinimas tuščias ir beviltiškas, – jau iškart lėčiau lėkė pro šalį namai, medžiai, betono plokštės ir elektros stulpai, – ir suprasti šitą protu nesuvokiamą dalyką, ir su juo susitaikyti, – vėl sušmėžavo jam akyse skvarbūs Turgaus aikštėje sustojusių žmonių žvilgsniai, – su tuo šiurpiu paliepimu suniokoti visą miestą, tad ir galėtų (tuomet jis visai nieko neįtarė ir dėl to atkreipė visų jų dėmesį!) įsilaužti į pono Esteros namus, o jis absoliučiai nieko nenutuokia apie tokį smurtą ir visiškai negali apsiginti, na, taip, – viskas šalia jo galutinai sustojo ir nė nekrustelėjo, – jam pasirodė, nė už ką nevalia su visu tuo taikstytis ir bejėgiškai žiūrėti į tokius dalykus. Vėl jam pasirodė – lyg ir sučireno paukščiai, ir paskui iš naujo jį apėmė baimė, taip ir sustojo toks šiurpo krečiamas ir suvokė negalintis padaryti nieko kito, tik visiems kitiems pasakyti: „gerai užsidarykite langus ir duris ir nekelkite kojos iš namų". Šitai jis pasakysiąs visiems, ryžosi Valuška, sakysiąs ir ponui Esterai, ir „Pėfeferyje" susibūrusiai brolijai, ir geležinkelio stoties skirstymo sandėlio tarnautojams, ir naktį viešbutyje budinčiam durininkui – įspėsiąs visus visus, taigi ir pono miesto policijos viršininko vaikiūkščius: ūmai prisiminė juos ir apsidairęs susiprato sustojęs kaip tik tos gatvės sankryžoje, tai ir galutinai apsisprendė pavojų skelbti kaip tik nuo jam patikėtų vaikų – tik jau paskui aplankysiąs ir savo mokytoją, ir visus kitus. Ponas miesto policijos viršininkas buvo puikiai užsimaskavęs komunalinio namo antrame aukšte – nebuvo nė menkiausio ženklo, kad kaip tik tenai gyvena toks žymus asmuo: nuo namo sienų buvo nutrupėjęs kone visas tinkas, kažkas buvo nušvilpinęs didelį stogvamzdžio gabalą, o vartai patys sakė, kad nėra reikalo jų atidaryti ir uždaryti – jie neturėjo rankenos. Prie laiptinės durų reikėjo eiti per suverstas šiukšlių krūvas, kelią prie namo nuo šaligatvio pusės, gal ir netiesiogiai, buvo pastojusi tenai pamiršta geležies sija – taip namas atrodė iš lauko, o iš vidaus irgi buvo ne ką geriau – laiptinėje Valuška pateko į tokį smarkų skersvėjį, kad uniforminė jo kepurė su snapeliu tučtuojau nuskriejo nuo

galvos,tarsi pati gamta būtų sumaniusi įspėti, kas čia yra tikrasis šeimininkas. Jis kopė betoniniais laiptais, o skersvėjis nė kiek nerimo, tik darėsi vis labiau neprognozuojamas – kartais visai nepūtė, o kartais puolė auką su nauja jėga – tai jis turėjo pasiimti kepurę į ranką ir kvėpuoti daugiausia pro nosį, o užlėkęs į antrą aukštą, taip spaudė durų skambučio mygtuką ir taip laukė, kolei atidarys duris, tarsi būtų bėgęs nuo tikriausio uragano. Niekas neatidarė jam durų, veikiai aprimo ir birbiančio skambučio garso sukeltas išgąstingas kojų trepsėjimas, tai jis ir vėl spaudė mygtuką, paskui dar kartą paspaudė, ir dar, ir dar, ir jau buvo pamanęs, kad tame bute bus nutikusi kokia nelaimė, bet štai tuomet išgirdo sukamo spynoje rakto traškėjimą, paskui vėl kojų trepsėjimą, ir vėl tyla... Bute – krito į akis į jo voliuku išdažytų gėlių raštais sienų apačią įsimetusios didžiulės šlapiavimo dėmės – buvo šilta, net karšta, jis kasėsi per siaurą prieškambarį pro suverstų ant grindų švarkų ir striukių, laikraščių ir batų barjerus, žvilgtelėjo į virtuvę ir svarstydamas, ką galėtų reikšti toks keistas sutikimas, galų gale prasibrovė į svetainę, ir tada sustiręs jo kūnas pasiuto taip tirtėti, kad jis neįstengė pratarti nė žodžio. Pasitaisė per petį permestą laiškininko krepšį, atsisagstė apsiaustą ir, kad bent kiek nuslėptų savo tirtėjimą, puolėsi trinti sušalusias rankas. Tuomet ūmai dingtelėjo – tarsi stovi atsistojęs jam kas už nugaros. Įsigandinęs apsigręžė – jis tikrai neklydo: svetainės tarpdury stovėjo du vaikiūkščiai – nepratardami nė žodžio, nė nekrustelėdami iš apačios spoksojo į jį. „Šit kaip! – šūktelėjo Valuška. – Jūs mane išgąsdinot!" – „Manėm – tėtis pareina..." – teisinosi vaikiūkščiai nenuleisdami nuo jo akių. „Kai tėtis pareina, irgi slepiatės?" Vaikiūkščiai nieko neatsakė, tik įsitempę ir nutaisę rimtus veidus spoksojo į jį. Vienas jų atrodė gal šešerių, o kitas – aštuonerių metukų, mažesnysis buvo šviesiaplaukis, o didesnysis juodbruvas, abu buvo įsistebeiliję į jį pono miesto policijos viršininko sagas primenančiomis akimis, o vilkėjo veikiausiai išaugtus kaimynų vaikų drabužėlius, nes marškiniai, o ypač kelnės, buvo tokie skalbti nuskalbti ir tokie dėvėti nudėvėti, kad jau buvo sunku pasakyti, kokios jie spalvos. „Žinote, – sutriko Va-

luška, nes juto, kad vaikiūkščiai ir įsistebeilijo į jį, ir paprasčiausiai juo nepasitiki, – šiandien jūsų tėtis vėlai grįš namo, tai paprašė mane paguldyti... paguldyti jus... man jau metas eiti, bet labai svarbu, – vėl suvirpėjo jis visas, – kad gerai užsidarytumėte duris, kai aš išeisiu, tada tegu skambina kas tik nori – nieko neįsileiskite... Žodžiu... – sutriko jis dar labiau, nes abu vaikai nė nekrustelėjo, – reikėtų eiti gulti." Apsičiupinėjo apsiaustą, atsikrenkštė – vaikiūkščiai nenuleido nuo jo akių, o jis nenorėjo, kad jie taip įsistebeilytų, dėl to kamavosi ir visai nenutuokė, ką su jais daryti, tai pamėgino jiems nusišypsoti, ir štai tada mažesnysis kiek atlyžo, išdrįso prisėlinti artėliau ir paklausė: „O ko tu prisikrovęs į savo krepšį?" Klausimas taip apstulbino Vališką, kad jis pats pirmiau atsegė krepšį, pasižiūrėjo į jį ir jau tik tada atsitūpęs parodė jį vaikiūkščiui: „Tik... laikraščiai. Toks mano darbas – išnešioju laikraščius po namus." – „Laiškininkas!" – nuo slenksčio paaiškino didesnysis parodydamas mažesniajam išmanančiojo pranašumą, tačiau neslėpdamas ir susierzinimo. „Nieko sau laiškininkas! – šiurkščiai nutildė didesnįjį jaunėlis. – Kvailys jisai, tėtis irgi taip sakė, – tada vėl atsigręžė į užėjūną ir tiriamai jį nužvelgė. – Tai... ar tu tikrai kvailys?" – „Visai ne! – papurtė galvą Valuška ir atsistojo. – Aš visai ne kvailys, turėtum ir pats pamatyti, jei atidžiau žiūrėtum." – „O gaila", – išgirdęs tokius žodžius perkreipė lūpas mažesnysis. – Aš tai norėčiau būti kvailys – galėčiau pasakyti karaliui, kokia sumauta jo karalystė." – „Nesąmonė!" – pašaipiai perkreipęs veidą drėbė iš už nugaros didesnysis, o Valuška, norėdamas įgyti nors ir nedidelį jo palankumą, paklausė: „Argi? O kuo tu norėtum būti?" – „Ar aš? Aš... tai tikras policininkas, – atšovė išdidžiai, bet lyg ir nenoriai didesnysis – taip kalba žmogus, be ūpo išklojantis svetimiesiems savo ketinimus. – Aš tai sukiščiau į cypę visus, – sukryžiavo ant krūtinės rankas ir atsirėmė nugara į durų staktą didesnysis, – visus girtuoklius ir kvailius." – „Girtuoklius tai ir aš!" – karštai pritarė mažesnysis, o jau tada abu pašėlo šaukti „Mirtis girtuokliams!" ir šokinėti ratu apie užėjūną. Valuška susivokė, kad reikėtų pasakyti vaikiūkščiams ką nors tokio, kas padėtų įgyti

jų palankumą, priverstų paklusti juos, ir jie pagaliau eitų miegoti, bet neįstengė sumanyti nieko tokio, tai tik užsegė tabaluojantį prie šono laiškininko krepšį ir vėl pamėgino jiems nusišypsoti, o tuomet priėjo prie lango, pasižiūrėjo į tamsią gatvę, ir nusmelkusi mintis visai išvedė jį iš kantrybės – jis jau senokai turėjo būti nuėjęs į pono Esteros namus. „Šit kas, – susikišo iš po kepurės išlindusius plaukus Valuška, o jo rankos tirtėjo nuo susijaudinimo, – man jau metas." – „O aš ir uniformą turiu!" – rėžė didesnysis, o pamatęs, kad Valuška susirengė eiti ir jau suka prie durų, dar pridūrė, – jei dėdė netiki, galiu ir parodyti!" – „Aš irgi! Aš irgi!" – klykė striksėdamas mažesnysis – ir mėgdžiodamas posūkį darantį automobilį birbdamas nurūko didesniajam iš paskos. Valuška niekaip neįstengė išsigelbėti – vos spėjo nužengti porą žingsnių per prieškambarį, durys jam už nugaros atsidarė ir vėl užsidarė: vaikiūkščiai jau buvo užbėgę jam už akių ir sustoję priekyje pagal karišką komandą: „Ramiai!" – šypsodamiesi nenuleido nuo jo akių. Abu vilkėjo tikrais policininkų švarkais; mažesniojo švarkas siekė grindis, o didesniojo – kelius, ir jei kas būtų juos komiškai nupiešęs, į tokį švarką būtų sutilpę, kaip įprasta sakyti, trys tokie vaikėzai – ir vienas, ir kitas švarkas buvo ir taip sumaniai sukirptas, ir taip atitiko proporcijas, kad vaikiūkščiams neliko nieko kito, tik paūgėti, kolei jų ūgis atitiks švarkų matmenis. „Ką tu pasakysi... iš tikrųjų", – pagyrė vaikiūkščius Valuška ir jau taikėsi žengti prie durų, bet niekur taip ir nenuėjo, nes mažesnysis tuomet atkišo už nugaros slėptą dėželę ir pažvairavęs iš apačios tik tiek tepasakė: „Pasižiūrėk!" Valušką apstulbino nusmailinta lazdelė – su ja, kaip išgirdo, „priešui išdursime skis", ir tuojau dar buvo pareikšta, kad švediškas skutimosi peiliukas geriau tinka, „jei reikia perrėžti priešui gerklę", ir galų gale buvo konstatuota, kad užtektų net ir pusės buteliuko stiklo aiženų – nuo jų, slapčiomis subertų į gėrimą, priešas „užverstų kojas". „Nesąmonė! Aš daviau jam viską, o darželinukai!.. – nuo virtuvės durų paniekinamai prašneko didesnysis. – O gal dėdė norėtų pamatyti ką nors įdomesnio? Prašom pasižiūrėti čia!" Vaikiūkštis iš švarko kišenės išsitraukė tikrą revolverį.

Padėjo jį ant delno, paskui pamažėle suspaudė pirštais – Valuška nė pats nepajuto, kaip ėmė trauktis nuo vaikų ir vos vos išlemeno: „O... o... iš kur tu jį gavai?!." – „Tai visai nesvarbu!" – gūžtelėjo pečiais vaikiūkštis ir pamėgino sukti ant smiliaus užnertą ginklą, bet jam nepasisekė – pasuko pernelyg smarkiai ir pistoletas baisingai trinktelėjo į grindis. „Labai norėčiau, kad man jį..." – tiesė ranką į ginklą persigandęs Valuška, bet vaikiūkštis buvo už jį mitresnis – nustvėręs pistoletą atgręžė vamzdį į Valušką. „Tai labai pavojinga... – lemeno Valuška, dengdamas veidą rankomis ir šitaip gindamasis, – šitaip nežaidžiama... – nejučiomis traukėsi jis prie durų, į jį nutaikytas pistoletas nė nekrustelėjo, o abu vaikiūkščiai spigino jį akimis lygiai taip, kaip ir nuo svetainės slenksčio spoksojo į jį atėjusį. – Gerai jau, gerai... – spaudė jis durų rankeną už nugaros, – aš ne juokais išsigandau... Bet... dabar jau... – atidarė duris Valuška, – padėk jį ten, kur buvo, kad tėtis nesupyktų... Ir eikite gulti... – išsmuko jis pro praviras duris, – ir būkite paklusnesni, laikas miegoti... – pagaliau patyliukais uždarė dvivėres duris ir apstulbęs murmėjo veikiau jau tik sau pačiam, – gerai užsidarykite duris ir nieko neįsileiskite..." Jis girdėjo – už durų nuaidėjo juokas, jis išgirdo, kaip spynoje sutraškėjo raktas, tada jis čiupo į ranką uniforminę laiškininko kepurę su snapeliu ir pasileido klupsčiomis žemyn, tebepūtė pašėlęs skersvėjis. Jam akyse tebestovėjo anos dvi poros nemirksinčių spiginančių akių – niekaip neįstengė ištrūkti iš skvarbių, kiaurai veriančių jų žvilgsnių spindulių, sulaukėjusiose jų valdose jį nuolatos degino karštis, o dabar, išėjusį į lauką, jį krėtė drebulys. Purtė drebulys, o lauke spigino smelkiantis iki kaulų speigas, purtė drebulys ir nuo minties, kad toks žiaurumas ir šaltakraujiškas cinizmas, kaip tų dviejų vaikiūkščių, jam visiškai nepakeliamas. Persimetė krepšį per kitą petį, užsisagstė apsiausto sagas ir vis tiek juto, kad niekaip nepasiseks atsikratyti šito nesmagumo, tad pamėgino negalvoti apie nukreiptą į jį pistoletą, apie patyčių pritvinkusį kikenimą už durų ir susitelkti tik į viena: kaip kuo greičiau pakliūti į namą Venkheimo prospekte. Bandė negalvoti apie nesmagius dalykus, bet jam akyse vis stojosi abu

vaikiūkščiai su didžiuliais policininkų švarkais, ir ūmai jį tvilktelėjo nubudusi sąžinė: juk greičiausiai paliko vaikiūkščius su užtaisytu ginklu, ir tuomet jau jam nedavė ramybės mintis, ar vis dėlto nereikėtų grįžti į miesto policijos viršininko namus, bet netrukus svarstymus lyg vėjas nupūtė: įsukęs iš Arpado gatvės į prospektą, pamatė netoliese, kone pačiame miesto vidury, viršum namų lyg ir raudonuojantį dangų. O jau tada, dilgtelėjus jėgas pakertančiam siaubui, kad „gal jau padeginėja", vienu akimoju pranyko negalia, ir jis jau įstengė nebegalvoti apie savęs kaltinimą ir vidinę graužatį; tuomet apkabino ranka krepšį, kad tabaluodamasis taip nedaužytų šono, ir pro sprunkančias jam iš kelio kates nudūmė pono Esteros namų linkui. Skuodė kiek įkabindamas, o prilėkęs namus išskėtė rankas ir sustojo prie vartų, ir tada dar likusiu blaiviu protu suvokė, kaip pergąsdintų visai nieko nenutuokiantį savo mokytoją, jei dabar taip nelauktai įgriūtų į jo namus – taip ir liko stovėti prie vartų, tačiau desperatiško ketinimo neatsisakė: prisiartintų kas nors įtartinas – jis pats apgintų nieko neįtariantį šio namo gyventoją. Neturėjo nė menkiausios nuovokos, kaip reikėtų jį ginti, ir gana ilgai tebemanė, kad tas sunkiai suvokiamas puolimas turėtų būti ne kas kita, o paprasčiausias padegimas (čia būdamas neįstengė sumanyti nieko kito) ir dėl to kraustėsi iš galvos. Vienoje vietoje dangus buvo iš tikrųjų paraudęs, tad Valuška, pasirengęs šuoliui, siuvo pro vartus ir į vieną, ir į kitą pusę – keturi žingsniai į dešinę, keturi į kairę ir nė kiek toliau nei į vieną, nei į kitą pusę, tarsi žengęs penktą žingsnį būtų pajutęs, kad kitas nesaugomas *kraštas* pražus neperregimoje tamsoje. O tolesni įvykiai klostėsi pernelyg greitai, ir visa, kas nutiko, sutilpo į vieną akimirką. Veikiai išgirdo žingsnius – tarsi žemę būtų trypę artėjantys šimtai išvargusių aulinių ir kariškų batų. Netoliese sustojo visas būrys, vyrai neskubėdami apsupo jį. Jis nenuleido akių nuo jų rankų, nuo jų trumpų bukų pirštų ir įsigeidė jiems ką nors pasakyti. Tuomet jiems už nugarų pasigirdo prikimęs balsas („Palaukite!"), ir Valuška iš pilko milelio striukės atpažino, kas buvo tasai vyras, nereikėjo pasižiūrėti nė į veidą – tuojau suprato, kad tasai, prieisian-

tis prie jo per vienoje vietoje prasivėrusį apsupties žiedą, bus ne kas kitas, o aikštėje popiet sutiktas draugas. „Nėra ko bijoti. Eisi su mumis", – pasakė tasai patyliukais pasilenkęs jam prie ausies ir apkabino Valušką per pečius. Jis neįstengė pratarti nė žodžio ir nuėjo su jais, tasai kitas irgi nieko nepasakė, tik pasilenkęs jam per petį pastūmė laisva ranka kažin ką tolyn, o tasai iš kitos pusės – jam nusiviepęs – pabandė tamsoje prasibrauti arčiau Valuškos. Girdėjo Valuška – jam už nugaros žemė dunksi nuo šimtų pavargusių žingsnių, jis matė, kaip persigandusios valkataujančios katės sprunka nuo tylutėliai pakeliamų geležies strypų, tik jausti nieko nejautė – vien tą ranką sau ant peties ir tai, kaip jį drauge velka žieminių kailinių kepurių ir aulinių batų knibždėlynas. „Nėra ko bijoti", – vėl pasakė tasai kitas, Valuška skubomis linktelėjo ir pažvelgė į dangų. Pakėlė akis ir ūmai pajuto, kad dangus ne savo vietoje, pakraupęs žvilgtelėjo aukštyn dar kartą ir išsyk suprato – neliko visai nieko dangaus vietoje, o tada jau nunarino galvą ir sliūkino tarp visų tų aulinių batų ir aukštų kailinių kepurių, ėjo kaip žmogus, staiga supratęs, kad veltui tik žvalgosi: jau nebėra to, ko jis ieško – viskas jau nugarmėjo skradžiai žemę, šitos eitynės, smulkmės sąmokslas.

„Smulkmės sąmokslas. Menkysčių", – vis dar smarkiai nerūstaudamas konstatavo Estera ir tą lemtingą gyvenimo vakarą tarsi atsiplėšė nuo savo nevėkšliškumo, mat baigdamas sunkią užsibarikadavimo operaciją jau ar dvidešimtą kartą kirto sau plaktuku per nagus. Gniaužė maudžiančius pirštus ir vis žvalgėsi po sukaltų ant lango visokiausių lentų chaosą, jis darbavosi taip apverktinai negrabiai, kad jau niekas nebūtų įstengęs jam padėti, tad panoro vengti bet kokių tolesnių skausmingų potyrių ir tarė pats sau, kad savo gėdai per ilgus dešimtmečius neišgalėjo prapruti nė tiek – deramai įkalti vinį, ir štai dabar tas jo triūsas neabejotinai artėja prie pabaigos. Grįžęs namo ir keletą minučių atsipūtęs, susineštas medienos atliekas kūrenimui sukrovė tarp

knygų lentynų, išsirinko vieną tokią daugmaž tinkamą lentą ir – kolei rimtai svarstė, ar nereikėtų imtis kokių smulkesnių pataisų, kurių nelauktai prireikia dėl nereikalingo protingo buvimo, maždaug per tris valandas susiklosčiusią minčių eigą, nušluojančią viską, kas buvo anksčiau, būtų galėjęs, taip jam pasirodė, pavadinti „net ir revoliucija" – ant likusio paskutinio lango priderino tą lentą prie kitų glaudžiai viena šalia kitos sukaltų visokiausių lentpalaikių ir vėl užsimojo plaktuku, ir jis taip tikėjosi pataikyti tiesiai į vinį, kad iš to didelio noro net kandžiojo sau lūpas, bet štai tuojau nuleido plaktuką, nes susivokė: vien tiktai ketinimo anaiptol neužtenka, kad smūgio jėga ir kryptis iš tikrųjų pasisuktų į ten, kur ir reikia. „Derėtų įvaldyti įnagio daromą lanką iki vinies galvutės..." – sumąstė trumpai pasvarstęs ir, grįždamas prie minties apie „smulkesnes pataisas", aptalžyta kairiąja ranka iš visos sveikatos prispaudė lentą prie lango rėmo, o dešiniąja narsiai kirto plaktuku. Šįkart nenutiko didesnės bėdos, tik vinis kiek pasidavė į vidų; kaip tik dabar jį apniko tarsi ir racionali idėja, kad šiaip jau nuolat nė nežinia kur nukrypstantį dėmesį toliau derėtų sutelkti į vadinamąjį plaktuko daromą lanką, ir dar pamanė, kad būtų net geriau, jei išvis liautųsi kalinėti. Kuo toliau, tuo labiau plaktukas neklausė rankos, naujų mėginimų pasekmės darėsi vis labiau nenuspėjamos, tad jau po trečio bandymo ir pats norom nenorom susigriebė: jis tikrai tris kartus iš eilės nekirto plaktuku pro šalį, bet taip nutiko anaiptol ne todėl, kad buvo įtempęs dvasines jėgas, o vien tik dėl laimingo atsitiktinumo, arba, kaip jis pats mintyse formulavo, „dabar malonė padarė pertraukėlę nuolatos talžomiems mano pirštams"; o nesėkmė leido padaryti tokią išvadą: kai žiūrima tik į pageidaujamą įnagio judėjimo kelią, visuomet tame norimame kelyje pasitaiko klaidų, nes valdyti plaktuko daromą kelią nereiškia nieko kita, dar pridūrė – vargu ar taip reikėtų žiūrėti į tuo metu dar nepakankamai įsisąmonintą operacijos reikšmę, bet taip tiesiog būtina vertinti nuostatą, darančią įtaką likimui, – su jam būdingu kalbos įmantrumu, „kaip pasvajoti apie ką nors tokio, ko dar nėra, negu numatyti ką nors, kas tik dar

bus, šitaip įprastai ir vėl padaryti tokią klaidą, kurios NEDERĖTŲ daryti po šešiasdešimties metų kvailiausių paklydimų", kai jam einant paskutinius metrus iki namų vis dėlto pasimatė... Tai buvo akimirka, kai kažin kas šnibžtelėjo: jis garantuotai gerai padarys, jei skirs daugiau jėgų šitam klausimui, taip, daugiau jėgų, pasakė pats sau Estera, ir tarsi pasuko prie akivaizdesnių dalykų nė pats nenutuokdamas, kad toksai jo nutolimas tereiškia priartėjimą prie visą jo esybę apėmusios menkesnės taip nusakomos dilemos: kaip absoliutus protingo buvimo stygius neeliminuoja praktiško racionalumo, šitaip tarsi sukama prie apčiuopiamesnio dalyko. Taip sumanė: reikalai ir šiaip pašliję, tačiau nereikėtų taip jau visai atmesti ir į plaktuko daromą lanką sutelkto pasvarstymo, mat nesėkmės priežastis, dabar jam taip pasirodė, „yra ne turinio, bet neabejotinai metodologinis" paklydimas; užtat, žvilgsniu siūdamas nuo rankoje nekantriai siūbuojamo plaktuko iki vinies galvutės, pirmąkart įdėmiai pasižiūrėjo, ar esama kokio nors šito minėto lanko taško, į kurį susitelkus būtų galima iš tikrųjų valdyti operaciją, kad paskui – juk itin greitai aptiko net du tokius taškus – neliktų nieko kito, tik nuspręsti, kuriuo iš tų dviejų būtų galima pasikliauti. „Įsmeigta į medį vinis nejuda, tik plaktukas keičia padėtį..." – sumetė jis, žvilgsniu perbėgdamas lubas, ir iš to sumąstymo piršosi abejonių nekelianti išvada, kad kaip tik dėl to reikėtų įdėmiau stebėti plaktuką, o kai jis pagal tokią aiškią argumentaciją vėl pabandė akimis lydėti plaktuko galvutę, jo veidas tuojau persikreipė – pats pamatė, kad iš tikrųjų tvirčiau laiko plaktuką saujoje, bet ir dabar geriausiu atveju tik kas dešimtas jo smūgis pataiko į vinį. „Reikia žinoti, – tuomet patikslino jis, – kur aš noriu pataikyti... Svarbiausia tai, – įsikibo jis šitos idėjos, – ką aš noriu sukalti!" – ir kaip žmogus, veikiai suvokęs, kad pagaliau įsimušė į tikrą kelią, žvilgsnį nukreipė tiesiog į tikslą ir drąsiai užsimojo dar kartą. Pataikė ten, kur ir norėjo, ir pasimėgaudamas tarė sau, kad taikliau jau niekas nebūtų smogęs, ir kad nekiltų abejonių, ar tikrai jau įvaldė taiklų judesį, iškart mikliai taip daugmaž susidėliojo iki šiol trūkstamą papildomų veiksmų seką. Susivokė, kad iki šiolei netikusiai laikė įnagį, nes jį

šiaip jau laikyti už koto galo daug patogiau, o tuomet sumetė, kokia turėtų būti smūgio jėga ir koks nuotolis, iš kurio „dera užsimoti", ir štai pagaliau šią daug naudos davusią akimirką sumojo: nykščiu prispaudus apatinį kalamos lentos galą prie lango rėmo visai nėra reikalo užgulti jos visu kūnu... Šitaip prisiderino judesys prie veiksmo, tad nereikėtų stebėtis, kad po viso to paskutinės dvi lentos itin mikliai atsirado savo vietoje, o jau vėliau jisai, sumanęs pasižiūrėti, ką nuveikęs, apėjo visą namą ir vėl grįžo į blyškios lempos šviesoje skendintį koridorių, padaręs ne šiaip sau kokių atsitiktinių ir anaiptol ne smulkių pataisymų, ir turėjo apgailestaudamas tarti sau, kad kaip tik tada, kai jau galėtų pasimėgauti džiaugsmu, ką tik apėmusiu dėl tokio sprendimo, jis galutinai pabaigė langų apkalimo darbus. O juk neabejotinai dar būtų mielai tauškinęs plaktuku, nes iš tikrųjų jį buvo „ką tik apėmęs džiaugsmas dėl tokio savo sprendimo", na, taip, sprendimo, nors ir kone paskutinę minutę, bet, šiaip ar taip, išvedusio jį iš ilgas valandas trukusio nesusigrabaliojimo, kai buvo pakliuvęs į įnagio daromo lanko, vinies storgalio ir plaktuko galvutės apačios labirintą ir nuėjus tokį painų kelią iki galo žaibiškas atsitokėjimas, koks ypatingas yra tas metodas, kurį pasitelkęs, nors ir nelabai nutuokdamas, koks jis, prisikasė iki šitos šiaip jau primityvios operacijos menkutės paslapties įminimo ir sudirgusiu protu atitaisė tai, ką tą akimirką, kai peržengė savo namų slenkstį po jį taip sukrėtusios iškylos, buvo įvardijęs kaip „tik šiandien gimusį visai lengvutį Esterą" ir suformulavo „revoliucinį metodą", neigiantį niekingai menką mąstymo vaidmenį. Atsitokėjimas buvo žaibiškas, tikrai taip, bet kaip jau paprastai nutinka, ankstesni įvykiai irgi nebuvo praėję kaip niekur nieko, juk pirmiau jam, tik sumaniusiam apeiti visus namus, tokios pastangos atrodė be galo juokingos, mat šiaip jau saugodamas kairę ranką nuo tolesnių talžymų, jis puolėsi atlikti šitokią menkutę užduotį pasitelkdamas visą proto sunkiąją artileriją, ir, vos kibęs į darbą, tikrai be reikalo koncentravo kiaurai smelkiančią įžvalgumo galią, o šiaip jau, nors tai ir juokinga iki iškritimo, visa tai ir buvo tikrosios pasinaudojimo įnagiu ankstesnės paslapties bene ne-

aiškiausias keblumas, deramas mokėjimas su juo dirbti, bet juk tai iš pat pradžių turėjo nuvesti prie nepriekaištingos lentų kalimo technikos. Vėl mintyse atkūrė paskiras dėl pernelyg didelio uolumo nueitas kryžiaus kelio stotis ir tuomet jau niekaip neįstengė išsklaidyti vis dar veikiau iš įprastos dvasios būsenos kylančio įtarimo, kad galutinį rezultatą lėmė ne racionalus jo veikimas, nes kai veiklumas apčiuopomis iš karto atskyrė jam būdingą tvirtą intelektualinį apsišarvavimą, arba, jo paties žodžiais tariant, „viskam pasiryžusio kovotojo kariškose operacijose pastebimą kreipiamąją jėgą", nuo „įsigaliojančių pataisų grandinės" jis ėjo anaiptol ne prie bandomųjų plaktuko smūgių, bet prie tokio visiškai nevaldomo ir kas akimirką su besikeičiančiomis būtinybėmis nuolat susijusio lankstaus vadovavimo, atliepiančio jo dvasinius siekius, nors ir buvo nieko nenutuokiama apie juos. Bent jau taip atrodo, susumavo jis, palyginti didžiulė šito reikalo svarba, o sprendžiant susijusį su juo iš pažiūros menką uždavinį, nugalėjo racionalus protavimas, nepaprastas mokėjimas pasinaudoti lanksčiomis kombinacijomis, ir nebuvo jokių ženklų, kad atrastas metodas būtų buvęs klaidingas, o išradingais variantais pasinaudoti prispyrė ne jo „žėrinti logika", bet išaiškinimo linkme judantys vis nauji tiriamieji judesiai – niekai; tada Estera apėjo visą namą ir apžiūrėjo, ar nereikėtų kur nors stipriau pritvirtinti menkiau prikaltos lentos, bet, kaip atrodė, taip ir neprireiks griebtis plaktuko; juk viskam vadovaujanti mašinerija, su tikrove koreliuojanti visa ta sklandžiai veikianti mūsų organų sistema – dabar jau jis žengė į virtuvę – įsispraudsdama tarp veiklaus proto ir komandas vykdančios rankos, tenai slypi taip, kaip „regėjimas slypi tarp matančių akių, jei iš viso taip galima sakyti, vaizdas apie regėjimo prigimtį yra grynasis pažinimas". Lyg ir susidarė įspūdis, kad laisvai pasirenkami svarstymai, susipynę su idėjomis, lėmė bandymo, aprėpiančio įnagio daromą lankstą iki plaktuko galvutės ir tą galvutę iki vinies, eigą, o štai pats reikalas, dabar jis apžiūrėjo tarnaitės kambario prie virtuvės du mažučius langelius, ištisa bandymo eiga su visais įmanomais variantais, su begalinį tikslumą skatinančiu galimybių bloku,

arba, šiurkščiai viską supaprastinus, tasai pats bandymas ir sąlygojo visus „laisvai pasirenkamus svarstymus", kurie nebuvo nei laisvi, nei leidžiantys ką nors pasirinkti, nes pati įvykių eiga prispyrė eiti tik ten, kur leidžiama, ir vienintelė užduotis tebuvo šitų bandymų stebėjimas ir vertinimas, ir dėl to vėliau („kiek per griežtai formuluojant..." – kiek per griežtai mintyse formulavo Estera) procesas bus žaibiškai humanizuojamas ir puoselėjamas įsitikinimas, kad net ir padarę niekingai menką atradimą – sakykim, kad ir tokį: radę nepriekaištingą vinutės įkalimo metodą – su „žėrinčiu" protu, su „iškilniu" nuovokumu mes laikome savo rankose vedančius į jį žingsnius. Taip nėra, vingiavo kelias per Valuškos kambarį į saloną, mes tarsi nieko ir nelaikome – tai mus laiko rankoje tas, kurio tariamai turima valdžia niekas ir neabejoja, bent jau kolei mūsų didesnių dalykų trokštančios galvos atliepia kuklią jo užduotį, kurią būtų galima įvardyti ir kaip stebėjimą bei vertinimą, o visa kita, paspaudė jis tuo metu salono durų rankeną, o visa kita, šyptelėjo Estera, jam jau nepriklauso – ir užsimerkęs staiga pastiro ant slenksčio kaip žmogus, kuris po baisaus apakimo ūmai žvilgteli į realių santykių karalystę ir tarsi pamiršta reginį, matomą pro atidarytas duris. Išvydo milijardus dalykų, lūkuriuojančių nerimą keliančių begalinių pokyčių, – tarp jų klostosi rūstus dialogas be pradžios ir be pabaigos, išvydo visą milijardą atskirų atskiriausių dalykų, milijardą priklausomybių ir milijardą kintančių daiktų; milijardą nuolat siejamų vienos vienintelės priklausomybės, o šioje vienintelėje priklausomybėje pamatė ir visas kitas, kovingą susisaistymą tarp to, kas priešinasi – nes egzistuoja, ir to, kas siekia pralaužti šį priešinimąsi, nes pats norėtų toksai būti. Ir išvydo patį save šitoje prisotintoje gyvoje platybėje, neseniai buvusį save patį priešais paskutinį koridoriaus langą, ir tik dabar susivokė, kokiai jėgai jis pakluso ir prie ko prisilietė, tai... kas yra iš tikrųjų. Tuomet jam pasimatė, kas yra viso to variklis, kad prievarta – tai būties mostas, kad iš šito mosto randasi paskata, o ji įsuka veikimą. Aktyvų veikimą plačiu mastu, o mūsų esybė stengiasi rasti palankumą pasitelkusi refleksų tiriamąją ir apibrėžtą grandinę, ir tuomet iš-

sipildymas jau priklauso nuo to, ar toksai pageidaujamas santykis egzistuoja iš viso, ir dar, pasidingojo jam, priklauso nuo kantrybės, nuo įvairių niuansų turinčių kovos atsitiktinumų, mat, suprato Estera, sėkmingas varymasis į priekį, beaistris buvimas labai priklauso nuo to, sekasi žmogui ar ne. Žvalgėsi jis po šitą neaprėpiamą, ryškų, tvarkingą vietovaizdį, ir labiausiai apstulbino nepaprastas jo tikroviškumas, neabejotinai apstulbino, nes taip *sunku* regėti, kad neaprėpiamai didelio jo neramumo persmelktas šis realus pasaulis – bent jau mums – yra baigtinis; baigtinis, nors niekur nėra jo pabaigos, kaip kad nėra ir vidurio, ir mes *tik egzistuojame* tarp šių pulsuojančių erdvių milijardo ir vadovaujamės savais mus valdančiais refleksais... Taip jau iš tikrųjų: kur tik pasižiūrėjo, tas žvilgtelėjimas netruko ilgiau kaip vieną akimirką, ir tasai akimojį blykstelėjęs vaizdas išsisklaidė vos tik susidaręs; išsisklaidė, gal taip, kaip žiežilpa, kuri įspėjo, kad krosnyje štai visai išgęsta ugnis, tai ji spragtelėjo ir išblėso, tarsi būtų nieko daugiau nenusipelniusi, užgeso per vieną mirksnį, bet tik todėl, kad susyk plykstelėjusia šviesa nušviestų viską, kas jo, grįžtančio namo, minčių eigoje, lemtingame apsisprendime, tame nusistatyme, užklupusiame tarpuvartėje, kaip jis pats pasakė, buvo „kelianti pavojų gyvybei klaida". Priėjo prie krosnies ir apžiūrėjo žioruojančias žarijas, įpūtė jas kiek tik turėjo jėgų ir ant jų dar užmetė tris pliauskas, paskui priėjo prie lango, bet šįkart sliūkino visai be reikalo: veltui tik žiūrėjo žiūrėjo – matė ne lentas ir vinis, o vien tik save patį. Save patį priešais „Namų kavinę", išvirtusią tuopą ir šiukšles po kojų, nes šitą dramatišką popietę kone tikriausiu žodžiu buvo pats save išvijęs iš namų, tai buvo ta vieta, kurioje pripažino savo bejėgiškumą, kurioje turėjo pats sau pasakyti: kad ir kaip aštriai jis išgaląstų ginklus, kad ir kaip kruopščiai išžvalgytų vietovę, kad ir kaip išrikiuotų vadinamojo „blaivaus proto" argumentų neaprėpiamo dydžio kariuomenę, jis niekada neįstengs nieko padaryti tam, su kuo susidūrė. Pirmiausia čia pripažino savo bejėgiškumą: jis ir *nesuvokia* nuosmukio mastų, ir jaučiasi niekaip negalintis jų paveikti, čia suprato: jis visai nesusigaudė („tarsi turintis paveldėtą

aklumą!..“), kad kaip tik tai, ką jis daro, yra neabejotinas nusigyvenimas, tikriausias dvasinės bejėgystės apvainikavimas. Nes neįstengė susigaudyti, kad jo tikrai neturėtų stulbinti tai, jog „iškraipytos formos per ištisus dešimtmečius prisišauks griūtį“, tačiau jis išlaikė darną su ankstesniuoju savimi, o suvokimo, kad artėja totalus užplaukimas ant seklumos, išvengė taip: nusprendė, kad tai, ką buvo matęs gatvėse, nenusipelno nė menkučio dėmesio, ir jei miesto būseną ištikęs pakitimas taip akivaizdžiai prasilenkia su jo „protu ir geru skoniu pagrįsta“ esybe, tai čia tėra tik vienintelis teisingas atsakymas: jis irgi prasilenkia su miesto būsena. Tuomet jis pamanė, ir iš esmės teisingai, kad toksai „staigus pasirengimas“ kėsinasi kaip tik į jį – juk taip nelauktai būtų sutraiškyta viskas, dėl ko jis visuomet kibęs į atlapus niekingai viską niokojančiai galybei; būtų sugniuždytas protas, laisva ir aiški mintis, ir gal būtų atimta paskutinė jo priebėga, kur protas gali būti laisvas ir aiškus. Paskutinė priebėga, tuomet jis prisiminė Valušką, ir susirūpinęs dėl jo sumanė išardyti visus iki šiolei retai judama kryptimi vedančius, bet šiaip jau gerokai apgriuvusius tiltus ir, šitaip sugriežtinęs ankstesnes atsiribojimo nuostatas, sykiu su savo bičiuliu pasitrauks iš šio dėsnius praradusio pasaulio, iš šito viską niokojančio ir mirtį sėjančio chaoso. Persikels į kitą krantą, nusprendė Estera, sukdamas prie vandens reikalų kontoros pastato ir svarstydamas, kaip namą Venkheimo prospekte paversti tvirtove, iš visų jėgų stengėsi neprarasti teikiančio persvarą kliovimosi savimi, ir ne neprarasti, o veikiau jau atgauti viską, visa tai, kuo privertė suabejoti užgriuvusių šiukšlių košmaras, tuščia tuštutėlė gatvė, išvirtusi tuopa ir noras įsikabinus ragais ir nagais išsaugoti viltį, kad jis galintis netrukdomai būti pačiu savimi. Vieną kurį dalyką atgavo tik praradęs kitą, juk už šitą teikiantį persvarą kliovimąsi savimi tiek ir tereikėjo mokėti: nedaryti to tenai, nedaryti to, ko ir negalima daryti, nes grįždamas prie išmėginimo, patirto prie kojinių fabriko prašmatnaus ponų klubo, išgyveno itin keistą jausmą, kai galvojo apie projektuojamus jų bendrus būsimuosius šiokiadienius – „paprastą apsiraminimo džiaugsmą“. Tarsi būtų atsikratęs tonas

svėrusios naštos – jautėsi esąs vis lengvesnis ir lengvesnis, ir kai išsiskyrė su Valuška Septynių vengrų tautos vadų skersgatvio kampe, tas lengvumas jau atsiliepė ir jo žingsniuose; Estera leido, kad tas lengvumas neštų jį, ir išvis nesigailėjo pajutęs, kad tasai buvęs jis štai grimzta, panyra nesulaikomai. Prireikė dar paskutinio krustelėjimo, kad galutinai nugrimztų ir jau niekuomet neišnirtų, reikėjo padaryti lemtingą išvadą – jis ir padarė ją, ir priėmė sprendimą, o tuomet jau teliko tik ramiai nusigauti į kitą krantą, beje, tas sprendimas buvo toks: „išgyventi kaip nugalėtojui tai, kas iš tikrųjų yra graudus pralaimėjimas". Pasinerti į vidinę gintį, nes išorinis pasaulis – tik sopulinga nuosmukio veikimo vieta, atsikratyti nenulaikomo noro kištis į aplinkui vykstančius dalykus, nes tauria veikimo prasmę maitoja totalus proto stygius, tad reikia atsiriboti, nes vienintelis sveiko proto atsakas į visa tai – protestas, tad telieka slapčiomis pasinerti, atsikratyti visko ir atsiriboti, mintijo Estera eidamas namo per spiginantį speigą ir taip, pakliuvus į šitą proto praradimo verpetą, neatsisakyti žvalgytis, kas dedasi aplinkui, neatsisakyti nuolatos dairytis be tikslo – visa tai buvo ne kas kita, kaip bailumas, ne nesusipratimas, o uodegos pabrukimas, bėgimas nuo visko, kad nereikėtų prisipažinti pačiam sau: taip, jis šiaušėsi prieš šitą „dėsnių nesilaikantį pasaulį", bet tikrai niekuomet nė vieną akimirką nebuvo atsitraukęs nuo jo. Šiaušėsi, bet nesiliovė klausinėti jį, kodėl tuomet tai nėra racionalu, zvimbė apie jį it musė, kurios niekaip nesiseka nubaidyti, tačiau štai nepanoro be perstojo zyzti ir tuomet jau tarėsi supratęs, kad įnirtingai tirdamas daiktų prigimtį ir jai priešgyniaudamas, grandinėmis prikaustė pasaulį prie menkėjančio savo proto, o prie pasaulio prirakino patį save. Prašovė pro šalį, nusprendė jis, likus porai žingsnių iki namų, kai buvo sumąstęs, kad padėties esmė – nuolatinis visko prastėjimas, susimovė jis, juk lygiai taip pat galėjo pasakyti ir tai, kad nuolatos esama jame ir ko nors gero arba bent jau to gero, bet juk nebuvo jame nieko panašaus, ir tas pasivaikščiojimas jį įtikino, kad ir negalėjo būti, bet ne dėl to, kad prarado kažką, o kad „šita galutinė kraštovaizdžio atmaina" visą laiką buvo nesuderinama su bet

kokiu protingumu. Ne dėl to jis telkė jėgas, ir išvis netelkė jėgų dėl ko nors kito, sulėtino žingsnį prie vartų Estera, jis nesubyrėjo ir nesusimaitojo, juk jis yra savo ruožtu amžinai tobulas, ir tai tobulybei nereikia jokio jėgas telkiančio proto, kaip kad jo nereikia ir tam, kas nesilaiko tvarkos, o tėra tiktai chaosas, į kurį ištisomis dienomis poškinti su visa proto sunkiąja artilerija, aistringai ginčytis su juo dėl to, ko niekuomet nebuvo ir nebus, ir spoksoti į jį iki nukvankimo, vėpsoti kaip pamišėliui, įkišo raktą į spyną Estera, yra ir varginantis, ir niekam nereikalingas dalykas. „Atsisakau mąstyti, – metė jis paskutinį žvilgsnį pro petį, – atsisakau savo ruožtu visų laisvų ir aiškių minčių kaip mirtinos kvailystės, atsižadu toliau naudotis protu, ir nuo šios akimirkos apsiriboju tik neapsakomu džiaugsmu, kylančiu iš tokio atsisakymo", – tik juo, kartojo mintyse Estera, pagaliau gyventi be paklydimų, tyliai, o ne draskantis, – tuomet paspaudė rankeną, žengė pro vartus ir uždarė juos. Kažin koks nepaprastas palengvėjimas apėmė jį jau ant slenksčio, tarsi būtų atsipurtęs baisingos sunkenybės, ir tarytum visa tai, kuo jis buvo iki šiolei, būtų pamiršęs lauke už durų: iškart atgavo jėgas, vėl įgijo pranašumą, teikiantį pasitikėjimo savimi, o paskui, įsivėlęs į keistą langų apkalimo istoriją, pamažėle prarado jį ir paskui vėl kaip tik čia, prie salono lango, dar kartą jį atgavo, tačiau dabar jau kiek kitokį: ne kaip jaučiantis „kraštovaizdžio, siaubingai nesuderinamo su protingumu" pranašumą, o kaip žmogus, numanantis, kodėl taip viskas susiklostė, ir nuolankiai žiūrintis į viską ir dabar jau iš tikrųjų – galutinai. Tarpuvartėje priimtas revoliucinis sprendimas, kai nepaprasto pakilumo sužadinti lentų kalimo įgūdžiai šoktelėjo nuo menkučių patikslinimų iki pačių didžiųjų, dabar, ko gero, atrodė tik kaip pasipūtimas, tai tasai išdidumas, neleidžiantis suprasti, kad išskirtinės kokybės tarp daiktų nebūna, tas pasipūtimas, dėl kurio – juk dėl to išskirtinumo vaikymosi kaip tik ir neužteko jėgų gyventi – jis ir buvo pasmerktas pražūtingam kartėliui. Juk kartėliui, nejučiomis paglostė vieną lentą Estera, tikrai nėra jokios dingsties, o gal kartėliui esanti tokia pati dingstis, kaip kad, sakykim, žavėjimuisi, taigi, pa-

prasčiau sakant, jokios dingsties, nes dėl to, kad žmogaus protas esąs tremtinys, nieko nenutuokiantis apie„orientavimąsi tikrovės sąlygomis", anaiptol nereiškia, kad tuomet iš šitos tikrovės sąlygų kylantis nerimas irgi nėra protingas, lygiai kaip ir tai, kad žmogaus priedermė tėra būti nuolankiu šio amžino nerimo tarnu, nesukelia nei kartėlio, nei nerimo. Po šio nušvitimo tuojau pranyko tokia kerinti, šalta kaip ledas karalystė, ir jos sukeltos bangos nenusėdo jame, tad viskam išnykus jis tebestovėjo įsuktas ryškaus regėjimo sūkurio; ir tai, ką pajuto, nebuvo nei žavėjimasis, nei kartėlis: tai buvo kliovimasis savimi ir susitaikymas su tuo, kad šitas regėjimas siaubingai pranoksta jį, tai buvo kantrybė ir susitaikymas su išimtine malone, kad viskas priklauso tik nuo jo, ir jis gali priimti šituos dalykus. Ir susivokė tuomet, kad pakilus jo apsisprendimas tarpuvartėje tebuvo tik vaiko paikiojimas, o apmąstymai – proga plačiau pasižvalgyti, vienas dalykas išplaukė iš kito, sustyguotas veikimas, užklupus „siaubingam nesuderinamumui su protingumu", pavirto beviltiška klaida, „visų daugiau nei šešiasdešimt nugyventų metų riktu", o tos šešios dešimtys metų – buvimas su giedravalkio užtrauktomis akimis, ir dėl to jis negalėjo kitaip matyti viso to, ką dabar išvydo labai ryškiai: ogi to, kad tie dalykai, užsisvajojo Estera žiūrėdamas viršum dviejų lenta vinguriuojančių rievių, nėra skausmingas praradimas, o tokia dalis, kokia jo protas yra jo paties šešėlis. Tik šešėlis, nes šiame begaliniame daug jėgų atimančiame dialoge mūsų esybė juda kartu su mus valdančiais refleksais, ir juda kartu taip, tik šitaip ir reikėtų aiškinti, su visais žmogų įsukusio įvykio virpesiais, bet neatskleidžia ničnieko iš to, kas iš tikrųjų yra tas pats dialogas – juk tasai, kuris seka kaip šešėlis, pasirodo esąs tiktai iš tikrųjų egzistuojantis, bet nieko nepasakantis apie save. Tik šešėlis veidrodyje, patikslino Estera, ir tenai vaizdas visiškai sutampa su veidrodžiu, o vis dėlto siekia atsiplėšti vienas nuo kito, ir taip tikrai būta nuo amžių amžinųjų – atlupti, atplėšti, per pusę perskelti tai, ko negalima atidalyti, kad šitaip praradęs lengvutę vidinio pasaulio tėkmės giedrą, įgytų kaip pažinimą, pasitraukė nuo salono lango Estera, nemirtingumą

vietoj nemirtingo prisilietimo prie lengvesnės už pūkelį melodijos. Taip bus, sliūkino pamažiukais nuleidęs galvą Estera durų link, iš kvietimo telieka grūdimas pro duris, iš savo vaidmenį praradusio proto – „savaime" prabudęs mąstymas, savaime, arba, kitaip sakant, iš ko nors kito negu tas, kas, nepaisant visko, egzistuoja, savaime – tai kas, kas, klaidžiodamas po labirintą, palieka paskirus ir kvietimo, ir grūdimo pro duris išsilaikiusius nei šiokius, nei tokius paminklus. Taip ir bus, įsisvajojo iš lėto pėdindamas Estera, „pasaulis" mums – iš šito neišnarpliojamo dialogo, šis graudus klausimas „tai kas pagaliau tuomet" – iš neišpainiojamo turinio, drausminimas – dėl nepasotinamumo, tinklas – dėl begalybės, kalba – dėl sužibėjimo, ir šitaip pasidaro iš vieno du: jis pats ir jo protas. Tad protas, kuris kaip ranka išnarpliotų ir suimtų į vieną šitam slėpiningam sumišimui tinkamas išsilakščiusias gijas, protas, kuris viską sutvirtintų kaip cementas namą, o jeigu, – šyptelėjo Estera ir įžengė į krosnies skleidžiamos šilumos ratą – ta ranka, kaip kad ir jo, paleidžia šias gijas, tasai karingas dialogas nenutrūksta, o pastatas irgi nesubyra. Tikrai nesubyra, kaip kad nesubyrėjo ir jis pats, nors jau buvo paleidęs iš rankų viską, į ką iki šiolei buvo įsikirtęs, ir tarsi tik nuo to priklausė, žino jis ar nežino, kad mąstymas veda prie nežabotos iliuzijos arba nepamatuotos depresijos, ir, grįžęs iš salono į koridorių, jau „nebemąstė" visa tikrąja pritrenkiančia šio žodžio reikšme: „neatsisakė" mąstymo ir jo „neatšaukė"; tik jau žinojo, kad atsikratė išsisėmusios mąstymo aistros, kaip ir anais laikais, tą popietę, atsipurtė Frachbergerio muzikos, ir šį kartą – dabar gal iš tikrųjų „revoliuciniu" būdu – padarė galą ir varginamai depresijai. Baigėsi nesiliaujančios būdravimo akimirkos, per kurias, norėdamas išsaugoti įsivaizduojamą savo rangą, nuolat jį prarasdavo; baigėsi kvaila vertinimų prievarta – juk jo vaidmenį, bent jau taip jam rodėsi, dabar deramai „įvertina" – baigėsi baigėsi, sakė pats sau vienas Estera ir tarsi „išgirdo", kaip šį nepaprastą vakarą su didžiausiu trenksmu subyra visas jo gyvenimas: juk iki šiolei kiekviena jo minutė buvo pašėlęs lėkimas – lėkimas „pirmyn", „dėl ko nors", „kam nors"; ir jis, užbaigdamas šitą pa-

šėlusį lėkimą ratu, jau nė kiek neabejojo, kad, ir šitaip baisingai įsilėkus, pasisekė ramiai sustoti ir neatsispirti dar vienam šuoliui, o atsistoti ant žemės, niekam daugiau nesiruošti ir pagaliau pakliūti „kur nors“. Nuleido ranką su plaktuku, atsistojo į blyškios lempos šviesos ratą ir su tikrai „ką tik užplūdusiu sprendimo džiaugsmu“ apžiūrinėjo vieną tokią nepaprastą vinį, arba, tiesą pasakius, tik vieną ant jos krintantį menkutį linksmą šviesos taškelį, kuris veikiausiai užtiško iš srūvančios pro pamirštų uždaryti salono durų plyšį šviesos, o gal iš pakabinto prie lubų šviestuvo neryškių spindulių, apžiūrinėjo tarsi tašką sakinio pabaigoje – juk čia ir dabar pasibaigė ir jo kelionė ratu, o atsisveikinimo minčių gija ir vėl, padariusi paskutinį kartą sunkų lankstą, „su visa proto sunkiąja artilerija“ atvedė tenai, iš kur ir buvo išeita: prie niekada dar nepatirto jo, grįžtančio namo, žingsnių lengvumo. Po realių santykių karalystėje sušmėžavusio reginio, po neseniai patirto susigaudymo ir susivokimo nuotykio, po absurdiškų pastangų – itin reikšmingo pažinimo niekam tikusio metodo atsikratyti pasitelkus tą patį metodą – tad po viso to giedrai sublyksėjus šitai vinutei, neliko nieko kito, tik slėpiningas, nepamirštamas jausmas, kuris pirmąkart apstulbino jį grįžtantį namo, nors miesto vaizdą tebuvo įmanu apibūdinti tiktai kaip šiurpą varantį: juk jis džiūgauja dėl to, kad paprasčiausiai egzistuoja, dėl to, kad... alsuoja, ir dėl to, kad netrukus šalia jo alsuos ir Valuška; jį džiugina šiluma, jau anksčiau pasklidusi po visą saloną, ir štai dabar jį džiugina namas, kuris nuo šiolei virs namais, na, taip, namais, apsidairė Estera, ir juose bus svarbus net ir menkiausias daiktelis, o jau tada padėjo plaktuką ant grindų, nusivilko chalatą – tai juo apsitaisiusi Harernė švarina visą būstą – ir pakabino jį virtuvėje ant pakabo, grįžo į saloną ir sumanė pirmiau kiek atsipūsti, o tik vėliau kurti krosnį Valuškos kambaryje. Tai buvo paslaptingas jausmas, ir ne dėl to, kad jis komplikuotas, o kaip tik dėl to, kad visai paprastas – dėl to visa, kas buvo aplinkui, pačiu paprasčiausiu būdu atgavo pirminę reikšmę: langas vėl buvo langas – pro jį žiūrima, krosnis buvo krosnis – ji skleidė šilumą, o salonas irgi nustojo būti priebėga

nuo „viską niokojančios pražūties“, ir pasaulis už namo sienų irgi jau nebebuvo „nepakeliama išbandymų vieta“. Taip, ir pasaulis už namo sienų – tai po jį klaidžioja Valuška, laisvai interpretuodamas pažadą paskubėti, lėtai atsigulė ant lovos aukštielninkas Estera, nes dabar, kaip kad dingtelėjo jam šią akimirką, erdvė už lango buvo iš tikrųjų ne tokia, kokia buvo pasirodžiusi esanti popiet – į ją veikiausiai buvo susisiurbę iš „hipnotizuojančios pelkės kylantys“ garai; ir jam pasidingojo, kad tos košmariškos šiukšlės gal tėra viso labo tik liūdnas liguisto požiūrio sukeltas slogutis – liguisto požiūrio, kuris niūraus lūkuriavimo paveiktas šitaip susiranda objektą, juk tos po miestą pasklidusios šiukšlės, kaip ir savo svarstymuose pasiklydę piliečiai, pamanė jis, vis iš baimės, juk būtų galima ir taip pamanyti, kad šiukšlės šiaip jau yra tai, kas galų gale išvaloma. Iš tikrųjų tai pasvarstymai apie tokius švarinimosi užmojus truko ne ką ilgiau nei akimirksnį, nes ganveik absoliučiai visas jo dėmesys nukrypo į saloną, į baldus, kilimą, veidrodį ir sietyną, į lubų plyšius ir dabar jau krosnyje smagiai dūzgiančią ugnį. Neįstengė rasti paaiškinimo, nors ir ieškojo, kodėl jaučiasi taip, tarsi būtų pirmąkart čia atsidūręs, ir kodėl taip susiklostė, kad „pasitraukęs iš žmogiškosios kvailystės“ veikimo vietos susyk pakliuvo į tokią jaukią paguodos, ramybės ir palaimingo pasitenkinimo salą. Pamąstė apie viską – apie senatvę, savo vienišumą, apie tai, ar tik kartais jis nejaučia mirties baimės, net ir taip pamanė, kad galgi jis trokšta bent jau šiokios tokios nuolatinės ramybės, ir jį, pamaniusį, kad siaubą keliantys spėliojimai gali netyčia ir išsipildyti, apėmė klaiki panika; tada toptelėjo, ar tik jis kartais neišsikraustė iš proto, o ištikus tokiam nelauktam radikaliam gyvenimo lūžiui, ar visi tokie jo svarstymai nėra tik bailio išsisukinėjimas, arba gal čia viskas visai susijaukė, svarstė jis šiaip ir taip, bet nieko tikro taip ir nesumąstė, ir netgi pamanė, kad nieko neturėtų būti blaivesnio ir santūresnio už šitą jo aplinkui besidairantį žvilgsnį. Susisupo į naminį chalatą, sunėrė plaštakas ant pakaušio, klausėsi skubraus rankinio laikrodžio tiksėjimo ir pamanė, kad visą gyvenimą tarsi nieko daugiau ir neveikė, tik nuolatos traukėsi atgalios ir traukė-

si, traukėsi nuo chamiškumo į muziką, iš muzikos į atpildą, iš jo – į gryną mąstymą, paskui ir iš jo pasitraukė; traukėsi, vis traukėsi, tarsi jį per gyvenimą vedantis angelas būtų paspendęs klastingas pinkles ir jam, artėjančiam į tikslą, būtų pakišęs visai atvirkščių dalykų: kad jis trauktųsi į kone paiką daiktų džiaugsmą, kad galų gale suprastų, jog iš viso nėra ko suprasti, kad vienąkart suvoktų, jog „pasaulinis protas", jeigu toks būtų, pranoktų jo protą, ir kad jam ir pakanka visa tai užčiuopti ir neišleisti iš akių to, kas egzistuoja, – to ir gana. Jis iš tikrųjų „pasitraukė į kone paiką daiktų džiaugsmą", nes dabar, būdamas porą minučių užsimerkęs, nepajuto nieko kito, tik aksominio švelnumo savo namų kontūrus: jį saugantį stogą virš galvos, iš kambario į kambarį lydinčią ramybę, visuomet prieblandoje skendintį koridorių su knygų lentynomis, ištikimai sustatytomis šalia stačiais kampais išsilanksčiusių namo sienų – jos tarsi skleidė šiandien jau visų užmiršto kiemo žydinčią ramybę; girdėjo žingsnių dunksėjimą – Harernės šlepečių su priekyje prisiūtomis sagomis ir Valuškos aulinukų – tie garsai buvo smarkiai įsirėžę jam į ausį, ir štai dabar vėl juos išgirdo; pajuto po visą namo erdvę pasklidusio oro kvapą ir dulkių tvaiką, švelnų namo grindų nelygumą ir lengvutį sietynų lempų padūmavimą – ir tuomet patyrė tokią palaimingą visų šitų skonių, kvapų, spalvų, garsų, paprasčiau sakant, jį saugančios uždaros erdvės saldybę, kuri tik tuo tesiskyrė nuo laimingų prisiminimų giedrumos, kad visai nereikėjo nuolat jos atgaivinti atmintyje – ji niekur nesitraukė, nes ji buvo čia pat, ir Estera nė kiek neabejojo: ji ir bus. Esterą taip lenkė miegas, kad jis, pajutęs pagalvės šilumą po galva, nubudo tik po kelių valandų. Nepuolė tuojau atsimerkti, nes buvo pamanęs: ketino nusnūsti kelias minutes – tai ir snustelėjo visai neilgai, pagalvės šiluma vėl grąžino jam prieš miegą buvusią palaimingą namo teikiamą saldybę, ir šitą savo smagiai nuteikiančią to, ko turi, peržiūrą pradėjo lygiai nuo tenai, kur ir buvo ją pabaigęs. Pajuto – ir vėl turi laiko dar kartą pasinerti į jaukią tylą, kuri apgobė jį, it antklodė apgaubia kūną, pasinerti į netrikdomą pastovumo tvarką, ten, kur viską buvo palikęs, o tas viskas – baldai,

kilimas, veidrodis ir sietynas – sutiko jį toje pat vietoje, ir lieka laiko ir menkesniems dalykams: atrasti visas šių neišsemiamų, vėl įgijusių prasmę valdų smulkmenėles ir pamatyti, taip, vaizduotėje, tuojau pat, į koridorių vedančią ir vis platėjančią perspektyvą, į kurią netrukus įžengs, – tam jau pasirengta – į kur netrukus atkaks tas, kuris viskam suteiks prasmę – tai Valuška. Viskas lenkė jį į tą „palaimingą saldybę", ir apie ką tik jis pamanydavo, visko ir priežastis, ir tikslas buvo Valuška, ir nors ir jautė visa tai nuolatos, bet taip ir nebuvo iki šiolei įsisąmoninęs, o dabar juo labiau, kad už lemiamą likimo posūkį jis turi būti dėkingas ne kokiam nors sunkiai paaiškinamam atsitiktinumui, o tik jam vienam vieninteliam – jam, kuriame ilgus metus nepastebėjo nieko kito, tik neįmanomą paaiškinti savo tiesiog dienomis didėjančio kartėlio priešnuodį ir kurio gerklę gniaužiantį trapumą, tikruosius veido bruožus ir net šitame plastančiame pusiau sapne atrado tokią į akis krintančią esmę, na, taip, tikrai, tik šiandien eidamas nuo „Namų kavinės" iki pat šios vietos. Nuo tenai iki čia, bet iš tikrųjų tai jau ir anksčiau – Septynių vengrų tautos vadų skersgatvyje dar prieš tai, kai pamatė netoli kavinės išvirtusią tuopą, kai išvydus tokį sukrečiantį reginį jam likusiam vienam pasirodė – ne, jis ne vienas: tai buvo tik šmėstelėjęs žaibiškas, kone nesąmoningas atsitokėjimas, tačiau toks nelauktas ir toks sukrečiantis, kad tuojau persmelkė nerimas dėl bičiulio – tarsi jį būtų paslėpęs pats nuo savęs; slėpė ir pasiryžęs išeiti iš namų – kaip atsakymą į nepakenčiamą miesto klampynę, kaip šito atsitokėjimo nenusakomo turinio nenuneigiamą įrodymą, nė pats neįtarė, kam jisai paklūsta, ir tiesiog pasinėrė į būsimojo gyvenimo projektavimą. Ir šitas miglotas, kunkuliuojantis jausmas paskui jau jo neapleido ir tūnojo kiekviename likusiame to pasivaikščiojimo metre per visą šios popietės ir vakaro metą: slapukavo it paaiškinimas, kai atsisveikindamas susigraudino ir dėl to stabtelėjo „prie niekada dar nepatirto jo, grįžtančio namo, žingsnių lengvumo"; jisai slypėjo ir tarpuvartėje padarytame apsisprendime, ir kiekviename užsibarikadavimo judesyje, o paskui ir galutiniame suvokime, kad pagaliau jo valdos, kiekvienas šių namų

kampelis vėl prisipildo prasmės, žodžiu, dabar šioje blėstančioje pusiau sapno šviesoje jau nesislapstė niekas: į likimą nulėmusios dienos svarbiausią vietą atsistojo Valuška. Jautė – jau nuo pat pradžių buvo suvokęs, kad tai, prie ko jis prisilietė, tą ir pamatė, ir dar nė kiek neabejojo, kad veikiai perprato, su kuo jis dabar kaktomušom susidūrė, su sustabarėjusiu atvaizdu, o iš tikrųjų tai susidūrė su tokiu atvaizdu, kuris pakeitė jo gyvenimo kryptį ir apie kurį nepamatuotai manė, jog buvo neįmanu nieko nepamanyti apie jį, juk jau tada, per tą „šmėstelėjusį žaibišką atsitokėjimą" jis buvo toks, it kažin kokia atplūstanti jūros srovė – veržli, nebyli, nelabai pastebima, bet nesulaikoma. Tą lemtą akimirką praėjus pro „Namų kavinę", palikus graudulį keliančią tuopą, tarp kavinės ir kailių parduotuvės jis, Estera, neįstengdamas ištylėti pasipiktinimo ir slepiamos nevilties, ūmai sustojo ir, čiupęs Valušką už rankos, privertė stabtelėti ir jį. Pasakė vieną kitą žodį, dūrė ranka į šiukšles – ar jo bičiulis irgi mato tai, ką išvydo ir jis pats, ir tuomet pastebėjo, kad jo bičiulio veidan grįžo tas pats žvilgsnis, tasai „spinduliuojantis", o dar visai neseniai jis buvo pradingęs. Instinktas jam pašnibždėjo, kad jo bičiuliui prieš sekundę buvo nutikę kažin kas tokio, kas kliudė spinduliuojančiam žvilgsniui, nužvelgė jį, bet neaptikęs nieko, kas galėtų tai patvirtinti, vėl žengė tolyn, jau paklusdamas neįsisąmonintam norui ir nieko neįtardamas; neįtardamas: tikrai taip, bet viskas išsisprendė, pamanė dabar jis, pamažėle pabudęs iš susnūdimo ir vėl visai atsigavęs, kai Valuška sustingo it pakliuvęs į grupinę nuotrauką, ir galų gale šis jaudinantis paprastas vaizdas atskleidė visas detales, pagaliau paaiškinusias pakilią jo nuotaiką. Dabar išvydo tai, ką tada buvo pajutęs: į pečius susitraukusį ir nuleidusį galvą jį remiantį guodėją, stovintį šalimais tenai, tarp Septynių vengrų tautos vadų skersgatvio namų, šalia jo, visai jėgų netekusio senojo bičiulio, Esteros, rodančio į šiukšles; į pečius susitraukusio ir nuleidusio galvą, tačiau tai nebuvo kokį nors nelauktai užklupusį susikrimtimą rodantis ženklas, bet, smilktelėjo per jį, *poilsis*; poilsis, nes išvargo ir jis pats, kai vos pastovėdamas ant kojų turėjo tiesiog vilkte vilkti jį, slepiamas

poilsis, tarsi būtų dėl to lyg ir gėda ir tarytum nenorėta įsivaizduoti, kad pripažindamas savo silpnumą tuo pridarė sunkumų ir kitam – kai pasižiūrėjo į jį, tasai kitas buvo vėl įgavęs senuosius bruožus. Matė jį į pečius susitraukusį, su laiškininko apsiaustu – buvo šen bei ten apspuręs ant gunktelėjusios nugaros, matė nuleistą jo galvą – kelios plaukų sruogos iš po užsmauktos kepurės per kaktą buvo nukarusios iki pat akių, ir per nugarą permestą krepšį... ir apačioje nukleiptus aulinukus... ir pajuto: jis jau žino viską, ką galėtų žinoti apie šį taip jam širdį gniaužiantį atvaizdą, ir idealiai supranta viską, ką galėtų suprasti. Paskui vėl išvydo Valušką – tokį, kokį buvo matęs labai seniai – prieš šešerius, septynerius, o gal aštuonerius metus?, nė pats aiškiai neprisimena, tada, kai Harernė rytą jam užsiminė („Aš taip pasakysiu: reikia, kad koksai žmogus nešiotų jums pietus – tokio reikėtų!"), ir dar tą pačią popietę jis įžengė į saloną, tik susidrovėjęs glaustėsi už moters; sutrikęs pasakė, ko atėjęs, spyriojosi – norėtų atsisakyti siūlomų pinigų, verčiau jau atneštų pietus „už dyka" ir mielai padarytų viską, ko tik prireikia, ką tik Estera jam patikėtų: nueitų į parduotuvę, aiškino Valuška, nuneštų ką nors į paštą arba kartkarčiais patvarkytų kiemą, jei prireiktų – ir taip pasakė, tarsi namų šeimininkas suteiktų jam malonę, kiek susidrovėjęs, tarsi pripažindamas, kad bet kas palaikytų tokį siūlymąsi keistu, dar lyg teisindamasis numojo ranka ir nusišypsojo. Ir kartu su juo – prireikė patvarkyti ne vien tiktai kiemą, bet kartais ir visą gyvenimą – nejuntamai įsikraustė į šituos namus geranoriškumas, kažin koks pasiaukojimas, nematomas, netrikdomas, nuolatos nesiliaujantis rūpinimasis, kuris – šiaip jau Harernė irgi savotiškai rūpinosi šiais namais šešerius, septynerius, aštuonerius metus?, o tada toptelėjo: jau septynerius metus – saugojo šeimininką, matantį nykstančias savo valdas, nuo jo paties. Ir ką gi: išsaugojo, kiek tik įmanu išsaugoti, nuolatiniu buvimu – net ir nebūdamas čia, bet bent jau pakeliui į čionai – užkirto kelią arba nors jau sušvelnino ir apgydė sunkiausius prieš save pačias nusistačiusių smegenų veikimo padarinius ir šitaip sutrukdė nuolatos „pasaulio" pražūtingų manijų persekiojamajam – jam, Esterai, būti vie-

nąkart šios gniuždančios manijos parmuštam galutinai: juk jis buvo pavyzdys individo, su paika fanaberija įsigeidusio perdirbti iš pagrindų žmogaus nustatytą tvarką, juk šiuo metu vyraujančios idėjos suniokojo šitą miestą ir tokio pat likimo nusipelniusią visą šalį, ir lygiai taip pat būtų sutaršęs ir jo paties manijas, jei Valuška, šis „išskirtinis įsispoksantis į būtį menininkas" šiandien būtų jo neprižadinęs, jis būtų šlykščiai sumokėjęs už visas šį miestą ir šitą šalį apnikusias idėjas, visas manijas ir viską sąlygojančių minčių eigą, kuri nori matyti „pasaulį" tarp savo nustatytų rėmų ir sutraiško gyvenimo, keliančios pasipiktinimą įvairovės, visų tų „tikroviškų santykių" struktūras. Šiandien iš tikrųjų pažadino jį Valuška, o gal veikiau jau tas pojūtis, kuris lydėjo nuo tos neužmirštamos akimirkos prie „Namų kavinės" iki šio pusiau būdraujančio susnūdimo, lydėjo nuo ten ligi čionai, kai jis buvo priverstas suprasti, nuo ko saugo jį bičiulio ištikimybė ir... supratimas, kai turėjo susivokti, kad jo „protu ir geru skoniu grįstos esybės" vadinamasis laisvas ir aiškus minčių pobūdis bei dvasia (visuomet paslapčiomis manė, kad tai didingi dalykai) nė sudilusio skatiko neverti, kai buvo prispirtas pripažinti: jį domina tik šita atsidavusi ištikimybė, ir niekas kitas. Kai per šiuos septynerius metus – kartkarčiais – pamanydavo apie jaunąjį savo bičiulį, visąlaik matė jo „su nieku nesupainiojamą, iš lengvučio eterio susidariusį angeliškumo perviršio įsikūnijimą", vien tik polėkį, tarsi jis būtų ne iš kūno ir kraujo, tarsi tasai nematerialus, tik tyrėjams rūpimas fėjoms būdingas paikumas įeitų pro duris ir vėl išeitų; ir štai dabar visai kas kita: kepurė su snapeliu ant galvos, laiškininko apsiaustas iki kulkšniukų, kai kasdien perpiet užsuka į šiuos namus, tyliai pasibeldžia, pasisveikina, įžengia su tarškančia pietų nešmene prie šono ir, kad gremėzdiški jo aulinukai netrikdytų salono ramybės, stypčioja per visą koridorių pirštų galais, taip pasistiebęs vėl eina koridoriumi, paskui pro duris, prieina tarpuvartę ir taip jau bent iki tol, kolei ateis kitą kartą, tarsi užkrečia nuo šių namų šeimininko manijų apsunkusį orą jokių paaiškinimų nereikalaujančiu geranoriškumu ir švelniu rūpesčiu bei be galo sudėtingu savo „paikumu", gal kiek komišku,

bet kaip tik dėl to jaudinančiu taktiškumu apgobia tai, ko jis nebuvo pastebėjęs, tarsi nebūtų nieko paprastesnio už tai, kaip su atsidavimu kam nors tarnauti pačia tikrąja to žodžio reikšme. Jau buvo išsibudinęs, bet vis dar nė nekrustelėjo lovoje, nes tuomet jam prieš akis ūmai išplaukė Valuškos veidas: didelės akys, raudona ir ilga it pasakų personažų nosis, nuolatos drovią šypseną išlaikanti burna, aukšta kakta, ir jam pasidingojo: tarsi savo name vėl išvydo namus, o dabar bene pirmąkart mato šį veidą tikrą ir kad už „dangiškų susisaistymų" – tik karštligiškuose jo sapaliojimuose pakilęs iki „angeliškumo" – atspindžio nūnai pirmąkart atranda pirmykštį žemišką jo bruožų turinį. Tas tai taip, tasai veidas jam *suaugęs* su šypsena, o kai rimtai pasižiūri prieš save, vėl dar kartą paaiškėja, kad paprasčiausiai nėra ko ieškoti tame veide – pakanka tos šypsenos, to rimtumo arba to giedrumo; Estera suprato, kad jau tikrai jo nebedomina joks „dangiškas susisaistymas", mat jam rūpi vien tik šis veidas: ne visas Valuška, o tik jo žvilgsnis. To žvilgsnio blaivumas, pamanė Estera, tarytum nuolatos tikrina, kaip reikėtų išsaugoti viską, ką šio salono gyventojas – nuolatos, be perstojo – mato išklerinta, pats matė jo toliaregiškumą ir pareigingumą, jo orientavimąsi, kaip reikėtų tvarkyti smulkius reikalus, – visa tai, ką jis pats turėjo išvysti, kad atsivertų akys, tuomet atsisėdo lovoje ir svarstė, ką gi dar reikėtų padaryti, kolei vėl ateis jo bičiulis. Iš pradžių taip buvo sumanęs: užkalęs langus lentomis ir pakūręs krosnis, toliau imsis užsibarikadavimo darbų – užgriozdins ir nuo vartų bei tarpuvartės pusės į kiemą atsidarančias duris, bet per tą laiką užsibarikadavimo prasmė kardinaliai pasikeitė, ir nuo šios minutės pati neįžengiamos tvirtovės idėja, iki šiolei šitaip realizuota, ir visas šitas užsidangstymas iš vidaus pavirto tik apgailėtinu dešimtmečio beprotysčių paminklu; tad jisai sumanė dabar visą savo dėmesį sutelkti į Valuškos kambarį – užkurs krosnį, patvarkys, ką reikia patvarkyti, paieškos patalynės ir lauks – lūkuriuos, kolei jo dvasios atrama po visų bastymųsi ims ir kada nors prisimins: „pabaigus visus darbus" dera grįžti į namus Venkheimo prospekte. Mat nė kiek neabejojo, kad Valuška ir dabar, kaip ir

visados, kažin kur šlaistosi gatvėmis, o gal užklydo į Septynių vengrų tautos vadų skersgatvio afišoje reklamuojamą Užgavėnių karnavalą ir neįstengia iš jo ištrūkti, o Esterą nusmelkė nerimas tik tada, kai kelis kartus žvilgtelėjęs į laikrodį susivokė, kad jis ne snustelėjo minutę kitą, o pramiegojo kelias valandas, tikrai kelias valandas, apstulbo Estera, jis greitai šoko iš lovos ir įsigeidė vienu metu lėkti į dvi vietas – pakurti krosnį gretimame kambaryje, dumti prie vartų – langas tai užkaltas – ir... pasižiūrėti, ar jis dar neateina. Nenulėkė nei vienur, nei kitur, nes apsižiūrėjo, kad čia, salone, išgeso ugnis, tai pirmiausia puolė prie krosnies, prikrovė į ją malkų, kiek tiktai tilpo, o po jomis pakišo kelias suglamžytas laikraščio skiautes. Ugnis gavosi sunkiai ir tikrai praėjo nemažai laiko, kolei – dusyk iškrapštė malkas iš krosnies ir vėl pradėjo viską iš pradžių – pasirodė liepsnelė, bet tai buvo niekai palyginti su tuo, kas nutiko jam kitame kambaryje: ten tik per gerą valandą įbakino keletą metų taip ir neužkurtą krosnelę „Kalor". Mėgino ir taip, kaip buvo nusižiūrėjęs darant Harernę – malkos nė už ką neįsidegė, o jis išmėgino viską – ir krovė jas palinkusias stačias į gubą, paskui griovė ją ir guldė malkas vieną ant kitos ir dar vėdavo krosnies durelėmis, ir pūtė į malkas iš visų plaučių – niekas nepadėjo, viskas liko po senovei, tik iš krosnelės virto dūmų tumulai, tarsi „Kalor" per ilgą nieko neveikimą būtų užmiršęs, ką jam užkurtam reikėtų daryti. Kolei kas būsimoji Valuškos gūžta veikiau jau priminė mūšio lauką – aprūkę lentgaliai buvo suversti ant grindų, pelenai aplinkui, vien tik pelenai, o jį vis tebekamavo virstančių dūmų tumulai, kas kiek laiko jis lėkė į saloną pakvėpuoti grynu oru, ir taip lėkdamas vieną kartą nužvelgė dailų naminį savo chalatą, tada vėl prisiminė kitą, virtuvėje pakabintą, ir nė kiek nenudžiugo, kai jo ausis – kaip tik tuo metu lėkė į saloną – užkliudė įsideganëios ugnies gaudesys su traškėjimu, ir jis atsigręžęs galėjo pasakyti: buvo kovota ne veltui, o „Kalor" įsidegė, tarsi ūmai iš kamino būtų ištraukę krosniakaištį. Krosnelę kūrė pernelyg ilgai, visai neliko laiko, pamanė jis, atplėšti lentų nuo lango į gatvę, užtat atlapojo iki galo visas duris kitoje namo pusėje – dūmus išrūkė iš

čionai per arčiausiai esantį tarnaitės kambarį ir virtuvę į koridorių, paskui pamėgino pavalyti naminį chalatą, bet tik ištepė jį suodžiais, o paskui keletą minučių apšilęs ir jau apsitaisęs Harernės chalatu, į vieną ranką pasiėmęs skudurą, šluotą ir semtuvėlį, o į kitą – šiukšlių kibirą grįžo į Valuškos kambarį užglaistyti krosnies kūrimo pėdsakų. Namai prie sienų sustatytose sekcijose išdėstytomis porceliano indų ir servizų, sraigių ir kriauklelių kolekcijomis, medžio drožiniais puoštu pietų stalu ir lova veikiau jau buvo Esterų šeimos palikimo muziejus, o tų muziejaus salių prižiūrėtoja buvo Harernė, ir štai dabar, ko gero, tos salės darė slogų įspūdį, kad tai aprūkęs, apsvilęs muziejus, iš kurio ką tik išvažiavo ugniagesiai, kiek gailėdamiesi, kad čia rimčiau pasidarbuoti nereikėjo – viską buvo užklojęs suodžiai ir pelenai; ir taip jau susiklostė, kad jis pats tvarkė šituos degėsius su šluota ir skuduru rankoje, tarsi ant jo būtų kritęs Harernės prakeikimas, nors ir pats gerai suprato, kad jokio Harernės prakeikimo nebuvo ir negalėjo būti, o jo paties jaudulys, kai žmogus pats nusižiūri, ką daro, kai, anot bendro jų sutarimo, po kiekvieno krustelėjimo gerai įsiklausė – buvo susitarta taip daryti, kai vakare užrakinami vartai – ar tik dabar nebarbena į salono langą laukiamas, bet niekaip nesulaukiamas svečias. Kiek aptvarkęs lovą ir prikrovęs pilną krosnelę malkų, pamanė Estera, kad reikėtų mesti šitą niekam tikusį knebinėjimąsi – rytą abu kartu viską nudirbsią, jisai grįžo į saloną, pristūmė fotelį prie krosnies ir atsisėdo pasišildyti. Kas minutė žvilgčiojo į laikrodį ir kraipė galvą, kad „štai jau pusė trijų" arba „vis dar ne be penkiolikos trys" – viskas priklausė nuo to, kas tuo metu jam buvo atėję į galvą, kartais rodėsi, kad jau pernelyg vėlu, o kitais kartais – kad pašėlusiai anksti. Kartkarčiais neabejojo, kad jo bičiulis jau neateisiąs arba bus visai užmiršęs, ką buvo pažadėjęs, arba bus pamanęs, kad tokį vėlų metą nė už ką nereikėtų baldytis, jei jau neįstengė ateiti laiku, beje, kartais Esterai atrodė, kad jo bičiulis vis dar tebesėdi geležinkelio stoties skirstymo sandėlyje arba su durininku „Apynio" viešbutyje – jis niekuomet nepraleisdavo progos užsukti į tenai po naktinių klaidžiojimų, ir Estera ėmėsi svarstyti, kad jei jau taip būtų

nutikę ir štai dabar jis prisimintų savo pažadą, tai kiek laiko truktų, kol jis čionai ateitų. O vėliau jau taip nutiko, kad jis nė nemanė, jog „štai jau be penkiolikos keturios“ ar „vis dar nėra keturių“, nes jam pasigirdo – kažin kas dūzgena į langą, todėl mikliai susisuko atrakinti vartų, tada apsižvalgė ir susivokė, kad tasai sumanytas Užgavėnių karnavalas buvo tikrai surengtas – taip sprendė aukštybėse išvydęs šmėsuojančias šviesas viršum kino teatro ir „Apynio“ viešbučio bei iš didelio pulko tenai susispietusių žioplių, o paskui nevilties apimtas grįžo į saloną ir vėl atsisėdo. Kartais jam ir taip dingojosi: o galgi Valuška buvo atėjęs tada, kai jį labai pjovė miegas, tuomet niekas ir neatsiliepė į jo bičiulio beldimą, tad tasai nesistengė žūtbūt pakliūti į vidų ir nuėjo namo; o gal, svarstė Estera, kaip kad labai retai nutinka, jo bičiulį nugirdė per tą „Užgavėnių karnavalą“ ar Hagelmajerio smuklėje – į ten jis kasdien užeina – užtat gėdinosi toks prigirdytas užeiti. Estera spoksojo į kartais vos vos krutančias, o kitais kartais į pernelyg greitai lekiančias laikrodžio rodykles, gulė, vėl kėlėsi, kartkarčiais įmesdavo malkų į abi krosnis, o paskui trindamasis akis, kad dar kartą neužmigtų, dribo į tą krėslą, kuriame popietėmis paprastai sėdėdavo Valuška. Ilgai neužsisėdėjo – įsiskaudo juosmuo, perštėjo sutalžyta plaktuko ranka, tad sumanė ilgiau nebelaukti ir netrukus tarė sau: jeigu kas, pasnaus tik ligi tol, kolei didžioji laikrodžio rodyklė užkops iki dvyliktos – ir ūmai prisibudino: laikrodis rodė devynias minutes po septynių, o tuo metu tarytum kažin kas barbeno į lango stiklą. Pašoko, užgniaužęs kvapą įsiklausė į tylą, nes šį kartą panoro tikrai įsitikinti, ar jam nepasivaideno ir ar sudirginti pojūčiai jo vėl neapgavo, bet antrasis barbenimas išsklaidė visas abejones, o laukimo nepatogumų visai nejautė, išėjęs iš salono tuojau išsitraukė raktą iš kišenės ir nuskubėjo koridoriumi, šitas kariškas jo budėjimas vėl įgijo prasmę, ir toksai žvalus ir su laimę pranašaujančiu jauduliu nusigavo iki vartų per tokį kvapą gniaužiantį speigą, tarsi laukimo valandos, kurios, atrodė, niekuomet nesibaigs, dabar jau vėl iš tikrųjų buvo įgijusios prasmę – bus ką apie visa tai papasakoti svečiui, kuris nieko nė neįtaria, kad nuo šiolei būsiąs

šių namų gyventojas, o ne svečias – ir štai jau jis rakina vartų spyną: pagaliau parsirado. Didžiausiai jo nuostabai priešais stovėjo visai ne Valuška, o Harernė – sugniužusi ir neregėtai keistai atrodanti Harernė, ir jam nespėjus nė atsitokėti, ji – nieko taip ir nepaaiškinusi, ko jai prireikė čia tokiu metu, – tarpuvartėje šmurkštelėjo pro Esterą ir grąžydama rankas nurūko į koridorių; įsiveržusi į saloną – iki šiolei niekuomet taip nebuvo dariusi – drėbėsi į krėslą, atsisegiojo striukę ir nužvelgė jį apimta tokios nevilties, tarsi jau neįstengtų nė žodžio ištarti, tik išgalėtų šitaip sėdėti ir spoksoti į kitą su pernelyg iškalbinga desperacija. Buvo apsitaisiusi kaip visuomet – storu treningu ir citrinos geltonumo megztiniu po striuke bei plytos raudonumo vilnone striukele, bet buvo panaši į ankstesniąją Harernę tik iš tolo – toji, vakar priešpiet šūktelėjusi: „tai iki trečiadienio!", atsisveikino prie durų, tuomet rodėsi, kad ji jaučiasi kaip moteris, tikrai gerai nudirbusi savo darbus, ir persiavusi iš šlepečių su sagutėmis priekyje į gatvėje nešiojamus aulinukus su pamušalu, iškaukšėjo pro duris. Dabar ji spaudė vieną ranką prie širdies, kitą buvo bejėgiškai nusvarinusi prie šono, paraudusias akis juosė gilios raukšlės ir – dar niekuomet Estera nebuvo to matęs – jos megztinis buvo pusiau prasegtas: ji darė visai sugniuždyto, palaužto žmogaus įspūdį, o tas žmogus dar buvo toksai suglumęs, kad jau nūnai nė nesuvokė, kur esąs ir kas jam nutiko ir susikrimtęs laukia, kad jam kas nors paaiškintų visa tai. „Pone direktoriau, aš vis dar įsibauginusi! – išspaudė porą žodžių iš švokščiančių plaučių ji ir desperatiškai papurtė galvą. – Vis dar niekaip negaliu patikėti, kad viskas baigėsi, o juk – ji buvo net praradusi žadą – jau čia atsiuntė ir kariuomenę!" Estera sutrikęs ramstėsi į krosnį; nieko nesuprato iš visų tų jos paistalų, o kai pamatė, kad moteriškė ims ir pravirks, žingtelėjo jos raminti, bet netrukus – taip pamanė: įsigeis verkti, tai niekas jos nesulaikys – persigalvojo ir atsisėdo ant lovos krašto. „Aš jau nei gyva, nei mirusi, patikėkite, pone direktoriau... – šniurkščiojo Harernė ir išsiėmė iš striukės kišenės nosinę, sumurkdytą į gumulą. – Atėjau, mat vyras man pasakė – žūrbūtinai svarbu, tai tu nueik, o aš dievaži... nei gyva, – šluostė-

si akis moteriškė, – ...nei mirusi..." Estera atsikrenkštė. „Tai kas gi nutiko?" Harernė susigraužusi numojo ranka. „Aš jau išsyk sakiau, jūs, pone direktoriau, irgi tikriausiai prisimenate, kai Gendečo parke pakrypo tasai bokštas. Niekam nebuvo paslaptis." Esterai jau seko kantrybė. Veikiausiai vėl nusilakė jos vyras, pamanė jis, drėbėsi kur ir prasiskėlė galvą. Bet tada... kuo čia dėta kariuomenė? Ką reiškia visa tai? Iš kur visas šitas chaosas? Būtų geriau prigulti ir snustelėti valandėlę kitą, kolei ateis Valuška įprastu laiku – greičiausiai apie pietus. „Gal jūs, Harerne, pamėgintumėte iš pradžių." Moteriškė dar kartą nusišluostė akis ir susidėjo rankas į skreitą. „Kad aš nenumanau, nuo ko pradėti. Žmogus nevalioja apie tokius dalykus kalbėti tik taip sau, mat jisai nuo paties vakarykštės dienos ryto akyse nesirodė, tai aš sakau sau, gerai, tegu tik pareina namo, užkursiu aš jam pirtelę, juk jūs, pone direktoriau, irgi numanote, kad tokia Dievo rykštė, kaip maniškis, ką nugyja, tą nuryja; o aš, ką ir sakyti, įsikinkiusi į darbus kaip kumelė, taip jau pasidarė, su tokiu neišsipagiriojančiu nevėkšla negaliu cackintis, o imti jį trumpai drūtai, tik šitaip, pamaniau aš, tad lauksiu visą dieną, kolei pareis, o jau tada kursiu pirtį. Nenuleidžiu akių nuo laikrodžio, jau ir šešios, ir septynios, pusė aštuonių, na, galgi aštuntą, sakau pati sau, parsiras girtas kaip pėdas, kone kiekvieną mielą dieną būna toks pagiringas, kad jau tuoj kojas pakratys, širdimi skundžiasi, ji visai parsibaigusi, tai kad bent jau, sakau sau, ne tokią dieną, kai visas miestas prigužėjęs šitokių baisiausių kuliganų, dar jį pridobs, kai prisibaubęs kiaušins namo, o čia ir tasai banginis, ar kaip ten jie vadina jį, tą prakeiktą dvėseną, sakau sau, dar ir tas. Na, taip, aš tikrai nevaliojau numanyti, kas iš viso to išeis! Tik žvilgčioju į virtuvės laikrodį, jau ir lėkštes susiploviau, ir prasišlaviau, paskui įsijungiau televizorių, o tenai operetė, žiūrovų pageidavimu, rodė vėl tą vakarykštę programą, aš ir vėl į virtuvę, žiūriu – jau pusė dešimtos. Man visai pakriko nervai – niekuomet taip ilgai neužsibūdavo, net ir tada, kai prisilupdavo kaip kiaulė – tuomet irgi paršliauždavo namo. Tik prisisriaubia – ir tuojau įminga, jis nevalioja taip, kaip kiti, tuojau sušąla ir parsivelka. O vakar jo

nėr ir nėr, sėdžiu, žiūriu televizorių, žiūriu, bet nieko nematau, man vis iš galvos neišeina, kas jam galėjo nutikti – juk jau visai suseno, sakau, turėtų bent tiek protelio ir neužbliautų kokios dainuškos gatvėje tokiu metu, – juk šitokia daugybė baisiausių kuliganų tenai įsišėlo, aš jau ir tuomet nuspėjau, kad taip ir bus, taip jau buvau sakiusi iš anksto, jūs, pone direktoriau, irgi turėtumėte prisiminti, sakiau taip, kai pasviro bokštas, bet kur tau, – gniaužė nosinę skreite Harernė, – jau ir vienuoliktą išmušė, o aš vis dar spoksau į televizorių, buvo jau ir himnas, televizorius nieko nerodo, tik šnypščia, o jo vis nėr ir nėr. Tuomet jau nevaliojau nusėdėti, sakau, eisiu pas kaimynus – gal bent jie bus ką girdėję. Daužausi, barškinuosi, beldžiu į langą – lyg būtų visi apkurtę, nieko neprisišaukiu, o juk visi namie, kur dar kitur galėtų būti, toks jau metas, ir speigas spaudžia, net žmogui nosis užšąla. Na, tai tuomet puoliau jų šauktis, garsiai rėkiu, kad išgirstų, štai čia aš, įsileiskit, po šimts, klausiu, gal ką girdėjo apie mano vyrą – niekas nieko nežino. Kaimynas neiškentęs ir klausia, ar aš nieko negirdėjau, kas mieste dedasi. Aš ir sakau: o iš kur aš galėjau girdėti? Ogi mieste negirdėtai didelis bildžius! Viskas lūžta, viskas dūžta, tik skeveldros lieka, sako jie, o mano vyras dar namo neparėjęs, pamaniau aš, o jūs, pone direktoriau, nepatikėsite: aš tikėjausi prabūti naktį užsidariusi kaimynų namuose, tad vos valiojau paršliaužti namo, o tenai dribau kaip maišas virtuvėje ant taburetės, rymojau, vis rymojau parėmusi galvą rankomis, mat man pasirodė – tuojau viskas pateškės. Manyje viskas apsivertė aukštyn kojomis, geriau jau visai nešnekėti apie tai, o galiausiai pamaniau: jei parsivilko, tai ar tik nenušliaužė į skalbimui naudojamą pašiūrę: ten Valuška įsitaisęs, šitaip jau daug sykių yra buvę – tūno tenai, kolei prasipagirioja, o tasai slapsto jį, ak, kad mano vyras būtų žinojęs, kuo pavirs tasai, jis būtų tenai nė už ką niekuomet nėjęs – na, ir kas, kad jis ir prisipunta, ir pinigus neša iš namų, o šiaip tai būtų žmogus kaip žmogus, aš nieko nesakau. Pažiūrėsiu tenai – atsidarau duris, o pašiūrėje nė gyvos dvasios, vėl pareinu namo, o mane ir pakirto nuovargis – taip ir nebuvau prisėdusi per visą dieną, o čia dar nervai, sakiau,

jau visai nusivarysiu nuo kojų, pamaniau tada, reikėtų ką nors sumanyti, gal išsivirsiu kavos, sakau, ji turėtų atgaivinti mažumėlę. Na, taip, jūs, pone direktoriau, pažįstate mane jau daug metų, aš kai dirbu, tai jau dirbu, nesičiupinėju kaip čiuputis, o štai dabar, patikėsite ar ne, jau nė pati nežinau, kas darosi – praėjo ar ne visas pusvalandis, kolei tą sumautą kavą pastačiau ant dujinės, vos vos valiojau užsukti kavavirės dangtelį – rankose visai neliko nuojėgos, vos vos susigrabinėjau, pati nesusitavaliojau, ką darau, paskui net buvau užmiršusi, ką esu sumaniusi, na, šiaip taip pastačiau kavavirę ant dujų ir jas uždegiau. Išgėriau kavos, išploviau puoduką, vėl spoksau į laikrodį: pusiaunaktis, pamaniau, susiimsiu ir pasidairysiu – taip bus geriau, negu sėdėti virtuvėje ir laukti, o jis vis nepareina ir nepareina, jūs, pone direktoriau, irgi esate tai patyręs, tik spoksau į laikrodžio rodykles, na, taip, šitaip esu prisisėdėjusi sočiai, taip jau buvo nuo neatmenamų laikų, jau ar keturiasdešimt metų nieko daugiau nedarau, tik plėšausi prie darbų ir spoksau į laikrodį – o gal jau pareina, Dievas nubaudė mane, kad pasiuntė tokį žmogų: gal Jis ir geriau žino, ko man reikėjo. Žodžiu, susiėmiau, apsivilkau, kad nesušalčiau, gal net ir šitą striukę, o kai jau liko pora žingsnių iki vartų, pamačiau – ne taip ir toli manęs, prie pirmo kampo stulpuojasi ar penkiasdešimt vyrų, man tai jau tikrai nereikėjo sakyti, kas jie tokie ir ką veikia, tuojau susigaudžiau, kai tik išgirdau kažin ką labai garsiai dūžtant, nesidairiau nei į dešinę, nei į kairę, sprukau namo kaip kulka, tik užsidaryti vartus, sakau pati sau, žaibiškai išjungti elektrą, ir patikėkite – sėdžiu visai viena, o jau tamsu tamsu, o širdis daužosi, tuoj iššoks iš krūtinės, o trenksmai ir duženų žvangėjimas vis artėja ir artėja – su nieku nesupainiosi tokio džingsėjimo. Jūs neįsivaizduosite, pone direktoriau, ką tuomet išgyvenau: sėdžiu tik užgniaužusi kvapą, – vėl pratrūko raudoti Harernė, – vienų viena... viena kaip pirštas... viena tuščiuose namuose, dabar tai jau tikrai nė pas kaimynus nenueisi, sėdžiu ir laukiu, kas bus toliau. Tai tamsu buvo – kaip pragare, o aš dar ir užsimerkiau – dėl viso pikto: kad nieko nematyčiau, per akis buvo ir to, ką girdėjau – abu antro aukšto langai sudžerškėjo

ir patiško, išgirdau, kaip skimbčioja lėkdami žemyn stiklai, keturi didžiausi luitai šitokio stiklo, mat anais metais abu tuos antro aukšto langus užsakėme dvigubus, o man, dievaži, nė į galvą neatėjo, kad turėjau visą savaitę plėšytis, kol tiek pinigo užkaliau, tik patyliukais meldžiau Viešpatį Dievą, kad tie dar daugiau ko nesumanytų – baiminausi, kad neįsilaužtų į kiemą: kas galėtų pasakyti, ko jie tuomet prasimanytų – gal net namus sugriautų, jei koks kvaitulys juos apimtų. Gerasis Dievas neapleido manęs – jie nušurmuliavo tolyn, o aš likau su tais dviem išdaužytais langais, pati išgirdau, kaip širdis daužosi, štai jau kaimynų langus tratina, nė už ką nedrįstu šviesos degti, Viešpatie, apsaugok, net ir krustelėti įsidrąsinau gal tik po geros valandos, vargais negalais apčiuopomis nusigavau į kambarį ir atsiguliau ant lovos – tokia kaip stoviu, su visomis drapanomis, gulėjau ten kaip numirusi ir vis klausiausi, stengiausi į viską įsiklausyti ir kas minutę drebėjau – o gal dar sumanys sugrįžti ir išdaužyti viengubus langus pirmame aukšte. Dabar jau nevaliočiau apsakyti, o ir laiko neužtektų, kas man tada lindo į galvą – jau pati pasaulio pabaiga, pragaras atsivėrė žemėje, šitokias beprotystes jūs, pone direktoriau, vis tiek geriau suprantate, tai apie jas aš tuomet galvojau ir riogsojau kaip pagalys, drybsojau ištisas valandas, o akys nesusimerkia, nors tu ką, betgi būtų geriau buvę, jei būčiau kiek snustelėjusi – bent jau būtų nelindusios į galvą visokios tokios kvailystės nei į tvorą, nei į mietą, ir kai parsirado namo vyras; o jis parsibeldė tik auštant, aš nė džiaugtis nevaliojau, kad jis jau ir namie, ir neprisigėręs, blaivas blaivutėlis, štai jis atsistojo prie lovos ir tuojau atsisėdo ant antklodės – jis irgi su visais drabužiais, su puspalčiu, ir puolė mane raminti, pats matė, kad aš nepasikeliu ir rodau nedaug gyvybės ženklų, tai aš ir sakau sau, tu susiimk iš paskutiniųjų, nieko tokio čia nebuvo, dabar štai jau jis irgi namie, kaip nors išsikapstysim. Jis nuėjo į virtuvę, atnešė man kvortukę vandenio iš čiaupo, išgėriau ir pradėjau gaivelėtis po truputį, užsidegėm elektrą ir kambaryje – iki tolei aš nė už ką neleidau, kad degtų, bet jis pasakė: metas ir tau apsiraminti, užsidekim elektrą ir čia, virtuvėje irgi palikau ją degančią, nesu-

prantu, ko tau skauda galvą dėl tų dviejų langų, – sako, rotušė viską apmokės. Matė, kai parėjo – kur tau nematys – stiklo duženos kaip kokie patalai prie durų, o aš dar vis neturėjau sveikatos į jas pasižiūrėti, bet jis pasakė, kai vėl išnešė kvortukę į virtuvę ir vėl sugrįžo, dar sykį pasakė, kad rotušė sumokės, mat jis ir pats dabar turės tenai balsą. Jau aš irgi kiek atitokau, atsisėdau lovoje, tai ir klausiu, kur jisai buvo, kur tu kuilinėjai per visą naktį, neturi tu nė truputuko sąžinės, ūdijau jį, tai tu palikai mane visai vieną tuščiuos namuos, o pats kuilinėjai, o ar snukio neturėjai – negalėjai nieko pasakyti, gerai dar, kad Dievas tave apsaugojo, gerai dar, kad kokios bėdos neprisišaukei, na, bet jūs, pone direktoriau, irgi žinote, ką reiškia visas tasai siaubas ir tie baisiausi kuliganai, ir tie dvigubi langai – viskas perniek nuėjo. Klausosi mano vyras, klausosi ir tyli, žodžio neprataria ir žiūri kažin kaip nei šiaip, nei taip, keistai, sakyčiau, tai aš ir klausiu, dėl Dievo meilės, kas čia darosi, aš jam ir vėl apie tuos du langus iš antro aukšto, o jis ir sako: kas buvo, buvo, tada iškelia vieną pirštą, va taip, ir rėžia: tai žinok – nuo šios dienos aš ne šiaip sau kas, o žmogus iš rotušės komiteto, ar kaip ten jį, ir dar būsiu ir apdovanotas. Na, aš tai neišmanau tų dalykų, jūs, pone direktoriau, geriau išmanote, o aš tik spoksau į jį ir nesuprantu, ką jisai šneka, o jis palingavo galvą ir papasakojo: girdi, posėdžiavę per visą naktį, mat buvęs ne smuklėje, o, kaip sako, viską aptaręs su kitais rotušėje, atseit, pakliuvęs į kažin kokią ten keistenybę, į kokį ten komitetą ar kokį kitokį galą – tai jie išgelbėję miestą nuo visų tų kuliganų, tai šit kaip, sakau aš, labai gražu, kolei tu posėdžiavai, aš viena čia pradrebėjau visą naktį tuščiuose namuose, nedrįsau nė šviesos užsidegti. O jis ir sako: nešnekėk taip – tai dėl jūsų visų ramybės aš nesudėjau bluosto per visą naktį, ir klausia, ar nebūtų namie ko išgerti, o aš džiaugiuosi, kad jam nė plaukas nuo galvos nenukrito, štai sėdi ant mano lovos krašto, tiesiog ant antklodės, tai ir pasakiau, kur paslėpta; jis tuojau į sandėliuką ir atsinešė – degtinė buvo užkišta tarp uogienių: ten laikau ją, ką padarysi, reikia slėpti toliau nuo akių. Tai aš ir klausiu, kas ten tokie siaubė mūsų gatvę, o jis paprastai – tai baisiausiai niekingi

elementai, bet pasisekė užnerti jiems apynasrį, dabar jau juos semia, dėstė mano vyras, kolei visus susems, užtat kad atvažiavo kariuomenė, ir dabar jau visur tvarka, pasakė jis ir truktelėjo iš butelio, viską tvarko kareiviai, pasakė jis, įsivaizduok, net ir tanką atsivežė ir pasistatė jį Kunigų alėjoje priešais Didžiąją bažnyčią, tai aš leidau, kad jis dar kartą truktelėtų iš butelio, o tuomet jau pasakiau: gana, ir pasistačiau butelėlį prie lovos. Klausiu aš, iš kur čia ta kariuomenė atsirado, tasai tankas irgi man galvoj netelpa, o tuomet mano vyras ir sako: tai vis cirkas – nebūtų jo buvę, tai ir čia būtų nieko nebuvę, šiaip sau jie nebūtų išdrįsę pulti miesto, o dabar puolė, pasakė mano vyras, ir tada pamačiau, kad ir jam šiurpuliukai per nugarą eina, taigi puolė, o jo veidas visai apniuko, ir plėšikavo, ir gaisrų sukėlė, ir dar – įsivaizduok, pasakojo jis, vargšės, tos vargšės Jutka Sabo ir jos draugė iš telefono stoties – tie pasiutėliai nukankino jas, ak, Jutka Sabo, jūs, pone direktoriau, irgi ją atsimenate, – pritvinko Harernės akys ašarų, – ją irgi. O kiek nužudė, sakė mano vyras, ir tuomet aš vėl pasijutau esanti nei gyva, nei mirusi, mat kareiviai užėmė ne tik paštą – ir kitas, aiškino jis, valdiškas įstaigas, ir štai, žinok, stoty, pasakojo vyras, aptiko moterį ir, įsivaizduok jos vaiką žuvusius; na, aš jau nevaliojau klausytis tokių kalbų, tai ir paklausiau: tai kaipgi jūs ten posėdžiaudami gelbėjote miesto ramybę, jei jau tokie baisūs dalykai dėjosi, o jis ir sako: nebūtų buvę mūsų – o ypač jūsų, pone direktoriau, žmonos, jau ji, bent taip sakė mano vyras, grūmėsi kaip liūtė, taigi jei ne ji ir jei dar nebūtų pasisekę prišnekinti tų dviejų policininkų pamėginti vienaip ar kitaip automobiliu vogčiomis ištrūkti iš miesto – nebūtų buvę ir kareivių, ir labai gali būti, kad būtų pateškėję ne tik tie dviejų langų stiklai, aš tada neiškenčiau: keturi, ir būtų buvę dar daugiau ir suluošintų, ir nužudytų. Na, o policija, tada labai jau susikrimto mano vyras, jos nė su žiburiu nerasi, nusimuilino jie visi, taip ir pasakė jis, nusimuilino, ieškok jų neieškojęs, aptiko tik tuos du, tai jie ir nusigavo į apskrities centrą, o tokią padėtį galima paaiškinti tik šitaip: policija prarado galvą, aš kalbu jo žodžiais, taigi pačią galvą, pasakė mano vyras, nutaisęs labai

reikšmingą veidą. Ponas miesto policijos viršininkas, taip keistai nutęsė tą „o" žodyje „ponas", aš nenumanau kodėl, bet mano vyras baisiausiai nekenčia to viršininko jau dveji ar treji metai, taip jau niršta ant jo, kad vien tik išėjus iš kalbos apie jį, tiesiog negaliu jo atpažinti, ir taip jau negali ano pakęsti, kad net sunku susigaudyti kodėl, o šiaip žmonės šneka, kad jie lyg ir sutaria gražiuoju, aš nieko nenumanau, o mano vyras visuomet sako, kad taip nėra, žodžiu, ta prarasta policijos galva ir buvo pats ponas miesto policijos viršininkas, paaiškino man vyras, ir iš pasiutimo – pati gerai mačiau – baisiausiai išraudo. Buvo prisiputęs, sakė vyras, bet taip jau prisisriaubęs, kad pramiegojo visą tą bildžių, įsivaizduok – ištisą dieną ir ištisą naktį, sykiais jį pripurtydavę, bet nieko iš to neišėję, nes viršininkas visai nesupratęs, ko iš jo norima, o iš posėdžio išsinešdinęs tik ankstyvą rytą, tuomet visi manė, jūsų, pone direktoriau, žmona irgi, kad jis, esą, dabar imsis daryti tvarką; bet kur tau – tie du kariuomenę atvedę policininkai sakėsi matę poną savo viršininką ir vėl girtą kaip durpę, ir vėl jis buvo nusilakęs kažin kur, mat, kaip sakė mano vyras, žmonių reikalai jam buvę nebuvę, jam į tuos reikalus tik nusispersti. Jis laka sau, o visa kita, sakė mano vyras, jam nerūpi, o kai prireikia ką padaryti žmonėms, jis ir tuomet jau negali suimti savęs į nagą, ir ponas miesto policijos viršininkas, na, kaipgi, mano vyras vėl nutęsė tą „o" žodyje „ponas", vėl kažin kur prisilupo, ir galų gale niekas negalėjo pasakyti, kur jis ir ką jisai daro, net ir tie du policininkai valiojo tik tiek pasakyti: pagal tai, į kur jisai šleivojo, jiems pasirodę, kad jis greičiausiai einantis namo. Guliu aš, nesikeliu, klausausi, kiek ir kokių baisenybių buvo nutikę, bet jis dar nebuvo apsakęs juodžiausių dalykų: kiek visko suniokota, sakė mano vyras, kiek nusiaubta – tai vis jų darbas, kas dabar pasakys, kiek žmonių sužeista, o kiek nugalabyta ir kur jie visi atsikliuvę, papurtė galvą mano vyras, baisiai jau susikrimtęs; štai, sakykim, kai kariuomenė jau buvo atvažiavusi ir tanką pasistačiusi prie Didžiosios bažnyčios, o žmonėms irgi jau užteko drąsos išeiti į gatves, jis kaip tik tada ėjęs prospektu, jūs, pone direktoriau, žinote kur – pro Nadabano mėsos parduotuvę

ėjęs jis namo, kad mane apramintų, o tenai sutiko Viragnę, o toji irgi buvo neregėtai susikrimtusi. Mat toji ieškanti, apsakė jam Viragnė, savo kaimynės: moteriškė visą vakarą prasėdėjusi prie lango ir žiūrėjusi, kokių baisenybių būta gatvėje, viena pati taip pakraupusi, kad ją, kaimynę, atsivadinusi, pasakojo Viragnė, tuomet jau jos kartu sėdėjusios prie lango, ak, verčiau jau būtų nesėdėjusios, atsidūsėjo Viragnė, buvo jau gerokai po pusiaunakčio, kai vėl prospekte išdygo visas tokių baisiausių kuliganų pulkas, jų rankose lazdos ir dar dievai žino kas, jie talžė kates ant šaligatvio, taip pasakojo Viragnė, sakė mano vyras. Ir štai tuomet tarsi pasimatė tarp jų – mano vyras tyčia nepasakė, kas toks – ir Viragnės kaimynės sūnus, taip ir pasakė mano vyras, o aš visai nieko neįtariau, bet mano vyras ir norėjo, kad nekiltų nė menkiausio įtarimo, tai tik tiek ir tepasakė ir jau vėl siekė degtinės, bet jau aš sakau, gana tau bus gurkšnoti, tai, sakai, Viragnės? Viragnės, sako jis, Viragnės. Galvoju galvoju, ir šiaip suku galvą, ir taip, ir vis tiek negaliu nieko sumanyti, o jos žiūri, varo toliau mano vyras, ir negali patikėti savo akimis: taigi ir Viragnės kaimynės sūnus sykiu su tais kuliganais, tu nepatikėsi, sako jis, ir nė nesivargink – vis tiek neatspėsi, o mes šildėme gyvatę užantyje. Aš nenuleidžiu akių nuo jo ir vis dar nieko nesusigaudau, o jis kalba užuominomis, tai ir klausiu jį, kas ji tokia, o jis atšauna: ta moteris, kaip pasakojusi jam Viragnė, neregėtai perširdusi – niekas dar nebuvo matęs jos tokios persinervinusios, ir pasiutusi šaukti: gana jau, gana, sūnus jau lipa jai per gerklę, jis nė kiek jai nerūpintis, bet dabar ji šitaip nieko nepaliksianti: jis užtraukęs tokią gėdą, kad nenusiplausianti jos per visą gyvenimą, o dabar jau gana, šito ji neištversianti, griebusi paltą, pasakojo mano vyrui Viragnė, ji, girdi, bandžiusi apraminti kaimynę, bet nieko iš to neišėję, vis tiek griebusi paltą, sužiuro Harernė į nustėrusį Esteros veidą, ir išrūkusi. Išplėšiu jį iš tenai už plaukų įsikabinusi, šaukusi jau visai nesitvardydama Viragnės kaimynė, o Viragnė, sakė mano vyras, buvusi baisiausiai persigandusi, rytą stovėjo pastirusi prie Nadabano mėsos parduotuvės ir sakė: kaimynė išsivijusi juos jau po pusiaunakčio ir vis dar negrįžusi, o kiek dar

buvo kitų pakliuvusių į tokią bėdą, atsiduso mano vyras. Paliko jisai pastirusią Viragnę ir pasileido prospektu, o ten vieni griuvėsiai, pasakojo jis visai susigūžęs sėdėdamas ant antklodės, paskui jis pasuko į Jokajaus gatvę ir tenai užsirovė ant kareivių, jie, žinoma, sakė mano vyras, manęs neprašė parodyti dokumentų – juk tai mes perdavėme miestą viešąją tvarką palaikančioms jėgoms, bet jie parodė sąrašą su ieškomų įtariamųjų pavardėmis ir jų išvaizdos aprašymais, mat tuo metu jau apklausė rotušėje liudytojus – tuos, kurie buvo matę, kas dėjosi čia naktį, o štai dabar, sakė mano vyras, visi tie kareiviai, suskirstyti į daugybę būrių, sergsti miesto ramybę ir gaudo nusikaltėlius; bet sąraše, kurį parodė jam šitie kareiviai Jokajaus gatvėje, sakė mano vyras, pavardžių visai nedaug – daugiausia išvaizdos aprašymai, mat vietinių tarp tų kuliganų beveik nebuvo, kone visi iš kitur atsibastę kuliganai. Žiūri jis į tą sąrašą, žiūri, ir negali savo akimis patikėti – jis jau buvo nelabai norėjęs patikėti ir Viragnės žodžiais, o kareiviai klausia, gal jis pažįstantis ką nors iš šito sąrašo, tai mano vyras ir sako, mat buvo baisiausiai persigandęs, girdi, ne, nieko nepažįstantis. Aš guliu lovoje, o kai išgirstu tą pavardę – negaliu savo ausimis patikėti: visai jau iš proto išsikraustė, pamaniau aš; o mano vyras ir sako: nėra ko gaišti laiko, jo jau ieško, mano vyras tik trumpam parėjęs mane apraminti, o man reikėtų greičiau rengtis ir žengti, kiek tiktai kojos neša, pas jus, pone direktoriau, tai du žmonės – jūs, pone direktoriau, ir mano vyras – esate turėję reikalų su juo ir galėtumėte bent kiek pagelbėti, aš tik žiūriu į savo vyrą ir nesumetu, ką jisai sumanęs. Sakau sau, visuomet maniau, kad tas vyriokas nueis tokiais keliais, sakiau jau tada, kai jis buvo atėjęs prašytis pas mus pastogės, sakiau: ne, šitaip tik prasimanysime bėdos – priimti į savo namus pusprotį, bet mano vyras nė nemanė manęs klausyti; tai štai, pamaniau tuomet, už tiek pinigų priglobti šitokį avigalvį, sakau aš, niekur dabar aš neisiu, niekur nesitrenksiu iš savo namų, o nejučiomis jau išsiropščiau iš lovos ir apsivilkau striukę, tarsi ir man trūktų vieno stipino. Jau einame iš namų, o čia tiek stiklo duženų prie durų, gal reikėtų jo paieškoti, sako mano vyras, betgi vyrui reikia

į rotušę, nes jūsų, pone direktoriau, žmona jam prisakė būti tenai ne vėliau kaip septintą, na, tai, sakau aš, septintą tai septintą, aš galėsiu nueiti ir viena, visai viena, o jis vis savo ir savo: turintis būti tenai, o čia dar tas apdovanojimas, juk tai ir garbė, o dar nuo šiandien jis irgi galintis tenai tarti žodį, o dar jam prisakyta, kad septintą. Įkalbinėju jį, sakau, taip ir taip, kai sukame iš Jokajaus gatvės į prospektą, bet visi tie mano žodžiai – lyg žirniai į sieną, mano vyras eisiąs į stotį, pasakė jis, paskui grįšiąs, o aš turinti eiti į šituos namus – galgi dar pasiseks ką nors išpešti jums, pone direktoriau, o aš ir sakau pati sau: iš tų šiaudų nebus grūdų, užtat ir nepanorau toliau eiti, buvau tokia pasimetusi, ką gi – ėjau, bet nesidairiau nei į priekį, nei į šonus, tarsi būčiau netekusi akių šviesos, nevaliojau nė pasisveikinti su jumis prie vartų, aš ir nenumanau, ką jūs, pone direktoriau, galėjote apie mane pamanyti. Šitaip įsiveržti į svetimus namus, ankstų anksčiausią rytą, nei labas, nei sveiki, bet ką aš galėjau padaryti, pone direktoriau, žmogus gi nesusitavalioja ir nežino, ko griebtis, kai užplūsta kareiviai, – pritildė balsą Harernė, – ir dar atsiveža tanką..." Estera pakraupęs kiurksojo ant lovos krašto, moteriškei rodėsi, kad jis tuojau pervers ją žvilgsniu. Tarsi druskos stulpas – toks jis pasidarė visko pasiklausęs, pasakojo vėliau Harernė savo vyrui, kai tas parsirado namo apie pietus. O tada ji tik tiek tematė: namų šeimininkas strykt nuo lovos, puolė prie spintos, griebė paltą nuo pakabo, ir, tarytum tik ji būtų buvusi kalta dėl visko, it koks kaltintojas nužvelgė ją smerkiamu žvilgsniu ir, netaręs nė žodžio, išrūko pro duris. Ji tebesėdėjo fotelyje, pakraupusi tik mirkčiojo, o kai išgirdo, kad kieme smarkiausiai supokšėję užsitrenkia vartai, krūptelėjo visu kūnu ir vėl apsiverkė – tuomet išsilankstė nosinę, nusišnypštė nosį ir apžiūrėjo saloną. Tik dabar pamatė lentomis užkaltus langus. Neskubėdama pakilo nuo fotelio ir pakreipusi galvą – niekaip neįstengė suprasti, ko čia būtų galėję ieškoti visi tie anie, – nutaisiusi ištįsusį veidą, sliūkino prie lango ir viską matavo, viską skaičiavo. Paglostė vieną lentą ir įsitikinusi, kad ji tikrų tikriausia, pabarškino iš eilės ir visas kitas, o paskui iškart viską supratusi, it būtų buvusi ekspertė, kurios nie-

kas nepavedžios už nosies, perkreipė lūpas ir su užsikrautais ant nugaros keturiais stiklo luitais sumurmėjo kartėlio pilnu balsu: „Iš lauko pusės reikėjo; kas gi kala į lauką." Vėl nusliūkino prie krosnies, žvilgtelėjo, kaip kūrenasi ugnis, užmetė ant jos dar kelias pliauskas, vėl palingavo galvą, išjungė elektrą ir, paskutinį kartą apžvelgusi tamsoje paskendusį saloną, dar kartą pakartojo: „Iš lauko pusės... ne į lauką..."

Ne į lauką, o paprasčiausiai iš šitos nusiaubtos dirbtuvės, kuri jų akis atkreipė ir neįprasta iškaba („Ortopedas"), ir veikiausiai viena trūkstama žaliuze viršum vitrinos, ir tik „nešdinkitės į tamsiausią pragarą, iš kur jus pats velnias atnešė", nešdinkitės, sakė iš kampo priešais save spoksantis žvilgsnis, nors sutinusios nuo daužymo lūpos tik didelėmis valios pastangomis įstengė kartoti „nešdinkitės", „iš čia", „į lauką", o jie, tarsi toks neregėtai desperatiškas raginimas būtų ženklas, kad tasai pastiręs iš baimės batsiuvys jiems buvęs nebuvęs, sustojo sudaužytoje į druzgus dirbtuvėje ir vėl buvo tokie pat nebylūs ir susiklausę, kaip ir per įsibrovimą į čia, ir vėl, prasibrovę pro išvartytas ir sutraiškytas spintas su odomis, pro sulaužytus darbastalius su įrankiais, pro suverstų ant grindų ir jų pačių apšlapintų ortopedinių batų, ortopedinių aulinukų ir šlepečių užtvarus, visi vėl susibūrė gatvėje. Matyti gal kartais ir nieko nematė, bet prisiminė, kaip prieš kelias valandas jie pažiro į visas puses, o dabar klausėsi tai iš toliau, tai iš arčiau ataidinčių tratėjimų ir dunksėjimų ir jautė, kad ir tie kiti – irgi susitelkę į panašaus didumo būrius – laikosi visi kaip vienas mirtinoje tamsoje, o galgi gali būti ir taip, kad toks suvokimas ir vertė juos instinktyviai siekti nepriklausomybės nuo kitų bendrų, ir bent kiek drausmino juos, pakilusius į tokias niokojančias riaušes; mat kunkuliuojantis įsiūtis, kryptis ir tikslas lėmė tai, kad jie niekšiškumą kaskart vainikuodavo dar didesniu siautėjimu – kaip kad dabar, nusiaubę batsiuvių dirbtuvę, pakluso vedlio įsakymui ir, pasidavę siutui, kaštonais nusodinta

gatve grįžo į miesto centrą ieškoti, ką dar galėtų nusiaubti. Kino teatras tebedegė, su šniokštimu šokčiojančių liepsnų raudonio apšviesti – persisotinę ugnimi žiūrovai priminė sustingusias statulas prie grindinio – šįkart taip stoviniavo ir veiklos neieškojo jau ar trys būriai, lygiai kaip ir vėliau aikštėje, kai jų bendrai nelauktai aptiko kitą stebėtinai didelę grupę netoli padegtos koplyčios, ir ten, ir čia žengė tiesiai per tuos visus stovinčiuosius, kad nė už ką nereikėtų keisti šitos siaubą varančios ir niekuomet nesibaigiančios ekspedicijos tempo ir kad šiaip jau būtų išlaikytas šiurpą keliantis jų žingsnių vienodumas ir visos eisenos nepertraukiamai pakili dvasia, su kuria jie anksčiau traukė nuo kino teatro iki pat aikštės, o iš tenai suko per nuščiuvusios Šventojo Stepono gatvės tylą pro degančią šventovę. Nepersimetė jie nė vienu žodžiu, tik sykiais blykstelėdavo degtuko liepsnelė – atsakymas į visus klausimus ir buvo smilkstančios cigaretės žioravimas, žvilgsnius buvo atgręžę į priekyje einančio bendro nugarą arba į žemę ir, nori nenori derindami savo žingsnius prie kitų, žengė į priekį per spengiantį speigą ir veikiausiai jau buvo nuveikę tai, ką buvo sumoję padaryti iš anksto; ir tarsi ko įbauginti sustojo eilėmis ir *pro kitus* apžiūrinėjo kiekvieną langą, tačiau jau beveik prie nieko nekibo, kolei nusigavo iki pirmojo kampo ir, aplenkę jų akis atkreipusį namų bloką, užkliuvo už mėlynai dažytų geležinių vartų – už jų buvo šalčio sukaustytas, piktžolių priaugęs parkas, o jame – pora mūrų pritemdytais langais. Numušti vartų spyną, sudaužyti kieme būdą, iš kurios jau tikriausiai prieš kelias valandas strimagalviais išrūko sargas, viską sumalti į šukes teprireikė kelių smarkiai kertamų smūgių geležies strypais, bet viskas anaiptol nebuvo taip paprasta, kai jie, plūsdami į parką taku, pamėgino įsilaužti į artimiausią namą, nes tenai, kai jau tikrai įsiveržė, už išorinių vartų buvo dar dvejos gerai įrengtos durys, mat – tikriausiai pakraupę nuo miestą užplūdusių gandų, taigi kaip tik dėl jų siautėjimo – ten dirbantys žmonės ir užsirakino abejas duris, ir užvertė jas viskuo, kuo tik turėjo – vienais ant kitų sukrautais stalais ir kėdėmis ir taip užsibarikadavo, tarsi nujausdami: reikia griebtis visko, kas tik įmano-

ma, kad tik įstengtų apsiginti; o štai dabar jie it žvėrys, sėlinantys prie grobio, visa laiptais aukštyn besiveržianti jų orda aiškiai parodė, ko buvo vertos anų žmonių pastangos ir toksai priešinimasis. Beletažo ilgas, prišildytas koridorius buvo visai tamsus, po pirmųjų pavojaus signalų naktinė seselė (išgirdusi vis artėjantį šurmulį, paskutinę akimirką mėgino sprukti prie durų kitoje pastato pusėje), padedama įstengiančių vaikščioti ligonių, palyginti mikliai išjungė ir lempas palatose prie ligonių galvūgalių; toks nusistatymas veikiau jau priminė neafišuojamą įsitikinimą, kad pastate esantys žmonės turėtų būti saugūs – spynos ir barikados visus juos apsaugos, nes tikrai niekam galvoje netilpo, nors nuojauta retsykiais ir sukirbėdavo, kad gatvėse pratrūkusios piktadarybės įgaus tokį nežmonišką mastą, ir agresoriai niekšiškai puls ligoninę. O jie jau buvo čia, ir tarsi šiurpą kelianti tyla, o ne kas kitas, būtų išdavusi po antklodėmis tūnančius žmones, taigi agresoriai – išlaužę paskutines duris ir apčiuopomis aptikę jungiklius koridoriuje – tuojau užklupo tuos žmones dešinėje pastato pusėje buvusiose palatose, užklupo juos, išvartė lovas, ir kai atėjo toks laikas, kai jie jau neįstengė nieko daugiau sumanyti, tiesiog nežinojo, ką daryti su aimanuojančiais ant akmeninių grindų išverstais žmonėmis, kurių rankos sutrauktos mėšlungio, kai pasilenkė prie jų, kojose nebuvo likę jėgų nė spirti; tad buvo tarsi labai akivaizdūs ženklai, kad jau nebeliko ant ko išlieti viską niokojančio pykčio, šitų žmonių nepajėgumas darėsi vis akivaizdesnis, o niokojimas rodėsi dar beprasmiškesnis. Visai atsisakė to, ką buvo sumanę daryti, tik perlipo per išverstus ant akmeninių grindų žmones ir leidosi tolyn, išlupo iš lizdų ir daužė į sienas visą čirškiančią, gaudžiančią, šviesomis mirguliuojančią medicininę įrangą, o jau tuomet ištaškė iš naktinių spintelių ir sutrypė vaistų buteliukus, termometrus ir pačius paprasčiausius tų žmonių daikčiukus – net ir akinių futliarus, šeimos fotografijas ir popieriniuose maišeliuose laikomus pavytusius vaisius; tai po vieną, tai susitelkę į grupeles laužėsi pirmyn; tačiau jau visi jie buvo išsimušę iš pusiausvyros – išvydę visuotinį nepasirengimą gintis, iškart palūžo ir suprato, kad tylus jų pakentimas

iš baimės, visiškas nesipriešinimas kausto ir pačius agresorius, o šita besąlygiško susitaikymo su viskuo klampynė verčia juos būtiniausiai trauktis, nors iki šiolei jie tik mėgavosi tokiais dalykais. Supami neregėtai kurtinančios tylos, sustojo jie koridoriuje po raibuliuojančiomis neono lempomis (girdėjosi tik seselės spiegimas, jau prislopęs, iš tolo, iš už uždarytų durų), o jie jau nejautė nesutramdomo įsiūčio ir nieko nepuolė, ir nesiveržė siaubti kitų aukštų, tik laukė, kolei susirinks ir kiti jų bendrai, ir tuomet visi krypuodami patraukė iš pastato, – it kokia netvarkinga ir pakrikusi kariuomenė vėl nužygiavo per parką iki geležinių vartų, o tenai po ilgas minutes trukusio neryžtingo trypčiojimo jiems bene pirmą kartą pasidarė aišku, kad jau nenutuokia, nei kur eiti, nė nesuvokia, kam viso to prireikė, nes – kaip ir keleto kitų sparnus apsvilusių būrių prie kino teatro ir koplyčios – išseko ir jų užmojai žudyti, o tuo metu buvo baisiausiai nepakenčiamas dalykas įsisąmoninti ir patiems sau pripažinti, kad šįkart jiems jau galutinai baigėsi visi tokie pragaro pramanai. Susivokė, kad tik apsidergė, o juk vakare išsirengė į puolimą po vienintelio jų kunigaikštuko rankos mosto: visko suniokoti nepavyko ir, dabar atrodė, juos ūmai užgriuvo nepakeliamas sunkumas, ir kai po ilgo delsimo sutrikę pagaliau žengė nuo ligoninės vartų, matėsi, kad jiems jau viskas kitaip atrodo: viską apžvelgus, toks žiaurus jų siautėjimas veikiausiai atrodė beprasmiškas, ir dabar jau ir jų žingsniai neprilygo ankstesniam tvirtam žygio tempui – darni rikiuotė, kaip ir išsibarsčiusių nesenų jų sąjungininkų, pakriko, neregėtai drausmingas būrys pavirto graudulį keliančia banda, nenuslepiamas dygėjimasis varė į priekį iš vieno junginio subirusius į dvidešimt ar trisdešimt nusivariusių nuo kojų vos vos pasivelkančių vyrų, kurie gal nė nejaučia, o veikiau jau numano, kad jiems nusispjauti į tai, kas toliau dėsis, nes pakliuvo į plyną, begalinį plyną lauką, iš kurio neįmanu nei ištrūkti, nei panorėti išsprukti. Dar įsilaužė į parduotuvę (viršum durų tebuvo likusi tik tokia iškaba: „...LEKTRO... SALON...“), bet kai plėšė grotas ir vertė duris, kiekvienas jų judesys sakyte sakė, kad jie anaiptol nepuolė laužtis į dar vieną vietą, o veikiau jau traukiasi, tarsi į

visus juos būtų pataikęs lemiamas šūvis, ir dabar jie susikurčinę ieško nė nežinia kokios paskutinės priebėgos parduotuvėje – apgailėtino prieglobsčio nuo savo kančių; ir iš tikrųjų – vos tik peržengė slenkstį, įjungė šviesą ir apsižvalgė po vien tik skalbyklių prikrautą salę – greičiau jau ji priminė sandėlį, o ne parduotuvę – jų žvilgsniuose nebeliko nė ženklo to ankstesnio žvėriškumo: jie atrodė taip, tarsi būtų patys save paėmę į nelaisvę ir jiems būtų vienas ir tas pats, ar tai nutiko čia, ar kur kitur, jų veidai buvo be jokios išraiškos, kurį laiką jie girdėjo tik už nugarų darinėjamų durų girgždesį, ir tarsi jiems užsidarytų ir ši priebėga, nuo pačių durų pasistūmėjo tik tuomet, kai dėl jų užsikirtusi durų signalizacija pamažiukais nutilo palyginti nedidelės, šaltos kaip ledas parduotuvės erdvėje. Vienas jų, tarsi vėl būtų ūmai atradęs save tarp tokio visuotinio persisotinimo arba tarytum būtų tik dabar perpratęs jo bendrus sukausčiusį graudų negerumą, paniekinamai perkreipė lūpas ir kažin ką košdamas pro dantis („Apsitriedėliai!..") apsisuko ant kulnų ir išdunksėjo į gatvę, tarsi demonstratyviai pareikšdamas, kad jei reikėtų pasiduoti iš tikrųjų, tai jis verčiau jau pasiduotų vienas; kitas toks puolė su geležies strypu talžyti vieną iš absoliučiai vienodų kariška rikiuote sustatytų skalbyklių, paskui, ieškodamas lengviau sulaužomų vietų, iš pradžių pro plastiko sienelę išlupo jos variklį, o paskui daužė iš jos į kairę ir į dešinę pabirusias smulkesnes detales; tie kiti – jiems iš viso jau buvo visai tas pats, kuo užsiima tie du, – neprasimanė nieko, tik neryžtingai sliūkino tarp skalbiamųjų mašinų paliktais siaurais į koridorius panašiais tarpais, stengėsi atsiplėšti vieni nuo kitų kuo toliau ir sugulė ant linoleumu užtiestų grindų. Na, taip, jiems niekaip nepasisekė iškrikti per tokį nuotolį arba taip išsiskirstyti laisvoje erdvėje tarp mašinų, kad – nors ir visi to norėjo – nematytų vienas kito, arba, paprasčiau sakant, kad galėtų visai nematyti vienas kito, nes jų buvo pernelyg daug; ypač akylai sergstimas Valuška, kuris be kita ko – nors visa tai jau nieko nereiškė – nė kiek neabejojo: jo jau irgi nelaiko sugriebę už pakarpos, kaip, sakykim, ir to, kuris atsisėdo kito „koridoriaus", susikryžiuojančio su jo tuščiu tarp mašinų tarpu, kampe, ilgai

žiūrėjo išpūtęs akis prieš save, paskui pasidėjo ant kelių bloknotą ir, pasilenkęs prie popieriaus ir nutaisęs rūškaną veidą, puolė rašyti, ir taip darė tikriausiai todėl, kad iš visų jų žiauriausias, siaubingasis jo sergėtojas ką tik išsinešdino iš čionai (visa jo povyza, jo skrybėlė, pilko milelio striukė, auliniai batai paliko čionai kraupų atminimą), o juk jiems patekusį į rankas grobį – jie tikrai negalėjo numanyti, kad dabar jau ir jam „viskas tvarkoj" – tikriausiai reikia saugoti. Jam jau buvo visai tas pats, ką jie nusiteikę toliau daryti, jo jau nedomino, ar jie norėtų tuojau jį pribaigti, ar vėliau, jo jau visai neėmė baimė, ir jis nė nemėgino pabėgti, juk po viso to, ką patyrė šią kupiną žudynių ir gydančios galios turinčią naktį, nė už ką nekilo noras imti ir pabėgti; bėgti nuo jų – gal ir buvo pasitaikiusių tokių progų, bet jau niekada nė už ką nepaspruks nuo to savo akimis pamatyto šiurpulingo sunkumo – savaime suprantama, kiek išvis įmanu atpasakoti tai, ką turėjo pamatyti: jam kone aptemo akys nuo tokio pirmo siaubo, patirto nuo pradžių pradžios iki lemiamo naujojo savo atgimimo posūkio. Mat siaubingai bejėgiška padėtis, iš kurios – prieš vėlesnį didįjį jo prablaivėjimą! – jį išgelbėjo bičiulis iš Turgaus aikštės prie pono Esteros namų ir, apkabinęs jį, nuėjo su kitais „trinksėdami ir kaukšėdami auliniais batais ir aulinukais" tarp prospekto namų, o paskui tas neįmanomas ištverti jausmas nuėjus ar šimtą metrų – visi jie, paklusę kažkokiai garsiai neištartai komandai, pačia tikrąja žodžio reikšme užpuolė paskirus namus, ir tą jo desperatišką užmojį – buvo užsimojęs šokti priešais juos, bet vis sunkėjanti draugiška ranka ant jo peties, kaip įspėjimas dažnai skaudžiai susigniaužianti, pasmaugė jo vos vos pakilusį užmojį, na, dar tą bejėgišką padėtį ir tą neištveriamą spaudimą: buvo pasišovęs tuo pačiu metu ir ginti tą, kurį muša, ir tą, kuris muša, – veikiai iš tikrųjų pakeitė klaikiausias siaubas, tikrų tikriausias klaikas, kuris ir padarė viską, kad jis negalėtų nei pasipriešinti, nei pabėgti, tik įstengtų nujausti: iš kelių dešimtmečių sąmonės aptemimo miško jį patį, mulkį, darantį nepataisomo kvailio įspūdį, tikriausiai išves tik ši pragariška naktis. Valuška tuomet jau nesuvokė, nė kur eina, tik vėl atitoko, kai laužė dar

vienas duris – ir pirmą kartą po to, kai puolė daužyti visus langus ir barškinti lempas prie vartų – ir įsiveržė į tuos namus. Tuokart jam prie šono buvo pasibjaurėtinas jo palydovas – tai jis kaip niekur nieko su žiauriu pasimėgavimu stūmė Valušką paskui visus kitus, jis irgi pakliuvo į ankštą kambarėlį ir pajuto, kad viskas aplinkui neįtikimai sulėtėjo: net ir riksmas, kai puolusi prieš juos senutė suriko, o tie du – su kažin kokiu šlykščiu abejingumu ir perkreiptais veidais – žingtelėjo į ją. Dar jis matė, kaip vienas iš tų dviejų neskubėdamas užsimoja kumščiu, o senutė bando atšokti atgal, bet neįstengia nė krustelėti, nors ir deda nežmoniškai daug pastangų, tarsi ir menkiausias jos krustelėjimas būtų nepakeliamai sunkus, štai ji pasuko galvą, ir jos žvilgsnis nukrypo į kampą jai jau visiems laikams nutilusiame kambaryje. Tame kampe jau nebebuvo nieko, tik nusirito į tenai toksai neapibrėžtos masės kūliais virtuliuojantis šešėlis ir lėtai sustingo viršum papuvusių grindų, prie įsirėžusio į sieną pleišto, ir nepridengė jo joks įprastas daiktas – nei lova, nei spinta, kampas buvo tuščias, iš jo kilo gaižus tvaikas, tik toks tegali būti tuščias kambario kampas su gaižiu tvaiku; ir ką gi: Valuškos akys buvo pilnos siaubo, tarsi jis būtų sugėręs viską, kas nutiko ir kas dar galėtų nutikti, tarytum būtų žvilgtelėjęs į dantis šiepiančią pabaisą – pirmąkart turėjo progos įsitikinti, kad tokios išvis esama. Neįstengė atplėšti žvilgsnio nuo jos, nors ir kaip stumdė jį po kambarį į visas puses, ir nuo to laiko jis jau nebematė nieko kito, tik be galo ryškų tą kampą su nė kiek nepakrutančiu šešėliu, kuris priminė iš tamsaus šiurpinančio rūko susidariusį ir tūnantį tenai susirangiusį nykštuką: jis užtemdė Valuškos akių šviesą, įsigręžė įdagu į sąmonę, prikaustė žvilgsnį, na, ir kas, kad jie išėjo iš tenai – visur kur nešiojosi šitą vaizdą... kiti ėjo kur nors – jis irgi ėjo, kiti sustojo – jis irgi stabtelėjo, bet visai nesuvokė, ką daro tie kiti ir kas daroma su juo, kas darosi netoliese įsivyravusioje tyloje – nuo to momento jis ilgai, labai ilgai nieko nesuvokė. Ištisas valandas, o iš tikrųjų tai nei minutėmis, nei dešimtmečiais neišmatuojama trukmė nešėsi šitą varantį iš proto vaizdą, net ir pats nepajuto, ką jisai nešasi, ir jau neįstengė suvokti, kas stipresnis –

ar jį apraizgę žabangai, ar mėšlungiškas skaudus jo peties gniaužimas. Vienąkart tarsi kažkas lyg ir pakėlė jį nuo žemės, bet toksai neproporcingas, pernelyg smarkus trūktelėjimas išvertė iš kojų jį kėlusį vyrą, užtat tasai piktai (ir burbėdamas: „Ko gi jis toks lengvas?“) paleido jį, o gal jau veikiau piktai vėl trenkė į žemę, tik paskui, jau daug vėliau, jis pasijuto tįsantis ant šaligatvio, jam kliokino degtinę į burną, tuomet jis vėl atsistojo ant kojų, paskui vėl jam ranka ant peties arba už parankės, toji ranka, kuri netempė jo į priekį, o veikiau jau tiek kartų ir su tokia nepaprasta jėga stabdė jį, primygtinai, bet visai be reikalo, nes jei būsimojo atgimimo dar nepatirta nuojauta tuomet jo ir nebuvo užkliudžiusi, jį prislėgusio reginio galios, to kambario kampo tuščios prasmės juk jau nestelbė niekas: tas vietas, po kurias jį tampė, stumdė, gainiojo – kad jie eina, kad kažkas bėga, kad kažin kur kūrenasi ugnis – regėjo tik su protrūkiais ir labai miglotai, stengėsi ištrūkti iš jo – nė už ką neįstengė, jis tik parvirto, – jį jau pakėlė, tad buvo vienas ir tas pats, ar būti čia, ar kur kitur, vis tiek jis buvo šios paralyžiuojančios jėgos valdoma marionetė, o paskui jį prislėgė mirtinas nuovargis, pusiau nušalę kojų pirštai pasiuto mausti įšalusiuose kaip ledas aulinukuose, panoro (ir vėl?) gultis ant šaligatvio, bet tasai su pilko milelio striuke – Valuška vis dar nė už ką neįstengė žiūrėti į jį kaip į savo mokytoją – gremždamasis apžėlusią pasmakrę neslėpė pašaipos ir užriaumojo ant jo. Tai buvo pirmoji tikrai jo sąmonę pasiekusi frazė, ir tasai nepasakysi kad nepamatuotas pasityčiojimo tonas (taip jam pasakė: „Tai kas dabar tau, pusgalvi, vėl degtinės užsimanei?!“) vėl privertė atsigosti, kur ir tarp ko jis pakliuvo, ir tarsi tasai kamuojantis kambario kampas su niekada neišsisklaidančiu gaižiu tvaiku būtų buvusi šios kraupios nakties scena, o jos avanscenoje dabar pagaliau jis būtų išvydęs pamėkliškos šviesos apšviestus to savo mokytojo siaubą keliančius neįprastus veido bruožus. Ne, degtinės nepanoro, o jei išvis ko norėjo, tai tik užmigti ant šaligatvio ir sušalti, kad nereikėtų suprasti to, kas jau jo sąmonėje pradėjo įgauti kontūrus, tat „tegu būna taip“; nepanoro nieko kito, tik to paties, bet, laimei, akcentuojamas šiuo klausimu dalykas nepali-

ko nė menkiausios abejonės – reikia iškart atsisakyti, nes tarsi kamantinėjamas apie tikrąjį savo ketinimą smarkiai papurtė galvą, priderino prie kitų žingsnį ir, krūptelėjęs nuo prisilietimo, kai tasai bendras vėl klestelėjo ranką jam ant peties, paklusniai pėdino šalia. Ir žiūrėjo į tą veidą – už jo dingojosi kambario kampas, akinantis savo tamsumu, – į vanago nosį, tankiais šeriais apželusią pasmakrę, karščiuojančius akių vokus, smarkiai nubrozdintą odą po kairiuoju skruostikauliu, ir nebuvo pašėlusiai sunku numanyti, kad tai veidas, tapatus su vakar matytu Turgaus aikštėje, ir susieti jį su nežaboto pykčio atspindžiu tame veide; reikėjo suprasti, kad tasai, su kuriuo tuomet, Košuto aikštėje, po pasivaikščiojimo su ponu Estera jį suvedė užklupusio nerimo atsitiktinumas ir kuris dabar kaip šitos nesutramdomos neapykantos vedlys pasirodė esąs negailestingas viso jo gyvenimo – o gal ir iš netyčių toks pasidarė – chirurgas, tat viskas buvo absoliučiai tas pats, nes neatsirastų tokio, kuris galėtų nuslėpti, kad šiurpulinguose vyro bruožuose buvo tasai vakarykštis, o aname, diena po dienos grįžtant atgalios, ir visi buvę kiti, tat, ar imsi taip, ar kitaip, šiandieninis veidas ir šitas šmėklos šaltumo žmogaus žvilgsnis, tarsi demonstratyviai rodantis tai, kas šiaip jau ir taip matėsi, kaip tik neginčijamu autoritetu, arba, kitaip sakant, kiekvienu pačio išradingiausio žiaurumo judesiu vedė niokoti šitą niekaip nesulaikomą minią, jis pakurstė Valuškos kamavimą, neišmatuojamos šios katastrofos Kryžiaus kelius ir atvirai mėgavosi tokiu brutaliu pamokomu spektakliu, surengtu su juo, globotiniu; to imdamasis žmogėnas tarsi darė užuominą, kad kaip tik tokią kainą ir reikia mokėti už dar vieną pagijimą. Žiūrėjo jis į tą veidą ir žiūrėdamas iškart pajuto suvokęs, kad „pamėkliškame jo šaltume“ lieka vis mažiau nepaaiškinamų paslapčių. Juk šis negailestingas žvilgsnis veikiausiai ir bus ištikimiausias veidrodis to, ko jis neįstengė įžvelgti per visus trisdešimt penkerius savo gyvenimo metus, o per visą tą laiką kaip tik jo ir neapleido liguistas apdujimas; gal, pamanė Valuška, bet tučtuojau pasitaisė: „ne, visai tikrai!“ ir šitaip apčiuopė lemiamą akimirką, per kurią – tarsi būtų klestelėjęs į savo senąjį „aš“ – prisikėlė iš ilgai

trukusio alpulio – ir, žinoma, iš svaigaus apkvaišimo. Kurčia tyla baigėsi, jo sergėtojo bruožai, už kurių išnyko tasai akinantis kambario kampas su nė nekrustelėjančiu šešėliu, irgi išblėso, nušviesėjo visas parkas, o vėliau ir takas, paskui ir geležiniai vartai, ir jau neliko vietos jo suglebimui, kai susivokė, kad tėra tik jis vienas vienintelis ir nedovanotinas apakimas, o ne šie čia priešais ligoninės vartus susispietę ne šio pasaulio gyventojai. Neliko vietos nei suglumimui, nei menkiausiam akstinui pabėgti – visam tam neliko vietos, nes *tuštuma*, persmelkusi jį pirmąją akimirką, tarsi vienu vieninteliu rankos mostu nušlavė jį, ir viskas, kas buvo jo, nuvilnijo, išsisklaidė, pavirto į nieką, ir jis nejautė nieko kito, tik aitrų, deginantį blaivumo skonį gomuryje ir kad jam skauda kojas, ypač kairiąją. Išsisklaidė demoniški rūkai, dėl kurių Venkheimo prospekto tamsa šiuos atgrasius didžiavyrius rodė kaip neįtikėtinas makabriškai iškrypusio proto sukurtas būtybes ir, žiūrėdamas su visu šio žaibiškai užgriuvusio praregėjimo ryškumu į juos ir prisimindamas didžiulę kelių šimtų vyrų šitaip susibūrusią minią, Valuška galėjo suprasti, kad jie neturi ir niekuomet neturėjo nieko nežemiško, ir jam pačiam irgi nutolo visa, kas „demoniška“, ir nuo jų pačių, ir nuo jų „makabriškai iškrypusio“ kunigaikštuko; o jam irgi visiems laikams atplyšo metų metus ugdytas iškreipto požiūrio giedravalkis, pranyko gėdingos kerinčios haliucinacijos, kurios, stumdamos jį į pusprotiškumo nulemtą išskirtinumą, *slėpė nuo jo tikrą daiktų atvaizdą.* Jis išsibudino greitai, nelauktai, iš tikrųjų žaibiškai, o kai susivokė, kad jau nebeliko – neabejotinai ir galutinai – to, kuo jis iki šiolei buvo laikęs save, taip taip, per tą laiką po ilgo trypčiojimo visas būrys kartu su juo jau žengė nuo ligoninės vartų, ir dabar jau kiekvienas namas, kiekvienas elektros stulpas ir kiekvienas gatvės akmuo vėl atsistojo į tikrąją savo vietą, ir jis į visa tai pasižiūrėjo kaip į kažin kokį absoliučiai savaime suprantamą dalyką, kad štai „jo paties protas vėl panoro susiorientuoti savyje“, ir jis rengėsi ne desperatiškai ką nors inventorizuoti, bet šaltai viską perskaičiuoti, įstengė suvokti ištisus dešimtmečius tvirtinamų šių dienų statramsčius kaip jau visai perkrypusius. Mat subiro jo

priešpietės ir popietės, jo vakarai ir naktys, visa tai, kas iki vakarykštės dienos sukosi kaip amžinai išlaikantis pusiausvyrą – it begarsė dinamo mašina – be trikdžių ir nepastebimai, ir štai dabar visa tai iškart įgijo slegiančią, baisią, be galo smarkiai atstumiančią ir šiurpinančią, bet kartu ir aiškią bei išblaivinančią prasmę: iš jo būsto, iš sodo pašiūrės išgaravo visas melagingas žavumas, kuris jam taip nekritiškai patiko, ir dabar, per šią bejausmę atsisveikinimo akimirką dulktelėjęs per jį, nepaliko nieko kito, tik apibaubėjusias sienas, išsiklaipiusias lubas – tai buvo Harerio skalbyklai naudojama pašiūrė; jau nebevedė į ją ir takas, kaip kad niekur nebevedė ir joks kitas kelias, nes tam anuometiniam *klaidžiojančiam debesyse* jau buvo užglaistyti visi plyšiai, visos spragos, užmūrytos visos durys, kad vėlgi sveikstančiajam pasidarytų dar geriau matomi „šlykščiai tikri vartai į pasaulį". Jis ėjo tarp kailinukų ir vatinukų per neperregimą tamsą žiūrėdamas į šaligatvį sau po kojų, jam mintyse sukosi „Pėfeferis", geležinkelio stoties skirstymo sandėlis, „Apynio" viešbučio durininkas, jis irgi jau suprato, kad jam pasidarė sunkiai pasiekiamos ir išnyko visos gatvės, visos aikštės, visi vingiai ir visi kampai, jam ryškiai stojo akyse vinguriuojantys visų jo klajonių maršrutai – it koks žemėlapis, matė ryškiai visą tą vaizdą, tik už to žemėlapio nebuvo realaus kraštovaizdžio, o per tai, kas jį pakeitė, neįstengė jau taip senoviškai žengti nė vieno vienintelio žingsnio, užtat ir pamanė, kad bus geriausia, jei išvis užmirš šitą nykų svetimą miestą, į kurį vėl sugrįžo kaip mažumėlę svirduliuojantis naujai užgimęs žmogus vakar... anksčiau... kadaise... į tai, kas buvo jo vietoje. Užmirš rytmečio valandas: snaudulio skonį, neskubrų išsibudinimą, žirniukais išmargintame puodelyje garuojančią arbatą prieš išeinant iš namų, pamirš vis didesnius dangaus plotus aprėpiančią rytinę brėkšmą virš geležinkelio ir laikraščių kvapą melsvai šviesėjančiame geležinkelio stoties skirstymo sandėlyje, o paskui – maždaug nuo septynių iki vienuoliktos – pašto dėželes, visų durų rankenas, palanges bei vartuose įtaisytas kiaurymes, pro kurias įmetamas paštas, pamirš ir tuos šimteriopus judesius, kuriais išdalija visus užsakytus

laikraščius – užkiša už durų, palieka ant palangių, grūda į tam tyčia padarytus plyšius, deda į dėželes, o dviejose vietose kiša po kojų valymo kilimėliais. Ir ištrins iš atminties būtiniausią klausimą Harernei, ar jau pietų metas – gal jau reikėtų eiti, maisto nešmenės tarškėjimą pono Esteros virtuvėje ir ilgą žmonių eilę prie „Apynio" viešbučio restorano virėjo, leis nugrimzti į nebūtį namui Venkheimo prospekte, vartams, koridoriui, nedrąsiam beldimui į duris, leis, kad nueitų į nežinią Bachas ir fortepijonas ir kad tamsa ten visai pasiglemžtų saloną. Nebegalvos apie poną Hagelmajerį ir niekam neberodys saulės užtemimo, nebeprisimins smuklės prekystalio, alaus bokalų, plaukiojančių dūmų debesų ir tai tilstančio, tai vėl garsėjančio šurmulio ir jau tikrai nesuks prie vandens bokšto, kai ateis smuklės uždarymo valanda... „Trinksintys ir kaukšintys auliniai batai ir aulinukai" įsuko jį į verpetą, ir kai jau visai išsikvėpęs būrys nužygiavo į kitą Kerešo kanalo pusę ir prie Maročio aikštės pasuko pro jo gimtųjų namų tvorą, jam jau nieko nesakė nei ūmai sušmėžavęs motinos veidas, nei atmintyje iškilusios pokalbio per telefonspynę nuotrupos, o dar mažiau sakė pats namas, už belapių kiemo medžių užsiglaudęs anų laikų nuomojamas pustrečio kambario butas, visa tai taip jau nieko nesakė, kad jis net nusuko galvą į šalį. Nepanoro pamatyti nei šitos, nei kitų su nugyventu gyvenimu susijusių vietų, ir tokią atsisveikinimo apžvalgą visai pabaigė, kai atsilikęs per žingsnį nuo rūsčiojo savo mokytojo nukulniavo tolyn ir liovėsi apie visa tai galvoti, nes čia, prie Maročio aikštės – visai nelauktai! – per jį dilgtelėjo: dar galvos apie tokius dalykus – ims ir gėdingai parblokš jį klastingas susigraužimas, nė nežinia koks grėsmingas, paslaptingas maudžiantis skausmas, kuris neigtų, kad visa tai yra tikroviška, ir šį kartą apgalvotas veikimas nebūtų drąsus ir protingas, ir dar jis manė, kad kaip tik dėl to „toksai šaltas visko apskaičiavimas" ir tokia apgalvota inventorizacija kelia didžiulę riziką. Ir nepaisant viso to – jis atmetė tai, kad nuo šiolei reikėtų ką nors pasmerkti „užmarščiai" – tuojau kibo į atlapus tokiam „grėsmingam ir paslaptingam maudžiančiam skausmui", nes pamanė, kad visa tai, savaime supranta-

ma – beje, rizikos galimybė irgi – yra didžių didžiausia klaida, o tvirčiausias viso to garantas kaip tik ir yra jis pats, jis, „įstengęs atsikratyti iki kaulų smegenų melagingo miražo“, jis, apie kurį niekas nebūtų galėjęs to pamanyti, taigi jis, jau praradęs viską, todėl ir neturėtų bijoti skausmo – juk jis perprato siaubingą pamoką, tat ir „gali tvirtinti, kad dabar jau ir jis toks pat, kaip visi kiti“. Jis būtų tučtuojau mielai pareiškęs, jei nebūtų jautęs mirtino nuovargio, kad dėl jo visi galintys būti ramūs, jo „širdis“ jau irgi „mirusi“, jis būtų sakęs, kad nuo šiolei jau nebereikėtų iš jo tyčiotis, nes jis jau išmoko „stovėti ant žemės abiem kojomis ir viską išsiaiškino“, jis jau irgi nebetiki, kad „pasaulis turi žavesio“, nes negalima pamatyti to, ko nesama, ir dar jisai suprato, kad „nėra didesnės galios už kariškai nusiteikusių žmonių įstatymus“, nors ir neneigia, kad pakraupo nuo jų, bet jaučiasi esąs galintis prie jų prisitaikyti ir „esąs dėkingas gavęs progą pasižiūrėti į juos“. Sykiu su jais visais žygiavo toliau nuo Maročio aikštės ir laukė, kada vėl galėsiąs atgauti jėgas, mat buvo pasišovęs išaiškinti jiems, kokiomis vaikiškomis iliuzijomis gyvenęs iki šiolei ir kad turėjęs pernelyg didelių vilčių, jog iš tikrųjų matantis galingąjį kosmosą – žemė esanti tik menkas menkutis jo taškelis ir kad lemiamas jo variklis turėtų būti dvasios nuskaidrėjimas, „nuo amžių amžinųjų persmelkęs kiekvieną planetą ir kiekvieną žvaigždę“; o į jį patį reikėtų žiūrėti kaip į žmogų, kuris perprato, kad visa tai yra gerai, ir kad, be kita ko, esantis kažin koks paslaptingas viso to centras, ne, ne protas, bet tokia... švelnesnė už atodūsį erdvuma, ir jei kas nejaučia jos neįmanomo paaiškinti spinduliavimo, tas žiūri ir nieko nemato, ir kad neigti tai yra neprotinga. Buvo įsigeidęs, kad drauge su šiomis jo manijomis galų gale baigtųsi ir begalinis jo išsekimas, nes buvo pasišovęs apsakyti jiems, kad po šios tokios siaubingos nakties jis visiškai atsikratė iliuzijų; žinokite, būtų taip pradėjęs jis, galite įsivaizduoti, kad gyvenau kaip visąlaik užsimerkęs žmogus, o kai tas žmogus atsimerkė, paprasčiausiai niekur neaptiko nei kokio ten nuskaidrėjusio kosmoso, nei daugybės planetų ir žvaigždžių; išvydau ligoninės vartus, namus, medžius ir iš abiejų pusių jus visus,

apstojusius mane, ir tuojau susivokiau, kad visa, ko esama iš tikrųjų, manyje atsistojo į savo vietą; žvalgiausi tarp stogų į vos regimą horizontą – iš jo buvo dingusi ir šita paslaptingoji visata, ir aš pats – nugyventos mano daugiau kaip trys dešimtys metų, per kuriuos be perstojo galvojau apie kosmosą, ir ko tik aš tenai neprigalvojau, neaptikau daugiau nieko – tik tai, ką pats esu matęs: viskas įgijo tikrąjį pavidalą, visai kaip „kine, kai vėl salėje įjungia šviesą". Ir dar norėjo išdėstyti, kad jaučiasi taip, tarsi „milžiniškas rutulys" iš milžiniškos erdvės būtų pakliuvęs į apsuptos iš visų pusių lygumos, iš pradžių dar baisingai atšiaurios, aptvarą, iš ligotai lengvų svajų „pabudęs dykumoje", tenai, kur, išskyrus daiktų konkrečią esmę, jau niekas netraukia ir kur vienintelis šios dykumos elementas negali pranokti pats savęs, nes pagaliau susivokė, dar norėjo pridurti jis prie viso to, kad šitoje žemėje teturi vietą tik tai, kas yra jos plutoje, ir niekas kitas neturi savo vietos, o kas tik šiaip sau egzistuoja, tas turi baisingą svorį, galią, iš jo paties išplaukiančią prasmę, o ta prasmė nesiremia į nieką. Būtų paprašęs, kad juo patikėtų: dabar jau jis irgi žinantis, kad „ir be dievo, ir be pragaro", juk išskyrus tai, kas yra, nederėtų visko aiškinti *dar* kuo nors kitu, o toks aiškinimas kryptų tik į pikta, o ne į gera, nes juk „nėra nei pikta, nei gera"; į priekį stumia visai kitoks dėsnis – visuomet stipresnio, kur „kaip tik tuo metu, kai jis esąs stipresnis, su juo negalintis susilyginti niekas kitas". Iš viso to nederėtų (ir visai nebūtina) daryti jokių rūsčių išvadų, net ir tokios menkutės, kad „toks jausmas rodo nelaisvą žmogų, kuris visko neteko", apie tai negali būti nė kalbos, galėtų paaiškinti jis, nes, žiūrėsi taip ar kitaip, nė vienas jo jausmas jau nerodo nė menkiausių gyvybės žymių, be to, reikėtų dar bent šiek tiek laiko – bet negali būti nė kalbos apie delsimą, tik apie laiką! – kolei galų gale jo galvoje tokios ligos pakirstos smegenys pradės normaliai funkcionuoti, nes dabar joje tik tvinkčiojimai, dunksėjimai, daužymaisi, ir jis neįstengtų, jei iškiltų reikalas, sakykim, išaiškinti net ir tokio dalyko: jei jau viskas tvirta taip, kaip geležis, tai dėl ko neišnarpliojama tai, kas savaime suprantama, dėl ko praranda kontūrus tai, kas yra galutinai nusistovėję, vie-

nu žodžiu, šita naktis, visa, kas nutiko, taip jau susiklostė, kad visai nelauktai pasidarė taip aišku ir taip neaišku... Kol jis mintimis nuklydo iki šitos vietos, jie jau senokai nebežygiavo didžiausia gatve, o buvo susėdę pono Šaiboko parduotuvėje, tarp skalbyklių, krautuvėje „Keravill", kaip ją vadino žmonės, bet „dėl įtemptos smegenų veiklos" jis neturėjo nė menkiausios nuovokos, kiek laiko jie jau šitaip sėdi, tasai jo mokytojas nešė kudašių jau gerokai anksčiau, o naujasis jo sargas, susirangęs šalimais, ėmėsi keverzoti paskutinį bloknoto lapą, tad bent jau jam rodėsi, kad bus praėjusi gal net visa valanda, o paskui pamanęs, kad „šiaip tai visai tas pats"; jis grįžo ten, kur mintyse buvo klaidžiojęs snausdamas atmerktomis akimis, ir toliau masažavo nušalusias savo kojas. Nustūmė į šalį aulinukus ir atrėmė nugarą į skalbyklę, ir tarsi žmogus, kuris šioje žemoje salėje tarp visų kitų būtų įsikūręs amžinai, jau kurį laiką pasilenkęs spoksojo į to kito bloknotą, paskui vėl apsiavė batus, susivarstė raištelius, nes suprato, koks mirtinas pavojus iškiltų, jei kokią apsižioplinimo akimirką jį priveiktų miegas, nors darė viską, ką tiktai galėjo, kad neužmigtų. Ne, drąsino pats save, jis nė už ką neužmigs, o visas jėgas iš kūno atimantis nuovargis išsisklaidys pats ir jam taip pasiutusiai nebetvinksės galvoje, jis ir vėl galės prabilti, nes būtiniausiai reikia pasikalbėti su kitais, reikia jiems pasakyti štai ką: jei jis būtų klausęs tų, kurie kreipė jo likimą kuria nors linkme, šiandien jo čia nebūtų, garantuotai nebūtų su šita štai tvinksinčia galva, jis tikrai būtų kur nors geresnėje vietoje, labiau kliautųsi savimi, ir nereikėtų daryti nieko kito, tik... paprasčiausiai reikėjo paklausyti visų gerų patarimų, kurių tiek ir tiek jam buvo duodama. Papasakos apie motiną – ji nuolatos jam priekaištaudavo ir *ne kartą įspėjo*, bet niekas nepadėjo, jis neklausė jos, užtat ji vieną kartą ir visiems laikams, beje, vakar vakare ji irgi nepraleido progos... pagrasinti: girdi, jei galų gale nepasuksiąs „normaliu keliu", jinai, sugriebusi jį už plaukų, purtysianti tol, kolei galų gale „perpras visus reikalus"; papasakos ir apie motiną, ir, žinoma, ir apie Esternę: per savo kvailumą nė kiek nepasimokė iš jos pavyzdžio – tai nebuvo tas žmogus, kuriuo jis laikė tą moterį iki

pat šios dienos, tai buvo padaras, kuris viską šluodamas nuo kelio veržiasi vis aukštyn, – buvo tokia nepalenkiama, klastinga ir negailestinga, kaip tik dabar pamatė ją pirmąkart taip netikėtai, ryškiai pamatė, kuo ji laikė poną miesto policijos viršininką, ką reiškė tas griaudžiantis balsas ir lagaminas, ir dar pamatė, kad nė už ką nereikėjo leisti įvykti šitai katastrofai – dabar nutiko kaip tik taip, o suvokti, kad reikia mokytis iš tokių dalykų, kokie vakar pavakare dėjosi Kareivių skersgatvyje: palaužusi jo paties ir pono rotušės pirmininko pasipriešinimą, ji savo ruožtu tarsi atvėrė kelią tiems, susitelkusiems Turgaus aikštėje. Ir – kas svarbiausia – papasakoti apie poną Esterą: tai tas žmogus pasitelkęs begalinę kantrybę metų metais aiškino jam, kad nebėra to, ką jis mato, ir kad ydinga yra tai, kaip jis galvoja, ir štai šitai kvailai jo galvai rodėsi, kad tai žmogus, kurį, jo manymu, slegia sunkus paklydimas, nors kaip tik jis pats buvo paklydimo auka, todėl reikėtų kalbėti apie visų iškiliausią žmogų – jis matė ir mato viską objektyviau nei kas nors kitas, tat ir nekeista, kad iš tokio sielvarto – mat tai, ką tas žmogus žino, yra tiesa – jis, deja, įsisirgo. Kiek visko Valuška yra prisiklausęs sėdėdamas salone ant krėslo, kaip antai: „kas mano, kad pasaulis išsilaiko iš palankios ar laiminančios dievo malonės, tam, mielas mano bičiuli, veikiai saulė nusileis“, nebuvo tokios dienos, kad ponas Estera nebūtų pareiškęs: „Jūs tik pasižiūrėkite į mane! Taip einasi visiems, kurie iš to, kad vos neišsiduria akių, nė kiek nepasimoko ir nepasidaro gudresni“, o jis pats, savaime suprantama, visai nesuprato tų žodžių, buvo aklas, visai neišgirdo perspėjamųjų žodžių, tat dabar, prisiminęs drauge su tuo žmogumi praleistus metus, turėjo tik stebėtis, kaip tam jo mokytojui neįkyrėjo amžinas jo paties tarškėjimas apie šviesą, dangų, „kerinčią kosmoso mechaniką“. Taigi, pamanė Valuška, jei senasis jo bičiulis pamatytų jį šią akimirką (ar bent kiek vėliau, kai bus atgavęs jėgas), veikiausiai gerokai nustebtų, kad jo mokytinis – o jam iššvaistyta šitiek laiko – dabar jau iš tikrųjų toks, koks yra, ir tikrai keistai pasijutęs susivoktų, kad daugybė jo pamokymų vis dėlto nenuėjo perniek, ir turėtų progos įsitikinti, kad nuo šios dienos tasai jo mokytinis „toliau žiūri į

visus reikalus vien tik pagal tai, ką buvo girdėjęs jo salone". Jis neturėjo nė menkiausios nuovokos, kaip ponas Estera galėtų visa tai pamatyti, mat jam jau buvo visai sunykęs ir tasai namas Venkheimo prospekte, o jis pats („Jau viskas nulemta...") būsiąs čia iki paties galo, jau viskas nulemta, palingavo galvą Valuška; paskui pamasažavo maudžiančius akių vokus, o kojas atrėmė į priešais stovinčią skalbyklę, nes nelauktai pajuto... tarsi šaltos kaip ledas grindys po juo smarkiai... kryptelėjo žemyn. Dar jam pasirodė, kad prie naujojo jo sargo prieina kitas toks, išplėšia iš rankų bloknotą, perverčia kelis lapus ir klausia: „Kas čia?" Jo sargas burbteli: „O ką aš žinau kas... tai tavo testamentas..." Paskui po kiek laiko nusiviepia vienas kitam... tasai priėjęs sviedžia bloknotą... o jo išgirstos paskutinės frazės buvo tokios: „smelkiantis speigas"?.. „čiulbantis girždėjimas"? Baik čia niekus rašinėti, išminčiau..." Tai buvo paskutiniai žodžiai, nes šaltos kaip ledas grindys jau taip pasviro, kad jis nuslydo jomis žemyn, ir slydo, ir ritosi, ir galų gale nugarmėjo į kažin kokią bedugnę pragarmę; lėkė žemyn neįtikėtinai ilgai, krito ir krito, krisdamas bejėgiškai mosavo rankomis ir spardėsi, ir štai pagaliau atsikliuvo ant kažin ko tvirto – vėl ant tų pačių šaltų kaip ledas grindų ir atsimerkė. Nesėdėjo atsirėmęs į skalbyklę – gulėjo šalia jos ant linoleumo susirangęs į kamuoliuką it kibirkštinamas ežys ir buvo taip sušalęs, kad tirtėjo kiekviena jo kūno vietelė, ir nebuvo taip jau sunku suprasti, kad grindys niekuomet nesviro ir nė nemanė svirti, o jis pats neištvėrė, tik niekur nekrito, o užmigo, ir buvo kiek sunkiau susivokti – jis pajuto tai ir persigando pamėginęs vargais negalais atsistoti – kad pono Šaiboko parduotuvėje jis likęs vienui vienas. Palakstė palakstė begaliniais koridoriais tarp skalbyklių ir veikiai pats pamatė: taip, nesuklydo – išėjo jie, o jį paliko, ir dabar jis čia likęs visai vienas; tik negalėjo suprasti, kaip tai galėjo atsitikti, ir išmirusiame angare garsiai klausinėjo pats save „tai kas dabar bus?", paskui sulėtino žingsnius ir, norėdamas kiek apsiraminti, prisivertė eiti žingsniu, ir jam pasisekė per keletą minučių visai nusiraminti. Jau niekas neįstengs pakeisti to, taip jam rodėsi, kad buvo susidėjęs su štai šitais, ryšys su jais nenutraukiamas –

nė tada, kai visų tų čia jau nė kvapo nelikę, o kol jie ateisią vėl jo pasiimti, sumanė Valuška, jis kiek atsipūs ir per tą laiką vėl viską prisimins dar kartą, paprasčiau sakant, sudėlios į savo vietas tai, ko iki šiolei galėjo iš jų pasimokyti. Grįžo prie „savos skalbyklės" ir vėl įsitaisė prie jos – nugarą prirėmė prie šalies, ištiesė kojas ir jau vėl ketino pasinerti į mintis, bet štai už poros žingsnių ant grindų, netoli tos vietos, kur dar visai neseniai buvo įsikūręs naujasis jo sargas, žvilgsnis užkliuvo už jau matyto daikto. Susyk perprato – tai ir yra tas numestas bloknotas, ir jį, tai pamačiusį, pagavo kažin koks dilginantis smalsumas, nes taip pamanė: tasai rašeiva bloknoto savininkas ne šiaip sau paliko jį likimo valiai it kokias nieko vertas kraigliones, kurių jau niekam nebereikia, – visa tai palikta ne kam nors kitam, o tik jam, pamanė Valuška. Priėjo prie bloknoto, pakėlė jį, išlygino suglamžytus lapus, grįžo į savo vietą, pasidėjo bloknotą ant kelių, žiūrėjo į susiraizgiusias raides ir nejučiomis pamiršo visa kita, tik neatplėšdamas akių nuo teksto susikaupęs skaitė.

> ...tada jau buvo vienas ir tas pats, ar eiti į dešinę, ar į kairę – juk buvome užtvindę ir visas gatves, ir visas aikštes, jautėme tik vieną kryptį ir nuolat jos laikėmės – siaubingą baimę ir gailestį, jei reikėtų kapituliuoti, ir nebuvo nei komandų, nei svarstymų, nei rizikos, nei pavojų, nes jau nebeturėjome ko prarasti – viskas buvo ir neįmanoma, ir nepakenčiama, nes viso to jau nebegalėjome ištverti; buvo nepakenčiami namai, tvoros, skelbimų stulpai, elektros stulpai, parduotuvės, paštas, iš duonos kombinato virstantys drėgni garai, nepakenčiama bet kokia tvarka ir bet koks drausminimas, nepakenčiama net ir menkiausia prievarta, nepakenčiamos nuolatinės nė mažiausių vilčių nepaliekančios pastangos, bandymai kryptingai ir ryžtingai stoti skersai kelio nelankstumui, apatijai, visuotiniam negalėjimui nieko pasiekti, nepakenčiama ir nepaaiškinama atspara, vienaip ar kitaip palaikanti žmogiškuosius dalykus žemėje. Neįstengėme nė baisiausiu staugimu pramušti spragos pro šitą

mus iš lėto gaubiantį pernelyg didelį nebylumą, tad per čiulbantį smelkiančio speigo girgždėjimą viską šluojanti nuo kelio mūsų kolona žygiavo keldama šaižų gaudesį, nesulaikoma ir pasitempusi, kiek tik įmanoma pasitempti, troškiomis tamsiomis gatvėmis, ir nematėme net vienas kito, o jei kartais ir žvilgtelėdavome, tai taip, kaip žmogus pasižiūri sau į ranką ar koją, – mes jau buvome ir vienas kūnas, ir vienas žvilgsnis, vienas alkio kamuojamas, nepermaldaujamas, mirtinas įsiūtis. Ir nesutikome nieko tokio, kas galėtų mums priešintis: sunkūs plytgaliai daužė viską aplinkui, teškino vitrinas ir nežinia kur aklai spoksančius murzinus kotedžų langų stiklus, valkataujančios katės pasijuto taip, tarsi ryški akinanti prožektorių šviesa būtų pašvietusi joms į akis – jų raumenis it suparalyžiavo ir jos kentė, kolei jas pasmaugsime ir tarsi trapūs jauni, dar nespėję prigyti medeliai klusniai virto iš suskeldėjusios dirvos. Apsėstiems nesuvokiamo įtūžio dėl mulkinimo, siaubo, laukiamų nesulaukiamų prošvaisčių mums buvo visko negana, ir kas, kad ieškojome, vis tiek neradome tikrojo kraupumo ir nevilties objekto, su vis didėjančiu įtūžiu puolėme viską, kas tik pasipainiojo po kojų mūsų kelyje: laužėmės į parduotuves ir visa, ką galėjome pakelti, daužėme į asfaltą ir trypėme, o ko neįstengėme išjudinti, tai sudaužėme nusiplėšę už žaliuzių įrengtus geležinius langų atidarymo strypus; o jau tada, perbridę per neatpažįstamai suniokotų fenų, muilo gabalų, duonos kepalų, striukių, ortopedinių batų, konservų, knygų, lagaminų ir vaikiškų žaislų skeveldras, vartėme gatvių pakraščiuose paliktus automobilius, nudaužėme apverktinas įstaigų ir firmų iškabas, užėmėme ir suniokojome centrinę telefonų stotį, nes joje degė šviesa, ir leidomės tolyn nuo jos vartų su tenai susispietusiais bičais tik tada, kai dulkinamos iki sąmonės netekimo dvi stotyje dirbusios panelės jau buvo praradusios bet kokią nuovoką ir tarsi du visiškai nudyžę skudurai – be jokių gyvybės ženklų, prie kojų prispaustomis rankomis, susirietusios –

nuslydo nuo kruvino stalo į jau neįmanomas atpažinti erdves – nudraskytų telefono laidų, apverstų ir suniokotų ryšio spintų chaosą. Pamatėme, kad jau neliko mums neįveikiamų dalykų, įsitikinome, kad visas mūsų kasdienybėje įgytas patyrimas nieko vertas, supratome, kad niekas nuo mūsų nepriklauso, nes esame tik mirksnio grobis šioje godulingoje platybėje, ir kaip tik dėl to žaibiško trumpumo niekaip nesiseka išmatuoti viską suryjančios didybės, lygiai kaip ir pašėlęs greitis neįstengia nieko nutuokti apie patekusią į jį dulkelę, tarytum greitis ir daiktas nejaučia vienas kito. Laužėme ir daužėme viską, ką galėjome, ir štai vėl atėjome į ten, iš kur buvome išėję, bet jau negalėjome sustoti, neturėjome jokių stabdžių, akinantis niokojimo džiaugsmas vėl vertė daryti tai, kas viršijo mūsų jėgas; ir mes vis dar nepasisotinę ir vis dar nepratardami nė žodžio žengėme per džiovintuvų, muilo gabalų, duonos kepalų, striukių, ortopedinių batų, konservų, knygų, lagaminų ir vaikiškų žaislų nuolaužas, kad nuolat kraudami vis naujus sluoksnius vieną ant kito paverstume visą miestą neregėtai šiukšlinomis gatvėmis ir kad visi tie šiukšlynai susisiektų, ir kad mes įsiveržtume į tą smulkmenišką ir apgaulingą tūpčiojimo vietoje ir susitaikymo liūną, ginantį tai, ko jau neįmanoma apginti. Vėl priėjome Bažnyčios aikštės link vedančias gatves, mus supo tamsių tamsiausia naktis ir buvo apėmęs žudantis veikimo atsipalaidavimas, vedantis iš proto palengvėjimas, pulsuojantis priešinimosi svaigulys, smarkus provokuojantis susikrimtimas ir neviltis. Kitame vieno skersgatvio, vedančio į aikštę, gale tamsoje išvydome sušmėžavusius trijų figūrų kontūrus (žengus keletą žingsnių, paaiškėjo, kad tai vos regimi vyro, moters ir vaiko šešėliai): išvydę artėjančią į juos nelaimę pranašaujančią govėdą, jie persigandę ūmai sustojo, paskui pamažu traukėsi sėlindami pasieniais, mėgino nepastebimi pranykti tokią tamsią naktį; buvo per vėlu – niekas jau nebūtų galėjęs jiems pagelbėti, nors iki šiolei jiems tikriausiai pavyko

prašapti palyginti tamsiuose namų linkui vedančių gatvių užkaboriuose – dabar jau jiems nebebuvo išsigelbėjimo, jų likimas buvo negrįžtamai nulemtas, nes jiems jau nebeliko vietos ten, kur buvo įsigaliojęs negailestingas mūsų įstatymas, o mes buvome įsitikinę, kad reikia gesinti ir taip jau blėstančią šeimos židinio ugnį, tad bet koks „gelbėjimasis" buvo nieko vertas ir beviltiškas: nieko neduos nei slapukavimas, nei kliovimasis sėkme, nes jau nebeliko jokio linksmumo, išdykėliško juoko, jokio apgaulingo susiklausymo ir Kalėdų ramybės. Mes, apie dvidešimt ar trisdešimt žmonių iš pirmųjų eilių, tuojau leidomės jiems iš paskos, atsidūrėme uždarame Bažnyčios aikštės keturkampyje ir įdėmiai apžiūrėjome bėglius – artėjome į juos pro duženų ir nuolaužų krūvas, jie kaip tik dūmė iš aikštės į gatvę kitoje nuo mūsų pusėje, tikėdamiesi ten rasti priebėgą, tačiau įsitempusios jų povyzos veikiai parodė: jiems prireikė visų pašėlusiai greitai senkančių drąsos likučių, kad nesileistų bėgti it akis išsvilę ir sudarytų regimybę savo jėgomis pasitikinčių žmonių, ramiai žingsniuojančių namo. Būtume nesunkiai pasiviję juos per kelias akimirkas, bet tuomet būtume nepajutę iki šiolei dar taip ir nepatirtų žemų aistrų kaitinamų kerų, sukeliamų persekiojimo, – rodėsi, kad nušvito palanki proga rizikuoti, tačiau tai apgaulingas dalykas: tai šitaip medžiotojas ilgai sekioja stirną ir nudobia ją tik tada, kai visai išsenka laukinės ožkos jėgos ir ji, susitaikiusi su likimu, tarsi jau pati pasiduoda, tai mes irgi nepuolėme jų iš karto, o suteikėme viltį, kad grėsmės dar galima išvengti ir galgi jiems dar vis dėlto pasiseks ištrūkti, nors tai, kad nė akimirkos neišleidome jų iš akių, buvo šitai šeimai siaubingas košmaras, primenantis tikriausią klaikybių sapną. Kol kas jie tikrai neįstengė numanyti, ar čia iškilusi rimta grėsmė, ar tai tik juokingas nesusipratimas, ir praėjo net kelios minutės, kolei staiga susivokė: ne, jie nesuklydo – tai joks nesusipratimas; ir visai neginčijama, kad kaip tik jiems patiems iškilo neaiškaus

turinio grėsmė, o mes sekame jiems įkandin, ir tik jie, o ne kas nors kitas esantys šios niaurios ir nepratariančios nė žodžio govėdos taikiniai; anksčiau irgi buvome laužę už storų sienų tirtančių piliečių vartus, tik štai dabar be jų, be šitų iš aptvaro apgaule išviliotų avinėlių, mūsų kelyje nepasitaikė nieko tokio, kieno atsitiktinė neganda būtų apmalšinusi, o ne dar labiau pakurstčiusi visą šitą šutvę kamuojantį alkį griebtis deramų baudžiamųjų akcijų. Vaikas kirtosi į motiną, motina kabinosi vyrui į parankę, vyras vis dažniau ir baikščiau gręžiojo galvą atgalios ir vis labiau skubinosi; skubėjimas negelbėjo – nuotolis tarp mūsų nemažėjo, o jei kartais ir kiek sulėtindavome tempą, tai tik todėl, kad paskui dar daugiau priartėtume prie jų, nes mums kėlė keistą, sunkiai tramdomą jaudulį tai, kad juos visus tris slegia ūmai apėmusi neviltis ir vis dar neišblėsęs įsitikinimas, kad galgi pasiseks išvengti nelaimės. Jie pasuko dešinėn į pirmą pasitaikiusią šalutinę gatvelę, ir jau turėjo bėgti – ir mėšlungiškai įsikirtusi į vyrą moteris, ir kartais siaubo kupinomis akimis dėbčiojantis nieko nesuprantantis vaikas, jei nenorėjo atsilikti nuo vis didesnį tempą diktuojančio vyro; o vyras irgi dar nesiryžo leistis bėgti kiek kojos įkabina, nes veikiausiai taip manė: jis pasileis bėgti – mes irgi būsime priversti dumti iš paskos, o tuomet tai jau tikrai neliktų nė menkiausios vilties nei pačiam išsigelbėti, nei išgelbėti šeimos nuo jiems visai nelaukto antpuolio. Aitrus, pagiežingas mėgavimasis – štai turėjome progą pamatyti, kaip šitie trys šešėliai vienų vieni bejėgiškai tirta mus išvydę ir visai nenumano, kas jų laukia, – pranoko visus svaiginančius suniokoto miesto vaizdų kerus, suteikė daug daugiau pasitenkinimo nei visokie ten sutrypti niekučiai, nes būta tiek ir tiek nesibaigiančio susilaikymo, būta visą laiką atidėliojamo nesiliaujamo goslumo, būta šitiek pragariško atidėliojimo, o štai dabar pajutome, kas yra pirmykščiam žmogui būdingas jaudulys, toks slėpininkas ir toks uždegantis – tai jisai suteikė net ir menkiau-

siam mūsų judesiui siaubingos didybės, suteikė nesuvaidinto išdidumo net ir atsitiktinai susibėgusiai mūsų govėdai, šitoms barbariškoms padugnėms, gal jau rytojaus dieną iškriksiančioms po visus pašalius, bet šiandien niekas ir nė už ką neįstengtų jų sulaikyti; jie net ir savo mirties negalėtų patikėti kam kitam, jei pajustų, kad toliau jau nebėra kur eiti, kad viskas baigta, jei jiems pasirodytų, kad jau visiems laikams jiems užkimšo gerkles dangus ir žemė, nelaimė ir sielvartas, puikybė ir baimė – ir šita niekinga juos sugundžiusi našta, neleidžianti atprasti nuo laisvės godulio. Iš toli ataidėjo duslus gausmas, bet jis irgi veikiai pritilo. Pro pat mus kelios katės šmurkštelėjo pro tvorų plyšius į kurtinančią kiemų tylą. Šaltis gniaužė kvapą, nuo sauso oro perštėjo gerkles. Vaikas įniko kosėti. Tuo metu – be jokios abejonės, jie turėjo sukti visai ne į tą pusę, kur buvo jų namai, ir leistis iš miesto centro – veikiausiai jau ir vyras suprato, kad jų padėtis darosi kaskart beviltiškesnė: kartkarčiais ūmai sustoja prie kurių nors tikriausiai pažįstamų žmonių gyvenamo namo vartų, bet stabteli tik akimirką, nes nesunku numanyti: kolei tenykščiai, išgirdę beldimą ar skambinimą, atidarys duris, kad jie galėtų pasislėpti nuo persekiotojų, per tą laiką prisivysime juos, jau nekalbant apie tai, kad buvo nesunku numanyti: toksai nesunkiai perregimas naivus sumanymas neišgelbės, mat dabar jau ir jie turėjo greitai perprasti, kad nepadės niekas: tegu daro, ką nori, tegu griebiasi, ko tik nori – niekaip neišvengs pražūties. Persekiojamas žvėris irgi taip lengvai nepasiduoda, nors ir buvo vaikytas tam tikrą laiką: tą šeimą ginantis tėvas su desperatišku ryžtu kurpė vis naujus sumanymus, jo judesius diktavo vis nauja, bet itin greitai gęstanti viltis – jau po kelių akimirkų pasimatė, kad jo sumanymas pasmerktas žlugti, o viltis buvusi apgaulinga. Staiga jie pasuko stačiai į dešinę, į siaurą gatvelę, tačiau mes irgi jau buvome gerai išnaršę miestą (netgi, kaip pasirodė, tarp mūsiškių būta ir kelių vietinių), tad

tuojau perpratome, ko jie tikisi; penkiese ar šešiese apibėgome sublokuotus namus, ir kai jau jie išsimušė į prospektą, pastojome jiems kelią, vedantį į policiją, tad jiems neliko nieko kito, tik muštis į stoties pusę ir vis labiau kraupstantiems dar baugesniais žvilgsniais sekti nė per pėdą neatsiliekantį nuo jų ir nė žodžio nepratariantį mūsų būrį. Vyras pakėlė ant rankų išsikamavusį vaiką, bet jau prie kito kampo staigiu judesiu perdavė jį moteriai ir jiems kažką šūktelėjo; moteris buvo keletą akimirkų pranykusi mums iš akių šalutinėje gatvelėje, bet greitai vėl prišoko prie vyro, tarsi būtų ūmai perpratusi, kad niekaip neįstengs pabėgti viena su vaiku, nes tikriausiai jau pajuto, kad galėtų ištverti viską, tik ne išsiskyrimą su vyru. Juos buvo visiškai suklaidinęs pamanymas, tarsi mes vejame juos tam tikra į nelaimę stumiančia kryptimi, tad jos reikėtų nesilaikyti, ir jau teįstengė prie kito kampo nukrypti nuo tos lyg ir pražūtingos krypties, ir vėl pamėgino šalutine gatvele brautis į miesto centrą, nes galgi jiems taip atrodė: laimingai pasieks stoties pastatą – ten pagaliau ras saugią vietą. Nuotolis tarp mūsų vis mažėjo, jie jautėsi vis labiau išsekę, o mes – vis labiau įsiaudrinę, tamsoje jau įstengėme išskirti gunktelėjusią vyro nugarą, moters permesto per petį storo šaliko pailgus kutus ir ant peties siūbuojantį į visas puses rankinuką, vis atsimušantį į jos kūną, per tėvo petį persverto ir nuo mūsų nenuleidžiančio akių vaiko ausinę kailinę kepurę – jos atsirišusius raištelius kartais suplevendavo ledinis vėjas, o jie, vis gręžiodamiesi atgal, turėję ir patys aiškiai matyti mūsų ilgas sunkias milines, tokį jiems iš paskos virstančių žmonių tumulą – visi su purvinais auliniais batais, kai kurie su permestomis per petį užmuštų kačių dvėsenomis, kelių rankose švytravo geležies strypai. Jau tik dešimt ar dvylika žingsnių skyrė juos nuo mūsų, štai jie priėjo tuščią tuštutėlę aikštę priešais geležinkelio stotį, o paskutinius metrus turėjo bėgte bėgti, kad, atplėšę sunkias įėjimo vartų puses, galė-

tų įsmukti į tuščias ir nebylias sales, prie aklų kasų langelių užtrauktomis užuolaidomis, bet ir čia jų vilties likučiai veikiai išsisklaidė – nebuvo ir čionai nė gyvos dvasios, ant kiekvieno lango ir kiekvienų durų riogsojo po griozdišką spyną, laukiamojoje salėje tyla net spengė, ir jei kas atsikliuvęs perone nepastebės, kad tarnybinėse patalpose dega blyški lempelė, visa ir jų, ir mūsų istorija bus galutinai baigta. Visa tai truko neilgai: kai išgirdome, kad geležinkelio pusėje girgždėdamas atsidaro langas, ir pamatėme sušmėžavusį skubančio ieškoti pagalbos vyro šešėlį – jis rūko per bėgius ir, prasmukęs pro ilgo prekinio traukinio buferį, mėklino dingti mums iš akių, kitus palikome prie plonyčių pasiuntinio kambarėlio durų: tegu dabar jau patys dorojasi su spyna, o mes trise nusivijome vyrą ir, pralėkę pro namus, tarsi vienkiemius išsibarsčiusius už geležinkelio, kiek atsiplėšėme vienas nuo kito, o paskui staiga apsupome jį iš trijų pusių. Girdimas nuolat slysčiojančių žingsnių dunksėjimas, šnopavimas kone su švilpesiu mums aiškiai rodė, į kokią pusę šiuo metu krypo jo kelias, tat ir nebuvo sunku užspausti jį, kai mes visi išlindome iš už sustirusių apsnūdusių namų ir nurūkome į arimus. Tuomet jau ir tas vyras suprato, kad viskas baigta: dar pabėgėjo tarp gilių sušalusių it plienas vagų ir – tarsi atsimušęs į nepajudinamą sieną, nuo kurios nėra kito kelio, tik atgalios, o jam už nugaros tik nakties dangus, vyras tarsi būtų atsirėmęs į jį, – su viskuo susitaikiusiu žvilgsniu atsigręžė į mus...

Valuška ryte rijo prirašytus lapus, perskaitytus juos vertė vieną ant kito, jau perbėgo akimis paskutinį ant plonos spiralės užverstą languotą lapą ir jį užvertė; o kitas lapas jau vėl buvo pats pirmasis – šitaip apsukęs ratą grįžo į pradžią, į vakarykščiam sau siaubą keliantį ir erzinantį pasakojimą, pakylėtą iki ataskaitos fragmento; grįžo ir vėl kibo į viską iš naujo ir dar mėgino šit ką pats sau įteigti: pirmąkart gal ir nepasisekė – dabar iš antro karto

jau tikrai pavyks pirmučiausia palaužti neįveikiamą dygėjimąsi tuo, kad visuose pasakojimo sakiniuose vyrauja daugiskaita; o paskui reikėtų – it kumeliukui prie lekiančios kumelės – griežtai pačiam derintis prie šio graudžiai šuoliuojančio aprašymo tempo, galų gale kuo labiau priartėti prie gilesnės viso šito tik jam vienam nemažai ką sakančio pamokymo sanklodos ir šitaip grūdinti tvirtybę, kad ištvertų, jei reikėtų trauktis iš čionai paskui savo sėbrus „nuo siautėjančio už šitų sienų karo". Perskaitė pasakojimą dar du kartus, paskui jau turėjo liautis ir nesigilinti, nes vis dažniau akyse ėmė lietis eilutės, ir jis gerai suvokė, kad gal dabar tučtuojau neįstengs – galutinai! – „įveikti dygėjimosi ir grūdinti tvirtybės", bet tame pasakojime slypinčio „nurodymo" esmę perprato mirtinai tiksliai. Įsigrūdo bloknotą į kišenę ir pasitrynė rankas, kad bent kiek apmalšintų tą niekaip nepraeinantį drebulį, pašoko ant kojų ir ėmė vaikštinėti tarp skalbyklių, trypčiojo ir šen, ir ten, bet vaikščiojimas nepadėjo, tai veikiai liovėsi trypčiot, nužingsniavo prie durų, atidarė jas ir, pakėlęs žvilgsnį viršum kitoje gatvės pusėje stovėjusių namų stogų, pasižiūrėjo viršum jų į nieką. Į nieką, į slogią brėkšmą, kurios košės pavidalo šviesa neužliejo dangaus rytuose, o tik susigėrė į jį, žiūrėjo tik į tenai; ir jau jam nė kiek nerūpėjo, kad visa tai reiškia tik tiek: švinta, pamanė jis, o „dabar karas, ir pabusti iš besibaigiančios nakties derėtų tik tam, kas beširdis", karas, neskubriai apžvelgė jis namų stogus, o per karą kaupiasi viskas, ir kaupiasi visai be taisyklių, karas, tuomet vienas be perstojo puola kitą ir, išskyrus pergalę, tikslas yra vienas – tikslo neturėjimas. Grumtynės, per kurias išsilaiko tik tas, kas neieško priežasties, kam gi viso to reikia, kas įstengia susitaikyti su tuo – taip, kaip jis, Valuška, kad viso to neįmanu paaiškinti, nes viso to, prisiminė Valuška Hercogo perspėjimą, nė nesama; ir pajuto Valuška, kad dabar jau supranta, koks teisus buvo ponas Estera, juk natūrali pasaulio būsena iš tikrųjų esąs chaosas, tat visai neįmanu išpranašauti jo pabaigos, nes jis ir negali turėti pabaigos. Ir nėra reikalo to daryti, pamanė Valuška ir pajudino skaudamus kojų pirštus įšalusiuose aulinukuose, nėra reikalo nei pranašauti, nei teisti, nes net

ir tokie žodžiai, kaip „chaosas“ ir „pabaiga“, visai bereikšmiai: nėra nieko tokio, ką reikėtų statyti su jais kaktomušom; tad jau ir pats pavadinimas nieko vertas, „o čia tik daiktai, suversti vienas ant kito“, jų prasmė irgi įdeginta jų vidiniuose šešėliuose, tarp jų visų susiklostę painiai priešiški santykiai. Stovėjo jis prie atlapotų durų, spoksojo į aušrą ir matė, „kaip jame viskas suversta vienas ant kito – visa tai, ko ten esama“: pačioje apačioje telefonspynė, banginis, pono Esteros užuolaidos ir pietų nešmenė, revolveris ir rūkstantis cigaras, paskui neįstengianti trauktis atgalios senutė, degtinės tvaikas ir Hercogo kleketavimas; ant jų – jo lova pono Harerio pašiūrėje, dar ant jos – koridorius su varine durų rankena Venkheimo prospekto name, o ant paties viršaus – laiškininko apsiaustas, štai ši aušra, šitie stogai ir jis pats su bloknotu kišenėje: viskas suvaryta po vieninteliu galingu presu, viskas sumalta, sugraužta, sudraskyta – tikriausiai ir nenuspėjamai. Šitokia slegianti karų, pjautynių, susirėmimų kaita, kaip tik dėl to – matė Valuška tokį kondensuotą vaizdą – kiekvienas nutikimas darosi kaip savaime suprantamas, tad ir jo tai nė kiek nestebino: jis palaikė šitai visai natūraliu dalyku, kad į jo esybę suslėgusio chaoso viršūnę dabar štai atbildėjo tankas, o tam gramozdui įkandin atrūko ir nemenkas kareivių būrys. Jau prieš kelias minutes jis išgirdo riaumojantį variklį, ir kai pro laikraščių paviljoną (stovintį kiek atokiau) tas gramozdas įsuko į Didžiąją gatvę, tada ir išvydo jį trumpą akimirką, viso labo tik vieną akimirką, nes staiga atšokęs nuo durų atbulas traukėsi už skalbyklių; tuomet vėl žaibiškai susivokęs, kas dedasi, paskubomis nukaukšėjo į salės galą ir, stumtelėjęs jam paklususias užpakalines duris, spruko į parduotuvės kiemą. Galėjo sakyti kas tik nori, kad tas vyras išsigando gramozdiško tanko, Valuška būtų nė už ką nesutikęs su tokiais žodžiais, jis tik... nesijautė visam tam deramai pasirengęs ir, griebdamasis tokio nelaukto sprendimo, teturėjęs vieną tikslą – bent kiek atsipūsti; reikia laimėti laiko, tvinkčiojo mintyse, kolei Didžiojoje gatvėje riaumoja tankas, reikia „grūdinti tvirtybę“, juk, šiaip ar taip, jei pasisektų, tai kas galėtų pastoti kelią, ir į tokių nesiliaujančių susirėmimų istoriją...

vienaip ar kitaip... įsispraustų ir jis. Galėjo tvirtinti kas tik nori, kad štai dabar, prasmukęs pro kiemo vartus, jis nurūko nediduke gatvele ir skuodė lygiai taip, kaip tasai bloknote aprašytas vyras, galėjo įrodinėti kas tik nori, kad, sprendžiant iš persekiojamo žmogaus žvilgsnio ir iškamuoto lygiai tokio pat žmogaus judesių, jis kaip tik taip ir atrodė – it visiškai sugniuždytas; tačiau jis būtų atsakęs, kad apie tai negali būti nė kalbos, kad veikiausiai visa tai tik kam nors pasirodė, o jis nė kiek nesugniuždytas!, kad niekur nebėgo!, tik... vengė atviro susirėmimo. Jisai vis suko begalinius ratus, bet iki vakarykštės dienos niekuomet dar nebuvo nutuokęs – nebuvo ir reikalo nutuokti – kur jis tuo metu atsidūręs; o štai dabar, kaip tik dabar kuo rimčiausiai apsižvalgęs nusižiūrėjo, kur jam reikėtų nerti iš čia, tuojau iš netolimos gatvelės pasuko į kitą siaurą gatvikę, ir gerai padarė, vėliau irgi rinkosi tik tokias siauras gatveles ir skersgatvius, nedrįsdamas sukti į platesnius kelius, net vengė jų, o jei kartais prireikdavo tokius pereiti, elgdavosi taip, kaip naktį katė, sustojusi po gatvių žibintais kur gatvių kampe: pirmiausia žvalgydavosi, klausydavosi, apsižiūrėdavo, o tuomet jau nerdavo skersai gatvę. Varėsi į priekį tai sėlindamas, tai bėgte bėgdamas, paskui iš lėto sliūkindamas, netvirtai, kaip žmogus, kuris tuojau ima ir sustoja; ir nepasakysi, kad jis žinojo, kur esąs ir ką turėtų toliau daryti, o kai prieis kitą kryžkelę, „kur tuomet turėtų pasinešti"; rodėsi, kad jis neina ko nors susitikti ir, be kita ko, sliūkina ne į kur nors – toks jo ėjimas turėjo kryptį, bet neturėjo galutinio tikslo, o jis žiūrėjo į tokį nepatogumą kaip į ne visai įprastą dalyką. Jis išvis neturėjo pernelyg didelių vilčių, pripažino, kad viskas kuo puikiausiai susiklostė, arba, kitaip sakant, kad visur kur vyrauja tas pats savaime suprantamas chaosas; tad jam irgi būtiniausiai reikia ką nors daryti, tik štai netrukus, kai radosi proga sukaupti jėgų, „kiek giliau įkvėpti", rūpestį kėlė tik tai, kad tokia proga atėjo per vėlai, nes reikėjo nuolatos sėlinti, bėgti, eiti vėžlio žingsniu, ir dėl to jis neturėjo nė minutės ramybės. Ir nebūtų nė už ką patikėjęs, kad štai ir jis esąs persekiojamas, jį tiktai tikrų tikriausiai persekiojanti neganda, tas tai taip, tad reikėtų įsisąmoninti tokį dalyką: nea-

bejotina viena – kur jis beeitų, visur kur kaktomušom susidurs su jais, kad ir kaip vengtų jų, niekaip neįstengs iš jų ištrūkti, vis tiek anksčiau ar vėliau susikirs jų keliai; tad galiausiai pasijuto tarsi labirinte, iš kurio niekaip neįstengia rasti išėjimo. Viskas prasidėjo miesto centre, tuo metu per gerą pusvalandį jis vos neužšoko ant jų net tris kartus – pirmiau prie Jokajaus, paskui prie Arpado gatvės, o paskutinį kartą ten, kur Aštuoni šimtai keturiasdešimt aštuntųjų gatvė suka į Petėfio aikštę. Tik atsitiktinumas išsuko jį iš bėdos visus tuos tris kartus: vienur itin toli į kiemą nueinanti tarpuvartė, kitur – prie Petėfio aikštės – kepyklos kiemas, o dar kitur šaltakraujiškumas: pamatęs juos, suspėjo laiku strykteleti į atsitiktinai pasitaikiusią priebėgą, na, ir, žinoma, drąsinimasis – štai koks jis šaltakraujiškas: įstengė ištverti nė nekrustelėdamas, kolei pro šalį nurūko tankas su kareiviais. Nusliūkino ten, kur prie Korvino skersgatvio išsišakoja gatvė, pasuko į dešinę, o jau tada, prasmukęs pro tribunolą (ir kalėjimą), padarė didelį lankstą ir jau kone priėjo tas nedidukes gatveles, kurios juosė miestą iš rytų pusės nuo mėsos kombinato ir atrodė saugios, ir štai vėl netoliese išgirdo plerpiant variklį – tą su nieku nesupainiojamą kriokiantį, riaumojantį, džeržgiantį tratėjimą, o Kalvino gatvės gale, priešais vaistinę, išvydo kareivių būrį – jie ir vėl neaptiko jo, kaišiojančio galvą iš už šulinio akmeninio rentinio kitoje pusėje ir besižvalgančio: visa tai ir vėl buvo galima paaiškinti paprasčiausiu atsitiktinumu, arba, kaip jis pats pamanė kiek puikuodamasis, vis labiau išlavėjančiais refleksais. Žaibiškai linktelėjo galvą ir sulaikęs kvapą prigludo prie rentinio, palaukė, kolei jie dar kartą kažin ko įsiverš į Kalvino gatvę, o jau tada leidosi bėgti kiek kojos įkabina nedidukėmis gatvelėmis į miesto pakraštį; sumanė pasukti per rumuniškąją miesto dalį, mat manė, kad šitaip bent kurį laiką galės ramiai pabūti, ir toksai sumanymas neprarado žavesio kone iki tolei, kol pasukęs prie kampo vėl vos neužšoko ant to paties geležinio siaubūno. Nelauktai apėmė keistas jausmas: gali susimanyti ką tik nori, o tankas, tarsi perpratęs visas jo mintis, visuomet užbėgs jam už akių, jis neketino pasiduoti, nes tai būtų reiškę tik viena: jį vaikosi, bet

juk jis – tikrai „ne tas vyras iš bloknoto“, ir jo likimas „nebuvo negrįžtamai nulemtas“, o jis – nė nemanė pasiduoti po kiekvieno metro iškylančioms paralelėms – ne kokia nors mėginanti išsigelbėti „stirna“, o tankistai nėra jo „medžiotojai“. Tai taip, pėdino atgalios palei liūną prie Švenčiausiosios Trejybės kapinių, ir nelabai susigaudė, ir nesmarkiai numanė, „ar čia iškilusi rimta grėsmė, ar tai tik juokingas nesusipratimas“, mat jis „kartkarčiais ūmai nesustoja prie kurių nors tikriausiai pažįstamų žmonių gyvenamo namo vartų“, tik retkarčiais įsiklausė į tylą, ar vėl neišgirs kur nors variklio plerpimo, ir varėsi į priekį, nors ir pavargęs, bet „netirtėdamas“ ir „nesusitaikęs“ kaip „persekiojamas žvėris“, „vienų vienas ir bejėgiškas“. Tik nori nenori turėjo pripažinti, kad jau senokai jo „judėjimo į priekį“ kryptį lemia ne jo paties valia ir, užuot artinęsis prie tos vietos, kur pagaliau galėtų bent kiek atsipūsti, turi laikytis nuo jos atokiau, ir, ką ir sakyti, jį kiek trikdė toksai – šiaip jau! – nereikšmingas faktas, kad jis irgi dabar priverstas pasukti į geležinkelio stotį, tai ir visas pranašumas, bent jau jam taip atrodė; tad dėl viso pikto sumanė paprasčiausiai imti ir išmesti tą bloknotą, kad tokie erzinantys sakiniai nedrumstų jam ramybės, nes jis nė už ką negalintis daryti netikusios klaidos – šitaip ar panašiai švaistyti dar likusių jėgų likučių. Ir kaip tik tada, kai iki geležinkelio stoties buvo likęs ar šimtas metrų, jis pasijuto visai prastai, anksčiau taip dar nebuvo jautęsis; aulinukai buvo smarkiai nugraužę jam abi kojas, ir kad bent kiek apmalšintų kamuojantį skausmą, turėjo „šlubčioti kaire koja“, krūtinės ląstoje pajusdavo dūrį po kiekvieno įkvėpto oro gurkšnio, galvoje nepakenčiamai tvinksėjo, akys lipo iš kaktos, burna buvo perdžiūvusi, jis jau negalėjo įsikibti nė į laiškininko krepšį, nes ir pats negalėtų pasakyti, kur ir kada jį buvo praradęs, tad ir nereikėtų stebėtis, kad išsikamavęs ir galvos svaigimo priveiktas net pamanė, ar tik ne vaiduoklis užkalbino, kai ponas Hareris užšnekino jį iš vienos tarpuvartės – dar visai neseniai iš jos išsmuko ir jisai pats. Gal nė neužšnekino, o tik sušvokštė, paskui nervingai pamosavo rankomis ir pasišaukė jį, tuomet mikliai įsitempė į tarpuvartę, vogčiomis pasižvalgė į geležinkelio stoties pusę, ir ten

jie abu tūnojo tylūs kaip peliukai ar ne pusę minutės. „Mielas vaike, negalėsiu jums pagelbėti, mes nė nematėme vienas kito, nė nebuvome susitikę, jei jus suims, pasakykite, kad nesate nieko girdėjęs apie mane, tik šitaip!, žiūrėkite, kad man nė mur mur, tik linktelėkite galva, jei supratote, na, vis dėlto, – vėliau tarškėjo tiesiai į ausį ponas Hareris, o Valuškai vis tiek atrodė, kad jisai pakluso vaiduokliui, tik niekaip neįstengė suprasti, iš kur tasai pažįstamas į jį dvelktelėjęs burnos kvapas. – Mes puikiausiai žinome, ką jūs esate pridirbęs, – šnibždėjo vaiduoklis, – o jei nebūtų buvę tos paties Dievo siųstos moteriškės, maloningosios ponios Esternės, dabar jau galėtumėte apžiūrinėti pats save – jūsų pavardė figūruoja sąrašuose, tik toji maloningoji ponia labai širdinga – jai vienai turėtumėte dėkoti už viską. O dabar jau viską pasakiau, jūs mane supratote?!" Valuška suvokė, kad dabar derėtų linktelėti galva, bet tarsi būtų visai nieko nesupratęs tik papurtė ją. „Jūsų ieško! Jus pakars!!! Šitokį dalyką jūs galite suprasti, ar ne?! – prarado kantrybę ponas Hareris, tiesiog buvo matyti, kad jis norėtų kuo greičiausiai rūkti iš čionai kiek tik kojos įkabina. – Nagi, paklausykite! Maloningoji ponia man pasakė: eikite ir raskite tą nelaimėlį, o tuomet ji dar nenumanė, kad jūs irgi įrašytas į sąrašus, reikėjo apie visa tai anksčiau pagalvoti, juk visi matė, kaip jūs valkiojotės su tais anais per visą naktį, tad raskite jį, pasakė man maloningoji ponia, nes kareiviams aiškink neaiškinęs – pakars jį, ir baigtas kriukis! Ar jūs mane supratote?!" Valuška pamuistė galvą. „Viskas. Dabar neškite kudašių iš čionai, kad mano akys jūsų daugiau nematytų! – mostelėjo ranka kažin kur į tolį ponas Hareris. – Sprukite nuo jų, skuoskite nesidairydamas, dinkite iš miesto, tučtuojau nešdinkitės ir būkite dėkingas maloningajai poniai, eikite eikite, sukite į stotį, o iš tenai – šalia bėgių, pagelžkele, ta vieta dar nesaugoma. Ar supratote?!" Valuška vėl linktelėjo. „Aš savo pasakiau. Dabar jau pats manykitės, kaip nusigauti iki bėgių, kas man darbo, aš irgi čia neliksiu, eikite prie bėgių, o tenai pagelžkele pagelžkele, nežioplinėkite, nekrėskite juokų, tik tiesiai pagelžkele, ar supratote? Eikite, kolei kojos neš, o ten rasite kur priebėgą, gal kokį tvartelį, ką aš dabar

žinau, taip ir maloningoji ponia sakė, o paskui žiūrėsime, gal ir galėsime ką padaryti." – „Pone Hareri! – dabar jau sušnibždėjo Valuška. – Nereikia baimintis dėl manęs, dabar jau viskas susitvarkė... viską supratau, aš irgi žinau... tai aš einu ir lauksiu žinios... tik dar norėjau pasakyti, kad gerokai išvargau, norėčiau bent truputėlį atsipūsti, mat..." – „Ką jūs kalbate?! – pašoko ponas Hareris. – Nieko sau: atsipūsti! Jūs ir vėl vazojatės, kai jums jau užnerta kilpa ant kaklo! Paklausykite! Nieko aš nežinau ir žinoti nenoriu, jūs darykite, kaip jums išeina, tik šit kas – mes nematėme vienas kito: girdite – nė žodžio apie tai, kad šnekėjomės čia su jumis! Ar įsidėmėjote? Tai linktelėkite! O dabar marš!" Vaiduoklis sušniokštė, paskutinius žodžius iškošė tarsi pats sau, šmurkštelėjo iš tarpuvartės ir, kolei Valuška atsitokėjo, išnyko iš akių. Kiek Valuška atsimena, jis dar nebuvo matęs tokio išėjusio iš kantrybės pono Harerio, o toks ūmus jo šmėkštelėjimas buvo panašesnis į netikėtą susidūrimą su vaiduokliu, nors jis gerai žinojo, kad tokie dalykai neturėtų stebinti („juk dabar karas..."), tik smarkokai šiurpino pašnibždėtas perspėjimas („jus pakars!"); tačiau likęs visai vienas smarkiai nepabūgo tų žodžių, o išsmukęs iš tarpuvartės ir pasukęs į geležinkelio stoties aikštės pusę, pats sau prisipažino: pasirengimas būti nuolatos pasirengusiam šuoliui neteko „intensyvumo" – jis neįstengė išsaugoti „deja, net ir jo minimumo". Jam vėl svaigo galva, taip jis nusvirduliavo vos kelis metrus, dar kiek pasverdėjo, kol tasai siaubą varantis žodis („Pakars!") mintyse bent kiek aprimo, tuomet jisai sustojo, atsipurtė nuolat jam akyse šmėžuojančio tanko vaizdo, galvojo apie bėgius ir – kalbėjo pats sau, nes nieko jau negalėjo pasakyti ponui Harerìui – tik tiek tepratarė: „Nebus čia jokios bėdos." Jokios, suko jis aikštės linkui, na, taip, tikrai geriausias bus pono Harerio patarimas: mauti iš čia, bet ne visam gyvenimui, o tiktai kol viskas vėl atsistos į savo vietas, mauti šalia bėgių, kuo toliau nuo kareivių. Priėjo aikštę, kurioje, atrodė, nebuvo nė gyvos dvasios, prisispaudė prie sienos ir nepaprastai kruopščiai – ne taip, kaip anksčiau – apžvelgė net ir menkiausią jos kampelį, o jau tada, kai atrodė, kad atėjo tinkamas momentas, giliai įkvėpė,

perbėgo į kitą aikštės pusę ir tuojau leidosi į kitą gatvę, o iš jos mėgino pro sargo namelį perbėgti bėgius. Pasisekė pralėkti, ir jau nė kiek neabejojo, kad niekas jo nepastebėjo, bet, susirengęs dumti dar toliau, nė nežinia iš kur, iš požemio nuo sienos, o gal net nuo paties pamato išgirdo ploną balselį. Vargu ar galėtume sakyti, kad jis persigando – tuose nedrąsiuose žodžiuose („Dėde... mes irgi čia...") nebuvo nė menkiausios grėsmės, bet jie buvo tokie netikėti, kad jis instinktyviai šoktelėjo į kitą pusę, į gatvę, tuo metu dešinioji koja užkliuvo už šaligatvio krašto, ir jau net buvo pasirodę, kad jis tikrų tikriausiai tvosis į grindinį. O štai jis, sumosavęs rankomis ir sumataravęs kojomis, įstengė, nors ir labai sunkiai, išsilaikyti ant kojų, ir jau tada atsigręžęs nužvelgė juos, beje, iškart jų nepažino, bet veikiai tiesiog negalėjo patikėti savo akimis ir pamanė: tau čia ne ponas Hareris – tai patys tikrieji vaiduokliai. Šalia to namo sienos prie paties pamato glaustėsi abu pono miesto policijos viršininko vaikiūkščiai, jų abiejų susiglamžiusios kaip armonika kelnės siekė kulkšniukus, abu vilkėjo suaugusiųjų policininkų švarkais; ir jam pasidingojo, kad lankėsi tų vaikiūkščių namuose prieš visą amžinybę, o vaikiūkščiai vėl spoksojo į jį ir nieko nesakė, paskui mažasis pratrūko raudoti, o didesnysis, norėdamas nuslėpti, kad jis irgi vos ištveria neverkęs, rūsčiai, grėsmingai kilstelėjo ranką prieš jį. Buvo jie su tais pačiais policininkų švarkais, vaikiūkščiai irgi buvo tie patys, bet niekuo jie nepriminė anų dviejų, kuriuos jis dar vakar vakare paliko pernelyg smarkiai prikūrentame bute, dabar Valuška priėjo prie jų, bet nieko jų nepaklausė, tepasakė tik tiek: „Iš čia... tučtuojau namo..." Tučtuojau, pakartojo Valuška, ir jau pats žodžio pabrėžimas rodė, kad jis neketina nieko aiškinti, paėmė juos už pečių ir pastūmė, kad eitų, bet vaikiūkščiai stovėjo kaip prikniedyti ir nė nekrustelėjo, tarsi būtų nieko nesupratę. Mažasis šniurkščiojo ir bliovė, o didesnysis vos tramdydamas ašaras atsakė, kad jie neturintys kur eiti iš čia, nes tėtis prižadino juos paryčiu, padavė drabužius ir revolveriu šovė į lubas; jiems paliepė laukti prie geležinkelio stoties ir dar šaukė, kad aplinkui vieni tik šnipai ir išdavikai, kad prasidėjo evakuacija, o užrakindamas duris dar rėkte

išrėkė, kad visi kaip vienas turintys ginti savo tėvynę. „Mes jau labai sušalom, – perkreipė lūpas ir didesnysis, – buvo čia ir dėdė Hareris, bet jis nė nepriėjo prie mūsų, mano broliukas visą laiką dreba ir graudžiai verkia, nė pats nežinau, ką su juo daryti, namo neisime nė už ką, prašytume ir mus pasiimti, kolei tėtukas namie prasipagirios!" Valuška įdėmiai apžiūrinėjo stoties aikštę, tada nukreipė žvilgsnį į gatvę kitoje aikštės pusėje, paskui puolėsi žvalgytis į šaligatvio plokštę, ant kurios pats buvo atsistojęs. Nuo jo kojos už kokių dešimties centimetrų buvo įspaustas smulkus rudas akmenukas, apie jį buvo jau kone visai ištrupėjęs cementas, akmenukas vos vos laikėsi. Bato šonu išritino jį, akmenukas pasirito ir keliskart apsivertęs šleptelėjo ant šono, Valuška nepasilenkė prie jo, nepakėlė, bet niekaip negalėjo atitraukti nuo jo akių. „O kur tavo krepšys?" – paklausė tuomet mažasis, jis buvo lyg ir liovęsis šniurkščioti, bet vėl šnirpsėjo; Valuška nieko jam neatsakė, jis nenuleido akių nuo akmenuko, o paskui patyliukais paliepė: „Eikite namo!", tik nežymiai parodė galva, į kurią pusę eiti, ir dar parodė – girdi, eikite. Pats pasuko visai į kitą pusę ir pajuto, kad dabar jau ne „tuščia", o „liūdna", pasuko už sargo namelio, sustojo, paliepė vaikiūkščiams nesivilkti iš paskos, o vėliau jau visai nieko nesakė, taip ir ėjo visi šalia pabėgių – vienas šniurkščiodamas, antras kiek patampydamas pirmąjį, o trečiasis buvo atsiplėšęs gal per dešimtį žingsnių, ėjo jis „šlubčiodamas kaire koja" ir nepratarė nė žodžio.

Nepratarė nė žodžio, sutrikę ir dažniausiai nudelbę akis tik purtė galvas, tarsi būtų gėda ir reikėtų slėpti, kad jį pažįsta, ir jei tylutėliai pasakydavo vieną kitą žodį („Į šitą pusę?.. Ne..."), o iš tikrųjų tai tylėjo kaip užsisiuvę visi, ko tik jis klausė, matyt, nenori, kad sužinočiau, dilgtelėjo jam prieš audinių parduotuvę, jie neišdrįsta, manė nevilties apimtas, nuoširdžiai visko pasakyti, meluoja visi, smaugė jį bejėgiškas pyktis, o jis, Estera, nė nenumano, kur tasai anas galėtų būti, šitai ir buvo didžiausia kančia, šita nebyli

visažinystė, kur tik pasisuksi, šitas į užuojautą įvyniotas varymas šalin, vienur žvilgsniai buvo kreipiami į šalį, o kitur jau buvo rodomas atviras priešiškumas, pasitaikė ir vienas kitas visai atvirai kaltinantis žvilgsnis, iš jo galėjai išskaityti viską, tik ne tai, ko prireikė. Kamantinėjo juos prie kiekvienos tarpuvartės, vis krypuodamas iš vienos prospekto pusės į kitą, na ir kas, kad klausinėjo – niekas nepasakė jam nieko doro, ir jis jau pasijuto taip, tarsi būtų užmūrytas tarp visų tų žmonių, iš čionai negalėjo pasukti nei į dešinę, nei į kairę, vien tik visų jų tylėjimas rodė, kad jis atsikliuvęs tinkamoje vietoje, ir vis daugėjo tokių, kurie drįso išeiti iš savo namų ir atsistoti netoli jų, ir darėsi vis aiškiau, kad niekas nenori atsakyti į jo klausimus, iš jų niekaip neišpeši, kas galėjo nutikti. Visi žvilgčiojo į Turgaus aikštės pusę, ir kai jis priėjo prie ugniagesių automobilio, sustojusio ties kino teatru, ir pamėgino aiškintis su jais, tie vyrai nepaleido gaisrininkų žarnų iš rankų, kažko nekantravo ir mikliai jo atsipurtė, bet nieko tikresnio taip ir nepasakė, tokie patys buvo ir kareiviai, tad jis liovėsi kalbinti visus juos ir tuomet jau ir jam aiškiai pasimatė, kad tasai jo ieškomas bičiulis yra ne kur nors kitur, o kaip tik čia, ir veikiausiai jis atrodo šiurpiai; pats jis buvo užsimetęs tik paltą, tai bėgo, tai vėl ėjo žingsniu į ten, kur jį tiesiog stumte stūmė, praėjo pro „Apynio" viešbutį, o tuomet pasuko prie Kerešo mažesniojo tilto; žengė pro pašiurpusius žiopsotojus, sustojusius dviem eilėmis, iki ten, kur buvo leidžiama eiti. Jis jau neprasibrovė į Košuto aikštę, nes kelią į ją užtvėrė dar viena, tik gerokai atšiauresnių kareivių užkarda, jie buvo nusigręžę nuo žmonių ir suglaudę pečius, o automatus nusukę į aikštę, ir kai jis pamėgino žūtbūt prasibrauti pro kareivius, vienas jų jam pirmiau kažin ką burbtelėjo neatsigręždamas, o pamatęs, kad tai nepadeda, ūmai atsisuko į jį, nukreipė ginklą, vamzdį staiga įrėmė jam į krūtinę ir šiurkščiai užriaumojo: „Atgal, seni! Nėra čia į ką vėpsoti!" Estera pašiurpęs žingtelėjo atgalios ir jau buvo pasišokęs aiškinti, ko čia atėjęs, bet kareivis, įtardamas, kad mėginama jam nepaklusti, dar labiau įniršo, pašokęs išžergė kojas, vėl atgręžė į jį automatą ir kiek įmanydamas šiurkščiau sušuko: „Atgal! Aikštė užtverta!

Per ją eiti draudžiama! Nešdinkitės!" Grasinimas leido aiškiai suprasti, kad neliko nė menkiausios vilties dar ką nors išsiderėti – šitokia grėsminga frazė akivaizdžiai rodė: kareivis pasirengęs, jei jis nepaklustų, nepaisytų perspėjimo ir darytų taip, kaip jam atrodo, tuojau nuspausti gaiduką pamatęs patį pirmą jo dviprasmišką judesį; tad Esterai neliko nieko kito, tik spūdinti iš čionai ir vėl sukti prie Kerešo tilto, spūdinti, bet štai tenai, prie tilto, vėl turėjo staigiai sukti į šalį, mat ginkluotų žmonių užtvara jo nė kiek nebaugino, o veikiau jau skatino ryžtis, nors ir liko visai nedaug vilties, jis čia laikėsi kaip žmogus, kuriam kliuvinys, jei tik jis neįveikiamas iš pirmo karto, žūtbūt bandomas pralaužti dar kartą, iš naujo, mėginamas šturmuoti iš kito šono, kolei pagaliau pasiseks. Iš kito šono, iš Didžiosios gatvės, kalė jam galvoje, ir nurūko jis šituo pačiu kanalo krantu kiek tik plaučiai išnešė ir kiek tik kojos įkabino aplenkti aikštę; lėkė šnopuodamas, galvoje smarkiai tvinkčiojo, o paskui, jei jau nebus kitos išeities, pulti ir jėga prasiveržti pro kareivių užkardą, nors jam pasirodė – dabar jau reikia žūtbūt prasibrauti į aikštę, kad savo akimis pamatytų, ar tenai nėra jo bičiulio, o gal jis yra tenai iš tikrųjų, tik nereikėtų atmesti nei blogiausio, nei paties baisiausio varianto, bet jis nedrįso nė pagalvoti apie tokius dalykus. Klupčiodamas skuodė kanalo krantu ir stengėsi įsikalti į galvą, kad nieku gyvu nevalia nekreipti dėmesio į sveiką protą ir būtina sukaupti visą dėmesį, kad jo nepriveiktų kokia nors širdį gniaužianti baimė, tai ir pats suprato, kad nereikėtų daryti nieko kito, tik elgtis taip, kaip jis apie nieką negalvodamas darė iki šiolei, paprasčiau sakant, nespoksoti į šalis, o žiūrėti tik į priekį. Iš tikrųjų tai taip: išrūko iš namų ir be skrybėlės, ir be lazdos, tik užsimetęs paltą ant pečių, veikiai atskuodė į miesto centrą, ten visu grožiu pamatė vandalų siautėjimo pėdsakus, ir niekas nė už ką nebūtų privertęs jo bent vieną vienintelį mirksnį kreipti žvilgsnį kur į šalį, jam nė kiek nerūpėjo, kas dedasi aplinkui, dėl visai nieko nesuko sau galvos ir niekas daugiau jam nerūpėjo, tik Valuška, šiurpino tik vienas dalykas: kad tarp baisingai suniokotų daiktų nepamatytų kokio nors jo daikčiuko, tad po viso to, kas nutiko – to jau nepakeisi –

tik žiūrėjo, kad neaptiktų kokio nors bičiulį primenančio ženklo, taigi viso to, kas būtų galėjęs jam priklausyti. Baiminosi kur prie namo sienos išvysti kepurę su snapeliu ar ant šaligatvio tamsiai mėlynos medžiagos skliūrą – laiškininko apsiausto nuolieką, batą su auliuku ant grindinio ar kur nusviestą laiškininko krepšį su visais išlindusiais pro atsegtą sagčiukę viduriais – tarsi suvažinėtos katės žarnomis išsidraikiusiais keliais suglamžytais laikraščiais. Jam nė kiek nerūpėjo visa kita, o gal, reikėtų taip sakyti, jis neįstengė suvokti, kas dedasi aplinkui, nes vis dar buvo neatsitokėjęs nuo Harernės pasakojimo, jis niekaip neįstengė daugiau nieko suvokti, jis negalvojo, ką tie visi ten suniokojo, jis nesvarstė, kas tokie jie buvo, o juk, sutelkus visą dėmesį tik į vieną dalyką, buvo neįmanu supaisyti – ir net nuspėti! – kas čia dėjosi naktį. Kur tenai nesuprasi, kad nė už ką nevalia jo susikrimtimo kaktomušais statyti su miestą dabar apėmusia viską persmelkiančia graužatimi, kur tenai nesuvoksi, kad ištikus tokiam be galo sunkiam praradimui, jo galvoje kaukiantis it sirena klausimas, kur dabar Valuška ir kas jam atsitiko, yra be galo menkas palyginti su visais kitais dalykais, tas klausimas smaugte smaugė jį tik vieną, nedovanotinai niekam nepasirengusį, po kiekvieno nueito metro, ir tiesiog... užmūrijo į šitą pašėlusį bėgimą kanalo krantu, o jeigu ir atsirastų spraga, pro kurią jis galėtų pasižvalgyti, tai vargu ar turėtų jėgų tai padaryti. Už šito klausimo slypėjo dar vienas toksai pat, ir Esterai reikėjo ir jį sykiu tampytis, toks tasai klausimas: kas bus, jei paaiškės, kad Harernė jį suklaidino, o gal kilus tokiam chaosui jos vyras irgi deramai nesusiorientavo ir vis dėlto šita aušros pasiuntinė, nors ir netyčia, pliurptelėjo nei šį, nei tą apie savo nuomininko likimą; reikėjo viso to neišleisti iš akių ir kartu nuolatos atmesti tai, ką buvo tvirtinusi moteriškė: juk tai, šiaip ar taip, paistalai – negalėjo jo bičiulis įsivelti į tokį barbarišką siautėjimą, negalėjo žiūrėti į šitokį brutalų smurtą, negalėjo kaip gyvas liudytojas prisidėti prie tokios žiaurios dramos, bet negalėjo ir visą laiką šlaistytis nė nežinia kur ir kad niekas neturėjęs jo užkliudyti, – na, tokie dalykai, bent jau jam taip atrodė, būtų panašesni į stebuklą arba būtų

bent jau tokie pat abejotini, kaip kad būtų nepakeliamas ir priešingas dalykas – nuolatos šmėkščiojanti mintis, kad jis pats „vėlai atsibudęs“, neįstengęs išsaugoti bičiulio ir galėjęs jį prarasti negrįžtamai, tad, prieš porą valandų leidęs savo bičiuliui viską, susyk ir „netekęs visko“. Mat po šios ir jam lemtingos nakties, po „visuotinio atsitraukimo“ lemiamo posūkio prieš rytą, jam iš tikrųjų nebuvo likę nieko kito, tik Valuška, jis ir nenorėjo daugiau nieko, tik atgauti savo bičiulį, bet dėl to, suprato ir pats, kad taip ir nutiktų, tikriausiai jis turėtų elgtis gerokai apdairiau, kad ir taip, pamanė dabar Estera, išsimušęs iš kanalo pakrantės į Didžiąją gatvę, turėtų priveikti savyje visą tą „viską sumalti ir sutrupinti galintį įtūžį“, turėtų vėl atgauti savitvardą ir „nepulti jų“, taip pat ir „nemėginti pralaužti jokių užkardų“. Ne, persigalvojo Estera, šį kartą jis darys visai kitaip: nieko nereikalaus, o tik pasiteiraus, pirmiau nusakys, kaip atrodo jo bičiulis, „apibrėš jo tapatybę“, ir tik paskui paprašys pakviesti dalinio vadą; jam apsakys, kas tasai Valuška, pasakys, kad jo bičiulio nekaltumo garantas – visas jo gyvenimas, užtat nereikėtų į jį žiūrėti kaip į kokį „su kažin kuo susidėjusį“, o tik kaip į priklydusį prie visų kitų ir dėl visai suprantamos priežasties neįstengusį nuo jų atsiplėšti; reikėtų laikyti jį auka ir tuojau jį paleisti, nes viską įvertinus nebūtų jokios jo kaltės: tai arba šmeižtas, arba nesusipratimas, tad tegu atiduoda jam jo bičiulį kaip „bešeimininkį turtą“, niekas kitas tikrai jo nepasiges, tik jis vienintelis galėtų laikyti tą savo bičiulį visai savu. Pasirinkęs tokį racionalų metodą ir susiderinęs tinkamiausias šiam reikalui frazes, Estera nusigavo nemenką kelio galą, bet nepamanė, kad gali būti ir taip, jog šitaip jis tikrai neras savo bičiulio, ir jį apniko dar didesnė nuostaba, kai prie Košuto aikštės, ten, kur vieną ruožą buvo apsupusios dvi kareivių eilės, vienas kariškis, nežymiai apsižvalgęs, pasiteiravo, kaip atrodo jo bičiulis, ir paskui labai smarkiai papurtė galvą: „Taip negali būti, pone! Tokio ten tikrai nėra, – pareiškė kariškis. – Suvaryti tik šunsnukiai su aukštom kailinėm kepurėm... Laiškininko apsiaustas?.. Kepurė su snapeliu?.. Ne... – mostelėjo į Esterą automatu, atseit, nešdinkis iš čionai, – ...nėra tenai tokio,

tikrai nėra." – „Leiskite dar vieną klausimą! – kilstelėjo ranką Estera, tarsi ketintų trauktis tik sulaukęs atsakymo. – Tai visi jie suvaryti į čionai... o kitur niekur jų nėra?" – „Visi tie bjaurybės žudikai tik čia, – nusivaipė neslėpdamas paniekos kariškis. – Kiti arba išnešė kudašių, nors aš tuo nieku gyvu nepatikėčiau, arba iššaudyti, jų nėra gyvų." – „Nėra gyvų?!" – apsvaigo Esterai galva, jis nepaisė, kad buvo įsakyta trauktis, vis tiek svirduliuodamas nukrypavo pro pat sustojusius kaip siena kareivius, o jų užtvara buvo ir aukšta, ir pernelyg glausta, tad jo pastangos buvo bergždžios – nieko jis neišvydo nei pro tarpus tarp kareivių, nei virš jų galvų, o tasai baisus žodis tebegriaudėjo jo galvoje, tad neliko nieko kito, tik ieškoti tokios vietos, iš kurios galėtų apžvelgti visą aikštę, užtat ir pasuko prie Turgaus aikštės kito kampo, sustojo priešais sudaužytas „Auksinės vaistinės" duris ir pamatė – vis dar slampinėjo it lunatikas – už kelių metrų stovintį iš akmenų sumūrytą postamentą, nuo kurio buvo nuverstas paminklas. Postamento viršaus plokštė buvo jam daugmaž sulig pilvu, bet jo amžiaus žmogui ir ypač dabar, kai jau kone visai buvo apleidusios jėgos, nebuvo visai lengva užsiropšti ant jo, o kitokios progos pasižvalgyti nebuvo, tad jis, kad įrodytų pats sau, jog tai akivaizdi nesąmonė („Jis bus tik čionai, kur dar kitur galėtų būti?!"), ir įstengtų žūtbūt paneigti kariškio tvirtinimą, užsigulė ant postamento viršaus, ir po kelių nevikrių mėginimų jam pasisekė užmesti dešinį kelį ant viršaus, kiek atsikvėpęs jis vėl pasispyrė ir kita koja ir, įsikirtęs į atbrailą kitoje postamento pusėje – net du kartus vos nenuslydo nuo viršaus, – galų gale pašėlusiai sunkiai užsiropštė ant jo. Jam vis dar smarkiai svaigo galva, o visą aikštę pirmomis akimirkomis buvo apsiaupusi nė nežinia kokia akyse sutavaravusi banguojanti juodymė – tai vis nuo pastangų, kurių prireikė užsiropšti ant tokio savito paaukštinimo, ir buvo labai abejotina, ar jis išvis išsilaikys ant kojų... paskui vaizdas lyg ir paryškėjo... pasimatė dviguba pusračiu sustatyta kareivių užtvara... o jiems už nugarų, iš šono kairėje, tarp Janošo Karačonio gatvės ir sudegintos koplyčios – keletas visureigių ir keturi ar penki brezentu aptraukti sunkvežimiai... ir

tik paskui išniro iš neaiškumo nė žodžio nepratarianti ir nė nekrustelėjanti minia – vyrai prisispaudę vienas prie kito, užmetę plaštakas ant pakaušio. Na, taip, bet kuris kitas žmogus būtų vargu ar įstengęs iš tokio nuotolio ir iš tokio aukštų kailinių kepurių ir kaimietiškų skrybėlių tankumyno išskirti vienintelį ieškomąjį, o štai Estera nė akimirką nesuabejojo – jo akis būtų nesuklydusi, jei tenai būtų buvęs jo bičiulis, juk dabar jis būtų radęs ir adatą šieno kupetoje, žinoma, jei toji adata būtų Valuška, bet juk... nebuvo ko ieškoti šitoje kupetoje, nes jau įnikęs žvalgyti minią pats pajuto: tikrai nėra ten „bešeimininkio turto", o galva jam pašėlo svaigti kaip tik po kariškio atsakymo, bet pati paskutinė frazė pribloškė jį tik dabar, užtat jis neįstengė daryti nieko kito, tik stirksojo ir spoksojo į tuos žmones, nors ir puikiai suprasdamas, kad tai visai tuščias reikalas. Norėjo kiek pakrutėti, norėjo nusiropšti nuo postamento ir tuo pat metu labai bijojo nuo jo nusirangyti, tačiau likti užsilipus ir žvalgytis po vieną tą absoliučiai jo nedominančią minią, nes tenai nėra Valuškos, buvo dar prasčiau, negu trauktis iš čionai – tarsi susigrumti su tuo, kieno galybės jis jau negalėtų nurungti; grumtynės jame – eiti šalin ar pasilikti – truko ištisas minutes: tik pakruta jis – kažin kas tuoj ir šnibžda: „niekur neik!", o pasilieka – vėl nežinia kas ūmai įsako: „eik!", ir tik tuomet susivokė, kad jau vargais negalais apsisprendė, kai pats pajuto – jau... eina, ir buvo nusigavęs ar dvidešimt žingsnių nuo paminklą praradusio postamento. Jis jau visai neįstengė numanyti, kokią kryptį pasirinkti po viso to, kitaip sakant, kur reikėtų eiti, bet nė kiek neabejojo: pasirinktų visai kitą kryptį – dabar jau ji irgi vestų prie Valuškos, galėtų tik tiek padaryti, bent jau jam taip atrodė, ir vėl, kaip ir anksčiau, nesidairyti nei į dešinę, nei į kairę, tik žiūrėti sau po kojų, bet nereikėtų ir to daryti, pakėlė jisai galvą, mat jei reikia ką nors aptikti, tai toks būdas – eiti nemačiomis – dabar jau niekaip ir nė už ką negelbės; reikia viskam pasirengti, drąsino jis pats save, toks nuolatinis atidėliojimas žalingesnis ir už patiklumą, o svarbiausia, pripažino jis, ir sunkiai suprantamas, bet netrukus jo nusistatymas mikliai išgaravo, kai prasmukęs tarp visureigių ir sunkvežimių, priešais

aikštę, kaip ir buvo ketinęs, tik prabėgomis žvilgtelėjo į Janošo Karačonio gatvę ir ten išvydo žmonių minią. Gatvės pradžioje prie sulaužytų Valnerio vyriškų drabužių siuvyklos vartų daugybė striukių, švarkų ir kelnių buvo užvertę ir šaligatvį, ir važiuojamąją gatvės dalį, o už kelių namų stulpavosi trisdešimt ar keturiasdešimt žmogystų, susirinkusių tikriausiai iš viso kvartalo tarpuvarčių, jie tarsi buvo kažin ką apsupę, bet ką, iš taip toli nebuvo matyti, bet, šiaip ar taip, ten kažin kas dėjosi, ir štai ankstesnis jo nusistatymas laikytis drausmės, kad ir kas nutiktų, išgaravo per akimirką, dabar tarsi būtų nelikę jame jokių stabdžių – klupinėdamas ir pasišokuodamas per ištaškytų po visą gatvę striukių, švarkų ir kelnių užtūras jis leidosi bėgti į tą pusę kiek tik turėjo kvapo, mat nė pats nesuvokė, kad viduje kažin kas suklikо, bet niekas kitas taip ir neįstengė išgirsti to klyksmo, ir kuo daugiau metrų jis nuskuodė, tuo padėtis, atrodė, darėsi beviltiškesnė: tie visi ten sustoję nė nemanė tuojau trauktis į šalį arba bent jau prasiskirti ir padaryti vietos atskubančiam prie jų vyrui. O kai jau buvo kone prie pat lyg ir nepralaužiamos atsitiktinės užtūros, neaukštas tukteléjęs vyras su gydytojo sakvojažu nelauktai prasibrovė pro pačią žmonių tankmę ir puolė prie jo, čiupo Esterą už rankos, sustabdė jį ir iškart pasivėdėjo į šalį kuo toliau nuo žioplių minios, dar parodė galva į kitą pusę šitaip duodamas ženklą, kad norėtų šį tą pasakyti. Tai buvo daktaras Provaznikas, bet toks staigus jo pasirodymas tikrai nė kiek nenustebino Esteros, nors šitoks visai netikėtas manevras ir užklupo jį nepasirengusį, o nenustebino ne dėl tos paprastos priežasties, kad gydytojas gyveno netoliese, be to, daktaras klaikiai ir nedviprasmiškai sutvirtino kraupią jo nuojautą, ką jam bus lemta čionai pamatyti, taigi dar sutvirtino ir sutapatino su jo įsivaizdavimu – juk nereikia nė aiškinti, kodėl čia būta ir gydytojo: jis ir neturi daryti nieko kito, tik prisišliejęs prie kareivių vaikščioti gatvėmis ir atskirti sužeistuosius nuo kitų, tos pačios Harernės įvardytų kaip aukos. „Žinote, – palingavo galvą Provaznikas, kai pamanė, kad jau bus pakankamai toli nuėjęs, ten stabtelėjo ir, vis dar nepaleisdamas Esteros rankos, atsigręžė į jį, – ...tikrai nepatarčiau žiūrėti... Toks

reginys tikrai ne jums, patikėkite..." – nusakė visa tai daktaras kaip objektyvus tokio reikalo ekspertas: juk jam buvo visai aišku, kad šitokios apžiūros padaro itin isteriškus tuos, kurie visai nieko neišmano, o Estera tikrai nieko neišmano, tai jisai sakantis vien tik iš patyrimo, tad ir geranoriškas perspėjimas, nepaisant kilniausių ketinimų, dažniausiai darantis absoliučiai priešingą poveikį. Taip, beje, nutiko ir šį kartą: turėjęs atbaidyti Esterą perspėjimas tikrai nepriverte jo atsisakyti ketinimų, dar prasčiau – po šitų poros frazių iš jo tarsi išgaravo nusiteikimas, bent kiek panašus į savitvardą, Estera šokosi ištrūkti iš daktaro gniaužtų, kad galėtų tučtuojau tą vietą apstojusių žmonių sieną, jei prireiks, pralaužti šiurkščia jėga, bet ir Provaznikas nebuvo nusiteikęs taip lengvai pasiduoti ir vis tiek mėgino jį sulaikyti, Estera irgi griebėsi dar kelių bejėgiškų mėginimų, bet grumtynės paprasčiausiai išvargino, tai jis ir liovėsi laužtis iš Provazniko gniaužtų, nuleido galvą ir paklausė: „Tai kas gi tenai nutiko?" – „Dar negalėčiau pasakyti nieko tikro, – kiek pasvarstęs atsakė paniuręs daktaras, – bet greičiausiai... pasmaugė, bent jau taip rodo visi išoriniai pažeidimų požymiai. Greičiausiai, – pagaliau paleido jis kiek apsiraminusį pacientą ir piktai skėstelėjo rankomis, – žmogus pateko į bėdą ir šaukė, o žudikai neįstengė jo niekaip kitaip nutildyti." Estera jau negirdėjo paskutiniųjų daktaro žodžių, vėl jis leidosi prie žioplių minios, o Provaznikas irgi jautė pasitenkinimą – štai žmogus bent kiek apsiramino, tad šįkart jau nepastojo jam kelio, tik numojo ranka ir pasileido iš paskos, mat Estera gal ir visai neapsiramino, bet tikrai jau nebuvo toks kaip ankstėlesnis ir nelėkė kaip akis išsvilęs, o priėjęs prie minios nestumdė žmonių į šalis, tik patapšnojo vienam kitam per petį, kad praleistų ir jį, ir iš paskos einantį daktarą. Žmonės atsigręžė, nužvelgė jį, netarę nė žodžio traukėsi iš kelio, dėl to itin glaudžiai sustojusių žmonių rate tuojau pasidarė tarpas; juo perėjo iki galo – tarpas vėl užsitvėrė jiems už nugarų ir apsupties ratas suspaudė juos tarsi spąstai, iš kurių jau nepasiseks ištrūkti: turėjo žiūrėti į aukštielninką ant žemės tįsantį kūną išskėstomis rankomis, išžiota burna ir išsprogusiomis akimis, su nuo šaligatvio

krašto ant gatvės nuleista galva, ir reikėjo ištverti tą siaubą varantį nejudrių akių žvilgsnį, kuris dabar jau negalėjo pasakyti, kas taip sumaitojo tą kūną, jis jau negalėjo prabilti, nebent tik klausytis; o sustingusiame, lyg akmeniniame Esteros veide irgi nebeatsispindėjo tai, kas jį labiau stulbina: ar reginys, rodantis, kaip šiurpiai ką nors „amžiams paliko gyvybė", ar kad – šią akimirką čia tįsantis kūnas buvo, galima sakyti, daugiau negu pažįstamas! – jis nerado čia to, kurio ieškojo. Lavonas buvo be palto, jį pridengė tik flanelinis chalatas ir susisukęs tamsiai žalias megztinis, ir tikrai niekas negalėjo pasakyti, kiek laiko jis taip tįso, tad rodėsi labai tikėtina, kad jis arba tuojau visai sušals, arba jau yra sušalęs, bet šitokius dalykus gali nustatyti tik žmogus, turintis daktaro Provazniko kompetenciją, o pats daktaras, aplenkęs Esterą, tuojau ėmėsi nutraukto tyrimo, tarsi jam nebūtų nieko svarbesnio už tokį dalyką: ar išvis pasiseks nuvežti lavoną, o minia – žmonės šnibždėjosi tarpusavy, ar nenuluš koja, ranka ar kaklas, kai jį pakels, – dar glaudžiau susitelkdami apie lavoną ir visi kaip vienas sekdami net ir menkiausią daktaro judesį. Vidury pasidarė visai ankšta, ten liko dar mažiau vietos, negu buvo iki šiolei, užtat šalia aukos sustoję kareiviai – jie mėgino žūtbūt prakalbinti neįstengiančią nė žodžio pratarti moterį – jau neuždavė daugiau klausimų, tik griežtai pareikalavo, kad smalsuoliai trauktųsi atgalios, nes „antraip turėsime visus išvaikyti", o žmonės labai sunkiai pakluso tokiam reikalavimui, jie irgi liovėsi užsirašinėti į nosinaitę įsikniaubusios liudytojos nuolat raudoje skandinamus atsakymus ir sužiuro į Provazniką, mėginantį atsargiai pajudinti aukos apatinį žandikaulį, o paskui dar abi rankas ir kojas. Estera matė viską, bet nieko nejautė, tik sukiojosi į šalis – stengėsi kaip nors nusukti žvilgsnį nuo to šiurpą varančio veido, tačiau nuo tokio stingdančio širdį reginio – jį sukėlė mirties vaizdas – jis išsisuko tik tada, kai apie lavoną trypčiojantis daktaras atsistojo priešais ir užstojo nuo jo tą siaubą; nuo to momento jam nerūpėjo niekas kitas, tik Provaznikas, pats jis tarsi prisirakino grandinėmis prie daktaro, kad jo žvilgsnis neužklystų nė akimirkos prie to vaizdo; jis puikiai suprato, kad šitas

atsitiktinai pasirodęs oficialus asmuo, kurio misija – konstatuoti mirtį, dar visai neseniai jį suklaidino, o ne jo nesuprato, bet štai dabar padėjo jam prasilenkti su lavonu, tad pritūpusiam daktarui, negalinčiam atitrūkti nuo jau pradėto tyrimo, Estera atsistojo už nugaros ir itin garsiai paklausė: „O kaip Valuška? Daktare, gal pasakysite, ar Valušką jau rado?" Esterai ištarus tą pavardę šnabždesiai išsyk nuščiuvo, o moteris pašiurpusi sužiuro į kareivius; kareiviai susižvalgė vienas su kitu, tarsi būtų tik to ir laukę, o tuo metu daktaras, nepakeldamas akių į Esterą, ženklais parodė, kad to klausti nereikėtų (ir dar pašnibždomis įspėjo: „Kiek esu girdėjęs, būtų geriau apie tai patylėti..."), vienas kareivis čiupo popieriaus lapą ir braukė pirštu per eilutes iš viršaus į apačią, paskui dūrė pirštu į vieną vietą ir parodė ją savo bendrui, tas irgi įdėmiai pasižiūrėjo į tą vietą ir griausmingu balsu paklausė: „Janošas Valuška?" Taip, atsisuko į kareivius Estera, tas pats, „vienintelis jis", tuomet abu kareiviai paragino jį papasakoti viską, ką žino apie „minėtą asmenį", absoliučiai viską, o Esterai dabar jau aiškiai pasirodė, kad Provaznikui girdint jie negalės taip sau imti ir jam neatsakyti, tad jis kreipėsi į kareivius („Norėčiau sužinoti, ar jis dar gyvas") ir iškart rėžė ginamąją kalbą su itin painiais išvedžiojimais, tačiau ilgai neištempė. Veikiai buvo parodyta jam nutilti ir dar pasakyta, kad, viena vertus, čia tik jie užduoda klausimus, o antra vertus, jų nė kiek nedomina „nė nežinia kokie ten angelai, laiškininko apsiaustai ir valgio nešmenės", o jei kartais jis būtų sumanęs nukreipti valdžios atstovų dėmesį nuo svarbiausių dalykų, „tai tokia sujaukta kalba jau nieko neišgelbės", dar sakė kareiviai, jiems rūpi, kur Valuška galėtų ką veikti, bet Estera visai nesuprato, ką jie norėję pasakyti, ir iš karto atrėžė, kad jie galintys būti visai ramūs: geriausia tam žmogui vieta – tai jo namai, ir norėdamas geresnės nesurasi, po tokių žodžių kareiviai visai neteko kantrybės ir piktai susižvalgė, tuomet Estera irgi turėjęs suprasti, kad toks jo atsakymas tikrai nei į tvorą, nei į mietą. Nemanykite, pareiškė tuomet Estera, jo paties požiūris yra labai panašus į jų požiūrį, taip manantis ir jis pats, ir reikia didžiausio apdairumo, kad rastųsi visiems palankus sprendi-

mas, jie tikrai galintys juo pasikliauti, jie irgi turėtų suprasti, kad jam irgi reikia galų gale žinoti visą teisybę apie Valušką, bet jam atrodo, kad tai jie vengiantys kalbėti apie visa tai – apie patį svarbųjį dalyką, o juk kalbėti apie tai esanti jų pareiga, tad jie irgi neturėtų stebėtis, jei jis pareikš: kol negausiąs vienareikšmiško atsakymo, tolei neatsakysiąs nė į vieną jų klausimą. Kareiviai nieko neatsakė, jie vėl susižvalgė, paskui vienas jų numojo ranka ir pasakė: „Gerai, aš pabūsiu", o jo bendras tik tiek tepasakęs: „Tai eisime, garbusis pone!", kareivis čiupo Esterą už rankos, prastūmė pro žmonių apsuptyje atsiradusį tarpą ir išvedė pro pašiurpusius spoksančius į juos veidus. Estera nesispyriojo, jam rodėsi – tokia nelaukta permaina ištiko dėl to, kad jie įsiklausė į jo reikalavimą ir priėmė jo ultimatumą, nieko nepakeitė ir tai, kad su juo buvo brutaliai elgiamasi; jis nė nepamanė, kad šitaip elgiamasi nebent tik su belaisviais, taip jau nuėjo ar trisdešimt žingsnių, kareivis buvo jam už nugaros, jis ėjo priekyje, tada kareivis riktelėjo: „sukti kairėn!", tai reikėjo pasukti iš Janošo Karačonio gatvės prie kanalo, beje, Estera visai nenumanė, kur baigsis šita jo kelionė, bet jis pakluso įsakymui, nes pamanė, kad toje vietoje, į kurią jį nuves, „tenai tai jau viskas paaiškės". Buvo pamanęs, kad viską išsiaiškins dar kareivio varomas, bet kai priėjo kanalo krantą ir vėl niekaip neįstengė susilaikyti nepaklausęs („Pasakykite bent jau tiek, ar jis gyvas!.."), jo palydovas itin šiukščiai jį nutildė, tad derėjo susiprasti: bus geriau, jei nemėgins nieko klausinėti; tylomis ėjo tolyn nurodyta kryptimi, paskui, gavęs naują nurodymą, perėjo kanalą Geležiniu tiltu, ir jau nujautė, kai kitoje kanalo pusėje įsuko į siaurą gatvelę, kad kelionės tikslas – bent jau kol kas – turėtų būti Didžioji gatvė. Tik niekaip neįstengė nuspėti, kur suks iš ten – juk prasidėjus šitai nepaprastajai padėčiai bet kuri valdiška įstaiga galėjusi būti paversta areštine ar lavonine, be to, tokie tušti spėliojimai davė viso labo tik tiek, kad jį vėl pašėlo kamuoti ankstesnis košmaras, tik jo vieta šį kartą buvo ne koks nors „namo pamatas" ar „sulamdyti daiktai", bet nė nežinia kokia laikina lavoninė. Jie atsidūrė Didžiojoje gatvėje, kaip kad jis ir buvo numatęs, ir tada pamanė, kad bus

geriausia, jei jis išvis mes į šalį visokias spėliones ir verčiau jau sutelks visas galias, kad pagaliau atsipurtytų to reginio ir deramai surikiuotų mintis, niekaip neatsiplėšiančias nuo to niekaip jo nepaliekančio košmaro: jis nustatys, kas iki šiolei yra buvę iš tikrųjų, kurie jo ligšioliniai įspūdžiai paremti faktais, ir juos atskirs nuo tų, kuriuos pašnibždėjo tik miglota nuojauta, pasvers kiekvieną žodį ir žvilgsnį – o galgi jo dėmesys nuleido nemačiomis ką nors, net ir menkiausią virptelėjimą; Estera pamėgino prisiminti kiekvieną smulkmeną, prisiminti viską, kad tik galėtų paneigti savo nelaimę pranašaujančias nuojautas, ir iš Harernės, Provazniko bei kareivių žodžių galėtų daryti išvadą: Vatušką laiko suimtą, jis, įsibauginęs ir sveikas sveikutėlis, sėdi kur nors ir laukia, kol galų gale jį išvaduos, ir nesupranta, kas čia dedasi. Bet tik vienos Harernės pasakojimas dar teikė vilčių, kad jam šiaip ar taip turėtų pasisekti atgauti savo bičiulį sveiką ir gyvą, tad jis turėjo veikiai suprasti, kad visos tos kalbos ir visokiausios smulkmenos arba tik stumia jį į beviltiškiausią netikrumą, arba – vėl prisiminė tysantį ant šaligatvio lavoną – paprastų paprasčiausiai šluote nušluoja visas tokias viltis; aplenkę vandens reikalų kontorą, jie pasuko Rotušės gatve, ir jis panoro „įvesti tvarką", kad tik vėl neįsipainiotų į tokias rizikingas mintis, nors ir stengėsi žūtbūt nuo jų atsiplėšti – dabar jam nenyko iš akių tokią didelę svarbą turintis lavonas. Būtinai reikėjo nustatyti jo tapatybę ir padaryti tai ne vieną kartą, paprasčiau sakant, reikėjo pagaliau išdrįsti pasakyti sau pačiam, kieno tasai lavonas, mat Janošo Karačonio gatvėje – patyrus gėdingą palengvėjimą – tai buvo paprasčiausias mirties vaizdas, o jau čia – kai mintys krypo anaiptol ne nusiraminimo linkme – jį pribloškė ta pati auka: pribloškė ir įbaugino – juk tas, kas tą moterį nužudė, bent jau dabar jam taip atrodė, tikrai nesupainiojo, tai neabejotina, savo tikslo ir tarsi pateikė išankstinį vaizdą to, kas laukia jų kelionės pabaigoje, tad visam tam reikia pasirengti. Žiaurus tą moterį ištikęs smūgis buvo pernelyg arti Valuškos, Estera neįstengė atskleisti apčiuopiamesnės viso to priežasties, bet jautė, kad dėl tokio artumo vieno jų lemtis išpranašavo antrojo lemtį, ir dabar jau niekaip neįstengė

nepamatyti to fakto, kad tai, kas buvo nukarę nuo šaligatvio krašto ant gatvės važiuojamosios dalies, buvo ne kas kita, o Pflaumnės galva, ir dabar jau nebeliko išsigelbėjimo: šitame brutaliai nužudytame sustingusiame kūne jis visą laiką įsivaizdavo ir jos sūnų. Estera niekaip neįstengė paaiškinti, ko čia nakties metu ieškojusi ta moteris, ir būtent ji, Pflaumnė, o juk ji, viena vertus, priešingai nei jis, veikiausiai žinojusi, kas čia dedasi, ir, antra vertus, juk ji – nors jos ir nepažinojo iš arčiau – jis nė kiek neabejojo, kad ji, panašiai kaip ir kitos miesto moterys, vargu ar galėjusi išeiti iš namų, kai gatvėse užgeso šviesos; Esterai buvo nesuvokiamos ir kitos prielaidos, juk, taip imsi ar kitaip, sakykim, jei jau būtų įsilaužę į jos namus, tai būtinai būtų turėję atsitempti ją čionai, tai buvo ir visai nesuprantama, ir pernelyg mįslinga, bet juk ryšys tarp motinos ir sūnaus turėtų būti savaime suprantamas. Žinoma, niekas negalėjo patvirtinti, kad tai tikras dalykas, bet jis ir nepamanė, kad kas nors galėtų patvirtinti tokius dalykus, tai pašnabždėjo jam tik nuojauta, ir jis neįstengė priešintis nuojautai ir veltui tik mėgino apsimesti, kad nieko nenutiko: mėginimas išsivaduoti iš šito kamuojančio netikrumo visiškai pasisekė tik tame pačiame apstulbusiame prote, o galimybių gvildenimas vedė prie visų galimybių sunaikinimo. Jis nebesitikėjo palankios baigties ir per tuos kelis likusius nueiti metrus jau nieko nesitikėjo, šįkart buvo su viskuo susitaikęs ir nė nemėgino daryti kokių nors isteriškų pareiškimų, o kai kareivis vėl sukomandavo: „Dešinėn!", Estera nukabinęs nosį klusniai pasuko prie rotušės vartų; ties laiptais prisišliejo dar vienas ginkluotas vyras, jie užkopė į antrą aukštą, ir tenai Estera kareivių ir vietinių apsuptas laukė prie durų, jo sargas įėjo vidun, bet mikliai grįžęs įvedė Esterą į didžiąją salę ir pasodino prie durų šalia kitų keturių vyrų. Estera klusniai atsisėdo ant nurodytos kėdės, o padaręs savo darbą jo sargas atidavė pagarbą ir išėjo; tačiau apsidairyti jis neįstengė – nepakėlė galvos ir nė negalėjo jos pakelti, nes vėl jį apėmė toks pat sekinantis negerumas, kaip ir vakar po pietų išėjus į lauką, į spiginantį šaltį, bet dabar veikiausiai taip nutiko dėl palyginti šilto oro, nors jis iš tikrųjų tebuvo tik drungnas, o gal jo organizmas

priešinosi dėl prievarta primesto ėjimo: atsisėdus pagaliau jis ėmėsi – bent jau šitaip – reikšti protestą. Tik per keliolika minučių pamažu praėjo silpnumas ir galvos svaigimas, ir Esterai pasisekė vėl atgauti jėgas, o tuomet jau užteko poros žvilgsnių, ir jis visai atsitokėjo ir suprato: jį atvedė ne ten, kur buvo tikėjęsis, tad nederėtų nė laukti to, ko manė sulauksiąs, užtat visos jo viltys ir nusivylimai, visi svarstymai ir spėliojimai pasirodė esantys bergždi arba bent jau skuboti, nes tai nebuvo nei areštinė, nei lavoninė, čia jis tikrai nesulauks jokio atsakymo, o veikiau vien tik klausimų, tad kokia prasmė dar kalbėti apie ką nors ar čionai būti, juk, apsidairė Estera, niekur nebuvo Valuškos – nei mirusio, nei gyvo. Sunkios užuolaidos, užtrauktos ant milžiniškų į gatvę atgręžtų langų, buvo kitoje pusėje, tad prieblandoje skęstanti salė buvo tarsi nematoma linija padalyta į dvi lygias dalis: šitoje pusėje – čia Estera sėdėjo prie sienos su kitais keturiais vyrais – vidury stovėjo vyras smarkiai sudaužytu veidu, jis buvo su vatinuku, o jo batai buvo su auliukais, per žingsnį nuo jo buvo atsistojęs jaunas kareivis, jis buvo sunėręs rankas už nugaros (Estera neturėjo nuovokos apie karinius laipsnius, tai greičiausiai buvo karininkas), o už jų, užpakaly, kampe, jis aptiko ne ką kitą, o savo žmoną – ji demonstratyviai nežiūrėjo, kas čia dedasi, tik įdėmiai žvalgėsi po atskirtąją salės dalį: tai jos tamsioje prieblandoje – bent jau taip atrodė žiūrint iš tos vietos – buvo tik nugara į juos atgręžtas krėslas su aukštu atlošu, puoštas medžio raižiniais, kiek tik Estera atsimena, tas krėslas visuomet demonstravo rotušės pirmininko didybę, be to krėslo, – gal ir taip – nieko tenai daugiau nebuvo. Ten, kur jie buvo susėdę vienoje eilėje šalia vienas kito, prie pat Esteros iš kairės stulbinamai įsipenėjęs, tiesiog šiurpinamai nutukęs vyras kvėpavo šniokšdamas ir, tarsi norėdamas dar daugiau komplikuoti tokį sunkų savo kvėpavimą, kartais patraukdavo kvapų cigarą, o po to visada jį ištinkančio šiurpulingo kosulio vis žvalgydavosi, ar čia nėra kur peleninės, bet jos niekur nebuvo, tai galiausiai visuomet nukrėsdavo pelenus ant kilimo; kiti trys, susėdę Esterai iš dešinės, suirzę malėsi savo vietose, o kai Estera juos atpažinęs patyliukais pasisveikino,

jie atsakė jam tik santūriu, vos pastebimu linktelėjimu – tarsi ne jie patys dar vakar prie kojinių fabriko prašmatnaus ponų klubo durų vos neįniršo, kai jis pernelyg greitai su jais atsisveikino; o štai dabar suko galvas į šalį ir žvilgsnius kreipė tai į Esternę, tai į karininką, tai į prieblandą kitoje salės pusėje, vis žvalgėsi ir kartkarčiais pašnibždomis ginčijosi, kuris jų turėtų padėti – kaip kad pareiškė ponas Volentas – „šitam įžūliam, akiplėšiškam nusikaltėliui palaužti jo pasipūtimą“, kai tik „ponas leitenantas“ pagaliau galės suteikti jiems žodį. Nebuvo sunku atspėti, ką reiškė tas griežtas tvarkos reikalaujantis sakinys, o Esterą apėmė niaurus kartėlis – taigi Valuškos likimas jau nulemtas, užtat jis nė kiek nesidomėjo tuo, kas čia dedasi, ir, tik užmetęs žvilgsnį į tą vyrą aptalžytu veidu bei nekantrumo neįstengiantį nuslėpti poną, panašų į karininką, sustojusius salės šitos pusės vidury, galėjo pasakyti, kad akivaizdų tų trijų ponų nepasitenkinimą lėmė to vyro su vatinuku „pasipūtimas“, o tas nepalaužiamas „pasipūtimas“ darė šitą kirtimąsi panašesnį į dvikovą, bet ne į kvotą (taip ir buvo iš tikrųjų), tad neatrodė, kad čia susirinkę žmonės veikiai galės išreikšti savo nepasitenkinimą. „Ponas leitenantas“ turėjo daryti trumpą pertraukėlę, kolei įvedė Esterą ir įkurdino pasienyje, o paskui jis irgi ilgokai tylėjo, daugmaž iki tolei, kol žmogui praėjo negerumas ir įstengė sutelkti dėmesį, kariškis tik palenkė prie pat jo trūkčiojantį savo veidą, tačiau grėsmingai spinduliuojančiomis akimis įsisiurbė į tą kitą, tarsi kliautųsi tokiu ryžtingu, kiaurai veriančiu, plieniniu žvilgsniu, kad pasiseks ištrūkti iš bejėgiškumo ir priversti tą kitą paklusti bei paprasčiausiai sunaikinti nepalaužiamą priešą. O tas antrasis nė nevirptelėjo ir žiūrėjo visą laiką į jį kaip žmogus, kurio neįmanu įbauginti nei šitaip, nei kaip kitaip, ir sudaužytas jo veidas, apimtas kažin kokio nepalaužiamo pašaipaus abejingumo, ištvėrė karininko žvilgsnį, ir kai leitenantui tas reikalas įkyrėjo, jis perširdęs nusisuko į kitą pusę, o tas anas viso labo tik trumpai šyptelėjo, nes buvo matyti – dominti jo nė kiek nedomina, ką daro priešais jį šitas kareivis su žvilgančiais medaliais ant krūtinės ir šiurpinamai spinduliuojančiomis plieninėmis akimis, bet

vis sunkiau ištveriantis savo pralaimėjimą: tad ar jis išvis suvokia, kad to ano vis tiek nepriveiks, o gal jį vėl pasiųs (kaip buvo galima spręsti iš visų požymių, pamanė Estera, šitai jis pasirenka ne pirmą kartą) į rankas tiems, kuriems ir iki šiolei nepasisekė to ano palaužti jokiais talžymais – paprasčiau sakant, priversti, kad jis duotų parodymus, „palaužti, – pasidingojo dabar Esterai pono Volento balsas, – šitą užsispyrusį tylenį". Karininkas žingtelėjo atatupstas, neištvėręs pratrūko užriaumodamas ant suimtojo: „Tai ko dabar nepraveri snukio?!", o tas irgi šiurkščiai atsikirto: „Aš jau savo pasakiau. Prakalbėsiu, kai duosite užtaisytą pistoletą ir penkias minutes palaikysite tuščiam kambary..." ir gūžtelėjo pečiais, tarsi parodydamas, kad „jis nė neketina derėtis", tai tik tiek tebuvo pasakyta, bet ir to pakako nuspėti, kas čia galėjo dėtis prieš atvedant Esterą, nes jau ir iš viso šito tuojau pasimatė, kad šios dvikovos esmė – žūtbūt priversti tą su vatinuku atsakyti į klausimus ir ištraukti iš jo tai, ko taip įtemptai ir susidomėję laukė pasienyje susėdę – nepaisant jų pačių noro pakalbėti – jo kaimynai ir visi kiti. Buvo norima iš to vyro kažką išpešti apie tai, kas dėjosi praėjusią naktį, apie tai, kodėl, tai irgi labai tikėtina, su tokiu karišku negrabumu išrinko jį iš visų tų kitų į Turgaus aikštę suvarytų, „sukiaulėjusių žudikų", buvo norima sužinoti įvairiausių smulkmenų, buvo norima sužinoti – leitenantas buvo neseniai nusakęs išankstines sąlygas, jei tas kitas atsakytų į pateiktus klausimus („O tai tuomet ir dvėsk pats vienas!") – „faktus, aplinkybes, tikslius duomenis", kad galiausiai jie turėdami visa tai galėtų suformuluoti pagrįstą, išsamų ir visus žmones – tiek kariškius, tiek ir civilius – nuraminsiantį paaiškinimą; tik jis, Estera, nenorėjo nė girdėti apie nieką, nes, jo manymu, visi tie „faktai, aplinkybės ir tikslūs duomenys" net ir palankiausiai viskam susiklosčius, o šiaip tai kankynė, daugiau nieko, gali tik nutolinti jį nuo Valuškos, bet negalėtų nė kiek priartinti, tad jis būtų mieliausiai užsikimšęs ausis, kai po neseniai buvusios ilgos tylos šitiems dviem susitarus dėl garantijų patenkinus sąlygas – prasidėjo toks pasikapojantis, skubrus dialogas, susidedantis iš tiesaus atsakymo reikalaujančių klausimų ir stulbinamai akiplėšiškų, nežmoniškai atšiaurių atsakymų.

– Jūsų pavardė?
– Velniam tau jos.
– Pasakykite savo pavardę!
– Atsiknisk nuo mano pavardės.
– Jūsų gyvenamoji vieta?
– O motinos mergautinės pavardės neužsimanysi?
– Atsakykite į klausimus!
– Gal jau užteks, pajace.
– Įžeidžiate ne mane, o teisėtą valdžią!
– Užsipisk su savo teisėta valdžia.
– Tarsi susitarėme: atsakysite į klausimus. Taip ir toliau spyriositės – ne pistoletą gausite, o įsakysiu išpjauti jums liežuvį. Aš nejuokauju. Ir stovėkite tiesiai. Jūsų atvykimo į miestą tikslas?
– Pramogų ieškojau. Labai patinka cirkas. Visuomet patiko.
– Kas tasai hercogas?
– Nepažįstu jokio hercogo. Išvis nieko nepažįstu.
– Nemeluokite!
– O kodėl gi ne?
– Tai nepadės. Turėjau progos jau anksčiau papurtyti kelis tokius iš jūsų padermės.
– Juk tai visai kitas dalykas. Galime jau baigti. Ar pistoletą duosi nusisegęs nuo diržo?
– Ne. Tai hercogas įsakė jums paleisti kulką sau į kaktą, kai nuslopins maištą?
– Hercogas niekada ir niekam neįsakinėja.
– O tai kas?
– Kas? Čia jau ne tavo nosiai.
– Atsakykite!
– Kuriam velniui? Vis tiek nieko nesusigaudysi.
– Įspėju: jums nepasiseks išvesti mane iš kantrybės – be reikalo stengiatės. Kada ir kur pirmą kartą prisijungėte prie cirko?
– Šikau aš į tavo įspėjimą.
– Kada pirmąkart pamatėte hercogą?

– Mačiau tik vieną kartą, ir tai tik veidą. Jį išnešė iš vagono susiaustą į kailinius.

– Kodėl susiaustą?

– Jam buvo šalta.

– Teigiate tik vienąkart matęs jo veidą. Pasakykite, kaip jis atrodė.

– Pasakysiu. Tu ir idiotas, ir įkyrus tipas.

– Kur yra trečioji jo akis? Ant pakaušio? O gal ant kaktos?

– Atvesk jį į čia, jei nedrebini kinkų ir jei jį surasi – tada ir parodysiu.

– Kodėl turėčiau drebinti kinkas? Kad varle nepaverstų?

– Tu jau ir taip rupūžė, kam dar paversti?

– Gal aš irgi apsigalvosiu ir ištaškysiu jums smegenis.

– Nagi pamėgink, pajace.

– Kantrybės. Tai kelintą valandą vakar jūsų hercogą išnešė iš cirko vagono?

– Kelintą valandą. Jau sakiau, kad tu dundukas.

– Ar pats girdėjote, ką sakė hercogas?

– Girdėjo tie, kas stovėjo visai šalia.

– Tai iš kur žinote, ką jis pasakė?

– Tarnas jį supranta. Jis ir persakė.

– O ką, pavyzdžiui, vakar pasakė?

– Sakė ne tokiems rupūžėms kaip tu.

– Tai jis įsakė: „Paverskite viską griuvėsiais?“ Ar taip?!

– Hercogas niekada ir niekam neįsakinėja.

– Tai jis pasakė: „Padarykite viską iš griuvėsių?“ Ar taip?

– Na, ir protelis tavo, pajace.

– Paaiškinkite, ką reiškia: „Padarykite viską iš griuvėsių!“

– Tau aiškinti? Beviltiška.

– Tiek jau to. Jūsų profesija? Kaip ir nepanašus į pagriovių valkatėlę.

– Tai tau taip atrodo. O pats, manai, geriau atrodai? Kokių čia dzinguliukų prisikabinęs aukščiau pilvo? Su tokiais aš taip nebybinėčiau.

– Aš klausiu, kokia jūsų profesija.

– Knisau jums žemę.

– Betgi jūs – ne kaimietis.

– Ne, tai tu pats toks.

– Atrodo, esate pasimokęs.

– Suki ne į tą pusę. Būsi labai menko kalibro šunsnukis.

– Labiau patiktų, jei nudėčiau jus kaip pasiutusį šunį. Ar taip?

– Gerai manai.

– Kodėl?

– Nenoriu vėl knisti jums žemės.

– Ką norite tuo pasakyti?

– Kad tu pats irgi knisi žemę. Kaip šūdvabalis. Knisi knisi ir tuo mėgaujiesi. Aš jau jos nebeknisiu.

– Tai čia kokia nors užuomina, duodate ką nors kitaip suprasti. Ar taip?

– Kad aš pasimokęs. Daviau kitaip suprasti... Jaučiu – šlykščiai pabaigsiu savo dienas. Mane jau vemti verčia.

– Atsakykite: kada išėjote iš aikštės? Kai tą jūsų hercogą vėl nunešė į vagoną? Kas buvo jūsų vadeiva? Kaip jis atrodo? Kas jums pasakė, ką daryti? Kas davė komandą prie pašto išsiskirstyti mažesnėmis grupėmis?

– Labai jau laki tavo vaizduotė.

– Tai kas buvo jūsų vadeiva?

– Turime tik vieną vienintelį vadą. Bet jūs niekada jo nesučiupsite.

– Kas pasakė, kad jis pabėgo? Kas pranešė? Kur jis pabėgo?

– *Niekada* jo nesučiupsite!

– Tai gal tas jūsų hercogas – kokia dvaselė iš pragaro?

– Nereikėtų taip maustytis. Jis irgi iš kūno ir kraujo, tik iš visai kitokio kūno ir visai kitokio kraujo.

– Jei jums į viską nusispjauti, tai gal teiksitės paaiškinti, kuo gi jis taip pakerėjo jus visus? Ar išvis esama tokio to jūsų hercogo? Kodėl jūs atakavote šitą miestą? Ko čia susibūrėte? Turėjote jį sugriauti? Savo rankomis? Ką jūs buvote sumanę? Nieko nesuprantu.

– Negaliu atsakyti į tiek klausimų iš karto.

– Tai tuomet pasakykite: jūs irgi prisidėjote prie žmogžudysčių?

– Prisidėjau. Tik jų buvo per mažai.

– Ką jūs pasakėte?

– Sakau: jų buvo per mažai.

– Nužudėte vaiką geležinkelio stoty. Pateikiu klausimą ne kaip kvotą vykdantis karininkas, o kaip žmogus žmogui: tai jums nieko nėra švento?!

– Galiu atsakyti kaip žmogus žmogui: nieko nėra švento. Tai kada duosi man pistoletą?

– Ar tik nebus geriausia taip sau patyliukais, iš lėto, nusukti jums sprandą?

– Nekišau nagų prie jokio vaiko. Bet galėsi nusukti man sprandą.

– Aikštėje buvo keli šimtai žmonių. Jie visi tokie kaip jūs?

– Iš kur aš galiu žinoti.

– Mane jau vemt verčia.

– Tai, sakyčiau, vis dėlto išvedžiau tave iš kantrybės. Ko gi taip trūkčioja tavo veidas? Kurgi tas kariškas susidrausminimas?

– Stovėkite ramiai!

– Nesulauksi. Man sunižo nosį, o rankos tai surakintos už nugaros.

– Kvota baigta! Atiduosime karo lauko teismui! Eikite prie durų!

– Žadėjai duoti pistoletą.

– Eikite prie durų!!!

– Toks kietas karo vyras, o šitaip meluoja. Karo lauko teismas. Ką čia būsi sumanęs? Nejau nežinai, kad jau neliko jokių teismų, jokių kitokių įstaigų? Ir štai tau – karo lauko teismas.

– Jau pasakiau: eikite prie durų!!!

– Šitoks raudonas tavo snukis. Tai ir sakau: tu – tikras pajacas. O man į viską nusispjaut, man ir taip gerai. Lik sveikas, pajace.

Prie durų stovėjo du kareiviai, ir kai tik tasai su vatinuku prisiartino, čiupo jį už rankų, išvilko iš salės ir pridurmui užtrenkė duris. Dar buvo girdėti, kaip nukaukšėjo žemyn su juo laiptais, paskui viskas nutilo, leitenantas pasitaisė kitelį, o visi kiti žvilgčiojo, ar jis įstengs sutramdyti tokį didelį įtūžį. Nebuvo aišku, kas čia ko tikėjosi, bent jau atrodė, kad visi čia atsikliuvę – išskyrus vieną vienintelį – laukia, kolei leitenantas pasakys jiems ką nors tokio, sutelkiančio visus prieš to su vatinuku šlykštumą, ir ta proga jie galės patys išlieti pasipiktinimą. Išsiskyrė tik vienas: tai Estera, neseniai vykusi kvota jo nepaveikė taip kaip visų kitų, ir iš to, kas buvo per ją pasakyta, iš visos tos klausimų ir atsakymų virtinės, kai buvo kvočiamas tasai su surakintomis už nugaros rankomis, jam paaiškėjo, nors jo tai netrikdė, bet nubloškė į sunkesnę nei anksčiau buvusią apatiją, ir galutinai išryškino tai, kad Valuška, jei buvo įsivėlęs tarp tokių žmonių, – o viskas rodė, kad taip tikrai buvo, – niekaip nebūtų galėjęs išgyventi. Estera ir nenorėjo, ir jau nebūtų įstengęs nieko „pareikšti“, tad, savaime suprantama, ir negalėjo prisidėti prie tokio rūstaus pasišnibždėjimo, ir užuot pats reiškęs nesutramdomus jausmus dėl „susitelkimo“ – dabar, kai karininkas pagaliau atgavo savitvardą, – leido juos išlieti tiems, įsigeidusiems kalbėti pasienyje, o pats jis neturėjo jokių „asmeninių pastabų“: Esterai buvo visai tas pats, kad tasai „toks baisus niekšas!“, Esteros nedomino, „ar tokius išvis ima kulka?!“, ir kai visai šalia jo sėdintis ponas Volentas, veikiausiai tikėdamasis, kad jam bus pritarta, pašnibždėjo: „Šitam paties Dievo atstumtajam, niekingam piktadariui per maža mirties bausmės, ar jums taip neatrodo?“; šįkart Estera į tokį bičiulišką dėmesio rodymą atsakė tik nieko nesakančiu galvos linktelėjimu ir vėl sėdėjo nė nekrustelėdamas, tarsi būtų įsibrovęs į šituos pasišnibždėjimus, ir nė nepastebėjo, kad šalimais sėdintys žmonės iškart nutyla, o jis tik vienas su labai iškamuotu veidu spoksojo prieš save. Durys atsidarė, bet Estera to neišgirdo, kažin kas patyliukais šmėstelėjo pro jį, o jis nepakėlė galvos ir nepamatė, kad leitenantas moja vienam iš jų, sėdinčių pasienyje, o kai kilstelėjo galvą, lyg ir būtų turėjęs nustebti – ankstesnio suimtojo vietoje išvydo

įsiganiusį savo kaimyną; Estera neparodė nė menkiausio nustebimo, ir toks netikėtas veikėjų pasikeitimas irgi neišjudino jo iš visiško sąstingio, jam nė kiek nerūpėjo, kas čia dedasi, užtat nekreipė dėmesio ir į tai, kad Hareris – kai jo žmona, veikiausiai išklausiusi Harerio atneštą žinią, pakilo iš savo kampo ir žengė prie leitenanto pranešti tai, ką buvo išgirdusi, – šokosi visaip kaip mirkčioti jam, o paskui, kad būtų ramiau, parodė, esą „viskas gerai" ir mėgino rankos mostu pranešti kažin kokį abejonių nekeliantį dalyką. Estera neturėjo nuovokos, ko galėję prireikti Hareriui, ką reiškia toksai mirkčiojimas ir vis aiškesni drąsinantys ženklai iš kito kampo, matyt, šiaip ar taip, Hareris buvo ketinęs jam ką nors pasakyti, bet Estera liko viskam abejingas, tad akivaizdžiai apmaudą pajutęs Hareris nusuko žvilgsnį į šalį. Jisai sužiuro į karininką, kuris klausėsi Esternės ir pritariamai linksėjo galva, bet ką jie galėję kalbėti, paaiškėjo tik tada, kai leitenantas nuoširdžiu žvilgsniu padėkojo už pašnibždomis suteiktą pranešimą ir, nutraukęs ką tik pradėtą naujo liudytojo apklausą, kariškai pasisuko į šalį, ryžtingais žingsniais nukaukšėjo į kitą pasitarimų salės pusę, sustojo šalia rotušės pirmininko krėslo ir atsistojęs pagal komandą „Ramiai!" taip pasakė: „Pone papulkininki, jau sugrįžo mūsų išsiųstas žmogus. Pagal jo pranešimą miesto policijos viršininkas ir šiuo metu yra savo bute, bet alkoholio poveikis jam toks didelis, kad jis vis dar neatvesdintinas." – „Ką jūs pasakėte?!" – nervingai nugriaudėjo piktas balsas, tarsi jo savininkui būtų buvę ūmai išblaškyti nė nežinia kur jį nuvedę apmąstymai. „Pranešu: jis visiškai girtas, mūsų ieškomas policininkas visiškai nusigėręs, ir niekas neįstengia jo pažadinti." Estera dar kurį laiką mėgino sutelkti visą regėjimo galią, bet ir tai nepadėjo, nes visą salę, o ypač kitą jos pusę, buvo užklojusi sunkiai perregima prieblanda, tad žiūrint iš tos vietos, kurioje sėdėjo Estera, nieko nesimatė ir dabar, kaip ir anksčiau, ką tik įėjus į salę, bet jisai suvokė, kad už aukšto milžinams primatuoto atlošo priedangos tikrai turėtų kas nors būti, tad tik vargais negalais pasisekė žilpinančioje prieblandoje pamatyti ranką – kaip tik tuo metu buvo palengvėle padėta ant išdroži-

nėto dešinio ranktūrio. „Šiukšlės, daugiau nieko! – vėl nugriaudėjo tas taip neseniai draskęsis balsas. – Vienas prisilaka iki žemės graibymo, kitas susišikęs kiurkso namie ir nesiteikia atvykti nė su ginkluota palyda... Ką jūs pats pasakytumėte apie tokius bailius šunsnukius?!“ – „Reikia padaryti deramas išvadas, pone papulkininki!“ – „Tik taip! Įsakykite tuos du meitėlius surakinti antrankiais ir tučtuojau atvesdinti čionai!“ – „Klausau, pone papulkininki! – sumušė kulnais leitenantas, o paskui, davęs nurodymus dviem prie durų stovintiems kareiviams, vėl paklausė, – ar galiu toliau vykdyti apklausą?“, ir išgirdo familiarų atsakymą („Dirbkite savo darbą, Gėza, dirbkite...“) su kiek liūdnoku atspalviu, tarsi tasai rotušės pirmininko krėsle sėdintis nematomas ponas, pamanė Estera, pripažintų, kad dera elgtis korektiškai, bet dar ir norėtų, kad jo valdinys pajustų, koks tai jam išbandymas, o štai tas ir rimtesniems darbams tinkamas leitenantas verčia spręsti jį tokį primityvų uždavinį. Tik jau vėliau Estera gavo progą įsitikinti, kaip ten kas buvo iš tikrųjų, ir kaip greitai jis visai netyčia susivokė, kaip derėtų aiškinti tai, kodėl jis buvo iki šiolei nepastebėjęs papulkininkio – pats jis ilgą laiką buvo apimtas apatijos ir tik dabar teįstengė pažvelgti į viską savo akimis, nes kolei kas, iki vėl pabudo jo smalsumas, ir tai priklausė tik nuo jo paties, jis ėmėsi tirti paslaptingas savo buvimo šioje salėje aplinkybes; tad pasisekė suvokti dar ir tai, kad tam kariškiui, kaip kvotų ir veikiausiai visos karinės operacijos vadui, pavyko pasislėpti nuo žmonių akių ir likti tarsi kadaise garsios valdiškos įstaigos viena šonine siena, kaip tik ta, kurios tamsiai žali apmušalai lyg ir slėpė itin didelį batalinį paveikslą, įstatytą į paauksuotus rėmus ir atkreipiantį dėmesį į buvusią tos vietos didybę. Per pirmąją minutę jis mintyse įstengė sugromuluoti tik tiek, ir nieko daugiau – tai irgi buvo veikiau jau spėjimas be tvirtesnio pamato, bet veikiausiai liko neatsakyta į visus kitus klausimus, susijusius su tokiu keistu šių karių išvaduotojų vadu, su šviesos vengimu („Gal saugumo sumetimais...“) – buvo užtrauktos užuolaidos ir kažkodėl neįjungti du nuo lubų nukarę šviestuvai, su tamsoje skendinčia laikina štabo būstine, su nežinia ką veikiančiu papulkininkiu,

atgręžusiu nugarą susirinkusiems ir atsisukusiu į istorinį paveikslą; tas tai taip, jis neįstengė rasti atsakymų į visus klausimus, ir ne vien tik dėl to, kad tuomet Hareris prisėlino prie jo iš kito kampo ir klestelėjo į šalimais likusią tuščią kėdę kaip žmogus, kuriam terūpi tik buvęs Esteros kaimynas, dabar – kai leitenantas sugrįžo į savo vietą – vėl prasidedanti liudytojų apklausa, tai tas žmogus nenuleido nuo jo akių, o paskui krenkštelėjo – pamėgino duoti ženklą Esterai, kad jis atėjęs čia ne šiaip sau, nes turintis atkreipti dėmesį į tai, ko taip apmaudžiai nepasisekė padaryti mirkčiojimais ir rankų mostais. „Tam žmogui viskas kuo puikiausiai susiklostė! – sušnibždėjo nenuleisdamas akių nuo leitenanto Hareris, ir tuo metu atrodė, kad ir karininkas, ir sėdintys šalia jų trys ponai visą dėmesį sutelkę tik į tai, kas dedasi salės vidury. – Bet apie tai, pone direktoriau, nė žodžio! Jūs nieko nežinote! Jei klaustų, sakykite, kad nuo vakar vakaro nesate jo akyse regėjęs! Ar supratote?" – „Ne! – dėbtelėjo į kaimyną Estera. – Apie ką čia jūs?" – „Nesigręžiokite į mane! – perspėjo jį Hareris ir vos įstengė slėpti savo nerimą, kad štai reikės dar kartą paminėti tą žmogų, ir pakartojo pabrėždamas tai, ką aiškino, – tą žmogų! Aptikau jį prie geležinkelio stoties, pasakiau, į kurią pusę bėgti, sprukti už kalnų ir klonių, o jums telieka tik visko išsiginti, kai paklaus! – tarškėjo Hareris, bet vos tik pastebėjo, kad ponas Volentas su savo kompanija lyg ir atkreipė dėmesį į jų pasišnibždėjimą, tik tiek tepasakė, – visko!" – Nutaisęs nieko nesuprantančio žmogaus veidą Estera tebespoksojo priešais save („Ko išsiginti?.. Kas toksai... tas žmogus?"), bet veikiai jį užliejo karštis, jis pakėlė galvą ir nekreipdamas dėmesio į Harerio reikalavimą laikytis atsargumo, vargais negalais susitvardė nesušukęs, bet palyginti gana garsiai – taip atkreipė visų kitų dėmesį – pratrūko: „Tai jis gyvas?!" Leitenantui nužvelgus juos rūsčiu žvilgsniu, Hareris sutrikęs šyptelėjo, nutaisė atleidimo meldžiančią išraišką ir skėstelėjo rankomis tarsi bandydamas nusipurtyti atsakomybės – esą jis tikrai nieko dėtas, rodė tasai jo skėstelėjimas, ką daro šalia jo sėdintis žmogus, taigi kaimynas, o karininką, atrodo, dar labiau užrūstino ta, deja, sunkiai slepiama

nejauki šypsena, ir buvo baisoka, kad „ponas direktorius“ nesiliaus toliau klausinėti, tad Hareriui pasirodė – bus geriau keltis ir eiti iš čionai, ir jis nustypčiojo pasieniu, kad jo žingsnių kaukšėjimas netrikdytų apklausos, ir spruko į kitą kampą, kur Esteros žmona spoksojo į savo vyrą nenuleisdama žvilgsnio. Estera irgi buvo jau pasišovęs žengti Hareriui iš paskos, bet kai pašoko nuo kėdės ir jau susirengė eiti, leitenantas užriaumojo („Tylos!“), tad jis ir vėl klestelėjo į savo vietą, o paskui žaibiškai permąstė viską, ką buvo išgirdęs, ir jau pats suprato: nėra reikalo atakuoti Harerio naujais klausimais – jis greičiausiai tik pakartotų tai, ką buvo jau visai neseniai taip apdairiai išdėstęs. Tikrai nereikėjo viso to klausinėti dar kartą, jis buvo gerai supratęs viską – „tą žmogų“, „geležinkelio stotį“, „sprukti už kalnų ir klonių“, bet baimė apsigauti ragino jį iš pradžių apsiraminti ir pernelyg nedžiūgauti dėl to, kas buvo pasakyta; mėgavosi tais žodžiais apdairiai ir sumanė būtinai nuodugniai patikrinti, ar tas pranešimas patikimas; bet pati naujiena, tarsi pralaužusi tokią netvirtą abejonių užtvanką, ūmai šluote nušlavė visas baimes, tad ir nebuvo dingsties toliau gilintis į tai, ar galima pasikliauti tuo, ką papasakojo Hareris. Mat Harerio pasakojimą sulygino su Harernės apsakytais dalykais ir vėlgi suprato, kad moteriškės pasakojimas ir jame minimos vietos nekelia nė menkiausių abejonių; imsi ar vienaip, ar kitaip, dabartinis pasakojimas patvirtino ankstesnįjį, o naujausios informacijos irgi, jo akimis žiūrint, buvo neįmanoma paneigti: vienu akimoju jam akyse stojo Hareris, einantis į geležinkelio stoties pusę ir tuomet pasišnekantis su Valuška, o paskui ir jo bičiulis, sliūkinantis jau toli už miesto, ir pats pajuto tokį neįtikėtiną palengvėjimą, tarsi kas būtų nukėlęs jam nuo pečių nepakeliamai sunkią naštą – iš tikrųjų ji slėgė Esterą nuo tada, nuo tos minutės, kai išėjo pro savo namų Venkheimo prospekte vartus. Estera pajuto palengvėjimą ir jau visai kitokį, dar nepatirtą jaudulį, mat apgalvojęs tai, kas buvo nutikę, tuojau susivokė, kad ir labiausiai norėdamas nerastum geresnės vietos už šitą laikiną štabo būstinę, nors čia jį atvedė atsitiktinumas ar veikiau jau nesusipratimas – juk jis pateko į tokią vietą, kurioje paaiškės, kas

laukia jo bičiulio, čia jis galės paneigti Valuškai keliamą kaltinimą, jei per klaidą būtų taip nutikę iš tikrųjų. Be pėdsakų pranyko jėgas sekinanti neviltis, jis gal net kiek per daug optimistiškai pasižiūrėjo į tai, kas dar tik turėtų būti, bet ir pernelyg nugrimzdęs į Valuškos parsigabenimo į savo namus smulkmenas, paliepė pats sau blaiviau pasižiūrėti į viską ir, kiek tik jėgos leido, pasistengė grįžti prie šioje pasitarimų salėje besisukančių įvykių ir geriau įsiklausyti į salėje atliekamą apklausą, mat pamanė, kad bus racionaliausia, jei jis savo paaiškinimą, nušviečiantį tikrąją padėtį, pateiks kaip liudytojo parodymus ir susies tuos dalykus. Tad visą dėmesį sutelkė tik į apklausą ir jau po kelių išgirstų frazių jam pasidarė aišku, kad tasai žmogus, dabar duodantis parodymus, tas jo kaimynas yra ne kas kitas, o pats cirko direktorius, taigi Direktorius – tai tas vyras su nepaprastą mandagumą eksponuojančiomis manieromis Esterai veikiau jau priminė viduramžių Balkanų stambųjį žemvaldį ir savo subtiliu taktu padėjo jam atsitokėti, bet štai vis mėginantis nesibaigiantį liudytojo kalbos srautą pertraukti leitenantas – jis nepaleido iš rankų veikiausiai kartkarčiais minimo „veiklos leidimo" ir bandė vienu kitu klausimu pristabdyti prapliupusią niekaip nesulaikomų frazių laviną – laikėsi įprastos kalbos manieros ir, nepaisydamas jokių patikslinimų ir pastabų, paprasčiausiai vadino tą Direktorių „trupės vadovu". Leitenantas stengėsi be reikalo ir veltui tik nuolat griežtai reikalavo „kalbėti apie tai, ko aš klausiau" – karininkui (atrodė, kad jis visai baigia prarasti jėgas) labai jau sunkiai sekėsi stabdyti liudytoją, tiesiog negalėjo būti nė kalbos apie stabdymą – Direktorius reagavo į kiekvieną perspėjimą nežymiu galvos linktelėjimu ir fraze „na, taip, savaime suprantama", bet iš tikrųjų tai jo nepasisekė sustabdyti nė vieną akimirką – neužtvenkiamą savo žodžių srautą jis visuomet paleisdavo nuo tos vietos, kurioje buvo sustabdytas, ir po itin dirglių perspėjimų laikytis nustatytos tvarkos paprasčiausiai pradėdavo viską nuo ten pat, neišsimušė iš minčių eigos tako ir netgi šiek tiek keldamas balsą laidė užuominas į kitą salės pusę ir keliskart pareiškė, kad „reikėtų nuvesti ten ir ponus karininkus, kad jie geriau perpras-

tų meno, ypač cirko meno, esmę". Tauškėjo jis, kad dera šį tą nutuokti ir apie meno prigimtį, ir apie jau tūkstantmetį gyvuojančias laisves („Mūsų atveju!") – nevalia ignoruoti tokių dalykų, plačiais mostais raižė orą užgesusiu cigaru tarp pirštų, tarškėjo, kad, girdi, netikėti, stulbinami, nepaprasti dalykai visuomet yra buvę neišvengiami didžiojo meno palydovai, tokiu pat mastu irgi krito į akis publikos „nepasirengimas" ir stojimas piestu prieš revoliucinių naujovių „nenuspėjamumą", pasirodymų išskirtinumą, o, vėl jis trumpai palingavo galva leitenantui mėginant duoti jam pastabą, publikos nebrandumas kaip tik ir sukeliantis tokią priešpriešą, bet iš to jokiu būdu nereikėtų daryti išvados, kaip, atrodo, anksčiau yra mėginę daryti kai kurie vietiniai liudytojai, kad kūrėjas, kaskart praturtinantis pasaulį naujais atradimais, nė už ką neturėtų dėl tokio nebrandumo daryti kokių nors nuolaidų, ir to nereikėtų daryti jau vien dėl to, – rėmėsi Direktorius ilgamete savo patirtimi, – beje, šitai jis ir norintis pareikšti, ir būtinai pareikšiąs, kad publikai, nors ir nebrandžiai, rūpi tik tai, kas pranoksta ją nepaprastumu, kitaip sakant, tai, kam ji iš pat pradžių rodanti „savo kaprizus", bet kartu ir viso to reikalaujanti su nenumaldomu alkiu. Jis jaučiasi pakliuvęs tarp tokių vyrų, pasakė Direktorius, su kuriais galintis kalbėtis atvirai, tad leisiąs sau padaryti pastabą, glaudžiai susijusią su pono leitenanto klausimais, tai būsianti viso labo tik viena replika: nors ir labai sunku, bet nori nenori dera pasakyti, kad jau minėtoje žmogų išlaisvinančio meno ir nebrandaus požiūrio į jį kovoje nelieka itin daug vilčių, kad bus sulaukta palankios pabaigos; beje, čia jisai stengiasi susilaikyti nuo drastiškesnių formuluočių, nes „Kūrėjas tarsi būtų apipurškęs publiką visiems laikams savo fiksuojančiu laku" – tad publika yra lyg ir įšalusi į šitą nebrandumą, užtat labai jau liūdnos dalios sulaukia tas, kas kliaunasi varomąja nepaprasto atrakciono jėga. Liūdnos dalios, dar pakartojo Direktorius skardžiu balsu, ir jei ponas leitenantas, pagarbiai mostelėjo cigaru į karininko pusę cirko vadovas, norėtų, kad būtų patikslintas klausimas, kaip susiklosčius tokioms aplinkybėms pats jisai su nuostabiais savo kolegomis vertinantis šitokias

kuklias, bet ryžtingas pastangas – kaip didvyriškas ar kaip kamuojančias, tačiau komiškas, ir visa tai tikriausiai būtų prideramai įvertinta, kodėl viskas susiklostė taip, o ne kitaip, net ir tokiu atveju jis nenorėtų nieko pareikšti, mat, šiaip ar taip, jam atrodo, kad, atsižvelgus į jau iki šiolei išdėstytas aplinkybes ir visą šitą jo patikslinimą, jau nėra reikalo ieškoti dar kokio rimtesnio paaiškinimo, jei tik, be jokios abejonės, bus juo patikėta, kad kaip tik dabar, po apgailėtinų nakties įvykių, jis turintis trumpai, bet primygtinai pareikšti, kad dėl tų įvykių jų trupė esanti akivaizdžiausiai nekalta – tokį niekuo nepagrįstą kaltinimą meta tik vietiniai itin siauro akiračio žmonės, tad jau po pirmųjų jo sakinių turėtų būti pasižiūrėta į tokius nepagrįstus kaltinimus kaip į dalykus, kurių įrodymui gaila gaišti brangų laiką. Tad reikėtų pradėti nuo to, prisidegė užgesusį cigarą Direktorius, kad cirko menas yra tik pasirodymai, jis absoliučiai nesusijęs su visais kitais dalykais, tad pirmoji kaltinimo pusė, – atseit, ir visi jų atrakcionai, ir visa, kas su jais susiję, tebuvusi tik kažin ką slepianti priedanga – yra akivaizdžiai melaginga, o dėl visai kitokių dalykų – jų tariamo noro suvesti susidomėjusiųjų stovyklą į akistatą su „ypatingosios egzistencijos tikrove“ – jis pats, kaip visos kūrybinės trupės ir atsakomasis direktorius, ir vienasmenis dvasios tėvas, turintis pareikšti, kad jis niekuomet nebuvo to daręs ir niekuomet tokių dalykų nedarys, nes jau jam – jei būtų leista, jis šitoje vietoje tulžingai pajuokautų – visko ir taip per akis. Sveiko proto požiūriu tokie kaltinimai visai beverčiai, visa tai dar aiškiau matyti pasižiūrėjus į antrąją kaltinimo dalį, pagal kurią – tokia išvada peršasi iš apklausų pradžioje išgirstų neatsakingų vietinių žmonių žodžių – kaip didžiausias riaušių kurstytojas įvardijamas trupės pasirodymuose dalyvaujantis mūsų narys, kurio kaip menininko slapyvardis yra Hercogas, papūtė dūmus leitenantui į veidą Direktorius, bet visa tai – akivaizdus nesusipratimas ir, tebūnie leista jam pasakyti, stačiai juokas jau vien todėl, kad šitaip šmeižiamas mūsų trupės narys, kuris su taip susiklosčiusiais įvykiais – tobulas jo susitapatinimas su personažu net ir trupėje sukėlė ginčų – buvo susijęs nebent tuo, jog suvo-

kęs, kad Direktorius nervinasi pagrįstai ir kad publika painioja tokį tikrovišką vaidmens atlikimą su pačia tikrove, tad randasi proga daryti publikai tam tikros krypties poveikį, pats dėl to pakraupo ir atmetė bet kokius blaivius argumentus, – tačiau tai tikrai nebuvo noras išvengti atsakomybės, o tik pajautimas, kad visa ta rūstybė ir pyktis nukreipti į jį – ir kolegų padedamas pabėgo vos tik prasidėjus smurtiniams veiksmams. Po viso to, kas buvo pasakyta, Direktorius vėl kyštelėjo ranką už nugaros ir vėl turėjo nukrėsti pelenus ant grindų, gerbiamiesiems tyrimo vadovams tikriausiai paaiškėjo, kad nėra reikalo daugiau kalbėti apie visa tai, ir kad aiškiau negu aišku, jog cirkui keliami kaltinimai visiškai nepagrįsti, tad derėtų nuraminti sudirgusius artistus, kad jie galėtų grįžti prie darbų; o viso kito – įvykių analizės ir kaltės nustatymo – turėtų imtis tie, kas gali tinkamiausiai išspręsti tokį uždavinį, pats jis lenkiasi tokiems žmonėms ir, savaime suprantama, paklus jiems, bet kartu jaučia pareigą nieko nenutylėti, užtat, didžiai sukrėstas to, kas nutiko, labai norėtų, kad parengtinis tardymas būtų sėkmingas, tad *baigdamas savo kalbą* irgi norėtų prisidėti prie viso to, užtat padarysiąs labai svarbų pareiškimą. Jis kalbantis apie tuos dvidešimt ar trisdešimt užkietėjusių niekšų – visai neseniai vieną jų čia susirinkusieji savo siaubui galėję pamatyti iš arčiau – taigi ne daugiau kaip apie dvidešimt ar trisdešimt padorumą praradusių pašlemėkų: per visas jų gastroles po pietų Alfeldą tie šunsnukiai jau nuo pat pirmųjų žingsnių sekioję juos iš kaimo į kaimą, iš pasirodymo į pasirodymą – vis slapstęsi tarp žiūrovų eilių ir mėginę kelti grėsmę per kiekvienas gastroles. Niekuomet nebuvo atšliję nuo cirko, iki pat šiolei elgęsi korektiškai, tik štai vakarykštę naktį, pasinaudoję sudirginta įsiaudrinusių nuolatinių žiūrovų vaizduote, jų pasidavimu įtaigai ir patiklumu, ėmė ir paskelbė – ir, rodos, dar tebeskelbia – kad „puikusis mano kolega artistas nebevaidina jokio ten Hercogo, o pats esąs tikrasis Hercogas", perkreipė lūpas į apgailestaujančią šypseną Direktorius, atseit, jis kaip viską teisiantis kunigaikštis keliaujantis per pasaulį ir nė nežinia kokiam „nuosprendžiui" vykdyti telkiantis šalininkus, ir ne kas nors kitas, o

jis – sutrikęs Direktorius pakėlė į viršų rankas – puikiausiais talentais apdovanotas – dabar jau neskubėdamas nuleido rankas Direktorius, – o jo užsirūstinimas netrukus peraugo į užuojautą: „bet turintis itin sunkių kūno negalių, todėl pats neįstengiantis sau suteikti to, ko reikia gyvybei palaikyti, užtat visiškai nuo kitų priklausomas mažajėgis kolega!“ Tad jau ir iš to galima numanyti, rūsčiai pasižiūrėjo į leitenantą Direktorius, kad į šitą gaują susibėgo ciniškiausiųjų, niekšiškiausiųjų padermė, tokie padarai, kuriems, kaip kad buvo anksčiau girdėję visi, tikrai „nieko nėra švento“, o jis, Direktorius, laimei, visa tai pamatė jau pačioje gastrolių pradžioje, užtat ir rado reikalą kiekvienoje gastroliavimo vietoje nepraleisti progos ir paprašyti viešosios tvarkos apsaugos žinybų patikinimo, kad cirko pasirodymai nebus trikdomi. Tokius patikinimus gavo visur, taip jis padarė – kitaip ir negalėjo būti – ir šiame mieste: pats pirmasis jo vizitas buvo į policijos nuovadą, bet kai nepažįstamas miesto policijos viršininkas įteikė jam oficialų dokumentą, garantuojantį artistų – tebūnie leista pasakyti: paties meno! – apsaugą, jis tikrai nepamanė sutikęs žmogų, visiškai neįstengiantį atlikti savo pareigos. Jis esantis didžiai prislėgtas ir sukrėstas, pasakė Direktorius, juk čia būta viso labo tik dvidešimties ar trisdešimties nusikaltėlių: dabar jisai stovintis štai čia, jo trupė iškrikusi, pakraupę jo kolegos „išsilakstė“, ir jis tikrai nenumano, kas atlygins dėl viso to patirtus materialinius ir dar didesnius moralinius nuostolius. Jis puikiai suprantantis, pareiškė Direktorius, kad šiuo laiku ne metas gydyti jo paties žaizdas, bet kad ir kaip ten būtų, jeigu tiktai gausiąs leidimą, savo paties pageidavimu pasiliksiąs šiame mieste, kolei ateis laikas tvarkyti ir visus kitus reikalus, nes tvirtai tikįs, kad taip ir turėtų būti; o baigdamas žodį jis prašantis, kad ponai karininkai, norintys atskleisti visą teisybę, ir toliau veiktų taip pat negailestingai, ir atsisveikina neprarasdamas vilties – ir tuo tarpu grąžinantis dokumentą tam miesto policijos viršininkui, nes nenumanantis, ką reikėtų su juo daryti, ir manydamas, kad galgi ir jis, nors jo galimybės ir kuklios, buvęs naudingas gerbiamam tyrimo komitetui, kad galgi ir jis bent kiek prisidėsiąs prie

faktų nustatymo ir tikrųjų kaltininkų suradimo. Jau tikrai pabaigęs visą šitą gražbylystę Direktorius išsiėmė iš vidinės milžiniškų kailinių kišenės popieriaus lapą ir, išlankstęs tą „veiklos leidimą", atidavė jį nuo visiško išsekimo vos ant kojų besilaikančiam leitenantui, o jau tada vėl žengė laikydamas kuo toliau nuo savęs užgesusį cigarą, pirmiau linktelėjo galva į kitą salės pusę, o paskui į liudytojus, ir grįžtelėjęs nuo durų burbtelėjo: „Aš apsistojęs „Apyniu" pavadintame viešbutyje" ir paliko žado netekusių apklausiamųjų ir apklausos vykdytojų pulkelį, dabar jau veikiau primenantį į krūvą susispaudusius nugalėtuosius. Tikrai taip atrodė jie visi – ir Hareris su savo kompanija, ir pono Volento žmonės – prapliupusios jokių užtvarų nesulaikomos Direktoriaus frazės juos priveikė: apie įsitikinimą čia negalėjo būti nė kalbos, o sunkiasvoris iškilmingo pareiškimo, argumentavimo ir įvykių analizės mišinys palaidojo juos po savimi, ir dabar jie užversti laukia, kas galėtų išvaduoti juos iš po to mišinio, tad ir nereikėtų stebėtis, kad tik po kurio laiko jie atsitokėjo ir atkuto išsivadavę iš tokio sunkiai praeinančio paralyžiaus, tik tada ir leitenantas, pagautas įžeisto žmogaus įtūžio, žengė tam išėjusiam pasipūtusiam ponui iš paskos, bet netrukus pasižiūrėjo į saujoje spaudžiamą popieriaus lapą ir sustojo pusiaukelėje, tuomet ir Esternė susižvalgė su Hareriu, o pono Volento kompanija, protestuodama prieš tai, kas buvo pono Direktoriaus pasakyta, sustingo kaip gyvos statulos, nutaisė smarkiai abejojančių žmonių veidus ir skėsčiojo rankomis, o jau po to ūmai jie prapliupo kalbėti. Estera ir vėl neprisidėjo prie visuotinio, bet liudytojų dvasios būseną neabejotinai apibūdinančio šurmulio, jis nė nemanė ką nors smerkti – tik stengėsi susiorientuoti ir viską pasverti kaip žmogus, kuriam buvo vienodai svarbi ir ta pati kalba, ir jos klausančių žmonių reakcija, bet – nori nenori derėjo savo prašymą pritaikyti prie tyrimo komiteto nuotaikos – svarbiausia tai, kad buvo neįmanoma nuspėti, ką apie Valuškos bylą pamanys tikras būsimasis jo likimo lėmėjas po visų Direktoriaus parodymų ir dėl smarkaus įsikarščiavimo. Tai nebuvo lengvai nuspėjamas dalykas, mat leitenantas, neįstengdamas nuslėpti

suglumimo, vėl kreipėsi į tiesioginį savo viršininką ir sumušęs kulnais paklausė: „Ar nereikėtų jo atvesdinti, pone papulkininki?", bet neišgirdo atsakymo, o veikiau jau pajuto visišką nesidomėjimą tuo, kas čia dedasi, tai rodė ir didelę neviltį atskleidžiantis atsainus rankos mostas, ir po ilgos pertraukos su neabejotinu gaižumu pasakyti žodžiai: „Sakykite, Gėza, ar jūs jau nuodugniai apžiūrėjote šitą štai paveikslą?", ir karišku tiesmukiškumu pridengtas leitenanto sutrikimas: „Pone papulkininki, pranešu, kad dar ne" – „Tai apžiūrėkite, – varė graudaus maudulio persmelktas tas pats balsas, – kaip išdėstyta kariuomenė viršuje, dešiniajame kampe. Artilerija, kavalerija, pėstininkai. Čia tai, – ūmai pratrūko papulkininkis, – karo menas, o ne suįžūlėjusių chuliganų gainiojimas!" – „Tikrai taip, pone papulkininki." – Pasižiūrėkite ir į husarus štai čia vidury – va kaip, matote? Visas dragūnų pulkas skiriasi į dvi dalis ir anuos apsupa! Pasižiūrėkite ir į generolą štai ten, ant kalvos, ir į kareivius mūšio lauke, ir pats pamatysite, kuo skiriasi prišnerkštas kiauliatvartis nuo karo!" – „Tikrai taip, pone papulkininki. Tuojau baigiu apklausą." – „Tai nebuvo priekaištas jums, leitenante! Aš jau nebeištveriu šitų stūgavimų, visų šitų ašaronių, šitiek kurviškai daug žeriamų nesąmonių – visos jos nei į tvorą, nei į mietą, kaip ir visa šita sumauta murglynė! Kiek dar ten jų liko?" – „Pavarysiu greičiau, pone papulkininki!" – „Pavarykite, Gėza, – leido eiti savo valdiniui melancholiškai nusiteikęs aukštasis karininkas, – pavarykite!" Vis dar tebebuvo matyti išsikišusi papulkininkio ranka, bet Esterai nekilo nė menkiausių abejonių, ką tas karininkas buvo ten veikęs iki šiolei – tikriausiai tokioje ramybei nuteikiančioje prieblandoje mėgavosi istoriniame paveiksle vaizduojamomis senų laikų batalijomis, mat jis, kaip vadas, turėjo ten sėdėti per visą kvotos laiką; tai nekantrus žmogus, suprato Estera, ir veikiausiai dalia, atbloškusi jį čia, nebuvusi jam palankiausia, tad bus geriau, pamanė Estera, jei jis lakoniškai išdėstysiantis savo prašymą, sutrauksiantis visą kalbą į du tris preciziškai suformuluotus sakinius, – tuomet gal ir pasisektų laimėti bylą. Tik Estera buvo nekaltas, kad iš to jo sumanymo nieko neišėjo ir kad nė toks didelis apdairumas nepa-

dėjo įgyti valdžios palankumo, – tai tie trys ponai, leitenanto mosto pakviesti, sugužėjo į salės vidurį ir užgiedoję savo giesmelę netrukus visą jo sumanymą pavertė niekais. Jau po pirmųjų tų ponų frazių – girdi, „norėtume iškloti visą teisybę" – karininko veidas sutrūkčiojo, ir jis žvilgtelėjo žaibus svaidančiu žvilgsniu į rotušės pirmininko krėslą; leitenantui suvirpėjo lūpos išgirdus tokį kategorišką tų ponų pareiškimą: jie nė už ką neleisiantys, „kad kas nors, prisidengdamas neregėtai begėdišku melu, niekintų gedulo ištiktą miestą" ir kad šitai darytų kaip tik tas asmuo, dėl kurio veiksmų visa tai nutiko. To tai jau tikrai nebus, pasakė tie ponai, nes cirkas yra neatsiejamai susijęs su visomis tomis padugnėmis, o mes gyvename ne tokiame pasaulyje, kuriame šitokią iki ausų susitepusią govėdą, pačius tikruosius banditus galėtų kas nors švariai atprausti („Nėra nė tokio vandens!" – užriaumojo ponas Madajus), „tad niekingos ir tuščios pastangos užkalbėti dantį, kad tie visi „prisišlieję prie banginio" esantys nekalti, – o pačių tų ponų galvų su įsimetusia žile jau niekas negalės apmauti, jie jau pernelyg daug visko matę, iš visai kitokio molio drėbti ir „puikiai perprantantys tokias ir kitokias sukčystes". Melas, visai nepaisė jie nieko gero nepranašaujančio leitenanto įsakymo apsiriboti tik faktais, melas, tvirtino jie tarškėdami vienas per kitą, kad visa šita siaubingiausia katastrofa nurašytina tik į keleto chuliganiškų paskatų turinčių elementų sąskaitą, – juk aiškiau negu aišku, kas surengė šitą pragarišką išpuolį Paskutiniojo teismo vardu. Nes didžiausia nesąmonė, griebėsi jie paslaptingesnių dalykų, pateikti įvykius taip, tarsi jiems būtų nedariusi jokios įtakos „piktavališkoji magija", tik jie nė nepastebėjo, kad rotušės pirmininko krėsle įsitaisęs ponas, išgirdęs žodį „magija", išniro iš nematomybės ir grėsmingai žengė prie jų, ir pagaliau, ryžtingai pareiškė jie, kas nežino, kad visai jėgų netekusį miestą užgriuvo „ne dvidešimt ar trisdešimt riaušininkų", o paties šėtono kariuomenė, ir jau prieš keletą mėnesių buvo radęsi pranašingų ženklų, kad reikia laukti kažin ko nepaprasto. Jei reikėtų papasakoti, jie mielai papasakotų „apie tolumoje drebančius vandens bokštus, apie nežinia kodėl pradėjusius eiti

stovinčius bažnyčių bokštų laikrodžius ir apie staiga išvirtusius medžius miesto viešosiose erdvėse", bet jiems jau nebuvo likę laiko pareikšti, kad „jie irgi pasirengę stoti į kovą su šėtono klasta", ir rekomenduoti „silpnų savo rankų paramą reguliariosioms pajėgoms" – kaip tik tuo metu toje pačioje salėje esantis reguliariųjų pajėgų vadas priėjo prie jų ir užriaumojo – nuo tokio riksmo net ir ponui Madajui viskas pasidarė aišku: „Jūsų pliurpalai jau lipa per gerklę, prakeikti avigalviai! Tai kaip jūs manote, – išdygo papulkininkis prieš pašiurpusį ir šoktelėjusį atgal poną Nadabaną, – kiek aš dar pakęsiu šitas jūsų nesąmones?! Kas čia darosi: jūs tampote mano nervus ir darotės iš to pramogą?! Nuo anksčiausio ryto tas pats per tą patį – vien tik idiotų tauškalai!!! Tai nuo kada taip leidžiama mane kankinti ir likti nenubaustiems?! Šitaip kankinti mane?! O jūs žinote, kad užvakar Telekgerendaše įsakiau tokius sušiktus idiotus visus aliai vieną sukišti į beprotnamį?! Tai pamanėte, kad jūs būsite išimtis?! Išgrauš: į tenai pat pasiųsiu ir visą šitą susmirdusią šaraškę, visą šitą dvokiančią murglynę!!! Kiekvienas bukaprotis galvijas čia taip pasikėlęs, tarsi būtų pasaulio bamba, tarsi būtų koks karaliukas, po šimts perkūnų! Katastrofa! Pamanyk tik: Paskutiniojo teismo diena! Arklio bybis, daugiau nieko! Patys jūs katastrofa, patys jūs Paskutiniojo teismo diena, patys jūs kojomis žemės nesiekiate – tokie lunatikai, o neišdvesia! Lažinkimės, – papulkininkis griebė už pečių poną Nadabaną ir papurtė jį, – kad nė velnio nesusigaudote, ką čia pasakiau!!! Patys jūs *nešnekate*, tik „šnabždatės", dar „gargaliuojate", jūs *nevaikštote* gatvėmis, o „karštligiškai lakstote", jūs *neužeinate* kur nors, o „peržengiate slenkstį", jums nebūna nei *šilta*, nei *šalta*, jūs tik „tirtate" arba „nuo jūsų kūnų žliaugia vanduo"! Ištisas valandas neišgirdau nė vieno normalaus žodžio, temokate knirkti ir po savimi prisitriesti! Chuliganas išmušė langą – jums jau Paskutiniojo teismo diena! Nukvakę idiotai, sukišk jų nosis į šūdą – jie tik spoksos, uostys jį ir šauks: „Magija!" O jūs, išsigimėliai, ar žinote, kas būtų tikriausia magija?! Pažadinti jus, kad suvoktumėte – gyvenate ne Mėnulyje, o Vengrijoje, kad pirmoji savaitės diena – pirmadienis, o pirmasis

metų mėnuo – sausis! Neturite nė menkiausios nuovokos, neįstengtumėte atskirti minosvaidžio nuo sustatytų į piramidę trijų orinių šautuvėlių, vien tik inkščiate apie „pasaulį pražudysiantį kataklizmą“ ar nė nežinia kokią pizę, o aš blaškausi nuo Čongrado iki Vėstės su dviem kuopomis parengtų kareivių, kad apginčiau tokius nuo chuliganų!!! Pasižiūrėkite ir jūs čia, – parodė papulkininkis leitenantui poną Volentą, paskui pasilenkė savo aukai prie pat veido, – na, tai kokie šiemet metai?! O kas ministras pirmininkas?! Ar plaukioja laivai Dunojumi?! Pats matote, – atsigręžė į leitenantą papulkininkis, – visai neturi nuovokos! Visi jie tokie – visas šitas utėlėmis aptekęs miestas, visa šita sušikta valstybė! Gėza, – pasikeitė bejausmis balsas į kartėlio kupiną, – įsakykite nugabenti cirko vagoną į geležinkelio stotį, bylas perduokite karo lauko teisėjams, palikite keturis ar penkis kareivių būrius aikštėje ir išvaikykite iš čia visus tuos ištižėlius, nes jau visai išseko kantrybė... ir baikim, po velnių!!!“ Trys ponai stypsojo it pragariško žaibo tiesių tiesiausiai trenkti į pakaušius, jie buvo praradę ir kvėpavimo, ir kalbos dovaną, o kai papulkininkis nusigręžė nuo jų, jie suvis neįstengė nė krustelėti, tad ir buvo nesunku numanyti, kad be paramos iš šalies nė vienas jų taip ir neperpras, į kokią padėtį patekę; užtat leitenantas ryžtingu mostu parodė duris, ir tuomet jiems viskas ūmai paaiškėjo, jie itin mikliai spruko iš salės – nebeprireikė jokios kitos pagalbos, o ištrūkę iš rotušės atskirais keliais po vieną spruko namų link. Esterai viskas klostėsi ne taip – jo noro sulaukti palankaus nuosprendžio pamatus išklibino nelauktas papulkininkio pykčio protrūkis, tad jis ir nesumanė, ką toliau daryti – sėdėti ar jau atsistoti, kitaip sakant, kaip pasielgti geriau – išeiti ar dar pasėdėti. Jo visiškai nedomino niekas, tik tenorėjo įvilkti į kuo tinkamesnę formą pareiškimą, patikslinantį Valuškos padėtį, bet po viso to, kas nutiko salėje, nė trumpa itin preciziška formuluotė nežadėjo nieko gero; tad jis tebesėdėjo kaip žmogus, pasišovęs tuojau išeiti, ir žiūrėjo, kaip išraudęs petingas aukštasis karininkas pešiodamas keturkampius ūsiukus sudirgęs žengia prie kampe lūkuriuojančios palydos apsuptos Esternės, o išsikamavęs leitenantas seka jam

iš paskos. Ant šito jėgingo papulkininkio uniforma gulėjo taip, kad nesimatė nė menkiausios raukšlelės, ir savitai apibūdino tą asmenybę: žmogus išlygintas ir iš išorės, ir iš vidaus; ryžtingo žmogaus išvaizda, tiesi laikysena, stačiokiškai šiurkšti ir tiesmuka kalbėsena – visa tai atitiko papulkininkio įsivaizduojamą kariškio idealą, o savo darbo rezultatais patenkintas balsas nedviprasmiškai rodė, kad ir jis pats atitinka šitą idealą; štai ir dabar tasai šiurkštus, kapotomis frazėmis kalbantis, linkęs kitiems įsakinėti balsas taip prabilo, jo savininkui atsigręžus į Esternę: „Atskleiskite paslaptį, ponia, kaip jūs, tokia savarankiška moteris, ištvėrėte čia šitiek metų?" Klausėjas nepageidavo, kad į klausimą būtų atsakyta, bet matėsi, kad Esternė – tuomet ji mąsliai žiūrėjo į lubas – norėtų šį bei tą pasakyti, šį bei tą, bet tas dalykas taip ir liko nepasakytas, nes papulkininkis, atsitiktinai žvilgtelėjęs į šalį, išvydo prie kitos sienos – tai jau skandalas – dar vieną likusį liudytoją, tad nutaisęs apniukusį veidą užkriokė ant leitenanto: „Buvau sakęs – kad visi išsinešdintų!!!" – „Turiu šį tą pareikšti dėl Janošo Valuškos bylos", – nedrąsiai atsistojo Estera, bet pamatęs, kad tuos jo žodžius išgirdęs karvedys atgręžė jam nugarą, sukryžiavo rankas ant krūtinės ir visa, ką buvo norėjęs pasakyti, suspaudė į vieną frazę ir tylutėliai tik tiek tepasakė: „Jis visiškai nekaltas." – „Ką mes žinome apie jį? – nekantravo aukštasis karininkas. – Jis irgi įsivėlęs?" – „Liudytojai visi kaip vienas tvirtino: taip, – atsakė leitenantas. – Jis irgi pabėgo." – „Tai jam karo lauko teismas!" – trumpai drūtai kirto papulkininkis ir pamanęs, kad jau viskas baigta, ketino toliau laidyti sąmojus, bet štai visai netikėtai jį nutraukė Esternė: „Ar leisite man, pone papulkininki, padaryti nedidukę pastabėlę?" – „Puikiai žinote, garbioji ponia, – linktelėjo jai papulkininkis, – kad man nepaprastai malonu girdėti jūsų balsą. Kone taip, kaip savo paties!" – pridūrė jis, šyptelėjo trumpute patenkinta šypsena, o paskui, nusikvatojęs sienas drebinančiu juoku, pats sukėlė kikenimą, o visi tie juokai – sunkiai slepiamą salėje buvusių žmonių nuostabą: štai neabejotinas padėties šeimininkas stebina juos ir nepalenkiamu savo būdu, ir aštroku liežuviu. „Čia minimas asmuo, – pasakė pakilią nuotai-

ką tramdydama Esternė, – prie visų kitų nepriskirtinas." – „Kodėl, ponia?" – „Vien tik todėl, kad jis – psichinis ligonis." – „Šit kaip, – gūžtelėjo pečiais papulkininkis, – tai įsakysiu uždaryti jį į beprotnamį. Pagaliau galėsiu uždaryti bent vieną, – slėpė po ūsais šypseną papulkininkis ir tarsi įspėjo klausytojus, kad štai jis tėkš dar vieną sąmojį, ir niekas dėl jo nesusilaikys nenusikvatojęs, – kad jau negalėjau uždaryti viso miesto..." Šįkart pratrūkęs kvatojimas jau ilgai netilo, tai ir Estera dar kartą nužvelgė juos visus – ypač tą vyrą ir nė nepasižiūrinčią į jį savo žmoną – ir suprato, kad čia jau viskas nuspręsta, vadinasi, jam jau nebėra ko veikti, – būtų tuščios pastangos mėginti priversti šitą įsilinksminusią kompaniją priimti teisingesnį sprendimą, tai ir suprato – telieka atsikelti ir išeiti niekam nieko nepasakius. „Valuška gyvas, o visa kita nesvarbu..." – pamanė Estera ir tylutėliai išėjo iš salės, o ištrūkęs pro duris, prasibrovė pro stoviniuojančius vietinius žmones ir kareivius ir jau leisdamasis laiptais vis dar girdėjo Esternės juoko, besivaržančio su papulkininkio kvatojimu, duslų ir tolydžio tilstantį aidą; perėjo per dunksintį rotušės pirmojo aukšto koridorių, o išėjęs į gatvę aklai kliaudamasis instinktu pats nejautė, kaip pasuko dešinėn į Arpado gatvę, ir buvo taip paskendęs savyje, kad nė negirdėjo, kaip – ėjo pro visus žemai nuleidęs galvą – kai kurie tarpuvartėse sustoję piliečiai (tie, kurie įstengė sutramdyti nuostabą: štai ir išvydo išdidžią miesto įžymybę šitaip susikrimtusią) kartkarčiais su sunkiai apibūdinama užuojauta sveikino jį: „Laba diena, pone direktoriau..."

Visa kita nesvarbu,

manė Estera, mat posėdžių salėje jis veikiausiai sukaito – buvo nenusivilkęs palto, o jau priėjęs Arpado gatvės vidurį tirtėjo nuo kiaurai smelkiančio šalčio,

nesvarbu,

kartojo visą laiką, net ir priėjęs savo namus Venkheimo prospekte – tai aklas instinktas laimingai parvedė jį namo. Atidarė vartus, paskui uždarė, susirado kišenėje koridoriaus durų raktą, bet kai paspaudė rankeną, pasirodė, kad durys neužrakintos – tai Harernė paliko jas tik uždarytas tikriausiai iš atsargumo, kad netyčia neužrakintų namų pačiam paryčiu išrūkusiam šeimininkui; vėl įsidėjo raktą į kišenę, atidarė koridoriaus duris ir žengė tarp knygų lentynų, palto dar nenusivilko, kolei bent kiek susišils, ir prisėdo salone ant lovos. Paskui atsistojo, vėl grįžo į koridorių, pastoviniavo prie vienos knygų lentynos ir pakreipęs galvą paskaitinėjo knygų antraštes; tuomet jau nuėjo į virtuvę ir pastūmė stiklinę toliau nuo plovyklos krašto, kad neatsargiai užkliudytos jos nesudaužytų. Ir jau tuomet sumąstė, kad palto nereikia, nusivilko jį, pasiėmė drabužių šepetį ir kruopščiai nubraukė visus užkritusius pūkelius; su tuo darbu susidorojęs, nunešė paltą į saloną, atidarė spintos duris, užkabino paltą ant pakabo ir pakabino į savo vietą. Apžiūrėjo krosnelę – joje dar buvo žioruojančių žarijų, užmetė ant jų keletą pliauskų – galgi įsiplieks, nebuvo praalkęs, tai ir negrįžo į virtuvę pasigaminti ko nors pietums, vėliau užkąs ko nors šalto, ir bus gerai. Sumanė susižinoti, kiek dabar laiko, bet vakare neprisuktas rankinis laikrodis rodė tik penkiolika minučių po aštuonių, tai jis – taip jau ir anksčiau yra nutikę – sumanė senu įpročiu pasižiūrėti, ką rodo evangelikų bažnyčios bokšto laikrodis, bet, nieko nepadarysi, negalėjo atidaryti lentomis apkalto lango. Atsinešė kirvuką, nuplėšė lentas, plačiai atidarė abi lango puses ir persisvėrė per palangę; paskui žvilgčiodamas tai į bažnyčios bokšto laikrodį, tai į savąjį rankinį, nustatė rodykles ir prisuko spyruoklę. Tuomet žvilgsnis užkliuvo už „Steinway" fortepijono, ir jam pasirodė, kad niekas geriau neleistų pailsėti kaip „kas nors iš Johano Sebastiano", tik reikėtų skambinti ne taip, kaip jis tai buvo daręs pastaraisiais metais, bet taip, „kaip pats Johanas Sebastianas buvo suvokęs anuo metu". Tik fortepijonas buvo išderintas, tad reikėjo vėl sukelti į jį „visą Verkmeisterio darną", užtat pakėlė instrumento viršų, susirado derinimo raktą, iš spintos apačios išsiėmė visą kitą derinimo

įrangą, atsuko natų stovą (kad galėtų prieiti prie stygų kuoliukų) ir atsisėdęs pasidėjo įnagį ant kelių. Apstulbęs pajuto, kad šitaip derinti instrumentą daug lengviau, negu tai buvo daroma prieš keletą metų laikantis Aristokseno nuostatų, tad nepraėjus nė trims valandoms visi garsai jau buvo atsistoję į vietas. Jis buvo taip įsitraukęs į darbą, kad tik viena ausimi nugirdo, kaip ūmai koridoriuje kilo triukšmas, ir labai nemenkas – ten kažin ką itin sunkų tempė per akmenines grindis, trankė duris, ir jam net pasigirdo – tarsi Esternė būtų šūktelėjusi: „Šitą į čia! O štai aną dėkite į patį galą, pati vėliau jį išpakuosiu!" Visi tie dalykai jau nedomino Esteros – dėl jo tai tegu tranko duris ir šūkauja „kiek tik patinka", jis nedelsdamas paskambino dar vieną gamą ir šitaip patikrino pagirtinai švariai skambantį muzikos instrumentą, paskui atsivertė reikalingą natų puslapį ir paskambino pirmuosius preliudo Es dur akordus.

*Sermo super sepulchrum**

Pabaiga

* Kalba prie kapo (lot.).

Labiausiai patiko vyšnios romo padaže. Buvo gardūs ir kiti konservuoti vaisiai, bet štai dabar, lygiai po dviejų įtempto organizacinio darbo savaičių, atėjo tokia diena, kai nepaprastos svarbos įvykis bus tik popiet, tad dar liko laiko ir menkesniems saviems reikalams, o ji jau vakar pasidalijo su Hareriu visą atvežtą iš Pflaumnės buto tos moters palikimą, prieš tai liepusi vadinamąsias „galinčias susigadinti atsargas" sunešti į rotušės rūsį „panaudojimo visuomenės labui" dingstimi; tad dar reikėjo nuspręsti, ką dar, be kumpių ir lašinių, derėtų sau pasilikti ir kurie iš palieptų laikinai sunešti į sekretoriaus kabineto spintą konservuoti vaisiai būtų tinkamiausi pusryčiams pagal jos skonį, bet ji pasirinkusi tik vyšnias visai ne dėl to, kad persikai ar kriaušės būtų neprilygę vyšnioms gerumu – jie irgi prilygo, bet kai paskanavo šito „liūdną dalią patyrusios Pflaumnės" skanumyno, patiekalas priminė jai apsilankymą vieną vakarą pas tą moterį, o tai buvo nutikę jau kone prieš tvaną, – veikiai kartu su rome išmirkytų uogų „švelniu rūgštoku poskoniu" pasklido po visą burną ir pergalės skonis, jos triumfo skonis – iki pat šiol ji taip ir

neturėjusi kada juo mėgautis, tik kartkarčiais visai trumpai jį prisiminusi; o štai šiandien jau galinti gardžiuotis kiek tinkama, dabar jau jisai čia pat – patogiai įsitaisė ji už milžiniško rašomojo stalo – tai mat visą pusdienį, iki pietų nebus kitų reikalų, ir ji, su šaukšteliu pasilenkusi prie stiklainio, kad neapsitaškytų romo užpilu, kabina vyšnias po vieną, valgo jas tokias traškias ir gali netrikdoma neskubriai gėrėtis įgyta valdžia ir atmintyje atgaivinti visas lemiamas vedančio į ją kelio stotis. Mat jai rodėsi, kad būtų nė kiek neperdėta, jei pastarųjų keturiolikos dienų istoriją kas pavadintų „tikru valdžios perėmimu" – tai šitaip ji buvusi nutupdyta „į savo vietą", į rotušės sekretoriaus krėslą, tiesiai iš nuomojamo kambario Kareivių skersgatvyje ir iš Moterų komiteto pirmininkės posto; anas postas irgi rodė neginčijamą prasibrovimą į priekį, bet jisai suteikė visai menkų galių, tad tikrai neperdėta – ji per pusę perkando dar vieną vyšnią, o kauliuką išspjovė į pritrauktos prie pat kojų šiukšlių dėžės popierius, – mat šitokios garbingos pareigos, tiesą pasakius, yra ne kas kita, kaip „neabejotina aiškiai matomo pranašumo pripažinimo pasekmė", ir štai šitas pranašumas, remiamas jokio priešinimosi nepakenčiančio veržlumo, vienąkart ir visiems laikams patikėjo miestą tokiai asmenybei, kuri pasirodė esanti iš tikrųjų to verta, ir dar miestas pareiškė, kad ji galinti daryti su juo viską, ką (vos vos nepasakė: tik norinti)... taip taip, tai, ką tinkamu laikanti ji, ponia Esternė, dar prieš dvi savaites buvusi apmaudžiai nustumta į nuošalę, o štai dabar tapusi visavalde padėties rikiuotoja („ir dar pridurkime, – pridūrė ji ir šyptelėjo, – susišlavusi visus laurus..."). Na, taip, nepasakysi, kad „kepti karveliai patys lėkė jai į burną" – buvo už viską brangiai mokėta, nes viskas buvo pastatyta ant kortos, kolei pelnė tai, ką dabar turinti, ir ji būtų tikrai nesipriešinusi, jei kas būtų jos kelią „palyginęs su kometa", mat apgalvojusi visa tai, ji ir pati savo svaiginančio lėkimo į sėkmę negalinti palyginti su nieku kitu; negalinti, nes prireikė viso labo keturiolikos dienų, ir visas miestas „buvo, galima sakyti, jai po kojomis"; tad prireikė keturiolikos dienų, o gal tik vienos vienintelės nakties, ir net ne nakties, o keleto valandų, per kurias ir

pasimatė, „kas yra kas ir kur slypinti tikroji jėga". Keleto valandų, mintijo Esternė, viso labo tik tiek, kai tą lemtingą vakarą, o gal veikiau jau ankstyvą popietę kažin kokio dangiško raginimo paakinta ji susigriebė, kad nė už ką nevalia stabdyti prasidėjusių įvykių, o reikia daryti atvirkščiai – *paleisti juos* kiek tik įmanoma, ir tiesiog juste pajuto, kuo galėtų būti jai naudingi „tie trys šimtai baisiausių banditų" Turgaus aikštėje, žinoma, jau ir tuomet suvokusi, „kad tenai ne vien tik bailūs kiškiai, ir, atėjus metui veikti, jie neišsilakstys, išsigandę savo šešėlio". Tie aikštėje, dabar atsilošė ji krėsle, tikrai nieko nepabūgo, bet ji irgi nuo tada, kai apsisprendė, nebuvo nė akimirkos praradusi galvos, įvertino visas galimybes, „žengė žingsnį tik tada, kai to reikėjo" ir buvo mirtinai garantuota, ir „situacija" pasisuko palankiausia kryptimi taip tiksliai, tarsi būtų inžinieriaus suprojektuota, tad kartais, ypač antroje nakties pusėje, ji pajusdavusi veikiau jau kreipianti įvykius tam tikra linkme ir juos organizuojanti, o ne tik pasinaudojanti jai visokeriopai palankiai susiklosčiusiais nutikimais. Ji, Esternė pasilenkė į priekį ir prarijo dar vieną vyšnią, buvo aiškiai suvokusi vertybes, bet ji, anot jos pačios, neturėtų būti kaltinama pasipūtimu ir tuščia arogancija, tad „leiskite jai", bent jau dabar taip sau vienai šebenant vyšnias, „laikyti genialia ne tik pačią įvykių organizavimo idėją, bet ir su ja susijusius surikiuotus smulkius darbus" – be jų ir grandioziškiausio sumanymo būtų laukę ne kas kita, o tik gėdingas pralaimėjimas. Ne, pripažįsta ji, nereikėjo aukštesnio už vidutinį intelekto, kad pasisektų apvynioti apie pirštą pirmiausia Kareivių skersgatvyje tik iš keleto pasipainiojusių tenai narių suburto krizės komiteto pirmininką, neprireikė didesnių pastangų ir atėjus nakčiai sudoroti grėsmingai blaivėjančio ir „einančio ieškoti pastiprinimo" miesto policijos viršininko: kiti nieko tokio nė nepastebėjo – tarsi tik būtų išlydėjusi viršininką į kelią, o nemačiomis nutempė jį pas butą nuomojančią šeimininkę ir tenai iki pat ryto girdė šitą „praradusį turėtą galią nepasotinamą girtuoklį" be galo prastu vynu prirakindama prie tokio saldaus tam vyrui miego; „nebuvo problema", perkreipė lūpas Esternė, nei persivilioti į savo pusę

Harerio, aklai paklūstančio pastumdėlio, nei nutildyti ir iš buto išgrūsti „puspročio Valuškos“ – tasai buvo kažin ką užuodęs ir galėjo viską sujaukti, nors jo paties „galva irgi buvo sujaukta“; tad viskas ėjo tiesių tiesiausiai ten, kur ir reikėjo – na, taip, vedžioti už nosies šitą spalvingą šutvę iš tikrųjų nereikėjo „nei tokio, nei kitokio intelekto“, bet štai su-lė-tin-ti įprastą įvykių eigą – taukštelėjo šaukšteliu į stalą sekretorė – čia tai jau t-a-i-p!, galų gale reikėjo viską taip sustyguoti, kad įvykiai suktųsi kaip gerai patepti krumpliaračiai, taip viską „imituojant improvizaciją, sustatyti ir realizuoti“, kad visos iškilusios kliūtys *būtų pašalintos* tą pačią šventą akimirką užklupus ją „šalininkams“ ir dėl to jos *reputacija turėjusi pasidaryti dar geresnė* – ji ir turėjusi iškelti moterį kaip svarbiausią priešinimosi figūrą, na, net ir „suformulavus visa tai labai kukliai“, tai būtų ne kas kitas, o tik laimėjimas, ji pataisė ant kaktos užkritusią plaukų sruogą, „ir tikrai nekasdieniškas“. Na, taip, numojo ranka Esternė, pasižiūrėjusi iš šalies į savo pačios probėgšmais peržvelgtus pastebėjimus, kam jau kam, o jai tai tikrai nereikia aiškinti, kad visi tie ir geriausiai surikiuoti smulkūs darbai nebūtų atnešę sėkmės, jei tik ji nebūtų perpratusi esmės, kodėl „jos užmojis pakeisti savo ateitį gali baigtis arba laimėjimu, arba žlugimu“, – buvo aiškiau negu aišku, kad reikėjo priderinti visas tas smulkmenas prie laiko, tačiau sėkmė vis dėlto priklausė *nuo to, nuo svarbiausiojo* – nuo laiko parinkimo, kitaip sakant, nuo gebėjimo numatyti, užčiuopti, pa-jus-ti deramą akimirką, kada pasiųsti Harerį pasakyti dviem policininkams, kad jau metas važiuoti į apskrities centrą ir „miesto policijos viršininko vardu“ „tučtuojau“ prašyti pastiprinimo – tuodu vyrai, pasirengę veikti bet kurią akimirką, valandų valandas lūkuriavo už pieno miltelių gamyklos su visureigiu ir visai nieko nenutuokė apie tikrąją delsimo priežastį... „Kariuomenė išvaduotoja“ atvyks per anksti – į tokį šurmuliavimą pasižiūrės kaip į „smulkų chuliganizmą“: išmušti keli langai, sudaužyta viena kita vitrina, ir jau kitą dieną viskas bus taip, tarsi nieko nebūtų nutikę; malšins riaušes per vėlai – įsisiautėję griovėjai būtų galėję nesunkiai nušluoti ir ją pačią, tada ir visa, kas suma-

nyta, nueitų perniek: ir patsai sumanymas, ir surikiuoti smulkūs darbai, ir visas suderinimas; taip taip, prisiminė tą „įkaitusią herojiškų valandų atmosferą“ Esternė ir triumfuojančiu žvilgsniu apžvelgė sekretoriaus kabinetą, reikėjo rasti tinkamiausią laiką tarp šitų dviejų kraštutinumų, ir ji – kaip gerai, kad galėjo kliautis Hareriu ir kaip puikiai tarnybą atliekančiu kurjeriu, ir kaip žmogumi, galinčiu suteikti naujausios informacijos – tokį suradusi, tad neliko nieko kito, tik *pasklidus* gandams, kad jau *įžygiavo* į miestą kariuomenė, išgrūsti pro duris „trokštantį kuo greičiau parlėkti pas saviškius mirtinai išbalusį rotušės pirmininką“ ir, kol du grįžę policininkai pranešė, kad „miesto herojė *malonėtų atvykti* į rotušę“, teliko susidėlioti tai, ką tenai reikėtų pasakyti. Iš tų žvalgymųsi atgalios nuostabiausia buvo tai, kad jai, stojusiai prieš papulkininkį, nereikėjo nė vienu žodžiu kraipyti faktų, ji sakiusi tik tiesą, ir taip viskas klostėsi, kad ji nė nebūtų galėjusi padaryti ką nors kitaip, mat „smarkus širdies tvinksnis“ jau pirmąją susitikimo akimirką pasufleravo: vyriausiasis junginio vadas bus ne tik miesto, bet ir jos pačios „išvaduotojas“. Iki tolei irgi viskas ėjo kaip per sviestą, ir kai pirmaisiais savo žodžiais pristabdė ją garbstančias frazes (pasakiusi: nelaikykite jos heroje, ji dariusi tik tai, ką susiklosčius tokioms aplinkybėms – jau degino gėda dėl šitokio bejėgiškumo, aplaidumo, bailumo – galėjusi padaryti silpna moteris), jau nieko kito nereikėjo, tik dailiai suformuluoti ir trumpais, pačią esmę nusakančiais sakiniais išdėstyti „tai, kas buvo“, atseit, tai buvęs „viešosios tvarkos apsaugos struktūrų aplaidumas“ ir nieko daugiau, ir dar nebuvo savo vietoje „miesto policijos viršininko“ – jei čia būtų buvę viskas savo vietoje, tikrai nebūtų nieko tokio nutikę: keli svaigiųjų gėrimų padauginę chuliganiški elementai nebūtų sukurstę minios, ir ji nebūtų taip suįžūlėjusi. Ji netvirtinanti, pridūrė Esternė baigdama išsamią ataskaitą apie įvykius, kad visą miesto būklę apibūdintų štai toks pakrikimas, juk priežastis, leidusi pasireikšti tokiam chuliganiškumui, buvęs „visuotinis subobėjimas“. Jūs, pone papulkininki, parodė Esternė tą „visais atžvilgiais nuostabų“ rytą į pasitarimų salės duris, ir pats būsite

apstulbintas, jei pasiklausysite čionai už durų laukiančių vietos žmonių, ketinančių duoti parodymus, – reikės begalinės kantrybės, nes pajusite, su kokia apgailėtina zuikio bailumo tipų šutve ji turėjusi reikalą čia ištisus dešimtmečius, nors ir mėginusi taurių „racionalumo ir tvarkos" principų dvasia privesti šiuos „į fantazijų drebučius įklimpusius piliečius" prie *tikrovės,* – ištarusi šį žodį net pasipurtė ji, svajonėse jau pakilusi į sekretores. Garbstoma jėga, veiklumas, re-a-liz-mas reikalauja, kad paprasčiausiai „būtų nušluotas" visokia saviapgaulė, miglos pūtimas į akis, nevaliojimas imtis veiklos, bailus slapstymasis „nuo tikrųjų gyvenimo dėsnių, kurių privalu laikytis kiekvieną dieną", ir nenoras nieko žinoti apie tokį dėsnį: gyvenimas yra kova, kurioje esti nugalėtojų ir nugalėtųjų – tokie apkiausta nuo ištižėliams būdingų melagingų iliuzijų dūmelio, kad, girdi, neiškils jokių pavojų, ir su minkštomis pagalvėlėmis užsmaugia „kiekvieną gaivų vėjelio dvelktelėjimą". Ne raumenys, o apdribę riebalų sluoksniai ir nukarusios odos rumbės, ne išmankštinti kūnai, o tik suglebimas ir nukeipimas, ne tyras žvilgsnis, o tik smulkmeniškas žvairakiavimas, trumpai drūtai: ne tikrovės pojūtis, o cukrumi pabarstytas miražas! Karščiuotis nereikėtų, bet šitokia slogi atmosfera, kitaip jos nė už ką nepavadinsi, pratrūko tuomet Esternė ir išliejo papulkininkiui visą apmaudą, ir štai čia reikia tempti savo egzistenciją; na, taip, jai irgi nereikia aiškinti, kad, kaip įprasta sakyti, žuvis ima dvokti nuo galvos, bet štai tyrimo komitetas jau sočiai pasižvalgė po gatves ir savo akimis pamatė, kur nuvedė miestą toksai stulbinamas vadovų žioplumas, ir dabar tai jau tikrai iš viso to bus padarytos deramos išvados... O vėliau, vėl prisiminė Esternė ir jos veidas išraudo, jau nelabai rūpėjo, ką šnekanti, nes vis labiau juto papulkininkio trauką, o jis – kuo toliau, tuo labiau „miesto herojė" jautė didėjantį jaudulį – galvos linktelėjimu padėkojo už pranešimą ir, „nužvelgęs ją tokiu daug sakančiu žvilgsniu", paprašė pasilikti ir liudytojų apklausoje; taigi pajuto trauką, perliejo karštis sekretorę, šitas galvos linktelėjimas dar arčiau pastūmėjo ją prie papulkininkio, jos „širdis" jau ne šiaip plakė, o daužyte daužėsi ir parodė, kad per penkiasdešimt dve-

jus metus niekas taip ir neprivertė jos „šitaip plakti“, ir štai pagaliau atsirado: t-a-i-p! – atsirado toks, kuris ūmai įtraukė ją į apžavų ratą, atsirado toks, su kuriuo jau nuo pirmųjų minučių prasidėjo „pokalbis be žodžių“, atsirado toks, kuris leido įkūnyti (ką jau ten: įkūnijo, pasitaisė ji visa išraudusi) tai, apie ką ji neišdrįsdavusi nė pamanyti! Kad „tikrai tokio jausmo esama“, kad visi tie „iš pirmo žvilgsnio“, „amžinai“ ir „akla“ – anaiptol ne romanuose aprašomos kvailystės, kad viso to esama ir kad ji stovi sustojusi it žaibo nutvilkyta ir kad negali nesikankinti: ar tasai kitas irgi jaučia tą patį?! Kai tik prasidėjo apklausos, ji iš tikrųjų ištisas valandas tik „stovėjo“ pasitarimų salėje, ir nors ir užteko jėgų dėmesingai stebėti teisminio bylos nagrinėjimo nuotaiką, kuo toliau, tuo labiau jai palankesnę, bet pakerėtą jos esybę vis dėlto „labiausiai“ ir iki galo laikė prikaustęs kitoje salės pusėje įsikūręs junginio vadas. Jo ūgis? O jo laikysena? Na, o jo išvaizda? Būtų sunkiai galėjusi tuos dalykus nusakyti – bent jau iki tol, kolei galų gale „susiklostė jų likimas“ – iki tolei kas minutę kamavosi tarp „Apie mane galvoja!“ ir „Ne! Nė nepasižiūrėjo!“ ir laukė, kad štai dabar!, dabar jau atsistos, prieis prie jos, duos kokį nebylų ženklą ir atskleis savo jausmus! Joje plaikstėsi ugnys, blaškėsi liepsnų pliūpsniai, ji jautėsi tai sviedžiama į viršukalnę, tai bloškiama į pragarmę, ir niekas neįstengęs įžiūrėti, kas dedasi jos viduje, nes net ir tada, kai iškilo Valuškos reikalas ir jie be jokių nevykusių įžangų – gerai, kad tuomet nepritrūko jai drąsos – kuo lengviausiai atsipurtė į šitą istoriją kvailiausiai įsivėlusio, bet – kokia laimė – savo pavardės neišpliurpusio Esteros ir dar, veikdami kaip bendrininkai, sumanę įvairiausių pavedimų išgrūdo iš salės Harerį ir leitenantą, ir pagaliau liko dviese, na, taip, tuomet pasirodė, kad ji įstengianti suvaldyti savo veido bruožus, tik jau to nepasakysi apie jausmus – nebuvo tokios galios, nuslėpė laimingą šypseną Esternė lūpų kampučiuose, kuri būtų galėjusi juos sutramdyti. Pasiėmė vyšnią, įsidėjo ją į burną, bet nesukando jos, o tik čiulpė ir vėl prisiminė tas dešimt ar penkiolika minučių, praleistų tuščioje pasitarimų salėje: papulkininkis atsiprašė už visai neseniai parodytą šiurkštumą, o ji atsakiusi,

kad tai visai suprantama – negali tikras vyras ištverti patekęs tarp tokių bailių kaip kiškis ištižėlių, paskui, aptarus valstybės reikalus, jis lyg tarp kitko priderino prie trumpų frazių „lyg ir" nieko nepasakymą, „lyg ir" aistringą tvirtinimą, kaip puikiai jai tinkantys „tie du nedidukai auskarai". Šnekėjosi apie miesto ateitį ir nė nemanė ginčytis dėl to, kad „čia tikrai reikia tvirtos rankos", o visus kitus reikalus irgi derėtų aptarti dar šiandien, tiktai gal kiek ramesnėje aplinkoje, pasiūlė jai ilgai į akis žiūrėdamas papulkininkis, o ji, pasvarsčiusi visai trumpai, tam pritarė ir dar pamanė, kad visuomet privatus jos gyvenimas buvo pernelyg glaudžiai susijęs su tarnavimu visuomenės interesams, tad ir dabar tinkamiausia tokio aptarimo vieta būtų Barono Bėlos Venkheimo prospekto trisdešimt šeštasis namas, taigi jos butas, o ten prie arbatos puodelio ir sausainiukų... O ten jau viskas buvo iš anksto sustyguota – linkčiodama galvą konstatavo Esternė ir neskubėdama sugurino liežuviu spaudžiamą prie gomurio vyšnią – viskas, juk šiaip jau ji nėra nieko aiškinusi tarpusavio trauka, įsiplieskusiais jausmais, bet dabar tai jau tikrai galėtų pasakyti: nuostabiausias dalykas buvo taip pašėlusiai staigiai rasti vienam kitą, dar ir šiandien ją stulbina tai, kaip jie atitiko vienas kitą, kaip ūmai perprato, kad jie tiesiog sukurti vienas kitam, kaip neįtikėtinai greitai susiliejo vienas su kitu, o tie visi malonumai – šitai ir jai, ir, kaip netrukus paaiškėjo, ir jiems abiem iš tikrųjų jau pačią pirmąją akimirką pasimatė „viskas", užtat ir neprireikė daugiau kaip dešimties ar penkiolikos minučių, ir buvo „nutiesti pontoniniai tiltai" – vėl suskambo jai ausyse vėliau pasakyti papulkininkio žodžiai, sujungę juos vieną su kitu. Nedvejojo, nesiblaškė ir taip rengėsi vakarui, kaip ir dera, ir dar skubomis tvarkė neatidėliotinus turėsiančio greitai prasidėti „tarpuvaldžio" reikalus: sakė prakalbas tarpuvartėse, guodė raudančiuosius, paskelbė, kad kitą dieną „prasidės atstatymas", ir liepusi per Harerį iki tolei sukrauti jos skurlius – tokiam žmogui tai jau tikrai nedera pačiam terliotis su lagaminu ir visokiais ten skudurais! – ir pasamdžius nešiką pergabenti viską iš Kareivių skersgatvio į namą Venkheimo prospekte, o jau tada paskyrė

jokio priešinimosi nerodančiam Esterai – jis nelabai ir suvokė, kas čia dedasi, – tarnaitės kambarį šalia virtuvės, o pati užėmė saloną, prieš tai liepusi ištrenkti iš jo sukiužusius senus baldus ir į ten sunešti jos užgyventus lovą, stalą, kėdę. Apsivilko gražiausią savo suknelę, tą juodo aksomo, užsegamą per nugarą ilgu užtrauktuku, parūpino vandens arbatai, supylė sausainiukus į aliumininį padėklą, išklotą popierine servetėle, ir dailiai susišukavo plaukus apie ausis. Tai ir buvo viskas, nieko daugiau ir nereikėjo, nes susitiko dvi grynos aistros – ir aštuntą valandą minutės tikslumu atvažiavusio papulkininkio, ir jos, neįstengiančios duoti jausmams komandos „Stok!", susitiko tokių žmonių aistros, kurioms niekas kitas nerūpėjo, tik jos pačios, susitiko dvi sielos, kurios amžiną priklausymą viena kitai išreiškia „kūnų susiliejimu". Reikėjo laukti penkiasdešimt dvejus metus, bet laukusi ne veltui, mat tą nuostabią naktį iš tikro vyro išgirdusi, kad „kūnas be sielos nieko vertas", juk, šiaip ar taip, tos iki pat aušros trukusios nepamirštamos grumtynės buvo tikriausias jausmų išsiliejimas kone iki alpulio ir – tik pradėjus švisti ji nė kiek nesigėdijusi to žodžio – *meilės* pažadinimas. Niekada nebūtų pamaniusi, kad šitiek nutuokia „apie tose grumtynėse slypinčias iki apsalimo mielas vingrybes" ir kad iš viso esanti tokia grožybių karalija, kad „bangomis einantys širdies dūžiai" teikia tokį laisvę žadinančio svaigulio, nors, dar ir dabar raudonuodama nudelbė akis, ir pajutusi tokią laimę turinti pripažinti: raktas, atvėręs iki tol nepažįstamus jos pačios esybės kampelius, buvo papulkininkio rankose. Taigi papulkininkio, kurį jau tada, „logiškai eidama prie išvados", galėjusi vadinti Pėteriu, ir prie kurio stiprių rankų priglaudusi galvą ar aštuonis kartus, na, taip, aštuonis, – uždarė ji su celofanu ir gumyte vyšnių stiklainį, – ir su kuriuo nulėmusi miesto ateitį bei aptarusi bendresnius dalykus. Argi taip turinti elgtis valstybė, sutartinai kėlė klausimą jie abu, kaip dabar pamatė suskaičiavusi, net septynis kartus, tai į vieną, tai į kitą vietą siųsti kartu su karo lauko teisėjais *kovos vienetą*, vadovaujamą absoliučiai visus įgaliojimus turinčio aukšto karininko, visai ne pagal paskirtį – atseit, talkinti vietos viešosios tvarkos palaikymo

struktūroms; argi taip turinti elgtis valstybė: kareivius siuntinėti it kokius ugniagesius, gainioti juos tai šen, tai ten, kad gesintų suįžūlėjusių chuliganų sukeltas liepsneles! „Patikėkite, brangioji mano Tiunde, – nesiliovė aimanuoti papulkininkis, – aš jau negaliu nė pažiūrėti į tą vienintelį tanką Didžiojoje aikštėje! Kokia gėda! Tampau jį visur kur panašiai, kaip tąso banginį tasai senas krienas su cigaru, – tik rodau jį ir bauginu žmones; kiek tik atsimenu, nesu nė karto iš jo iššovęs – tik vieną vienintelį kartą per pratybas, betgi rengiausi būti ne cirkininku, o kariu, tai nereikia nė sakyti, kad aš noriu pašaudyti!" – „Tai ir šaukite, Pėteri!.." – šelmiškai pasakiusi ji ar septynis kartus, jie gražiai dėl visko sutarę, atsirado įsakymas dėl rytdienos, bet jai tuomet žavingiausia buvusi dabartis, meilės teikiamas neišsemiamas buvimo kartu saldumas, tik auštant atsisveikinimas prie lūkuriuojančio šalia namo visureigio ir pasišovę viską išreikšti žodžiai: „Tiunde!" ir „Pėteri!", ir pro pamažėle brėkšmoje išnykstančio automobilio langą šūktelėtas nepamirštamas pažadas: „Atvažiuosiu, kai tiktai ištrūksiu!" Kas bent kiek ją pažįsta, atsistojo dabar Esternė prie rašomojo stalo, tas tikrai negalėtų pasakyti, kad jai kada nors būtų stigę jėgų, bet energija, su kuria ji kibo į organizavimo darbus po tos likimą nulėmusios nakties, nustebino net ir ją pačią – juk per keturiolika dienų ji „nušlavusi visa, kas sena, ir toje vietoje pastačiusi nauja" ir dėl tokio energijos „išspinduliavimo" sulaukusi miestelėnų pagyrų, pripažinimo ir paramos; taigi miestelėnų, kurie, kaip rodė visi požymiai, pagaliau susizgribo, kad „geriau jau degti veiklos karščiu, o ne slapstytis su naminėmis šlepetėmis tarp pagalvėlių", ir tie patys miestelėnai Esternės, pelniusios tų žmonių pasitikėjimą, jau nemenkina, žengė susinėrusi už nugaros rankas Esternė prie vieno sekretoriaus kabineto lango, „o ją gerbia!" Iš tikrųjų, apžvelgė ji pro langą visą gatvę, įvykiai klostėsi taip, kad veikiai pasisekė padaryti viską, ką buvo sumaniusi, viskas ėjo kaip iš pypkės ir „visas šitas valdžios perėmimas" tebuvo it vaikų žaidimas, tad dabar teliko raškyti savo darbo vaisius. Pirmąją savaitę ji daugiausia „susiuvinėjusi siūles", arba, kad būtų suprantamiau, įdėmiai stebėjusi, ar svarbių-

jų anų įvykių dalyvių likimai ir išvis „riaušių analizė ir jų padariniai" tikrai dėliojasi pagal jos sumanymą, kitaip sakant, pagal tą jos atmintiną pasitarimų salėje pateiktą ataskaitą, ir kone apstulbusi turėjo pripažinti, kad viskas klostosi tiesiog idealiai ir kad pašėlusiai vienareikšmiškai jos anuo metu pasakytus žodžius apie įvykių dalyvius patvirtina skelbiami ir teisėjų, ir „dangaus" nuosprendžiai. Cirkas užraukė ją pačią į neregėtas aukštumas iškėlusią veiklą, to neaiškaus Hercogo ir Tarno taip ir nepasisekė sučiupti iki pat šios dienos, o Direktorių („seną krieną su cigaru", – kaip kad yra pasakęs jos Pėteris) išprašė iš šalies, banginį pradangino, kalėjimą sausakimšai prikimšo „atsitiktinių riaušininkų sąjungininkų" ir, kad gretimuose kaimuose visai nusloptų dėl čionykščių įvykių sukeltos nedidukės bangelės, sumaniai paskleidė gandus, anot kurių, visi šitie siautėjimai tebuvęs ne kas kitas, o tiktai kitų šalių slaptųjų tarnybų pavedimu sukeltas šurmulys. Miesto policijos viršininką – reikėjo taisyti pašlijusią jo sveikatą – nugrūdo trims mėnesiams į visiškame užkampyje įsikūrusią sanatoriją, kad tenai išpumpuotų iš jo alkoholį ir tuomet galėtų perkelti į Vašo apskritį, abu jo vaikiūkščius sukišo į vaikų globos namus, o naujai paskirta sekretorė perėmė visas rotušės pirmininko funkcijas – jam buvo paliktas tiktai garbės titulas. Tą jam tikriausiai „pražūtingą rytą" Valuška irgi nusigavo ne per toliausiai (dar tą patį vakarą apskrities centre jis pasiklausė policininką kelio), ir jį priglobė priverstiniam gydymui „faktiškai iki gyvos galvos" uždaras miesto ligoninės nervų ligų skyrius; o Hareris buvo priimtas rotušės tarnautoju – jį galutinai patvirtino sekretorės raštvedžiu, tad jis iš visų vietos žmonių pelnė bene didžiausią pasitikėjimą su vadinamąja „perspektyva į ateitį". Taip atėjo kita savaitė, jau antroji – spagsino pirštus sau už nugaros Esternė – ir „visai rimtai" įsibėgėjo ir sąjūdis ŠVARUS KIEMAS, TVARKINGAS NAMAS, mat prabėgus penkioms dienoms po „kraupaus banditizmo" duris atvėrė parduotuvės, lentynose „ėmė rodytis prekių gausos požymių" ir žmonės visi kaip vienas kibo į darbus ir jų nesiliovė dirbę ir šiandien; valstybės įstaigose plušėjo daugiausia ten seniau įdarbinti tarnautojai,

bet darbavosi jie vadovaudamiesi nauja dvasia, pripažino sekretorė, vėl prasidėjo pamokos mokyklose, pagerėjo telefono linijų darbas; vėl atsirado benzino ir – nors ir ne visur, bet jau šen bei ten – važinėjo automobiliai, prisitaikę prie naujų sąlygų, kursavo traukiniai, vakarais gatvės maudėsi šviesos tvane, kuro įmonė pardavinėjo centneriais malkas ir anglis, žodžiu, atrodė, kad kraujo perpylimas buvo sėkmingas: miestas ir vėl kvėpuoja, ir visur kur svarbiausias žmogus – pasukiojusi ratais galvą pažvalėjo Esternė – esanti ji! Tik šįkart neliko laiko pasvajoti apie tolesnę veiklą, visi netrikdomi pasisvajojimai užsiraukė per akimirką: beldėsi į duris, tad ji ūmai šoktelėjo prie stalo. Nukišo stiklainį su vyšniomis, patogiai įsitaisė krėsle, atsikrenkštė ir užsikėlė koją ant kojos. Jai ištarus griausmingą „Prašom!", duryse pasirodęs Harerīs paspaudė už nugaros durų rankeną, uždarė duris, žingtelėjo žingsnį stalo link, paskui vėl atžengė, sustojo, nuleido rankas su sunertais pirštais prieš save ir, kaip jau buvo įpratęs, svaidydamas maitvanagio žvilgsnį į visas puses, pamėgino susivokti, ar tarp beldimo į duris ir prašymo užeiti nenutiko čia ko itin svarbaus. Atėjęs pranešti, pasakė Hareris, „apie reikalą", kurį jam garbioji ponia patikėjusi dar pirmadienį, tai štai jis pagaliau suradęs tokį žmogų, apie kurį, jo galva, būtų galima pakalbėti kaip apie policijai ieškomą naujoką – eilinį policininką; jis atitinkantis abi keliamas sąlygas – esąs ir vietinis, ir įrodęs „tinkamumą", prisimerkė Hareris, „tą įžymią dieną"; o štai dabar dar yra sočiai laiko iki laidotuvių, tai jį ir atitempęs čionai iš smuklės „Prie Nilo" ir dar jam pažadėjęs, kad viskas, apie ką bus kalbama, liks tik tarp jų, tai „tas veikėjas" pasirengęs „būti apklausiamas", užtat ir jis, Hareris, manantis, kad gal jau dabar, visai netrukus, ir būtų galima jį apklausti. Būtų galima, užriaumojo ant jo sekretorė, tik „ne čia!", dar šiek tiek pasvarsčiusi, sumaišė Harerį su juodais dumblais – juk buvęs pašėlusiai neapdairus, galų gale rūsčiai paklausė sekretorė, ko jis ieškojęs tame „Prie Nilo" – argi nežinantis, kad jam nuo ryto iki vakaro privalu būti čia, rotušėje, bet ji visai neleido Hareriui teisintis, tik pasakė: būti jos namuose Venkheimo prospekte po pusvalandžio – ne anks-

čiau ir ne vėliau – „kartu su tuo veikėju". Hareris nedrįso nė prasižioti, tik linktelėjo – girdi, supratęs, paskui linktelėjo dar kartą, kai jam buvo pasakyta: „Kad sekretorei skirtas automobilis būtų penkiolika po dvyliktos prie jos buto!"; Hareris spruko pro duris, o susirūpinusi Esternė susivokė, kad, deja, reikės susitaikyti su tokiais dalykais – „šitokias pareigas einantis žmogus tikrai neturi nė vienos ramios minutės". Tad netrikdomą dienos ramybę sudrumstė ne kas kita, o smarkiai dirbti pasinešusi, bet už itin trumpo pavadėlio laikoma („Kad sykiu nepradangintų ir žirgo...") jos dešinioji ranka, o „mėgavimosi įgyta valdžia" – tai su jo pažadu prasidėjusi ši diena – nereikėjo visai atsisakyti, mat kai ji, apsivilkusi paprasčiausiu odiniu paltu, išėjo pro rotušės vartus, į ją atsigręžė gal ir ne šimtai, bet bent jau „dešimtys", o priėjus Arpado gatvę prie savo namų stropiai plušantys piliečiai „galima sakyti, išsirikiavo pasisveikinti su ja". Darbavosi seneliai ir senelės, šeimų galvos ir jų moterys, maži ir dideli, džiūsnos ir nutukėliai – visi jie kapojo kirtikliais prišalusias ir prie šaligatvių, ir prie važiuojamosios kelio dalies šiukšles, sėmė jas su kastuvais ir krovė į vienračius vežimėlius, plušėjo jie paskirstytose sutvarkyti vietose prie savo namų, ir buvo aiškiai matyti, kad žmonės dirba „tikrai nuoširdžiai". Priėjusi prie vienos ar kitos grupelės – nustoję menką laiko tarpą darbuotis kirtikliai, kastuvai, vienračiai vežimėliai, buvę smagiai sakomi „Laba diena!" arba „Tai išėjome pakvėpuoti grynu oru? Išėjome pakvėpuoti grynu oru?", juk buvusi vieša paslaptis, kad ji esanti jau minėto sąjūdžio vertinimo komisijos pirmininkė, tad, rodos, paskui buvo dirbama dar sparčiau. Kartais jau iš tolo išgirsdavusi „Štai ir mūsų sekretorė!" ir, nėra čia ko gėdytis, jau nuo Arpado gatvės vidurio jos širdis daužiusis vis smarkiau, ėjusi ji ir žingsnio nė kiek nelėtinusi, tik mojavusi ranka į kairę ir į dešinę, ir štai per vis audringesnę pagarbių sveikinimų liūtį pėdindama paskutinį kelio trečdalį turėjusi nori nenori švelninti „kaip visiems žinoma, rūsčią" savo veido išraišką – o juk jos pečius slėgė tiek rūpesčių ir tokia atsakomybė! Per šitas keturiolika dienų jau ji buvo sakiusi ar šimtą kartų, kad kas buvo – pražuvo, nes „tada ir tik tada

įstengsime ko nors pasiekti, kai žiūrėsime tik to, „kas bus" ir „ko norime"; išūžė visiems ausis visa tai „trimituodama kaip trimitu", jai ir pačiai atrodė priimtinas toks malonus pasitikėjimo reiškimas, tad pražuvo tik tai, pamanė ji ir pasuko prospekto sankryžoje, „kas buvau aš jums ir kas jūs buvote man"... Masės be vado būna nieko vertos, o vadas be pasitikėjimo, atsirakino ji namų vartus, irgi būna pakirstas paralyžiaus, paskui dar pripažino: „nepasakysi, kad gyvoji jėga čia niekam tikusi", tiesa, reikėjo dar veikiai pridurti, kad ji irgi „vadas ne iš prastųjų". Sugyvensime, žmonės, smagiai nusiteikusi pamanė ji apie Arpado gatvės gyventojus, o vėliau, jei viskas irgi taip gerai klosis, „derės atleisti vadžias, sekretorė darysis sukalbamesnė", mat ji jau nieko daugiau nenorinti, šiaip jau dunksėjo nuo jos žingsnių akmeninės koridoriaus plokštės, ji *jau turinti* viską, ko troškusi... Atgavusi tai, ką buvo iš jos atėmę, ir įgijusi tai, apie ką tiktai pasvajodavusi, ir šit jau turinti valdžią, beje, aukščiausiąją, tai jos sėkmių „apvainikavimas", žengė ji susijausminusi į saloną, kuris atitekęs, galima ir taip sakyti, „tikrąja žodžio reikšme" jai be didesnių pastangų. Jos mintys – tai irgi suprantama, ir iš darbo kabineto, ir iš visur kur kitur, kur tik ji būnanti – skriejusios ir šen, ir ten, bet visas šias dvi savaites padariusios lankstą vėl grįždavusios prie to, kurio ji nesiliaujanti laukti nei dieną, nei naktį, taip buvo ir dabar, bet jis, deja, nuo to karto taip ir nebuvo radęs progos „ištrūkti". Kartais ją pažadindavęs džipo burzgimas, o kartais čia, salone, ir taip nutinka kaskart vis dažniau, ūmai... sunku pasakyti kaip... turėjusi apsigręžti, nes juste jutusi, kad kažin kas – jis! – stovintis jai už nugaros, na, taip, ji nenorinti tuo pasakyti, kad nerimaujanti dėl tokių dalykų, bet juk „be jo visos valandos tuščios...", ir tai visai suprantama, kai „širdis įsimylėjusi". Laukusi rytą, dieną ir vakarą, ir taip belaukiant jos vaizduotėje visuomet iškildavęs toks vaizdas: stovi jis didingai įsitempęs lekiančio tanko bokšte, štai iš lėto pakelia prie akių ant kaklo kabančius žiūronus ir „žvalgo tolumas"... Toks didingas vaizdas sušmėžavo prieš akis ir dabar, bet išsisklaidė kaip dūmas, kai ir šįkart išgirdo kažin ką, tą, kuris „jau galutinai jai pražuvo", bet kuris jau devynias die-

nas – nuo tada, kai buvo nulemtas Valuškos likimas, – vėl šmėstelėdavo kasdien lygiai vienuoliktą ir paskui dar kartą, apie vakaro aštuntą. Ji nuvokusi, kad Estera dar tikrai gyvas tik iš tualete nuleidžiamo vandens šniokštimo, duslių į tarnaitės kambarį pertempto fortepijono skleidžiamų garsų ir iš nugirstų apie jį gandų, nes šiaip jau viskas klostėsi taip, tarsi jo čia visai nebūtų, o jo irštva tarytum neturėtų nieko bendra su visais kitais šio namo užkaboriais. Per šitas dvi savaites tebuvo jį mačiusi tik vieną ar du kartus, na, ir, žinoma, matė jį tą dieną, kai „vėl parsikraustė į tą vietą, kuri jai priklauso nuo amžių amžinųjų", o saugumo sumetimais popietėmis rengiamos tarnaitės kambario žvalgytuvės visuomet atskleidė vieną ir tą patį – išmėtytos gaidos ir šalia lovos dviem krūvelėmis sukrautos Jane Austen* visų raštų rinkinio knygos, kitaip sakant, namie jis vien tik skaito („šitą žiovulį varančią nuobodybę!") arba klankina fortepijonu („romantikus!"), o nuo vakarykštės dienos metė ir šitą užsiėmimą. Jis nekėlė jai nė menkiausio pavojaus, be to, „jos absoliučiai nedomino", ar jis dar gyvas, o jei kartais, kaip kad dabar, jį ir prisimindavusi trumpą akimirką, jai visuomet kildavęs klausimas, kaip „ji nugalėjusi šitą?!." Šitą nelaimėlį, šitą nevėkšlą, šitą „sukiužusią griuveną" – tai pražūtingas prisirišimas prie to puspročio padarė jį tiesiog savo paties šešėliu?! Tai buvo, įsiklausė Esternė – štai jis vilkdamas kojas nukėblino per visą koridorių, tik pasigailėtinas jo anuomečio šešėlis, apgailėtinas kriošena, pergąsdintas zuikis, „nukaršęs paralitikas ašarojančiomis akimis" – tik paminėjus Vatušką šiaip jau žmogus lėktų it akis išsvilęs, o štai šitas, „dangstydamasis" kylančiais „tėviškais" jausmais, apgaubė „nesuprantama" pagarba tokią liūdnai pagarsėjusią įžymybę ir „itin greitai virto visuotinės pajuokos objektu". Kiekvieną mielą dieną du kartus (vienąkart, kai ji pareinanti, apie vienuoliktą, ir dar kartą, kai grįžtanti, apie aštuntą vakaro) jis vėžlina per visą miestą ir šitaip nuolatos velkasi visiems matant jau nuo to ryto, kai buvo priimtas paguodžiantis

* Jane Austen (1775–1817) – britų rašytoja.

sprendimas dėl Valuškos, ir nė nemano šito slėpti, o nukiaušinęs į beprotnamį sėdi tenai prie nepratariančio nė žodžio ir, kaip kalbama, neįstengiančio nė akių atmerkti Valuškos, aptaisyto dryžuotais marškiniais, ir, anot paskalų, kartais pasakoja jam šį bei tą, bet didžiąją laiko dalį pratyli ir pats, tarsi būtų tikriausias debilas! Nė menkiausi požymiai nerodė, kad „šita gyva graudžiausio pralaimėjimo statula", atsiduso išgirdusi tolimą šiurenimą Esternė – pagaliau jis išeidamas uždarė vartus – kada nors ateis į protą, veikiausiai jis toks bus jau ligi savo dienų pabaigos; tie du pamišėliai taip ir klioksos tylomis šalia vienas kito ir, kai miestas, apimtas visuotinio pagyvėjimo, žengs į naują epochą, jie spaus vienas kitam rankas; veikiausiai taip ir bus, atsistojo Esternė ir ėmėsi tvarkyti „apklausai" saloną, bet visi tie dalykai jos nė kiek nejaudino: juk „čia, viršūnėje" šita menkutė jos praeities klaidelė negalėjo pridaryti jai nemalonumų – bent jau iki tolei, kol „deramu momentu" mikliai surengs labai jau pribrendusią skyrybų ceremoniją, taigi tikrai ištvers iki tolei šitą du kartus per dieną trunkantį „kapo sieną ardantį tylutėlį šiurenimą"... Kėdę ir stalą pristūmė prie salono lango, kad tokioje tarsi tuščioje vietoje apklausiamasis lyg ir neturėtų už ko „užsikabinti", ir po minutės („Vėluoja!" – piktai suraukė antakius Esternė) Harerio atlydėtas ir salono viduryje pastatytas „būsimasis eilinis" palyginti greitai, kaip ji ir buvo sumaniusi, pasidarė toks kaip šilta vilna, nors tik įžengęs į saloną buvo pašėlusiai pasipūtęs. Stiprus kaip jautis, kritiškai nužvelgė naujoką iš užstalės sekretorė, ir štai pagaliau įvadiniai ir grėsmingai skambantys Harerio klausimai bei bendras jų abiejų spaudimas „vyno prisisiurbusį Nilo gyventoją pastatė į vietą", ir jis liovėsi būti toks „pasikliaujantis savimi", o tuomet padėties šeimininkė, norėdama padaryti „menkutę pastabą", perėmė žodį ir pareiškė, kad „čia nepardavinėsime katės maiše, neturėsime laiko pokštauti su tokiais neišeinančiais iš smuklės" ir kad jis vienąkart ir visiems laikams užsirašytų ant kaktos viską, ką čia išgirs: ji niekuomet nekartojanti to paties du kartus. Kad būtų aišku kaip dieną, pasakė ji nutaisiusi šaltą kaip ledas žvilgsnį, „dabar ir nustatysime, ar tuojau atiduoti karo lau-

ko teismui, ar įstengsite įrodyti, kad dar galėtumėte būti kam nors naudingas", ir šitai galėsite padaryti tik taip: tiksliai ir nepraleisdamas nė menkiausių smulkmenų papasakosite tai, ką tik galima pasakyti apie tą „konkrečią" naktį. Pasakojimo tikslumas ir išsamumas nulems, iškėlė smilių sekretorė, ir dar, be jokios abejonės, „dorus ketinimus atskleidžiantys ženklai", ar apskritai norėtumėte ir ar įstengtumėte būti naudingas visuomenės narys, ar jus reikėtų atiduoti teisėjams, kad jie pasiųstų į kalėjimo kamerą, kaip tokiais atvejais ir priklauso, savaime suprantama, iki gyvos galvos. Jis visai nenorintis, mindžikavo pašiurpęs apklausiamasis, būti pasiųstas į jokią ten kamerą, o dar Maitvanagis, parodė tas vyras į Harerį, buvo be kita ko žadėjęs: jis „gražiai išklos visą tą purvą" – byla bus užglaistyta. Tas vyras tikrai neatėjęs pasiduoti, „mat jis ne toks idiotas, kokių reta", ne toks, kuris atėjęs pats viską išpliurpia, tad tikrai nereikėtų jam grasinti, pats jis papasakos viską o viską iš eilės, juk žinantis, „kaip ten kas buvo", pasikasė jis gyjantį įbrėžimą per smakrą, jie ieškantys policininko, tai jis ir pretenduojantis juo būti, nes ten „Prie Nilo" jį jau negyvai užkniso. Jie žiūrėsią, ką būtų galima padaryti, prašneko Esternė griežtai ir iškilmingai, bet pirmiau norėtų išgirsti, ar jis neiškrėtęs tokių dalykų, dėl kurių „neįstengtų išgelbėti nuo teisinės atsakomybės nė Viešpats Dievas", tad tegu jis detaliai išdėstantis „iš eilės" visa, kaip ten kas buvo, o tuomet ir paaiškės, ar miesto sekretorė galėtų kuo nors pagelbėti.

> Na, taip (atsikrenkštė pretendentas), nemenkas buvo snukių padaužymas, nieko nepasakysi, mes irgi jautėme – bus tai, ko dar nebuvo. Iš pradžių mes tikrai neprisidėjome prie tų kitų, tik kai ir „Prie Nilo" susirinkę vyrai sušneko, kad, girdi, mieste kilo nemenkas bildžius, aš ir pasakiau vyrams, Demriui ir Feriui Holgeriui, kone eiliuotai: kelkis, vengre, ir mes eisim, mūsų vieta ten, kur tvarkos trūksta... Mus, žinokite (suskubo jam į talką Hareris)... garbioji ponia, taip ir vadina visi – snukių daužytojai, aš tiesiai sakau, taigi mes trise, kaip čia pasakius, na... žodžiu, kai jau įgrysta viskas

iki gyvo kaulo, imamės daryti šiokią tokią tvarką, kiti bijosi mūsų kaip ugnies, sprunka nuo mūsų į visas puses, taip jau būna, kai gurkšnojame vyną, skiestą su mineraliniu vandeniu, ir pasižiūrime į ką nors. Nuėjome ir mes, o ten jau visi įsišurmuliavę, užvirusi tokia bybienė – ir Didžiojoje gatvėje, ir prospekto pradžioje, tai aš ir sakau Demriui, žinai, bybeli, nėra ko snausti, šitie juokų nekrečia, šitie, kad juos kur velniai nujotų, visai nieko mums nepaliks, na, tai puolėme, aš tikrai nesiginu, ir mes. O čia viskas velniškai greitai pasikeitė: vos tik puolėme rinkti bičus į savo būrį, iškart pamatėme, kad čia kažin kas ne taip: šitie jau visiems grasina, kabinėjasi prie visų iš eilės, tai aš ir sakau Feriui Holgeriui – eina jie iš kur atėję; tas palieka du bičus – su jais jau buvo susiuostęs – ir prieina prie manęs, Demris irgi, ir sukišame nosis: ką toliau daryti. Jau kurviškai didelė minia susirinko, atūžė ir tie iš Turgaus aikštės, užplūdo kaip ruskiai, tai aš ir sakau, ar matot, bybeliai, čia prasidėjo revoliucija, jau svyla padai. Ir štai Demris sako: kiek tik jis yra girdėjęs, per visas revoliucijas atidaro krautuves varguoliams, apsidairykime ir mes, štai kad ir čia, netoliese, esanti nedidukė krautuvėlė, joje pilnos lentynos visai nešlykščių gėrimų, tai ir pasižiūrėkime, ar jau atidarė ją, o jei jau taip, tai gal tikrai svyla padai... Pažiūrim – ogi tikrai atidaryta, bet tenai, garbioji ponia, labai atsiprašau, ne mes numušėme spyną nuo durų, ten viskas suknežinta į druzgus, mes įgriuvę mėginome išgelbėti bent vieną butelaitį, bet jau anksčiau kiti bičai čia taip pasišvaistė, kad mes neradome nė sumauto nesuižinto butelio. Pamatėme tokį dalyką ir pasiutome – taigi, pamanėme mes, čia kažin kas ne taip, juk atėjo didžioji laisvė, mes nė kiek neabejojome, kad ji jau tikrai atėjusi, o mes štai stypsome čia perdžiūvusiomis gerklėmis, prisiekiu savo motinos vardu (pretendentas pridėjo ranką prie širdies), tikrai nieko kito nenorėjome, tik truktelėti vieną kitą gurkšnelį, o jau tuomet namo; aš mat jau esu toks – snukių padaužymas praeina, nesakau, kad neužva-

žiuoju vienam kitam, bet nebuvo nieko bendra tarp mūsų ir to, kas tenai dėjosi, o man išvis patinka tvarka, užtat ir manau, kad būčiau visai tinkamas tvarkos saugotojas, o tu, Maitvanagi (dėbtelėjo pretendentas į mėginantį jį nutildyti Harerį), užčiaupk savo snapą – jau ir taip man pasiutusiai daug prikiaulinai... Žodžiu, patraukėme pažiūrėti, kas čia dedasi, pasižiūrime į „Namų kavinę" – nelabai kas, pasukome į Didžiąją gatvę prie kavinės netoli tilto – ten irgi viskas suknežinta į šipulius, na, sakom, čia jau kiti pasišvaistė iš peties, bus geriau, jei mausim kuo toliau nuo tokių štai vietų. Patraukėme prie to, na, kaip ten jis... prie „Gujašo", ir štai tuomet Feris Holgeris prisiminė, kad kaip tik ten, Kunigų alėjos gale, esanti kažin kokia cukrainė, na, tai jau jos duris, atvirai prisipažįstu, išlaužėme mes. Nieko tokio mes tenai neiškrėtėme, tik prasimušėme į sandėlį kitoje cukrainės pusėje, o jau ten stipriųjų gėrimų prikrauta, visokiausių užsieninių likerių, apžiūrime etiketes – tarsi ir būtų visai nieko. Na, taip (mandagiai linktelėjo Esternei jis), grįžtu prie reikalo, kaip tik dėl to ir prasimanėme bėdos – nepratę mes prie visokių tokių užsienietiškų, o tada, kaip čia pasakius, gerokai truktelėjome, tai ir pasidarė mums visiems nei šis, nei tas, paskui pasakiau pats sau – daugiau tokių kaip gyvas neimsiu nė į burną. Vėliau atėjo iš gatvės visa tokių bičų govėda ir kad jau pasiuto talžyti viską geležies strypais, tai aš ir sakau vienam iš jų – duok ir man šitą, kaip jį ten, na, žodžiu, prisipažįstu padaręs klaidą – mikliai ir mes puolėme daryti tą patį. Tik dabar prašom nemanyti, garbioji ponia, labai atsiprašau, niekuomet aš nedarau tokių dalykų taip sau iš niekur nieko, tai tas kurviškas lakalas susuko man galvą, kitaip nė negalėjo būti, kiek dabar prisimenu, ir žalos buvo pridaryta – veidrodis suteškintas, atrodo, dar ir pastatytos ant baro taurės, bet juk už tai nereikėtų, argi ne, nurėžti žmogui galvą... jau sakiau, Maitvanagi, užčiaupk snapą (vėl šiurkščiai užriaumojo ant Harerio pretendentas), aš sumokėsiu tam nusmurgusiam bičui iš

cukrainės ir už veidrodį, ir už visus kitus niekalus, tegu tik jis atsiknisa. Tikrai nepasakyčiau, kokio velnio primaišyta į tą, prašyčiau atleisti už tokį pasakymą, supistą likerį, bet mane jis taip nukirto, kad ištisas valandas nesusigaudžiau, nei kur aš, nei kas man pasidarė, tik štai ėmiau ir atsitokėjęs pamačiau – sėdžiu prie „Apynio" viešbučio ant šaligatvio siaubingiausiai sušalęs. Apsidairiau – kino teatras paskendęs tokiose štai (rodo aukštyn pretendentas) liepsnose, na, sakau, čia jau pernelyg rimta. Nė kankinamas nepasakyčiau, kaip ten atsidūriau ir kur po šimts velnių nuskribo Demris ir Feris Holgeris, tada irgi nebūčiau galėjęs to pasakyti, tik šlaisčiausi visur kur su kitais bičais, paprasčiausiai galvoje netelpa (net paraudo iš pasiutimo pretendentas), kaip galėjau pats kišti galvą į kilpą! Jaučiausi pasiutusiai šlykščiai, patikėkite manimi, liepsnojo ir mano viduriai – skrandis ir kepenys, ir prieš akis – tas supistas kinas, aš tiesiai sakau, buvau pamanęs tada – argi ne galvijas? – kad tai aš padegiau tą pastatą: nieko o nieko neatsiminiau, kas ten darėsi ir ką dariau aš pats, tik spoksojau į ugnį ir laužiau galvą – aš ar ne aš, užtat ir nenumaniau, ką reikėtų daryti. Neabejojau – iš čia neištrūksiu, buvo bjauru, kad negalėjau numanyti, ar ne aš šitiek visko pridirbau, dabar tai jau tikrai žinau, kad ne aš, o tuomet nė velnio nenutuokiau, tai ir pasakiau pats sau, na, dabar tai jau tikrai svyla padai... Jau maunu per vokišką miesto dalį, gatvelės mažiukės, dabar jau viskas, reikėtų, po velnių, nesutikti tų, kurių nenorėčiau nė už ką sutikti, stabteliu atsipūsti prie kapinių vartų, šitaip atsirėmiau (rodo kaip) į groteles nugara, ir štai tuomet kažin kas prašneko man visai už nugaros! Kad tu kur grabais užsipistum, atsiprašau už tokį pasakymą, ūmai buvau pamanęs, jau prigriebs ir mane, nesu toks greitas kiškis, jūs, garbioji ponia, veikiausiai irgi tai pastebėjote, bet taip jau mane išgąsdino, taip pergąsdino – tylu tylu, visai tylu, ir štai kažin kas man už nugaros. Na, taip, tai buvo vienas bičas iš to snukių padaužymo; jis jau žinojo, kad

metas pasipustyti padus, tai ir sako, pasikeiskime striukėmis, tuomet tu mausi į vieną pusę, sako jis, o aš į kitą, viskas dings kaip į vandenį, *okey*, taigi pasikeisime. Tuomet ir pajutau, kad šitas bičas bus velniai žino ką sumanęs, tai ir sakau jam: tu paklausyk. Nenorėčiau dėl šitos tavo striukės nė nežinia kokios velniavos prasimanyti, tu nemanyk: per tą snukių padaužymą tu velniai žino ko ten pridirbai, o dabar viską užkarsi man ant sprando! Patikėkite, šūdas buvo, ne daiktas, ta jo pilko milelio striukė, na, taip, velniai žino, ką jis ten buvo sumanęs, bet aš taip jam išpoškinau: žinai ką, nieko mes nesutarėme, nesikeisiu su tavimi, tarkis su kuo nors kitu, nėra ko nė kalbėti apie tai. Nespėjau nė sužiūrėti – taip mikliai susisuko tasai šūdinas kuilys, pasielgė su manimi taip, kaip niekada nebūčiau pamanęs: daroma ir šitaip, o buvau pamanęs, kad tai tikras bičas. Smeigė jis man žemiau peties, štai čia (atsegė marškinius pretendentas ir parodė kur), o tai mirtinas dūris, garbioji ponia, jis taikėsi į širdį. Tai ir patiesė mane tasai šūdžius, atsigaiveliojau tik po kurio laiko, žaizdą pasiutusiai skaudėjo ir vėl buvau baisiausiai sušalęs. Jau nė nesistebėjau, kad buvo nuvilkęs nuo manęs striukę, o joje buvo viskas: pasas, pinigai ir mūsų namo vartų raktas, netoliese ant žemės voliojosi ir ta sušikta jo pilko milelio striukė, tai ką, po velnių, aš turėjau daryti: apsivilkau ja ir bėgte pro kapinių vartus! Jau nė kiek neabejojau, kad bičas bus nemenkai prisviręs košės, tai nejaugi aš būsiu toks galvijas ir leisiuosi suimamas dėl tos striukės, bet turėjau ją apsivilkti, nes kitaip būčiau mirtinai sušalęs per tokį speigą, neturėjau kur dėtis, tik į kapines. Namo eiti nedrįsau – dėl kino teatro, man jau visai aptemo protas, nė nepamaniau, kad galėčiau sprukti iš miesto, o kur dar aš būčiau nusigavęs su tokia žaizda, supraskite, skaudėjo ją pasiutusiai, ji kraujavo, na, žodžiu, ten ir pasilikau. Susiradau atvertą kapo rūsį, nesakau, kad taip daryti padoru, kitoje kapinių pusėje pasirinkau nulaužytų šakų, dariau viską, ką galėjau, kol ten susikūriau ugnį,

išsidžiovinau trikotažinius marškinius, prispaudžiau juos prie žaizdos ir laukiau, kol sutems... Galėjau ir nukraujuoti, garbioji ponia, bet mano organizmas toks, kad nesunkiai ištvėriau iki vakaro, na, o jau tuomet patyliukais parsliūkinau namo, vargais negalais prisibeldžiau – žmona įsileido, juk neturėjau nei vartų rakto, nei paso, nei pinigų, na, ir kuo greičiau į krosnį tą supistą striukę, ir tol neuždariau krosnies durelių, kolei viskas supleškėjo iki pelenų. Mikliai daktaro – gyvena netoliese, jis aptvarstė, davė vaistų, nesikelti iš lovos tris dienas, paskui... taip... Ką dabar aš galėčiau pasakyti, garbioji ponia, taip viskas buvo iš tikrųjų, nieko aš nepraleidau, tai ir visos mano kaltės, tiesa, dar anksčiau, aš nesiginu, buvau porą kartų susimušęs... Taigi, kaip matote, nenumanau, ar dėl tokių prasikaltimų galėtų išeiti iš manęs policininkas, bet štai šiandien atėjo Maitvanagis ir sakė, kad žmogus gal ir galėtų pretenduoti, jei viską nuoširdžiai prisipažintų, tai aš pamaniau... pretenduosiu, nes aš, bent jau man taip atrodo, galėčiau būti naudingas narys, tik dabar nežinau nė ką sakyti, kaip jums... pasirodys šitie prasikaltimai, taigi...

...taigi, kraipė galvą Esternė, ji burbėjo kažin ką sau po nosimi, burbėjo ir žiūrėjo prieš save rūsčiu žvilgsniu, paskui kartojo: gražu, gražu... atkišusi lūpas, vėl burbėjo, paskui pasiuto belsti pirštais į stalą kažin kokį trankų ritmą, kelis kartus nužvelgė nuo galvos iki kojų vis sunkiau bepastovintį pretendentą ir pabaigė kalbėjimu nežinia kam, gal pačiai sau, o jos gerai apgalvota baigiamoji frazė (taip pasakė: „norėčiau pamatyti *tokį* žmogų, kuris galėtų už-glos-ty-ti šitą bylą“) buvo panaši į „vadinamąjį paskutinį malonės dūrį“. Problema, sužiuro niūriu žvilgsniu į Harerį sekretorė tiesiai pretendentui virš galvos, gerokai keblesnė, negu ji buvo maniusi iš pradžių, mat ji „šiaip ar taip“ ieškanti žmonių, kuriems niekas neturėtų nė menkiausio priekaišto, čia reikėtų kalbėti, sakykim, apie dykinėjimą, chuliganišką elgesį ankstesniais metais, apiplėšimus su įsilaužimu ar kapų išniekinimą –

apie daugelį dalykų, tačiau, nušvito vienam tik Hareriui skirta jos šypsena, ką tuomet būtų galima pasakyti apie nepriekaištingumą. Pati ji savo ruožtu nė kiek neabejojanti pretendento nuoširdumu, tik kad šito, atsiduso ji ir vis dar nenuleido akių nuo Harerio, tikrai „mažiau negu maža“, tad ir negalėtų pasakyti, ar galėtų imtis šito reikalo ramia sąžine, o jeigu jo ir imtųsi, tai tik susėdusi ir pasikonsultavusi su „kompetentingais ekspertais“, o kol kas galinti pasakyti tik tiek, kad geriausiu atveju, koks tiktai galėtų būti, lauktų „maksimalus bandomasis laikotarpis“. „Bandomasis laikotarpis?..“ – nurijo seilę būsimasis eilinis ir sužiuro į Harerį pagalbos meldžiančiu žvilgsniu, kad tasai paaiškintų, „kas tai galėtų būti“, ir pasakytų, ką išvis reiškia toks pasakymas, bet Hareris jau neturėjo laiko nieko aiškinti, nes sekretorė tuo metu žvilgtelėjo į laikrodį ir davė ženklą „dešiniąja ranka dešiniajai savo rankai“, kad pats metas „nešdintis iš salono“, – netrukus turinti išvažiuoti. Hareris ištempė iš salono sutrikusį ir pašiurpusį naujoką (dar girdėjosi Harerio riksmas iš koridoriaus: „Nejaugi nesupranti, kad priėmė, nesistumdyk tu, galvijau!“), o Esternė pakilo nuo kėdės ir, sukryžiavusi rankas po krūtine, nauju įpročiu atsistojo prie lango „truputėlį pasižvalgyti“; pamanė ji, kad tai, na, taip, tik pradžios žingsnis, „bet su tokiais buliais, kaip šitas, žengsime tiesiausiu keliu į tikslą“, kad tiesiausias kelias į jį yra organizacinis darbas ir įžvalgumas, na, dar ir sėkmė, nes štai kad ir čia paskirto naujojo miesto policijos viršininko lauks, pamojavo ji prie šaligatvio stypsančiam šoferiui – jau tuoj, kovingai nusiteikusi viešosios tvarkos apsaugos struktūra, o į ją, beje, bus prifarširuota žmonių, jausiančių amžiną dėkingumą miesto sekretorei. Tai šit ko reikia, apsivilko ji odiniu paltu ir užsisegė visus iš eilės plieninius spraustukus, deramo atsargumo, numatymo iš anksto ir pirmų pirmiausia nuovokumo, „kuris nesileidžia apgaunamas menkučių iliuzijų, bet imasi to, kas apčiuopiama“. Svarbiausias dalykas yra ne šiaip kas, dar kartą patikrino ji, ar įsidėjo savo kalbą į rankinuką, o tik „neužkibti“ už viską niokojančių iliuzijų „kabliuko“, juk tai melas ir akių dūmimas, išėjo ji iš salono, „tokių dalykų tai jau niekas man

neįbruks", o gal „grožis?!", „atjauta?!", „žmoguje slypintis gėris?!", taip jau ir patikėsiu, pūtė ji žandus mintyse tardama kiekvieną žodį, ir jei jau sumanytų tarti ką labai poetiško, tai ir tuomet tegalėtų pasakyti tik tiek, kad žmonių pasaulis, jau žengė ji pro vartus, tėra tik „smulkmeniškų interesų nendrynas". Nendrynas, sėdo ji perkreipusi veidą ant užpakalinės juodos „Volgos" sėdynės, nendrynas, kuriame viską diktuoja vėjas, beje, šiuo atveju ji pati, dar palaukė, kol Hareris įlips pro priekines automobilio duris, tuomet šoferiui tepasakė: „Važiuojam!", o jau tada patogiai atsilošė ant geltona oda apmuštos sėdynės ir žvalgėsi į prašmėžuojančius pro ją namus. Žvalgėsi į namus ir į – dabar, kai veikiausiai kiekvienas galintis paeiti žmogus ėjo į laidotuves – šen bei ten matomus plušančius piliečius, ir šįkart, kaip ir visuomet, įsėdusi į automobilį, į šitą „judančią vadavietę", pakerėta tokio greito lėkimo „nepakartojamo žavesio", matė neregėtai ryškiai – kaip šeimininkas, išvažiavęs karieta apžiūrėti savo valdų, – kad čia tikrai viskas priklauso jai; taip, jai, iš tikrųjų, ir jau ji yra sumaniusi, ką ir kaip daryti toliau, žvalgėsi ji šypsodamasi pro „Volgos" langą, „jūs tik darbuokitės, stumdykite vežimėlius, o mes netrukus pradėsime – iš vidaus..." Nė Hareris nenumano, kad ŠVARUS KIEMAS... reiškia ne ką kita, o tik „sąjūdžio eigos" pirmąją pusę, antroji pakopa – akcija TVARKINGAS NAMAS, pasuko automobilis iš Šventojo Stepono gatvės prie centrinių kapinių, eisianti po pirmosios, jau po to, kai bus švarūs ir visi sodai, ir visos gatvės, o šaligatviai „žėrės kaip veidrodis"; tuomet ir patrauks vertinimo komisija per visus butus ir „kaip premiją už paprasčiausiai ir racionaliausiai" tvarkomą būstą išdalys tikrai ne tiek jau mažai ir ne tokių jau menkų, dar vertingesnių apdovanojimų, negu buvo už ŠVARŲ KIEMĄ. Na, bet neužbėkime taip toli įvykiams už akių, atšaldė pati save Esternė, dera susitelkti į tai, kas bus visai netrukus, sakykim, dabar – į laidotuves, žvalgėsi ji pro „Volgos" langą į susibūrusią prie laidojimo salės neregėtai didelę minią, derėtų, kad šitos nepaprastos svarbos iškilmės praeitų be menkiausių sutrikimų, kad viskas „būtų taip, kaip ir turi būti", juk tai bus kartu su savo vade

norinčiai atsinaujinti bendruomenei pirmas „rimtesnis" ir, galima drąsiai sakyti, „vienybę patvirtinantis" viešas renginys. Dabar ir paaiškės, ar mes verti tokio pasitikėjimo, įspėjamu balsu pasakė ji Harerui, tada išlipo iš automobilio ir, kaip įprasta, ryžtingais žingsniais žengė per ūmai kelią jai praskynusią minią į laidojimo salę; atsistojo prie karsto ties pašarvotosios galva, pabaksnojusi patikrino, ar veikia mikrofonas, paskui apžvelgė viską aplinkui griežtu žvilgsniu ir galėjo su pasitenkinimu pasakyti: jos dešinioji ranka – tai jam buvo pavesta surengti laidotuves – ir vėl puikiai atliko savo darbą. Anot paskelbto prieš tris dienas sekretorės potvarkio, paskutinės pagarbos atidavimo ceremonija turinti išreikšti naujos epochos dvasią, užtat reikės atsisakyti bažnyčios patarnavimų, o pačios laidotuvės turėsiančios būti „be viso tokio sirupe išmirkyto balasto"; išmeskite visą tą „pasenusį šlamštą", aiškino ji Harerui, ir „visą tą procesą pertvarkykite į pasaulietinį", štai taip, gerai, linktelėjo ji kaip ant adatų stovinčiam apeigų tvarkytojui, iš neobliuotų lentų sukaltas karstas buvo pastatytas ant paprasto, bet kruopščiai nuplauto stalo – tokio prireikia, kai būna skerdžiama kiaulė, velionės svarbą rodė suteiktas „po mirties" apdovanojimas: medalis, padėtas atidarytoje raudonoje dėžutėje – na, taip, užrašas („Už šaunų sportinį darbą") buvo apverstas, o žvakidžių vietoje buvo pastatyti – tai gal kiek ir šokiravo, bet buvo tikrai paveiku, – du pagalbiniai darbininkai iš ankstesnės Harerio darbovietės, o kadangi viskas buvo daroma skubotai, nieko geresnio neaptikus, jie buvo perrengti husarais, o jiems į rankas įduoti du galingi plastikiniai dviašmeniai kalavijai, paimti iš miesto nuomos punkto, ir visa tai susirinkusiems į laidotuves žmonėms labai aiškiai rodė, kad tą dieną visuomenė prarado savo vieną galinčią būti pavyzdžiu kitiems heroję. Esternė nenuleido akių nuo karsto, nuo paguldytos į jį Pflaumnės, tuomet susirinkę žmonės suprato, kad jau „prasideda", ir pamažėle nuščiuvo, o Esternėje atgijo to buvusio prieš tvaną, dabar jau tikrai galėtų taip pasakyti, apsilankymo velionės namuose vakare atminimas. Kas tada būtų galėjęs pamanyti, klausė ji pati savęs, kad po gerų poros savaičių „šitą mažiukę papingąją" ji palydės į dausas kaip

rodančią pavyzdį kitiems heroję, kas būtų galėjęs pamanyti, kai tą vakarą – po susižodžiavimo! – ji išėjo iš buto, persmelkto slogaus aitrumo, kad štai po šešiolikos dienų ji iš viso prisimins visa tai, kad stovės prie anos moters karsto ir nejaus nė menkiausio pykčio, nes juk, vėl ji prisiminė Pflaumnę su naminėmis šlepetėmis, ji iš tikrųjų nejautusi nieko tokio ir, nereikia nė sakyti, jos net šiek tiek gailėjusi. O juk savo likimą, klaidžiojo mintimis Esternė nenuleisdama akių nuo šarvonės, nulėmusi vien tik ji pati: neįstengusi ištverti, kaip tvirtino Pflaumnės kaimynė, tokios gėdos, tą naktį išbėgusi ištempti savo sūnų už plaukų, išbėgusi ir savo nelaimei priešais Valnerio vyriškų drabužių siuvyklą užsirovusi ant kitus drabužius prisimatuojančio, kad vėliau jo neatpažintų, bandito, o tas – kaip pasakojo tą naktį prie langų pratupėję Janošo Karačonio gatvės gyventojai – vis dėlto „ištaikė laiko" kokias penkias minutes ir pačiu šlykščiausiu būdu „pasismagino su ja", o jau tada užčiaupė amžinai. Žmogaus nelaimė, susumavo ji nutaisiusi liūdną veidą, gal net taip reikėtų sakyti – nepasisekimas, tragiškas posūkis „gyvenimo tarp pagalvėlių" pabaigoje, juk ji tai jau tikrai nenusipelniusi tokios baigties, to neužsitarnavusi, atsisveikino su ja Esternė, tai bent jau kaip atpildas bus herojiškas išėjimas, – atsisegė Esternė rankinuko sagtelę, išsiėmė rašomąja mašinėle išspausdintos kalbos kopiją ir pamačiusi, kad žmonės jau nurimo, giliai įkvėpė oro ir susirengė skaityti pirmąjį sakinį. O kaip tik tada – kaip vėliau paaiškėjo: „dėl prasto susiderinimo" – jai pro nugarą prasmuko keturi kiti husarai ir, nespėjus sekretorei nė prasižioti, pakišo du deramo ilgio kalavijus po karstu, pakėlė jį ir, kaip jiems buvo nurodyta, greitai pasileido per jau pripratusią prie neįprastų sprendimų, užtat ir lengvai, greitai ir lanksčiai prie jų prisitaikančią gedinčią minią. Sekretorė dėbtelėjo į išraudusį kaip liepsna ir nuo galvos iki kojų šiurpulių krečiamą Harerį užmušančiu žvilgsniu, bet galiausiai neturėjo ką daryti, jei jau taip viskas susiklostė, tai ir pati leidosi keturiems husarams iš paskos; o tie užsimoję kalnus nuversti vyrai prasimušė pro baugščiai krinkančią į šalis minią, taip jie reiškė dėkingumą už tai, kad „dėl sportinės formos" buvo pasirinkti

kaip tik jie, tat rūko smagiai ir tiesiog stulbinamu greičiu, tarytum jų našta tebūtų lengvas pūkelis, tiesiai prie iškastos kapo duobės. Oratorė, kaip ir visi susirinkę velionę palydėti žmonės, nori nenori turėjo derintis prie nešikų žingsnio, jei nenorėjo beviltiškai atsilikti, o jie, saugodami laidotuvių rimtį, turėjo nė už ką neparodyti, kad reikia, nors taip ir daryti nedera, „mažumėlę pabėgėti"; bet tai buvo ne pats didysis rūpestis – daugiausia nerimo kėlė karstas, mat, kaip netrukus pasirodė, keturi husarai, pasijutę esantys kone svarbiausi laidotuvių ceremonijos dalyviai, nepaisė nei jokių rodomų ženklų, nei švilpimo, nei sakomo „psst", o nešamas ant kalavijų karstas tai linksmai, tai grėsmingai vartėsi ir šokinėjo į šalis. Husarai duso ir šnopavo, kol priėjo kapą, bet išlaikė deramą orumą ir, „galima sakyti", visi irgi pajuto palengvėjimą – karstą atnešė neapverstą, o šitoks „nepritariamo šnypštimo per visą paskutinę kelionę" nepaprastumas sutelkė geriau negu kas nors kitas susirinkusią galutinai atsisveikinti su velione minią į tikrą bendruomenę, ir dabar tie žmonės visi kaip vienas žiūrėjo, kaip Esternė, spausdama rankose du vėjo plaikstomus popieriaus lapus, galų gale pradeda dėl savotiškai susiklosčiusių aplinkybių atidėtą kalbą.

Visi čia susirinkusieji žinome, kad gyvenimas baigiasi mirtimi. Gal kas ir pamanys, kad šiais žodžiais nepasakiau nieko naujo, bet nieko nepaprasto nepasakė ir poetas, tvirtindamas, kad nėra nieko naujo po saule. Mirtis – mūsų dalia, tai taškas sakinio pabaigoje, ir nė vienas gimęs kūdikis negali tikėtis ko nors kito. Visi mes šitai žinome, užtat ir šįkart liūdesys nepalauš mūsų – mes liksime ryžtingi ir susitelkę, nes mes, piliečiai, stovime sustoję prie nepaprasto žmogaus kapo. Nepratusi aš kalbėti pakiliais žodžiais, tai pasakysiu tik tiek, kad dabar mūsų miestas atsisveikina su žmogumi. Sustojo prie jo kapo didelis ir mažas, jaunas ir senas – visi nori pabūti ten, kur baigiasi žmogaus gyvenimas. Kalbu apie žmogų, kurį visi mes mylėjome, apie žmogų, kuris darė tai, ką ir privalo daryti, apie žmogų, kuris buvo kuklus kasdieniame gyvenime, o jo mirtį iškilmingai pažymime visi čia susirinkusieji. Iškilmingai iškeliame drąsą, nes ši paprasta moteris, piliečiai, sugėdino ir mane, ir tave,

ir jį, ir ją – išdrįso vienui viena priešintis tam, kam neišdrįso niekas kitas. Ar galėčiau sakyti, kad ji buvo herojė? Galėčiau, taip aš ir sakau, ir šitą vienintelį prakilnų žodį sakau Jožefnei Pflaum visai nuoširdžiai. Tą žmogaus išbandymo naktį ji išėjo grumtis už sūnų, taip, ir už savo sūnų, ir už mane, ir už tave, ir už jį, ir už ją, už mus visus, piliečiai, ir parodė, kad drąsa ir kovos dvasia dar visai neišblėso ir šiais išglebimo laikais. Ji parodė, kaip reikia gyventi, parodė, ką reiškia būti žmogumi susiklosčius tokioms aplinkybėms, parodė pavyzdį ir mums, ir visoms po mūsų ateisiančioms kartoms, kaip turi elgtis žmogus, kurio niekas negalėtų pavadinti bailiu. Šiandien atsisveikiname su motina, turėjusia nedėkingą sūnų, atsisveikiname su našle, ištikima dviejų vyrų žmona, šiandien čia atsisveikiname su paprasta moterimi, mylėjusia grožį, atsisveikiname su moterimi, kuri paaukojo savo gyvastį, kad mums visiems būtų geriau. Aš ir dabar matau ją, tą šiurpią naktį sakančią pačiai sau: aš nė už ką nepakęsiu šitokio dalyko, dabar matau, kaip ji velkasi paltą ir eina susigrumti su daug didesne už ją galybe. Ji žinojo, piliečiai, kad galinti patirti pralaimėjimą, – juk gležnos jos rankos turėsiančios susigrumti su užkietėjusiais banditais, viską ji žinojo, bet nė nemanė trauktis nuo pavojų, ji vis tiek ėjo, nes tai buvo žmogus, kuris nepasiduoda. Paėmė viršų daug didesnė jėga, ji neįstengė atsilaikyti, bet aš vis tiek sakau: nugalėtoja buvo ji, o jos žudikai liko nieko nelaimėję – tai ji padarė juos pralaimėtojais, nes ji įstengė išsijuokti iš visų tų niekingų užpuolikų. Sugėdino juos, bet kaip? Ogi taip, kad pastojo jiems kelią, kad nė nemanė pasiduoti be kovos, tai ji vienui viena stojo į grumtynes, ir ji, drįstu sakyti, juos nugalėjo. Tad eik, Jožefne Pflaum, į užpelnytą ramybės vietą, pailsėsi tenai po visų vargų, o mes išsaugosime tavo dvasią, tavo atminimą, tavo telkiantį žmones herojišką pavyzdį, tu jau priklausai mums, tik tavo kūnas atiduodamas trūnyti. Atiduodame tave gimtajai žemei, neraudame, kad sudūlės tavo kaulai, mes neraudame ir išsaugosime viską, kas tavyje buvo tikra, tiktai galinčius sutrešėti tavo palaikus įstengs pulti trūnėsių darbininkai...

Trūnėsių darbininkai jau buvo atitrūkę nuo grandinių ir vis dar susnūdę laukė, kol rasis deramos prielaidos veikiai po to, kai visa šita prasidėjo, vėl imtis nutrauktų grumtynių, negailestingos apsiausties, kurios baigtis nekėlė nė menkiausių abejonių, ir dėl *mors** atsiradusioje visiškoje tyloje galės suskaidyti į mažiausias daleles tai, kas buvo kadaise gyva ir nepakartojama visuma. Ištisas savaites ir mėnesius nesibaigianti nepalanki aplinka, tokia ji iš išorės, kitaip sakant, ten vyraujanti *aukščiausia* temperatūra buvo pernelyg žema ir dėl to pasitraukiantis iš gyvenimo organizmas buvo sušalęs į akmenį, tad ir apsiausties vykdytojai buvo priversti nieko neveikti, o pati suskaidymui pasmerkta citadelė, kaip ir viskas aplinkui, buvo kiaurai peršalusi, joje *iš tikrųjų* nevyko nieko, ten vyravo tobulas nepriekaištingas pastovumas, tai buvo sustingęs panoptikumas, absoliutus nejudrumas, visiškai sustojęs laikas, egzistencija be trukmės. Paskui atėjo lėtas, be galo lėtas budinimas, kūnas ištrūko iš šalčio nelaisvės, ir vėl pagal duotą įsakymą galėjo prasidėti jo šturmas, žingsnis po žingsnio įgyjantis vis didesnį užmojį. Raumenų baltymus dabar jau buvo apėmusi dėl disimiliacijos vykstanti nesustabdoma vienakryptė medžiagų apykaita, adenozinfosfatazės fermentai toliau ardė bendrąją energijos bazę, vadinamąjį ATP**, ir šįkart toje neginamoje citadelėje iš junginių atsipalaiduojanti skaidymosi energija irgi prisijungė prie susijusios su ATP aktomiozino formos, ir visa tai skatino raumenų susitraukimą. Nuolatos skaidomo ir natūraliai mažėjančio adenozintrifosfato jau negalėjo papildyti nei oksidacija, nei glikolizė, nes visiškai nebuvo resintezės ir dėl lygiagrečiai besikaupiančios pieno rūgšties raumenų susitraukimą pagaliau pagal visas taisykles pakeitė *rigor mortis****. Žemiausiose venų vietose susikaupė kraujas, kuris pasidarė kone išskirtinė niokojamųjų kovos operacijų – tiesiog iki triuškinamos pergalės – vieta, puolimas staiga labai tiksliai nusitaikė į fibrino turinį iš dviejų pusių. Jau anksčiau, dar prieš šturmo

* Mirtis (lot.)
** Adenozintrifosfatas.
*** Lavono sustingimas (lot.)

pertrauką, per prasidėjusio proceso pirmąją pakopą suaktyvėjęs trombinas iš kraujo apytakoje esančių skystą pavidalą turinčių fibrinogenų atskėlė po du peptidus, ir visur kur susidarančios fibrino molekulės, susikibusios viena su kita, sudarė tvirtą krešulį iš ypač atsparių fibrino siūlų. Tačiau visa tai truko neilgai, nes dėl ištikusios *mors anoxias** plazminogenai, pavirtę į plazminus, šią fibrino siūlų grandinę suskaidė į polipeptidus; ir paskui grumtynės, palaikant iš kitos pusės šturmuojančių itin gausių ištirpintų adrenalino fibrinų poveikį, baigėsi tuo, kad kraujas vėl pasidarė skystas ir dėl to pakilę į kovą su hemostaze kariautojai pelnė greitų ir efektingų pergalių. Tvarkytis su krešuliais sekėsi kiek sunkiau ir, kas svarbiausia, būtų buvę tvarkomasi neabejotinai lėčiau, bet užduotį kiek supaprastino tai, kad išliko skystumas, taigi taip buvo paprastesnis ir kitas žingsnis, turėjęs tikslą sunaikinti raudonuosius kraujo kūnelius. Kai audiniai jau teoriškai neįstengė sulaikyti skysčio, tarpląstelinė medžiaga susikaupė silpnai sukibusiose vietose apie didžiąsias venas, ir dėl to kraujo kūnelių membranos pasidarė pralaidžios, užtat galėjo būti išplaunamos hemoglobino druskos. Iš eritrocitų struktūros pasišalinęs hemoglobinas susimaišė su ten esančiu neįveikiamu skysčiu ir perdažė audinius, pro kuriuos prasiskverbė, tad negailestingos viską niokojančios jėgos pasijuto patyrusios dar vieną pergalę. Pasilikusi suderintų visuotinių kovos operacijų nuošalėje, tuo metu, kai vienu kartu smūgis buvo nukreiptas ir į raumenis, ir į kraują, jau negalinčio apsiginti organizmo kadaise buvusios nuostabios karalijos vidinė opozicija sukėlė maištą jau *mors* akimirką, ir tada angliavandeniliai, riebalai ir ypač baltymai – dar neseniai jų visų veikimo tvarka pasižymėjo nepakartojama elegancija – išgriovė visus pastatytus užtvarus ir barjerus ir sukilo prieš organizmą it kokie „rūmų perversmininkai". Karinis junginys susidėjo iš vadinamųjų audinių fermentų, o pati akcija vadinosi *autodigestio postmortales***, ji jau negalėjo likti nepastebė-

* Mirtis dėl deguonies trūkumo (lot.)
** Pomirtinis savaiminis ląstelių irimas (lot.).

ta, ir toks nešališkas jos pasireiškimas dar labiau slėpė graudžią esmę, tad būtų tiksliau, jei apie visa tai būtų kalbama kaip apie „tarnaičių maištą". *Klastingų* tarnaičių, kurias jau anksčiau, kai citadelėje dar virė gyvas gyvenimas, turėjo nė akimirką nepaleisti iš rankų visa inhibitorių sistema, juk visa jų veikla apsiribojo tik į karalijos aruodą patekusių maisto medžiagų suskaidymu ir parengimu tolesniam vartojimui; ir tik be perstojo ir ypač griežtai prižiūrimos jos negalėjo eiti dar toliau ir pačios pulti tos sistemos, kurios dalis pačios esančios ir turinčios ją aptarnauti. Štai, sakykim, proteolitinių fermentų, proteazių, tikroji paskirtis buvusi skaidyti peptidų junginius ir taip katalizuoti maisto baltymų hidrolizę, ir tik turimas energingas sudėtinis baltymas mucinas galėjo sutrukdyti tiems fermentams su skrandyje esančia druskos rūgštimi tuo pačiu metu nesuniokoti ir ląstelės baltymų. Ne kitokia padėtis susiklostė ir angliavandeniliams bei riebalams, ten, viena vertus, NADP* ir kofermentas A, antra vertus, lipazė ir riebioji rūgštis per dehidrogenazę spaudė prie inhibitorių būrio drausminančios palydos, o šiaip niekas kitas be jų neįstengė sulaikyti griovimui susitelkusių fermentų. Na, taip, dabar jau nebeliko stabdžių, nebeliko priešinimosi, ir stojus kitai temperatūrai tam palankiausiuose plotuose tuojau prasidėjo, o gal greičiau jau toliau vyko „rūmų perversmas": daugelyje vietų rūgštis su hematinu iš susiskaidžiusio kraujo suardė skrandžio sienelių struktūrą, ir tuomet darinys, susidedantis daugiausia iš druskos rūgšties ir pradinių pepsino medžiagų, galėjo pulti pilvo ertmės organų audinius. Dėl fermentams tarnaujančios kariaunos veiklos susiskaidė į elementus kepenyse esantis glikogenas ir įvyko kasos autolizė, taigi autolizė, ir šis žodis negailestingai skaudžiai išryškina tai, kas jame slypi: ogi tai, kad visa, kas gyva, nuo pat savo gimimo akimirkos pačia tikrąja žodžio reikšme nešiojasi ir savo pražūtį. Neabejotina, kad dėl santykinio deguonies stygiaus veikimo vietose didžiąją darbo dalį nudirbo tik lėtai, bet

* Fosforilintas oksiduotas nikotinamidadenindinukleotidas (lot.).

nesulaikomai plintanti *putrefactio**, kitais žodžiais tariant, azoto turinčių organinių junginių, pirmiausia imančių skaidyti baltymus mikroorganizmų, fermentinis veikimas – tai jisai suvienijo mikroorganizmų jėgas su narsiausiais kariais, ir visi jie pradėjo veiklą žarnyne: ten jų buvo be galo daug, ir iš ten jie laipsniškai plėtė savo galias po visą citadelės plotą. Išskyrus keletą anaerobinių mikrobų, jų kovotojai su pabūklais daugiausia susidėjo iš sukeliančių puvimą aerobinių bakterijų, bet apžvelgti absoliučiai visą jų kariauną veikiausiai būtų neįmanoma užduotis: kartu su *Bacterium proteus vulgaris, B. subtilis mesentericus, B. pyocyaneus, Sarcina flava* ir *Strepococcus pyogenes* į kautynes įsijungė dar daugybė mikroorganizmų, bene anksčiausiai mūšiai įsiplieskė išilgai venų, iš pradžių prie pilvo sienos, kirkšnių, vėliau tarpuose tarp šonkaulių ir viršutinių bei apatinių raktikaulio duobučių plote, ir ten per *putrificatio*** susidaręs sieros vandenilis, susijungęs su hemoglobinu, sudarė ir verdoglobiną, ir su suirusių hemoglobino darinių geležimi – geležies sulfidą, o paskui visa tai tęsėsi raumenyse ir vidaus organuose. Vėlgi hemoglobino skystis sunkėsi per nuolatos yrančius audinius, vienur pasiekė odą, o kitur graužėsi į gilumą. Buvo ir lygiagretus su heterolize vyksmas, siejamas su anaerobiniu organizmu *Clostridium perfringens,* su ta žarnose nuo naujųjų pradžių greitai besidauginančia didelio poveikio bakterija – ji veikė ir atsiradimo vietoje, ir skrandyje, ir gyslose, mat greitai išplitusi po visą organizmą sukėlė dujų pūsleles širdies ertmėse, po plaučių krūtinplėve ir veiksmingai padėjo susidaryti pūslėms ant odos, nuo kurios tada nusinėrė epidermis. Kadaise veikiantis be sutrikimų ir, nors ir be galo sudėtingas, nesunkiai suvokiamas supratingumas valdė iki šiolei jau visai susiskaldžiusią proteinų karaliją, iš jos radosi pirmiau albumozės peptinai, amidai, azoto turinčios ir jo neturinčios aromatinės medžiagos, galų gale organinės riebiosios rūgštys – skruzdžių, acto, sviesto, valerijonų, palmitino ir stearino bei ne-

* Puvimas (lot.).

** Lavono puvimas (lot.).

organiniai elementai, tokie kaip vandenilis, azotas ir vanduo. Amoniakas, padedamas dirvoje gyvenančių nitritinių ir nitratinių bakterijų, oksidavosi į azoto rūgštį, o ji pavirtusi druskomis per augalų siūlines šaknis vėl grįžo į tą pasaulį, iš kurio buvo išėjusi. Vienas suskaidytų angliavandenilių likutis – anglies dvideginis – pateko į orą, kad galėtų – nors ir nežymiai – dar kartą prisidėti prie fotosintezės. Tad pro smulkius siūlelius vėl jį pasisavino sudėtingesni organizmai ir viską subtiliai paskirstė organiniam ir neorganiniam gyvenimui; ir kai po ilgo priešinimosi jungiamieji audiniai, kremzlės ir galiausiai kaulai liovėsi beprasmiškai grumtis, iš anuometės citadelės jau nebuvo likę nieko, nors nebuvo išnykęs nė vienas jos atomas. Viskas išliko, nors dar neatsirado tokio buhalterio, kuris būtų įstengęs suskaičiuoti tuos elementus, ir šitaip galutinai išnyko ir pati vieną kartą egzistavusi ir tikrai nepakartojama karalija – ją suniokojo begalinis už tvarkos kristalų besislapstančio chaoso užmojis, audringas, viskam abejingas ir nesulaikomas judėjimas tarp daiktų. Iš palengvo suniokojo viską į anglį, vandenilį, azotą ir sierą, dailų audinį suardė į gabalėlius, jis iširo ir sunyko, nes jį užbaigė protu nesuvokiamas iš didelių tolymių atklydęs nuosprendis – kaip šią knygą dabar užbaigia štai čia, šiame taške, paskutinis žodis.

László Krasznahorkai
Priešinimosi melancholija

Iš vengrų kalbos vertė Vitas Agurkis
Redaktorė Lolita Petrašiūnaitė
Dizainerė Marija Mlinkauskaitė

Tiražas 1 250 egz.

Išleido
kitos knygos
A. Vivulskio g. 10A–10, LT-03221 Vilnius
www.kitosknygos.lt

Spausdino
UAB „Balto print"
Utenos g. 41A, LT-08217 Vilnius
www.baltoprint.com

Negailestinga, vizionieriška šiuolaikinės apokalipsės meistro knyga
Susan Sontag

Tyrlaukiuose pasimetusio miestelio idilę nutraukia triukšminga cirko trupė, atsitempusi didžiulę padvėsusio banginio iškamšą. Prie tokių dalykų nepratę vietiniai gyventojai sukelia absurdišką maištą, kurio beprasmybė gali varžytis nebent su jo žiaurumu. Riaušes netrukus numalšina kariuomenė, į valdžią iškyla suirute pasinaudoję apsukruoliai, o keistoki miestelėnai ima svarstyti, kas pažeidžia bendro gyvenimo harmoniją. Gal visuomenė gyvena ne pagal masių psichologijos, o pagal muzikos dermės taisykles, kurioms artimi dangiškųjų sferų dėsniai?

Vengrų rašytojo, scenaristo László Krasznahorkai kūryba įvertinta daugeliu premijų, tarp jų tarptautine *Man Booker* ir svarbiausiu Vengrijos literatūros apdovanojimu – Kossutho prizu. Autorius dažnai lyginamas su pačiais garsiausiais pasaulio rašytojais: Gogoliu, Melville'iu, Saramago, Bolaño. Pasak *The New Yorker* apžvalgininko J. Woodo, iš visų jų L. Krasznahorkai turbūt pats keisčiausias.

